SSW 1948-2023 75

SSW 1948-2023
Det danske mindretals politiske historie i Slesvig-Holsten

af Martin Klatt
og Jørgen Kühl

FORSKNINGSAFDELING & ARKIV

SSW 1948-2023
Det danske mindretals politiske historie i Slesvig-Holsten

Af Martin Klatt
og
Jørgen Kühl

Forskningsafdelingen
ved Dansk Centralbibliotek
for Sydslesvig, Flensborg

Klatt, Martin og Kühl, Jørgen.
SSW 1948-2023 - Det danske mindretals politiske historie i Slesvig-Holsten

Flensborg: Forskningsafdelingen
ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 2023

ISBN-10: 87-92994-34-2
ISBN-13: 978-87-92994-34-9
EAN 9788792994349
ISSN 1397-4343

© Forfatterne og Forskningsafdelingen
ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig,
Flensborg

Illustrationer: Arkivet ved Dansk Central-bibliotek for Sydslesvig, Flensborg, Deutscher Bundestag, Jørgen Kühl, Martin Ziemer, Lars Salomonsen og Flensborg Avis
Sats og layout: Andree Hagel, Bov
Tryk: Druckerei Nielsen, Flensborg 2023
Grafisk design af omslaget: Andree Hagel, Bov.

Udgivelsen er støttet af Sydslesvigudvalget.

Indhold

Dansk politik i Sydslesvig 1945-48 ____ 13
Den første landdag udpeges i februar 1946 ____ 13
Kredsdagsvalget 13. oktober 1946 ____ 14
Den danske gruppe i Kiel ____ 14
SSW grundlægges som vælgerforening ____ 14
SSW i landdagen 1947-1954 ____ 15
Landdagsvalget 1947 ____ 16
Den vesttyske grundlov 1949 ____ 16
Kiel-erklæringen ____ 17
Kiel-erklæringen af 26. september 1949 ____ 18
SSW i Forbundsdagen i Bonn 1949-1953 ____ 20
Hermann Clausens jomfrutale ____ 20
Imod vesttysk genoprustning ____ 20
Forbundsvalgloven 1953 ____ 21
Chikanernes tid ____ 21
Flygtningevalget 1951 ____ 22
En diskriminerende valglov ____ 23
Ny klage i Karlsruhe ____ 23
"Programm Nord" ____ 23
Hærværk mod danske institutioner i Slesvig ____ 23
Landdagsvalget 1954: mandaterne går tabt ____ 24
Forhandlinger mellem SSW og landsregeringen ____ 24
Forhandlinger mellem København og Bonn ____ 25
Det dansk-tyske resultatpapir ____ 26
Bonn-erklæringen af 29. marts 1955 ____ 26
Efter Bonn-erklæringen ____ 28
Landdagsudvalg i Kiel 1955-1958 ____ 28

SSW/SSF i Bonn 29
Jacob Kronika i Bonn 1959-1960 29
Karl Christiansen 1960-1963 29
SSW tilbage i landdagen 30
Fortsat tilbagegang 30
Berthold Bahnsen enemand i Kiel 1962-1971 30
Kontaktudvalget i Bonn 31
Kontaktudvalg i København og Bonn 31
Krise i Kontaktudvalget 32
SSW bliver en "voksen" organisation 32
En ny mand i landdagen 33
En anden politisk stil 34
SSW tager stilling til 'tysk' storpolitik 35
Fortsat et mindretalsparti 36
Sydslesvigs advokat 36
Danmark og SSW er 'in' 37
Barschel-affæren 37
SSW i nøgleposition 38
SSW bliver kendt i hele Vesttyskland 38
Samarbejdet med skiftende landsregeringer 39
SSW i politisk reformarbejde 39
Efter landdagsvalget 2005 41
SSW får medvind 42
Krise i landdagsgruppen 42
Nye udfordringer 43
Europæisk integration på regionalt plan 43
Fra år 2000 valgbar i hele Slesvig-Holsten 44
Retssag om fritagelse fra spærregrænsen 45
Hvem stemmer på SSW i Holsten? 45
Opstilling ved forbundsdagsvalg? 46

SSW i kommunalpolitikken 47
Broget billede 48
Kommunalvalget i 2008 49
Kommunalvalget 2013 49
Borgmestervalg 50
Første danske overborgmester i Flensborg siden 1950 51
SSW-støttet borgmester i Slesvig 52
SSW støtter SPD-kandidat i Kiel 52
Mindre held i Harreslev 54
Den europæiske dimension 54
Mindretalspolitik på forbundsplan 55
Repræsentation i Berlin 55
Friserudvalg i Berlin 55
50 år med København-Bonn Erklæringerne 56
Ny formand 56
Landdagsvalget 2009 57
Mindretalsmodel i krise 58
Besparelser 58
Ensidige nedskæringer 58
Omgående protester 59
Krisens forløb 59
Landdagsvalget 2012 63
Regeringsaftale 67
SSW som regeringsparti 68
Initiativer i regeringen 69
Albig og Spoorendonk i København 70
Ligestilling med kompromis 71
Skolelov med mindretalsforpligtelser 74

Retssag om SSW's mandater 74
Junge Union gør indsigelse 75
CDU er vægelsindet 76
Forhandlinger ved landets forfatningsdomstol 76
Forfatningsdomstolen bekræfter SSW's status 77
Dissens fra tre forfatningsdommere 78
Konservative reaktioner 78
CDU ønsker tilnærmelse til SSW 79
SSW nedtoner den holstenske profil 80
Jubilæumsåret 2014 81
Mindretalsskoler i landsforfatningen 81
Uddrag af landet Slesvig-Holstens forfatning i versionen af 2. december 2014 82
Artikel 6 82
Nationale Minderheiten und Volksgruppen 82
Midtvejsstatus for SSW i landsregeringen: Lyse tider for mindretallene 83
Handlingsplan Sprogpolitik i Slesvig-Holsten 84
Mindretalssprog i forvaltningsloven 88
Den slesvig-holstenske forvaltningslov fra 2018 89
§ 82b Landesverwaltungsgesetz – Regional- und Minderheitensprachen vor Behörden 89
Mindretalsbeskyttelse i kommunernes og kredsenes vedtægter 90
Landdagsvalget 2017: SSW går markant tilbage 92
Ny landsregering viderefører mindretalspolitikken 95
Flere forpligtelser under Europarådets Sprogpagt 99
Mindretalsartikel i den tyske grundlov? 100
Kommunalvalget 2018 101
Generationsskifte i landdagen og partiet: Fra Flemming Meyer til Christian Dirschauer 102
Dansk-frisisk kommunalpolitisk forening 103
Flygtningekrise, grænsekontrol og vildsvinehegn 103
Vildsvinehegnet 106
Covid-19-pandemien 106
Samarbejdet med det tyske mindretals Slesvigsk Parti 108

2021: Tilbage i Forbundsdagen efter næsten 70 år 112
To kvinder og en mand vil være spidskandidat 113
Forbundsdagsvalget den 26. september 2021 116
§ 6 Wahl nach Landeslisten 116
Stefan Seidler i Forbundsdagen 118
Jomfrutale i Forbundsdagen 120
Netværk i Forbundsdagen 120
Fortsat mindretalsprivilegier i forbundsvalgloven 121
Mindretalspolitik og "Zeitenwende" 122
Markant synliggørelse af SSW og mindretallet i Berlin 123
Landdagsvalget 2022: SSW's hidtil bedste valg 125
Ny koalitionsregering viderefører mindretalspolitisk konsensus 129
Kommunalvalget den 14. maj 2023 131
Omnibusparti med fokus på regional udvikling og internationalt udblik 141
SSW Ungdom og ungdomspolitiske grupper 143
Vælgerforeningens Politiske Ungdom og Sydslesvigs Politiske Ungdom 143
SSW Ungdom 143
SSWUngdom 144
SSW-unge i alle kredsdage efter kommunalvalget 2023 146
Europapolitik – European Free Alliance – det grænseoverskridende samarbejde 147
European Free Alliance 148
Regional europapolitik 150
Grænseoverskridende mærkesager 150
"Minority Safepack Initiative" 151
Friserne i SSW 152
1945: også friserne vil til Danmark 152
SSW - også frisernes advokat 153
Frisisklov 2004 153
Tiltag til gavn for friserne 156
Frisiskundervisning i skolerne 156
"Nordfriisk liirskap" – et mindretalspolitisk kvantespring 159

SSW's politiske udvikling: Programmer og princippapirer 160
1948: Håbet om en ‚genforening' med Danmark 160
1966: SSW indstiller sig på realiteterne 160
1981: Miljøets og samfundets udformning 163
1999: Det næste årtusinds udfordringer 165
2016: Mindretalsparti for Slesvig-Holsten 166
Europapolitik 168
Grænseoverskridende visioner 169
Sprogpolitik til fordel for dansk 170
Energipolitik 171
Valgprogrammer for hele Slesvig-Holsten 172
Valgprogrammer op til landdagsvalgene 2017 og 2022 174
Valgprogrammet op til forbundsdagsvalget 2021 177
Det danske mindretals politiske historie 1945-2023 179
Politiske valg 1946-2023 187
Stemmetal og medlemstal 189
Graf: SSW's stemmetal og SSF's medlemstal 1947-2022 189
Mobilisering og identifikation 191
Graf: SSW's stemmetal ved kredsdags-, landdags-og forbundsdagsvalg 1946-2023 192
Graf: SSW's stemmeandele ved kredsdags-, landdags- og forbundsdagsvalg i Slesvig-Holsten 1947-2023 192
Graf: SSW-mandater ved landdags-, kredsdags og forbundsdagsvalg 1947-2023 193
Medlemsstatistik 194
Graf: SSW-stemmer, SSF-medlemmer og elever i danske skoler 1946-2023 195
Graf: SSWUngdom-medlemmer 2017-2021 195
Graf: Medlemmer af SSW 2000-2022 196
Graf: SSW-medlemmernes regionale fordeling 2017-2021 196
Graf: SSW-medlemmernes alders- og kønsfordeling 2020 197
Graf: Partiernes medlemstal i Slesvig-Holsten 2021 197
Centrale personligheder i det danske mindretals politiske historie 198
Litteratur 200

Dansk politik i Sydslesvig 1945-48

Da Tyskland kapitulerede, og dermed også Sydslesvig blev befriet fra nazismen i maj 1945, søgte store dele af regionens hjemmehørende befolkning ud fra mange forskellige motiver over i det danske mindretal. Nogle steder blev mindretallet til et danskorienteret flertal, der forventede eller håbede på genforening med Danmark. Det danske mindretals hidtidige hovedorganisation, den Slesvigske Forening (grundlagt i 1920), havde før krigen også arbejdet politisk. De britiske besættelsesmyndigheder ville imidlertid ikke anerkende denne side af arbejdet. I 1946 blev Sydslesvigsk Forening (SSF) nygrundlagt som kulturel forening, som samtidig var paraplyorganisation for hele mindretallet. SSF måtte dog ikke arbejde politisk for at virkeliggøre sin målsætning: genforeningen med Danmark. Ved kommunal- og kredsdagsvalget i 1946 opstillede det danske mindretal ikke desto mindre uafhængige og "upolitiske" kandidater, der repræsenterede SSF. I 1947 deltog SSF også i det første landdagsvalg med egne kandidater.

Plakater i Flensborg fra byrådsvalget 13.10.1946.

Den første landdag udpeges i februar 1946

I februar 1946 blev Slesvig-Holstens første landdag udpeget af de britiske militærmyndigheder. Første overpræsident/ministerpræsident blev Theodor Steltzer. Det danske mindretal blev først repræsenteret i april 1946, da advokat Willi Johannsen fra Flensborg blev udpeget som medlem. Mindretallets repræsentation blev

Sydslesvigsk Forenings konstituerende møde på Flensborghus den 15.11.1946. Stående Samuel Münchow, til højre for ham Cornelius Hansen, Frantz Thygesen og Jakob Kronika.

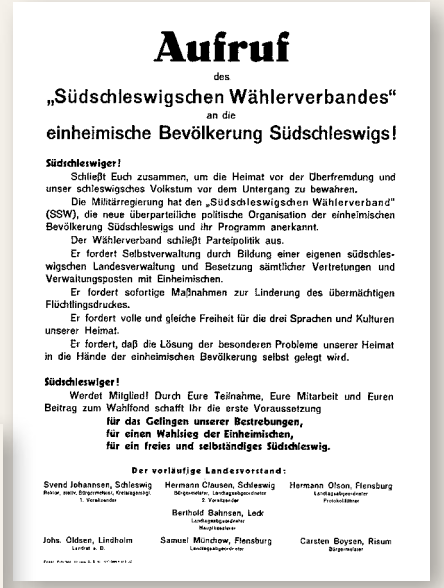
Den danske overborgmester I.C. Møller taler til den danske fraktion i Flensborg byråd. I 1946 talte den danske gruppe 32 af byrådets i alt 39 medlemmer.

snart fordoblet, da Glücksborg-borgmesteren Victor greve Reventlow-Criminil også tilsluttede sig mindretallet. Den danske gruppe krævede omgående, at Sydslesvig skulle adskilles fra Holsten, og at der skulle afholdes en folkeafstemning om områdets status.

Kredsdagsvalget 13. oktober 1946

Ved kredsdagsvalget 13. oktober 1946 stemte godt 80.000 sydslesvigere på uafhængige kandidater. En ud af tre stemmer i Sydslesvig faldt på danske kandidater. Foruden sydslesvigerne måtte også tyske flygtninge deltage i dette valg. Det nød de tyske kandidater godt af. Blandt den hjemmehørende befolkning havde 60 % stemt på "Unabh. SSV"-kandidater. Som sådan blev den danske bevægelses kandidater bakket op af flertallet i den hjemmehørende befolkning i Sydslesvig. Mindretallet blev valgt ind i alle amtsråd i Sydslesvig - undtagen i Rendsborg nord.

Det første opråb til dannelsen af SSW.

Aufruf

des

„Südschleswigschen Wählerverbandes"

an die

einheimische Bevölkerung Südschleswigs!

Südschleswiger!

Schließt Euch zusammen, um die Heimat vor der Überfremdung und unser schleswigsches Volkstum vor dem Untergang zu bewahren.

Die Militärregierung hat den „Südschleswigschen Wählerverband" (SSW), die neue überparteiliche politische Organisation der einheimischen Bevölkerung Südschleswigs und ihr Programm anerkannt.

Der Wählerverband schließt Parteipolitik aus.

Er fordert Selbstverwaltung durch Bildung einer eigenen südschleswigschen Landesverwaltung und Besetzung sämtlicher Vertretungen und Verwaltungsposten mit Einheimischen.

Er fordert sofortige Maßnahmen zur Linderung des übermächtigen Flüchtlingsdruckes.

Er fordert volle und gleiche Freiheit für die drei Sprachen und Kulturen unserer Heimat.

Er fordert, daß die Lösung der besonderen Probleme unserer Heimat in die Hände der einheimischen Bevölkerung selbst gelegt wird.

Südschleswiger!

Werdet Mitglied! Durch Eure Teilnahme, Eure Mitarbeit und Euren Beitrag zum Wahlfond schafft Ihr die erste Voraussetzung

für das Gelingen unserer Bestrebungen,
für einen Wahlsieg der Einheimischen,
für ein freies und selbständiges Südschleswig.

Der vorläufige Landesvorstand:

Svend Johannsen, Schleswig — Hermann Clausen, Schleswig — Hermann Olson, Flensburg

Berthold Bahnsen, Leck

Johs. Oldsen, Lindholm — Samuel Münchow, Flensburg — Carsten Boysen, Risum

SSF-plakat fra landdagsvalget i 1947.

Den danske gruppe i Kiel

Efter valget i efteråret 1946 udpegede de britiske besættelsesmyndigheder en ny landdag. Her sad nu 4 repræsentanter for SSF: Samuel Münchow overtog Willi Johannsens plads. Denne ønskede ikke at fortsætte landdagsarbejdet. Desuden blev friseren Johannes Oldsen og Slesvigs borgmester Hermann Clausen udpeget sammen med Reventlow-Criminil. De dannede den første danske SSF-gruppe i Kiel. I landdagen kom det til adskillige principielle sammenstød mellem SSF-gruppen og de tyske partier.

SSW grundlægges som vælgerforening

I 1947 blev det efterhånden klart, at der måtte findes en løsning på mindretallets politiske repræsentation. De britiske besættelsesmyndigheder meddelte, at såfremt SSF ønskede politisk

Skoleleder Svend Johannsen (SSW-formand 1948-49) og daværende borgmester i Slesvig Hermann Clausen (SSW-formand 1950-56) fotograferet under et besøg i Danmark i 1946.

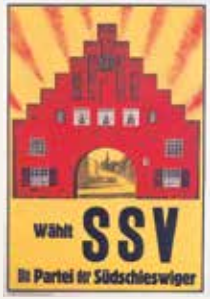
anerkendelse, måtte foreningen fungere som alle andre tyske partier. De kulturelle forbindelser til Danmark måtte derfor ophøre.
Dette krav var uacceptabelt for mindretallets hovedorganisation. I stedet gik udviklingen henimod dannelsen af et særskilt parti, der skulle arbejde politisk, mens SSF så fortsat kunne stå for de kulturelle bånd til Danmark. Selve ordet "parti" blev bevidst ikke brugt. Der skulle være tale om en forening af hjemmehørende sydslesvigere (tyske, danske og frisiske), der arbejdede for selvbestemmelsesretten og Sydslesvigs adskillelse fra Holsten.
Den politiske organisation fik navnet *Südschleswigscher Wählerverband • Sydslesvigsk Vælgerforening*. SSW blev grundlagt i sommeren 1948, ikke som dansk mindretalsparti, men som en politisk organisation for alle hjemmehørende i Sydslesvig. Partiets program blev skrevet af SSF, hvis daværende generalsekretær Frants Thygesen formulerede målsætningen bl.a. på baggrund af tidligere politiske programerklæringer. SSW´s hovedkrav var, at der skulle etableres en separat delstat Sydslesvig, adskilt fra Holsten. Imidlertid var der ikke åbent tale om separatisme. Det tilstræbte, men det ikke åbent forfægtede krav om tilslutning til Danmark skulle opnås via virkeliggørelsen af princippet om folkenes selvbestemmelsesret.
Svend Johannsen blev valgt til SSW´s første landsformand. I 1949 blev Samuel Münchow hans efterfølger, der allerede i 1950 blev efterfulgt af forbundsdagsmedlemmet Hermann Clausen. Første landssekretær blev W.L. Christiansen, der i 1950 efterfulgtes af Hermann Bornholdt.

SSW i landdagen 1947-1954

Det danske mindretal var repræsenteret i alle valgte landdage i Slesvig-Holsten i 1947-1954. I den første landdag talte SSF-, fra 1948 SSW-gruppen 6 medlemmer. Gruppeformanden Samuel Münchow krydsede her hyppigt klinger

Fælles valgplakat for SSF og det danskorienterede SPF (Sozialdemokratische Partei Flensburg) fra kommunevalget 13.10.1946.

SSF-plakat fra landdagsvalget i 1947.

Den seks mand store danske landdagsgruppe i Kiel. Første række fra venstre: Reventlow-Criminil og Hermann Olson; anden række fra venstre: Hermann Clausen, Samuel Münchow, Christian Mahler og Berthold Bahnsen.

med tyske politikere - især om kravet om et land Sydslesvig, diskriminering af SSF-medlemmer i det offentlige og flygtningespørgsmålet. SSW krævede igen og igen, at de tyske flygtninge skulle fjernes fra Sydslesvig. Ved landdagsvalget i 1950 blev SSW-gruppen reduceret til 4. Samtidig mistede SPD regeringsmagten i Kiel. Herefter førte CDU-regeringerne under Walter Bartram (1950-51) og navnlig Friedrich Wilhelm Lübke (1951-54) en aggressiv kurs mod det danske mindretal. Det prægede arbejdet i Kiel med hyppige konfrontationer og principielle opgør. SSW-gruppen afviste kategorisk ethvert krav fra Lübke om at afgive en loyalitetserklæring i lighed med dén, som det tyske mindretal havde afgivet i Danmark ved befrielsen i maj 1945.

Fire SSW-politikere i landdagen i Kiel. Fra venstre: Hermann Olson, Hermann Clausen og Christian Mahler, mens Reventlow-Criminil er på vej op ad trappen.

Landdagsvalget 1947

Det første landdagsvalg blev holdt den 20. april 1947. Her deltog SSF med et politisk partis rettigheder. Selv om målet var løsrivelse og genforening med Danmark, kunne kravet pga. den britiske censur ikke udtrykkes åbent. Alligevel fik SSF et overvældende valg og næsten 100.000 stemmer. I byerne stemte over 70 %, på landet 40 % af den hjemmehørende befolkning på SSF. Godt 55 % af de hjemmehørende stemte på SSF. Landdagsgruppen voksede nu fra 4 til 6. Ny var Hermann Olson fra de dansksindede flensborgske socialdemokraters parti SPF, friseren Berthold Bahnsen (i stedet for Oldsen) og Christian Mahler.

Den vesttyske grundlov 1949

I maj 1949 fik Vesttyskland sin grundlov. For at den kunne træde i kraft, måtte de tyske "landes" parlamenter godkende den. I Kiel stemte landdagen om grundloven den 20.5.1949. SSW stemte imod. Gruppeformanden Münchows begrundelse var klar: Grundloven indeholdt ingen bestemmelser om de nationale mindretals rettigheder. Desuden blev den nationale selvbestemmelsesret ikke anerkendt. Det var centrale programpunkter for SSW - og derfor kunne partiet ikke godkende grundloven. Det fik dog

SSW´s første landssekretariat lå i Lollfuß 69 i Slesvig. I 1957 flyttede kontoret til Flensborghus.

ingen indflydelse på, at det store flertal i landdagen godkendte den.

Kiel-erklæringen

Den danske bevægelse havde størst styrke i 1947. Ved landdagsvalget opnåede SSF 99.500 stemmer. Ved kommunalvalget i 1948 faldt antallet af danske stemmer til 92.000. Det syntes, som om tilbagegangen var begyndt. Samtidig var det klart, at der ikke ville blive tale om nogen grænseforskydning mod syd. De britiske besættelsesmyndigheder i Slesvig-Holsten pressede på for at finde en holdbar ordning for det danske mindretal. Samtidig pressede den danske regering mindretallet til forhandlingsbordet. Der blev indledt forhandlinger mellem SPD-landsregeringen og SSF.

I september 1949 afgav delstatsregeringen i Kiel en erklæring om mindretallets rettigheder. Heri blev det bl.a. bestemt, at det stod enhver frit selv at identificere sig med et mindretal. Det sammenfattes ofte i udsagnet: "Minderheit ist, wer will." Desuden blev der nedsat et særligt kontaktudvalg, der skulle lette samarbejdet mellem det danske mindretal og de tyske myndigheder og finde løsninger på akutte problemer. Udvalget bestod af tre repræsentanter for mindretallet, tre repræsentanter for landsregeringen samt en lønnet, men ikke stemmeberettiget sekretær, der blev valgt efter forslag fra det danske mindretal. Med dette udvalg blev der skabt et forum for en vedholdende dialog, der på trods af alle konflikter mellem landsregering og mindretal kom til at fungere helt frem til 1958. Formelt gjaldt Kiel-erklæringens indhold også for friserne. Reelt var dét på intet tidspunkt tilfældet.

Frants Thygesen var generalsekretær for SSF i årene 1945-56. Det var ham, der skrev SSW´s første partiprogram i 1948.

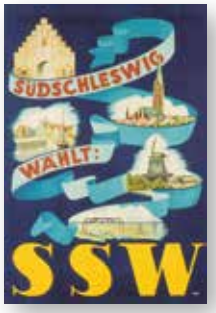
Landdagen bakkede næsten enstemmigt op om erklæringen - med to undtagelser. Den senere CDU-ministerpræsident og daværende landråd i Flensborg land: Friedrich Wilhelm Lübke var afgjort imod.

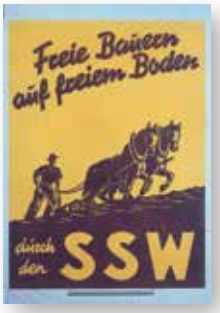

Hans Ronald Jørgensen var som amtssekretær i Slesvig med til at opbygge det kulturelle og politiske arbejde i det sydligste Sydslesvig. I årene 1956-82 var han generalsekretær for SSF, i tiden 1982-1987 også generalsekretær for den europæiske mindretalsunion FUEV.

SSW-valgopråb fra 1948

Valgplakater godkendt af den britiske censur i 1948.

Plakat fra kommunevalget i 1948, der siden blev genbrugt med forskellig tekst.

Kiel-erklæringen af 26. september 1949

Den slesvig-holstenske landsregering, opfyldt af ønsket om at sikre et fredeligt samliv mellem det danske mindretal og den tyske befolkning, at tilsikre det danske mindretal i Slesvig-Holsten dets berettigede forhold af vigtighed og at hidføre et godt naboforhold til det danske folk, erklærer med den slesvig-holstenske landdags godkendelse og i bestemt forventning om, at den danske regering indrømmer og tilsikrer det tyske mindretal i Danmark de selvsamme rettigheder og friheder, følgende:

I.

Forbundsrepublikken Tysklands grundlov af 23. maj 1949 garanterer enhver og dermed også ethvert medlem af det danske mindretal uden hensyn til det af vedkommende benyttede sprog

a. retten til frit at udfolde sin personlighed og den personlige friheds ukrænkelighed (artikel 2),
b. lighed for loven (artikel 3, 1),
c. forbud mod at forfordele eller begunstige nogen pga. afstamning, sprog, oprindelse eller politiske anskuelser (artikel 3, 3),
d. tros- og samvittighedsfrihed (artikel 4),
e. ytrings- og pressefrihed (artikel 5),
f. forsamlings- og foreningsfrihed (artikel 8 og 9)
g. ret til frit at vælge erhverv og arbejdssted (artikel 12)
h. boligens ukrænkelighed (artikel 13),
i. ret til frit at grundlægge politiske partier og disses aktiviteter i henhold til artikel 21,
k. lige adgang til enhver offentlig stilling efter evner, egnethed og faglige kvalifikationer (artikel 33, 2), dvs. at der med hensyn til embedsmænd, funktionærer og arbejdere i offentlig tjeneste ikke må gøres forskel på personer, der tilhører det danske mindretal, og alle andre,
l. almindelig, umiddelbar, fri og hemmelig valgret, der også gælder ved landdagsvalg og kommunale valg (artikel 28, 1)
m. ret til at påkalde domstolenes beskyttelse, hvis nogen anser sig for at være krænket i sin ret af myndighederne (artikel 19, 4).

Ingen må derfor grundet gyldig forbundsret, som jvf. artikel 31 i grundloven nyde ubetinget forrang, forfordeles eller begunstiges pga. sit tilhørsforhold til det danske mindretal.

II.

Som en følge af disse retsprincipper fastslås hermed:

1. Bekendelsen til dansk nationalitet og dansk kultur er fri. Den må ikke bestrides eller efterprøves af myndighederne.
2. Det danske mindretal, dets organisationer og medlemmer må ikke hindres i brugen af det ønskede sprog i ord, skrift eller på tryk. Anvendelsen af det danske sprog for domstolene og over for forvaltningsmyndighederne retter sig efter den almindelige lovgivning.
3. Børnehaver, almendannende skoler og folkehøjskoler (også faglige) kan oprettes af det danske mindretal i overensstemmelse med lovgivningen. I skoler med dansk som undervisningssprog skal tilstrækkelig undervisning i tysk finde sted. Forældre og værger kan frit afgøre, om deres børn skal besøge skoler med dansk undervisningssprog.
4. Landsregeringen anser det for selvfølgeligt, at den parlamentariske sædvane

Plakat fra forbundsdagsvalget 4.8.1949.

Disse plakater skulle være brugt op til kommunevalget i 1948, men blev ikke godkendt af den britiske censur.

Plakat med de slesvigske løver brugt op til forbundsdagsvalget i 1949 og landdagsvalget året efter.

at inddrage alle politiske grupper i udvalgsarbejdet i kommunernes, amternes, kredsenes og landets repræsentative råd, finder sted uden hensyntagen til de pågældende flertalsforhold.

5. Landsregeringen anser det for ønskeligt, at radioen gøres tilgængelig for det danske mindretal ligesom for andre politiske og kulturelle sammenslutninger.
6. Landsregeringen anser det for ønskeligt, at danske præster og kirkelige menigheder efter forudgående aftale med de respektive kirkelige hhv. menighedsinstitutioner kan benytte kirker, kirkegårde og lignende faciliteter med valgfri brug af det ønskede sprog.
7. Med hensyn til understøttelser og øvrige ydelser af offentlige midler, som tilstås efter frit skøn, vil der ikke blive taget hensyn til tilhørsforholdet til det danske mindretal.
8. Offentlige bekendtgørelser må ikke nægtes det danske mindretals aviser.
9. Det danske mindretals særlige interesse i at pleje sine religiøse, kulturelle og faglige forbindelser med Danmark anerkendes.
10. Danske statsborgere, som af landsregeringen har fået tilladelse til at virke som religiøse, kulturelle eller faglige rådgivere (f.eks. præster, lærere, landbrugskonsulenter osv.) må ikke forfordeles over for andre i tilsvarende profession ved tildelingen af tilflytningstilladelse og tildeling af boliger i de kommuner, de gør tjeneste. De må ikke udøve nogen politisk virksomhed.
11. For så vidt der i de foregående punkter ikke skulle være tillagt landet kompetence, vil landsregeringen gøre sit for godkendelsen og gennemførslen ved de pågældende myndigheder.

III.

Der dannes et udvalg for at efterprøve og afklare forslag, klager og andre indberetninger fra det danske mindretal. Dette består af tre medlemmer af det danske mindretal og tre medlemmer, der udpeges af landets kommitterede for Slesvig.

Udvalgets forretninger føres af en sekretær, der af udvalget vælges med flertal og ansættes af landsregeringen på grundlag af tre forslag, som gives af det danske mindretal. Det er sekretærens opgave i første omgang at ekspedere indberetninger sammen med landets kommitterede for Slesvig eller de stedlige myndigheder ved hjælp af forhandlinger. For så vidt det ikke er muligt, skal han forelægge dem udvalget til sagkyndig udtalelse. Landets kommitterede for Slesvig kan rekvirere disse og andre sagkyndige udtalelser hos udvalget. Skulle en sagkyndig udtalelse ikke finde noget flertal i udvalget, så kan der fremlægges to forskellige udtalelser.

Udvalgets sagkyndige udtalelser tilsendes landsregeringen til endelig afgørelse. Såfremt forholdsregler fra selvforvaltningskorporationerne måtte være nødvendige, foranlediger landsregeringen det nødvendige inden for rammerne af sine kompetencer.

Nærmere bestemmes af forretningsordenen, der også bestemmer valget af formand og skifte i formandssædet mellem de to grupper i udvalget. Udvalget beslutter forretningsordenen. Den skal godkendes af landsregeringen.

IV.

De her opstillede principper har tilsvarende gyldighed for den frisiske befolkning i Slesvig-Holsten.

Den danske landdagsgruppe i Kiel, fotograferet under et gruppemøde i 1950. Fra venstre ses Berthold Bahnsen, Samuel Münchow, Hermann Clausen, Hermann Olson og Christian Mahler.

SSW i Forbundsdagen i Bonn 1949-1953

SSW deltog i det første forbundsdagsvalg i 1949. Her lykkedes det at få Hermann Clausen valgt via landslisten. Derimod kunne SSW ikke vinde nogen direkte valgkreds i Flensborg, hvilket mindretallet ellers havde håbet på. I Bonn blev Hermann Clausen fulgt i sit arbejde af Jacob Kronika, der var korrespondent for bl.a. *Flensborg Avis* og den tysksprogede *Südschleswigsche Heimatzeitung*, som var SSW´s partiavis. Som enemand stod Hermann Clausen i en meget vanskelig position. Han kunne ikke få sæde i de for SSW vigtige udvalg - frem for alt det særlige grænselandsudvalg og udvalget for nyordningen af de indre forbundsgrænser i Vesttyskland. Desuden var arbejdsbyrden umulig at overkomme for en enkeltmandsgruppe. I januar 1952 blev han derfor tilknyttet *Föderalistische Union* som "hospitant". Föderalistische Union var et funktionelt fællesskab af det katolske Zentrum-parti og de bayerske regionalister Bayernpartei. Dermed sikrede han, at FU fik gruppesstatus. I Sydslesvig protesterede de dansksindede flensborg-socialdemokrater i SPF energisk imod denne afgørelse. De havde ønsket en tilknytning til SPD-gruppen i stedet.

Hermann Clausens jomfrutale

Hermann Clausen benyttede enhver lejlighed til at redegøre for SSW´s program og fremsætte SSW´s politik i Bonn. I sin jomfrutale den 22.9.1949 formulerede han 3 krav:

1. Flygtningespørgsmålet i Sydslesvig skulle løses.
2. Selvbestemmelsesretten måtte også gælde i Sydslesvig.
3. Sydslesvig skulle adskilles fra Holsten med egen forvaltning.

Til sidst understregede han, at de danske sydslesvigere gik ind for demokratiet.

Imod vesttysk genoprustning

Hermann Clausens tid som forbundsdagsmedlem blev afbrudt af lange sygdomsperioder. Alligevel lykkedes det for ham at sætte sit præg på politikken. Han udtalte sig bl.a. kategorisk imod vesttysk genoprustning.

Hermann Clausen og redaktør Jacob Kronika fotograferet foran Forbundsdagen i Bonn.

Dette emne optog mindretallet meget. Mange unge protesterede energisk og ville ikke aftjene vesttysk værnepligt. En af de meget kritiske unge var Karl Otto Meyer.
Hans protest i en tale i Danmark blev omgående straffet af det slesvig-holstenske undervisningsministerium, der fratog ham undervisningstilladelsen. Der var reelt tale om et "Berufsverbot". Først efter en årrække med langvarige retssager blev forbuddet ophævet, og Karl Otto Meyer kunne igen undervise i mindretallets skoler. Mindretallets ledelse forhandlede forgæves om en fritagelse af unge danske sydslesvigere fra værnepligten af nationale grunde.

Forbundsvalgloven 1953

Hermann Clausens største sejr i Forbundsdagen blev vundet i 1953. Efter at han var blevet tilknyttet Föderalistische Union som permanent gæst, kunne han koncentrere sig om udvalgte arbejdsområder, alt imens arbejdsdelingen i gruppefællesskabet sikrede information om alle andre sager af betydning. Hermann Clausen deltog især i udarbejdelsen af den ny forbundsvalglov. Her kunne han trænge igennem med argumenter over for de andre partier om en særlig status for de nationale mindretals partier. Resultatet var, at nationale mindretalspartier blev fritaget fra 5 %-spærregrænsen ved forbundsdagsvalg. Denne undtagelse gælder frem til i dag. Den skabte samtidig grundlag for SSW´s krav om, at en tilsvarende undtagelse også måtte gælde på delstatsplan i Slesvig-Holsten. Det afviste landsregeringen imidlertid.

Chikanernes tid

Kiel-erklæringen afstedkom en mindretalsordning, der på papiret havde skabt gode vilkår for mindretalsarbejdet. Alligevel fungerede den ikke helt efter hensigten. Hurtigt blev det klart, at der fra tysk side fortsat blev skelnet mellem et "ægte" og et "uægte" mindretal. Dermed blev princippet om "Minderheit ist, wer will" underkendt i praksis. I 1950 overtog det konservative CDU ledelsen af landsregeringen. Ministerpræsident Walter Bartram markerede en hårdere kurs over for mindretallet. Allerede i 1951 blev han afløst af Friedrich Wilhelm Lübke. Denne iværksatte omgående en offensiv over for mindretallet, der sigtede på at inddæmme den danske bevægelse og at reducere dens størrelse. Han forsøgte - forgæves - at presse forbundsregeringen i Bonn til at erklære Kiel-erklæringen ugyldig.

Fire slesvig-holstenske ministerpræsidenter, der regerede i årene april 1947 - oktober 1954. Fra venstre: Hermann Lüdemann, Friedrich Wilhelm Lübke, Bruno Diekmann og Walter Bartram.

På lokalt plan kom det til omfattende chikaner over for det danske mindretal. Det førte til alvorlige spændinger, men også til en lang række individuelle klager, som blev behandlet i det særlige Kontaktudvalg for Sydslesvig. Mindretallet oplevede Lübkes regeringstid 1951-54 som chikanernes tid. Dette bidrog sammen med en række andre konkrete sager til, at ethvert samarbejde mellem mindretal og landsregering efterhånden syntes umuliggjort. Mindretallets ledelse klagede to gange over Lübke-regeringen til forbundspræsidenten Theodor Heuss (FDP). Forbundspræsidenten lod imidlertid klagerne gå videre til Lübke-regeringen, der ikke kunne se nogen gyldig grund til klager fra mindretallets side. Set i bakspejlet havde Lübke imidlertid kun begrænset succes med sin politik. Faktisk bidrog hans uforsonlige konfrontationskurs over for mindretallet snarere til en stabilisering og konsolidering end til svækkelse. SSW kunne mobilisere mange sympatier i denne langvarige konflikt og kunne dermed delvist imødegå det massive frafald, der var påbegyndt i SSF´s medlemstal og SSW´s stemmetal tilbage i 1948.

Denne vogn blev under landdagsvalget i 1950 brugt til den såkaldte „slæbetjeneste", der bragte dansksindede vælgere til stemmeurnerne.

Flygtningevalget 1951

Fra første færd havde SSW både været talerør for en regionalistisk bevægelse og et mindretalsparti. Der har på intet tidspunkt været tale om et enten-eller, men altid om et både-og. Det kom til udtryk i valgkampene, hvor der dog til tider blev satset mere på den ene end den anden funktion. Kommunevalget i 1951 var således et flygtningevalg, der fokuserede på, hvilken rolle det store antal tyske flygtninge, der enten var flygtet eller fordrevet fra Centraleuropa, skulle spille i det slesvig-holstenske politiske liv. SSW nævnte slet ikke det danske element i sin agitation. Partiet markerede sig frem for alt som de hjemmehørendes parti og krævede flygtningene fjernet. Berthold Bahnsen opfordrede under valgkampen med en elegant retorisk formulering til at danne en "Block der Heimatbedrohten und Entrechteten" som modstykke til flygtningepartiet "Block der Heimatvertriebenen und Entrechteten". Alligevel gik flertallet i Flensborg byråd tabt - til stor begejstring hos tyske politikere og journalister.

En diskriminerende valglov

I 1951 blev der vedtaget en ny valglov for Slesvig-Holsten. Spærregrænsen blev hævet fra 5 % til 7,5 % af stemmerne. Den officielle begrundelse var, at den høje minimumsprocent skulle forhindre en opsplitning af det politiske landskab. I denne sammenhæng tjente erfaringerne fra Weimarrepublikkens Tyskland som skræmmende og legitimerende eksempel. Det danske mindretal tolkede derimod lovændringen som et bevidst forsøg på at forhindre SSW i at blive repræsenteret i Kiel. I mindretallets øjne forsøgte Lübke således at opnå dét, hans chikanepolitik ikke havde formået. SSW klagede til forbundsforfatningsdomstolen i Karlsruhe - og fik medhold i april 1952. Loven måtte revideres og spærregrænsen sættes ned til 5 % igen. Det var et svigende nederlag for Lübke-regeringen.

Ny klage i Karlsruhe

SSW havde i 1952 fået medhold i sin klage over 7,5 %-spærregrænsen. I 1953 var mindretalspartier tilmed blevet fritaget for spærregrænsen ved forbundsdagsvalg. Da det blev tydeligt, at SSW næppe ville kunne klare 5 %-spærregrænsen ved landdagsvalget i 1954, opfordrede SSW-gruppen landdagen til en tilsvarende fritagelse ved landdagsvalg. Det afviste flertallet i Kiel. SSW klagede igen til Karlsruhe. Denne gang gik afgørelsen mindretallet imod: SSW havde intet krav på en fritagelse - men det var tilladt at give den. Netop dét var den CDU-ledede regering dog ikke indstillet på.

"Programm Nord"

SSW var såvel mindretallenes som regionens talerør. SSW krævede derfor vedholdende, at der skulle ydes særlig økonomisk støtte til udviklingen af Sydslesvig. Lübke kunne se en mening i et egnsudviklingsprogram. Intentionen var dog den modsatte af SSW´s: Han tolkede en del af mindretallet som protestbevægelse. Ved at udvikle Sydslesvig, ville SSW og mindretallet blive reduceret til sin egentlige kerne. Derfor iværksattes "Programm Nord". SSW var principielt for, men krævede, at det først og fremmest måtte tilgodese den hjemmehørende befolkning.

Hærværk mod danske institutioner i Slesvig

I årene 1950-54 blev forholdet mellem dansk og tysk stadig mere spændingsfyldt. Det kom til hyppige chikaner og nålestik over for mindretallet. Undertiden kom det lokalt endog til hærværk. Den 20.-21. september 1952 blev danske bygninger i Slesvig således overmalet med aggressive antidanske paroler. Det

Natten mellem 20. og 21.9.1952 begik „Deutsche Jungenschaft" hærværk på en række danske bygninger i Slesvig. Her er det gået ud over præsteboligen i Slesvig-Frederiksbjerg.

Mere hærværk mod danske bygninger i Slesvig 20.-21.9. 1952. Gerningsmændene blev pågrebet og stillet for domstolen.

gik ud over de tre danske skoler, landbrugskonsulentens hus og en præstebolig. Det var "Deutsche Jungenschaft", der stod bag. Gerningsmændene blev pågrebet og straffet. Mindretallet protesterede omgående med et dansk stormøde med 700 deltagere i Slesvig.

Landdagsvalget 1954: mandaterne går tabt

Det lykkedes ikke at få 5 %-spærregrænsen ophævet ved forbundsforfatningsdomstolen i Karlsruhe. SSW valgte dog alligevel at gå til valg i 1954 - om ikke andet, så for at demonstrere over for den slesvig-holstenske, men især offentligheden i Danmark, at det danske mindretal fortsat fandtes og kunne mønstre store dele af den sydslesvigske befolkning. Det lykkedes for mindretallet at mobilisere sine tilhængere - og SSW opnåede over 42.000 stemmer. Det var alligevel for lidt til at opnå genvalg. Det danske og national-frisiske mindretal stod således uden for landdagen i Kiel.

Umiddelbart syntes CDU-regeringen at have opnået sit hovedmål. Det skulle dog vise sig at blive en Pyrrhussejr for den ny slesvig-holstenske ministerpræsident Kai-Uwe von Hassel, der tidligere havde været borgmester i Glücksborg. Mindretallet havde markeret sin eksistens, så det ikke kunne forties eller bortforklares. I Danmark stod opinionen uforstående over for den ny situation - ikke mindst i lyset af, at det tyske mindretal året forinden havde opnået sæde i Folketinget med under en fjerdedel af SSW´s stemmetal. Herefter understregede SSW gang på gang misforholdet mellem 9.700 tyske stemmer i Nordslesvig og ét folketingsmedlem over for 42.000 danske stemmer i Sydslesvig, men intet landdagsmedlem. Hassel søgte efter en forhandlingsløsning og tilbød nedsættelsen af et særligt nævn. SSW krævede derimod ultimativt to rådgivende landdagsmedlemmer - og ophævelsen af spærregrænsen. Von Hassel ville kun gå med til en omfattende løsning, såfremt der blev indgået en bilateral aftale mellem København og Bonn, der tillige sikrede det tyske mindretals status i Danmark. Først da Danmark bragte mindretalsspørgsmålet på banen under NATO-forhandlingerne om Vesttysklands optagelse i oktober 1954, kunne der findes en løsning.

Forhandlinger mellem SSW og landsregeringen

Efter valget i 1954 stod SSW uden for landdagen.

Ved landdagsvalget i 1954 mistede SSW sin repræsentation i landdagen. Her følger Hermann Clausen og Samuel Münchow forhandlingerne fra tilhørerpladserne.

Von Hassel-regeringen tilbød i stedet dannelsen af et nævn, men SSW krævede to rådgivende landdagsmedlemmer. Det kaldtes Berlin-modellen. Forbundsdagsmedlemmerne fra Berlin var nemlig kun rådgivende uden stemmeret. I begyndelsen bakkede SPD op om SSW´s krav. Da det kom til forhandlinger mellem Bonn og København, ændrede SPD imidlertid standpunkt og foreslog et landdagsudvalg med SSW-rådgivere i stedet.

Forhandlinger mellem København og Bonn

Da Vesttysklands ansøgning om optagelse i NATO skulle drøftes, blev det af det danske Folketing pålagt den danske regering at tage Sydslesvig-spørgsmålet op på NATO-ministerrådsmødet i Paris i oktober 1954, selv om statsminister Hans Hedtoft personligt var særdeles skeptisk. Efter udenrigsminister H.C. Hansens indlæg i Paris kom der en omgående imødekommende reaktion fra den vesttyske kansler Konrad Adenauers side. I februar 1955 kunne der således efter en række forudgående manøvrer indledes forhandlinger mellem Bonn og København om en mindretalsordning. Danmark ville ikke acceptere nogen bilateral aftale, nogen loyalitetserklæring eller nogen erklæring om grænsen - hvilket imidlertid den slesvig-holstenske landsregering insisterede på. Derimod accepterede Danmark, at forhandlingerne kom til at omfatte både det danske mindretal i Sydslesvig og det tyske i Nordslesvig. Dette betød en faktisk anerkendelse af gensidighedsprincippet inden for mindretalspolitikken.

Denne karikatur i Kieler Nachrichten, 17.1.1955, illustrerer mindretallets holdning til det „Beirat", som ministerpræsident Kai-Uwe von Hassel forsøgte at gøre spiselig.

Det danske mindretal blev orienteret om forhandlingerne og fremsatte selv ønsker over for København, men ingen af mindretallene sad med ved forhandlingsbordet. For SSW var det centrale problem repræsentationen i landdagen: Spærregrænsen skulle fjernes. Et andet centralt spørgsmål omhandlede eksamensretten for de to mindretals skoler. Desuden skulle sindelagsprincippet garanteres som fundament for mindretalsordningerne - og forældrenes suveræne ret til at vælge en mindretalsskolegang for deres børn skulle anerkendes. Løsningen blev fundet med to ensidige, men i indholdet synkrone og parallelle erklæringer, afgivet i Bonn den 29. marts 1955 af hhv. forbundskansler Konrad Adenauer og den nye danske statsminister H.C. Hansen: Bonn garanterede det danske mindretals, København det tyske mindretals rettigheder. Erklæringerne skulle sætte gang i en efterfølgende langvarig,

Friseren Berthold Bahnsen sad som landdagsmand for SSF og SSW i årene 1947-54 og 1958-71.

men samlet set positiv udvikling i forholdet mellem dansk og tysk.

Det dansk-tyske resultatpapir

I selve Bonn-erklæringen står der intet om SSW´s fritagelse fra spærregrænsen. Det gør der derimod i det fælles dansk-tyske resultatpapir af 28. marts 1955, hvor fritagelsen fra 5 %-spærregrænserne ved forbundsdagsvalg og ved landdagsvalg blev lovet. Her fastlægges det også, at alle relevante instanser vil bestræbe sig på at agte og værne mindretallets rettigheder i overensstemmelse med ånden i Bonn-erklæringen. Dermed forpligter erklæringen ikke blot forbundsregeringen og landsregeringen, men tillige kredsene og kommunerne. Mens selve København-Bonn Erklæringerne formelt set er ensidige, er det forudgående resultatpapir, der henviser til erklæringerne, en bilateral aftale, som er underskrevet af de to regeringers forhandlere. Derfor kan fritagelsen fra spærregrænsen ved både forbundsdags- og landdagsvalg ikke uden videre ensidigt ophæves uden konsekvenser for det dansk-tyske forhold.

Stats- og udenrigsminister H.C. Hansen hilser på den vesttyske kansler Konrad Adenauer den 29.3.1955 umiddelbart før offentliggørelsen af Bonn-Københavnerklæringerne.

Håndgjort, udateret plakat med Istedløven.

Bonn-erklæringen af 29. marts 1955

I ønsket om at fremme det fredelige samliv i befolkningen på begge sider af den dansk-tyske grænse og dermed tillige i almindelighed at fremme udviklingen af venskabelige forbindelser mellem forbundsrepublikken Tyskland og kongeriget Danmark og i betragtning af den folkeretlige forpligtelse, som forbundsrepublikken ved sin tiltrædelse af den europæiske konvention om menneskerettigheder har påtaget sig til ikke at undergive nationale mindretal forskelsbehandling (artikel 14), erklærer forbundsrepublikken Tysklands regering i overensstemmelse med de også i forbundsrepublikken Tysklands grundlov fastlagte grundsætninger, hvortil den slesvig-holstenske landsregering henviste i sin erklæring af 26. september 1949, følgende:
Personer, der tilhører mindretallet, nyder ligesom alle andre statsborgere de rettigheder, som er garanteret ved forbundsrepublikken Tysklands grundlov af 23. maj 1949. Særligt tilkommer der dem inden for grundlovens rammer følgende rettigheder:

Vikingeskibet med løvesejlet blev første gang brugt op til valget i 1951 og de følgende 20 år. I 1958 blev sejlet forsynet med våbenskjold fra de respektive amter, her Husum amt.

Plakat fra landdagsvalget i 1950 med entydig regionalistisk appel til den hjemmehørende befolkning.

SSW-plakat fra kommunevalget 24.4.1955.

I.

1. Den personlige friheds ukrænkelighed,
2. lighed for loven,
3. tros- og samvittighedsfrihed,
4. ytrings- og pressefrihed,
5. forsamlings- og foreningsfrihed,
6. ret til frit at vælge erhverv og arbejdssted,
7. boligens ukrænkelighed,
8. ret til frit at danne politiske partier,
9. lige adgang til enhver offentlig stilling efter evner, egnethed, og faglige kvalifikationer; med hensyn til embedsmænd, funktionærer og arbejdere i offentlig tjeneste må der ikke gøres forskel mellem personer, der tilhører det danske mindretal, og andre statsborgere,
10. almindelig, umiddelbar, fri, lige og hemmelig valgret, der også gælder ved landdagsvalg og kommunale valg,
11. ret til at påkalde domstolenes beskyttelse, hvis nogen anser sig for at være krænket i sin ret af myndighederne,
12. ret til ligelig behandling, hvorefter ingen må forfordeles eller begunstiges på grund af sin afstamning, sit sprog, sin herkomst eller sin politiske anskuelse.

II.

Som en følge af disse retsprincipper fastslås hermed:

1. Bekendelsen til dansk nationalitet og dansk kultur er fri og må ikke af myndighederne bestrides eller efterprøves.
2. Personer, der tilhører det danske mindretal og deres organisationer, må ikke hindres i, i tale og skrift, at benytte det sprog, de foretrækker. Anvendelsen af det danske sprog for domstolene og over for forvaltningsmyndighederne retter sig efter de herom i lovgivningen fastsatte forskrifter.
3. Med hensyn til understøttelser og andre ydelser af offentlige midler, som tilstås efter frit skøn, må der ikke gøres forskel mellem personer, der tilhører det danske mindretal og andre statsborgere.
4. Det danske mindretals særlige interesse i at pleje sine religiøse, kulturelle og faglige forbindelser med Danmark anerkendes.

III.

Forbundsregeringen tilkendegiver herved, at den slesvig-holstenske landsregering har meddelt den følgende:

1. Da forholdstalsvalgmåden i henhold til kommunallovgivningen anvendes ved nedsættelse af kommunale udvalg, deltager repræsentanter for det danske mindretal i udvalgsarbejdet i forhold til deres antal.
2. Landsregeringen anbefaler, at der inden for rammerne af de til enhver tid gældende regler for radioens benyttelse tages rimeligt hensyn til det danske mindretal.
3. Ved offentlige bekendtgørelser skal der tages rimeligt hensyn til det danske mindretals dagblade.
4. I landet Slesvig-Holsten kan der af det danske mindretal oprettes almendannende skoler og folkehøjskoler (også faglige) samt børnehaver i overensstemmelse med lovene. I skoler med dansk undervisningssprog skal der gives tilstrækkelig undervisning i tysk. Forældre og værger kan frit afgøre, om deres børn skal besøge skoler med dansk undervisningssprog.

Efter Bonn-erklæringen

København-Bonn Erklæringerne skabte forudsætningerne for en afspænding i forholdet mellem dansk og tysk i grænselandet. De viste, at Vesttyskland og Danmark ikke havde nogen interesse i at lade mindretalsspørgsmålet udgøre noget negativt element i det indbyrdes forhold. Det var således regeringerne, der fastlagde mindretalsordningerne. Samtidig blev sindelagsprincippet: „Minderheit ist, wer will" og det tyske statsborgerskab fastlagt som eneste kriterier for tilhørsforhold til det danske mindretal. Der blev ikke knyttet krav om såkaldt „objektive" kendetegn til mindretallet. Imidlertid ændrede situationen sig ikke fundamentalt fra den ene dag til den næste. Selv om spærregrænsen ved landdagsvalg var blevet ophævet, ville det følgende landdagsvalg først finde sted i 1958. SSW og det øvrige danske mindretal krævede derfor en overgangsløsning. Den skulle i SSW´s øjne fortsat bestå i to rådgivende landdagsmedlemmer med tale-, men uden stemmeret i Kiel. Slesvig-Holstens ministerpræsident Kai-Uwe von Hassel fortolkede den ny situation således, at Bonn-erklæringen havde gjort Kiel-erklæringen overflødig. Derfor ville CDU-landsregeringen ophæve Kiel-erklæringen. Det var SSW og SSF kategorisk imod - ikke mindst, fordi friserne slet ikke var tilgodeset i Bonn-erklæringen. Desuden indeholdt Kiel-erklæringen bestemmelser, der ikke indgik i Bonn-erklæringen. Trods ihærdige protester fra det danske og frisiske mindretals side vedtog landdagen den 13. september 1955 at ophæve Kiel-erklæringen. Kun Kontaktudvalget fik lov til at bestå frem til 31. oktober 1958. Samme 13. september blev der dannet et landdagsudvalg for mindretalsanliggender med Berthold Bahnsen og Samuel Münchow som rådgivere. SSW fik således ingen rådgivende landdagsmedlemmer, men kun rådgivende stemmer i et landdagsudvalg, der kun måtte drøfte mindretalsanliggender. SSW kunne derfor ikke tage stilling til principielle samfundspolitiske spørgsmål. Udvalget kunne på ingen måde erstatte nogen fuldgyldig landdagsrepræsentation. Det var blot en overgangsløsning.

Højskoleforstander Niels Bøgh Andersen var formand for SSF i to perioder 1949-57 og 1964-65. Han var samtidig aktiv SSW-politiker. Her taler han ved årsmødet i 1957 under Dannebrog. Dannebrog måtte ikke vises offentligt efter 1945. Først efter Bonn-erklæringen måtte det igen hejses ved årsmøderne.

Landdagsudvalg i Kiel 1955-1958

Samuel Münchow og Berthold Bahnsen var SSW´s rådgivende medlemmer af landdagsudvalget for mindretalsanliggender i årene 1955-58. I begyndelsen arbejdede landdagsudvalget for mindretalsanliggender efter hensigten - og Münchow kunne præsentere mindretallets "ønskeliste". Udvalget kunne dog ikke erstatte landdagsrepræsentationen. I slutningen af 1957 så SSW ikke længere nogen grund til at afholde møder. I stedet vendte mindretallet blikket mod Bonn.

I 1958 fik SSW påny en tomandsfraktion i landdagen. Her ses fra venstre Berthold Bahnsen, Samuel Münchow og SSW´s landssekretær Hermann Bornholdt i fortrolig samtale sidst i 1950erne.

SSW/SSF i Bonn

Med Bonn-erklæringen havde mindretalsspørgsmålet i 1955 fået forbundspolitisk betydning. SSW havde ikke været repræsenteret i Bonn siden 1953. På trods af fritagelse fra spærregrænsen kunne SSW ikke mobilisere tilstrækkeligt med stemmer til at opnå blot ét mandat i forbundsdagen. Og siden 1954 stod partiet uden for landdagen i Kiel. I 1958 tog mindretallets ledelse i SSF og SSW kontakt til regeringen i Bonn. SSF/SSW ønskede at lodde stemningen over for en formel mindretalsrepræsentant i den vesttyske hovedstad. Oprindeligt var der tænkt på en egentlig repræsentation. Det blev i begyndelsen støttet af den danske regering. I 1959 havde København dog ændret opfattelse. Det skyldtes formentlig et ønske om at undgå tilsvarende krav fra det tyske mindretal i Danmark. Den ville nu kun gå med til en pressekorrespondent. SSW/SSF afbrød derpå forhandlingerne med Bonn og meddelte, at der i stedet var blevet udpeget en presserepræsentant. Denne skulle formelt skrive for den dansksindede sydslesvigske presse, men var reelt ansat og lønnet af SSW og SSF i fællesskab.

Mindretallet var på denne måde repræsenteret i Bonn i årene 1959-1963. Første repræsentant var Jacob Kronika, der allerede havde fulgt Hermann Clausen i dennes tid som medlem af forbundsdagen 1949-53. Da Kronika blev chefredaktør for Flensborg Avis, blev journalisten Karl Christiansen udpeget til at varetage denne funktion.

Jacob Kronika fotograferet i chefredaktørstolen på Flensborg Avis i 1963.

Jacob Kronika i Bonn 1959-1960

Jacob Kronika tiltrådte sin stilling som SSF/SSW-repræsentant i Bonn den 15. august 1959. Han befandt sig i en særlig position. Formelt skulle han være korrespondent for Flensborg Avis og den tysksprogede Südschleswigsche Heimatzeitung. Kronika var dog ansat og lønnet af SSF og SSW i fællesskab - og han skulle som sådan varetage mindretallets interesser. Han havde imidlertid ingen politisk kompetence. Hele arrangementet blev betalt af den danske stat.

Karl Christiansen 1960-1963

Jacob Kronika blev i 1960 udpeget til ny chefredaktør for Flensborg Avis efter L.P. Christensens død. SSW og SSF besluttede at udnævne journalisten Karl Christiansen til ny repræsentant i Bonn. Han havde hidtil bl.a. været formand for SSW i Flensborg by. Hans funktion var den samme som Kronikas. I foråret 1963 opsagde han af helbredsgrunde sin stilling. Det blev besluttet ikke at genbesætte stillingen, selv om den formelt aldrig er blevet nedlagt.

Efter landdagsvalget i 1962 sad Berthold Bahnsen som eneste SSW-medlem i landdagen.

SSW tilbage i landdagen

Forhandlingerne forud for København-Bonn Erklæringerne havde ført til, at SSW var blevet fritaget for spærregrænsen ved landdagsvalg i Slesvig-Holsten. Forud for landdagsvalget i 1958 satsede mindretallet på et positivt resultat, der skulle vise, at mindretallet stadig var en væsentlig faktor i det politiske landskab i Sydslesvig. Det gjaldt således om at markere mindretallets styrke. Det lykkedes, idet SSW opnåede over 34.000 stemmer. Det sikrede to medlemmer af delstatsparlamentet i Kiel. De to garvede politikere Samuel Münchow og Berthold Bahnsen kunne herefter igen deltage i det politiske liv som ligeberettigede landdagsmedlemmer, der havde tale- og stemmeret på samme vis som alle andre valgte landdagsmedlemmer. Det politiske klima i Kiel havde forandret sig meget: Såvel CDU/FDP-regeringen som oppositionspartiet SPD var venligt stemte over for SSW-gruppen og gav den gruppestatus.

Fortsat tilbagegang

Tilbagegangen i stemmetallet kunne imidlertid ikke stoppes. Nedgangen fortsatte også i de følgende år: Mindretallet mistede vedholdende medlemmer og stemmer ved kommune- og landdagsvalg. Allerede i 1962 blev SSW-gruppen derfor halveret: Nu sad kun Berthold Bahnsen tilbage som talsmand for danskerne og friserne i Slesvig-Holsten. Han blev en særdeles anset politiker, der opnåede større anseelse, end stemmetallet ellers ville have skabt grundlag for. Frem til sin død i 1971 forstod han at skabe respekt om sit arbejde og bidrog til afspænding og et forbedret forhold mellem mindretal og flertal i Slesvig-Holsten. Til gengæld kunne han ikke standse nedgangen i absolutte SSW-stemmer. I 1971 nåede SSW et lavpunkt med under 20.000 stemmer ved landdagsvalget.

Berthold Bahnsen enemand i Kiel 1962-1971

Berthold Bahnsen var friser, moderat borgerlig og tilhænger af europæisk samarbejde. Hans politik gik ud på at øve indflydelse, hvor det var muligt - uden dog at udnytte en fordelagtig politisk konstellation til det yderste. Da han i 1962 fik muligheden for at vælte den siddende borgerlige regering, efter at FDP havde forladt koalitionen med CDU, valgte han at forholde sig neutralt. Han ville „hverken støtte eller omstyrte" landets politiske ledelse. Han stemte ud fra SSW´s og Sydslesvigs interesser. Som sådan begyndte Bahnsen også at tale med CDU-politikerne. Efterhånden fik han etableret et godt, konstruktivt og tillidsfuldt forhold til en

Landdagspræsident Paul Rohloff og Berthold Bahnsen i koncentreret, fortrolig samtale. Rohloff var landdagspræsident 1964-71 og deltog i 1965 som den første tyske toppolitiker i SSW´s landsmøde.

Samuel Münchow tilbage i landdagen igen i 1958.

række konservative toppolitikere, der omvendt blev mere imødekommende over for SSW´s ønsker om tilskud til det danske mindretalsarbejde. I Bahnsens tid som enemand blev forholdet mellem dansk og tysk stadig bedre. Man begyndte at tale om en forbilledlig situation - en europæisk model til efterfølgelse. Bahnsen blev dertil betegnet som ministeregnet af flere slesvig-holstenske politikere.

Kontaktudvalget i Bonn

SSW havde deltaget i forbundsdagsvalg siden 1949. Det var dog ikke lykkedes at opnå valg siden 1953. Forud for forbundsdagsvalget i 1961 blev det derfor kort diskuteret, om mindretallet skulle forsøge at få en anden, en "utraditionel repræsentation" i Bonn. Der skulle gå hele 3 år, førend spørgsmålet blev sat på den politiske dagsorden. Initiativet kom i første omgang fra SPD-formanden for indenrigsudvalget i Bonn. Han meddelte, at forbundsdagen ville nedsætte et mindretalsudvalg som modstykke til det Kontaktudvalg, som det tyske mindretal var i færd med at få i København. Udviklingen forløb imidlertid anderledes og havde til tider skær af improvisation og koordineringsproblemer i Bonn. Forbundsregeringen tog til sidst initiativet og nedsatte i sommeren 1965 et Kontaktudvalg mellem det danske mindretal og regeringen i Bonn. Det blev defineret som en erstatning for, at SSW ikke længere var repræsenteret i forbundsdagen. Det betyder omvendt, at Kontaktudvalget ophæves i det øjeblik, SSW på ny måtte opnå valg af mindst ét forbundsdagsmedlem. Kontaktudvalget i Bonn har fungeret frem til i dag og mødes årligt. Det består af tre repræsentanter for SSW (heraf udpeges traditionelt ét medlem af den kulturelle forening SSF), repræsentanter for indenrigsministeriet i Bonn/Berlin, to repræsentanter for hvert af partierne i Forbundsdagen samt en repræsentant for delstatsregeringen i Kiel.

Der forhandles om Kontakudvalget i Bonn. Fra venstre ses SSFs formand Ernst Meyer, SPD-forbundsdagsmedlem Schmitt-Vockenhausen, SSW-formand Karl Otto Meyer, CDU-forbundsdagsmedlem Will Rasner samt forbundsindenrigsminister Hermann Höcherl.

Kontaktudvalg i København og Bonn

I 1964 mistede det tyske mindretal sit mandat i Folketinget i København. Det førte til forhand-

Først i september 1967 kom Kontaktudvalget for alvor i gang. Her er mindretallets delegation samlet i forbindelse med mødet i Bonn. Fra venstre ses SSFs generalsekretær H.R. Jørgensen, SSW-landssekretær Paul Hertrampf, landdagsmand Berthold Bahnsen, SSF-formand Ernst Meyer og SSW-formand Karl Otto Meyer.

Hermann Bornholdt efterfulgte W.L.Christiansen som SSW´s landssekretær i 1950 til 1966.

linger om en anden form for politisk repræsentation. Endnu under forhandlingerne forud for København-Bonn-Erklæringerne havde den danske regering afvist især slesvig-holstenske ønsker om et kontaktudvalg. Ti år senere var billedet et andet. I foråret 1965 blev Kontaktudvalget i København dannet som erstatning for folketingsrepræsentationen, idet Slesvigsk Partis kandidat ikke opnåede genvalg i 1964. SSW fik få måneder senere et tilsvarende udvalg i Bonn.

Krise i Kontaktudvalget

Da Kontaktudvalget blev konstitueret 1. juli 1965, udtalte den daværende vesttyske kansler Ludwig Erhard, at mindretalsordningen i grænselandet kunne fungere som europæisk model. Alle var glade - også det danske mindretals repræsentanter. Dernæst viste det sig, at Bonn ikke lagde megen vægt på udvalgets arbejde efter det første rigtige møde i 1966. Der opstod en alvorlig krise, da Bonn gang på gang aflyste berammede møder. I SSW blev der talt for i protest helt at opsige samarbejdet. Først i september 1967 kom samarbejdet i gang for alvor.

Berthold Bahnsen i samtale med den slesvig-holstenske ministerpræsident Helmut Lemke og forbundskansler Ludwig Erhard.

Friedrich Mommsen var formand for SSW i årene 1956-60.

SSW bliver en "voksen" organisation

Fra første færd fandtes der et meget nært samarbejde mellem SSW og SSF, der lignede en symbiose. Der blev afholdt fælles forretningsudvalgsmøder - og politiske beslutninger blev truffet i fællig. De to organisationer udgjorde tilsammen mindretallets ledelse; men det var reelt SSF, der bestemte. Det politiske blev i realiteten underordnet det kulturelle mindretalsarbejde. I 1958 blev der truffet en principbeslutning om, at SSF´s formand var født næstformand i SSW - og omvendt. Denne ordning var vedtægtsbestemt frem til 1968. Samtidig med denne faste forankring af samarbejdet begyndte SSW´s ledelse at stræbe efter øget selvstændighed. Friedrich Mommsen, der var formand i tiden 1956-60, iværksatte en reorganisation af partiet med en særlig kommunalpolitisk sekretær. Det skulle styrke partiet over for den kulturelle organisation.

I 1960 trak Friedrich (Frederik) Mommsen sig som landsformand for SSW. I sin afskedstale ønskede han større selvstændighed i det politiske arbejde. Umiddelbart gav formandsskiftet dog anledning til en meget håndfast principdiskussion om forholdet mellem SSW og SSF samt om

partiets fremtid som selvstændig organisation: SSF´s formand Hermann Tychsen blev nemlig opstillet som kandidat til SSW-formandsposten. Det ville reelt have medført en fusion af SSW og SSF med et personsammenfald i toppen. Det skete ikke, idet flere kandidater opstillede. Efter tre valgrunder blev Karl Otto Meyer valgt til ny SSW-formand. Han ville fortsætte Mommsens kurs. Det skulle i løbet af 1960erne vise sig, at formandsvalget i 1960 blev afgørende for SSW. Karl Otto Meyer kæmpede imod ethvert forsøg på en sammenlægning af partiet og den kulturelle forening - og forstod at hævde partiets interesser trods dets organisatoriske svagheder.

Fra 1960 førte Karl Otto Meyer en selvbevidst og selvstændighedssøgende politisk kurs. Den førte til, at det politiske arbejdes betydning blev opprioriteret. Genbesættelsen af landssekretærposten i 1966 står som markant vendepunkt i denne proces. Da den hidtidige landssekretær Hermann Bornholdt gik på pension, trak det op til en organisatorisk fusion mellem SSF og SSW. Det kom til en principiel diskussion om forholdet mellem SSW og den kulturelle forening SSF. Allerede forinden var det blevet drøftet, om der skulle foretages en reorganisation. Det mest vidtgående forslag gik ud på én fælles organisation med en politisk og kulturel arm, men ledet af én generalsekretær. Karl Otto Meyer stod dog fast på, at SSW skulle have sin egen organisation og egen landssekretær. Ny landssekretær blev Berthold Bahnsens hidtidige videnskabelige medarbejder Paul Hertrampf. I sidste ende var det den ny vesttyske partilov, der i 1968 førte til en klar adskillelse af de to foreninger. De fortsatte dog med at samarbejde til gavn for mindretallet.

Paul Hertrampf i samtale med hr. og fru Bahnsen. Hertrampf blev i 1966 SSW´s tredje landssekretær efter Hermann Bornholdt, der gik på pension.

Efter kampafstemning blev Karl Otto Meyer valgt til ny formand for SSW i 1960.

En ny mand i landdagen

1960erne var årene for mindretallets konsolidering. Mindretallets stilling i forhold til det slesvig-holstenske samfund var blevet afklaret.

En grænserevision stod ikke længere på dagsordenen, og i Bonn-erklæringen var fri kulturel udfoldelse og sindelagsprincippet blevet sikret. Mindretallets stabilisering og afspændingen i grænselandet betød imidlertid en stadig tilbagegang for SSW´s stemmetal. Selvom Berthold Bahnsen var en kompetent politiker, som blev respekteret fra alle sider, var SSW´s fortsatte repræsentation i landdagen ved udgangen af 1960erne i fare. Tabet af landdagsmandatet ville have betydet en væsentlig formindskelse af SSW´s politiske betydning.

Med det nye rammeprogram fra 1966 prøvede SSW at vende nedgangen til fremgang. SSW´s formand fra 1960-1975, Karl Otto Meyer, håbede på, at programmet igen ville føre SSW i offensiven. Hovedvægten lå på en ny-definition af SSW som rent mindretalsparti og en politisk linje, der orienterede sig efter det danske og de andre nordiske samfund. Vedtagelsen af det nye program førte imidlertid ikke i sig selv til en kovending.

Efter at det kun lige akkurat var lykkedes at genvinde landdagsmandatet ved valget i april 1971, døde Berthold Bahnsen uventet den 14. oktober 1971. Bahnsen havde repræsenteret SSW i landdagen siden 1947, kun afbrudt af årene 1954-1958, hvor SSW stod uden landdagsmandat. Efter en kort betænkningstid overtog Karl Otto Meyer, der var suppleant, landdagsmandatet. Karl Otto Meyer var læreruddannet og siden 1963 chefredaktør for Sydslesvigs to danske aviser Flensborg Avis og den tysksprogede Südschleswigsche Heimatzeitung. Da han derudover frem til 1975 også var SSW´s landsformand, stod han på en central position både i mindretallet og i offentligheden. Denne position medførte, at SSW´s ydre image i de følgende 25 år blev præget væsentligt af Karl Otto Meyers person.

En anden politisk stil

Da Karl Otto Meyer trådte ind på den landspolitiske scene, var det tyske samfund i opbrud. I Bonn regerede siden 1969 en social-liberal koalitionsregering under forbundskansler Willy Brandt, der havde store indenrigs- og udenrigspolitiske reformer på sit regeringsprogram. Den nordiske samfundsmodel, velfærdsstaten og et demokrati tæt på borgerne vandt også mange sympatisører i Tyskland. Det var en fordel for det danske mindretal og SSW. Med Karl Otto Meyer kom derudover en ny politisk stil fra SSW´s side ind i landdagen. Meyer satte, ofte kompromisløst og provokerende, nordiske, demokratiske principper i forgrunden. Karl Otto Meyer passede ind i 1970ernes radikaliserede politiske klima, da nye værdier og ideer gjorde sig gældende, og da det vesttyske samfund samtidig intensiverede debatten om perioden 1933-1945.

Karl Otto Meyer, SSW-formand 1960-1975, SSW-landdagsmedlem 1971-1996, og Gerhard Wehlitz, SSW-formand 1975-1989. I SSW er der tradition for at adskille partiposter og mandater i politiske råd. Det medførte siden 1970erne, at det i høj grad har været de folkevalgte SSW-politikere, der tegnede SSW´s politik udadtil, mens partiformændene har prioriteret partiets indre organisation. Derfor optrådte sidstnævnte ikke så meget i offentligheden.

Willy Brandt, 1913-1992, vesttysk forbundskansler 1969-1974. SSW støttede Brandts øst-politik, men kritiserede samtidig Brandt-regeringens foranstaltninger for at forhindre ansættelse af såkaldte radikale, dvs. politiske ekstremister, i offentlig tjeneste.

SSW-landdagsmedlem i perioden 1971-1996, Karl Otto Meyer opfattede sig selv som folkelig politiker, der også ved demonstrationer søgte dialogen med vælgerne.

SSW tager stilling til 'tysk' storpolitik

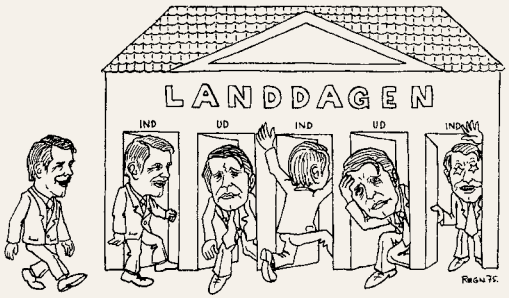
I modsætning til sin forgænger, der havde været mere tilbageholdende i tysk "stor"-politik, tøvede Karl Otto Meyer i de følgende år ikke med klart at tage stilling til kontroversielle politiske emner. Offentligheden fik derved ofte det indtryk, at Karl Otto Meyers holdning var udtryk for hele SSW´s eller endda hele mindretallets holdning til en bestemt sag. Dette var imidlertid ikke altid tilfældet. Det vigtigste spørgsmål i tysk udenrigspolitik i begyndelsen af 1970erne var Willy Brandts nye østpolitik, der gik ud på at anerkende de grænser, som var blevet skabt efter Anden Verdenskrig. Politikken var meget omstridt, især det konservative CDU, der udgjorde landsregeringen i Kiel, stod kritisk overfor østpolitikken.

Karl Otto Meyer tøvede ikke med at tage entydigt stilling for østpolitikken. Han udtalte sig også klart i 1970ernes to andre politiske mærkesager, nemlig imod ekstremistforordningen, der skulle forhindre ansættelsen af kommunister i det offentlige, og imod atomkraft.

Især i konservative kredse blev Karl Otto Meyers "indblanding" i "tysk" politik set kritisk. Efter deres opfattelse burde SSW begrænse sig til at repræsentere mindretallets kulturelle interesser i landdagen. Karl Otto Meyer retfærdiggjorde dog sin optræden ud fra en nordisk præget demokratiopfattelse: som tyske statsborgere var de danske sydslesvigere medansvarlige for udviklingen af det samfund, de levede i. Med Karl Otto Meyer fik SSW også i den tyske flertalsbefolknings øjne et nyt image, der gjorde partiet attraktivt for vælgere udenfor det danske og det frisiske mindretal.

I landdagen var Karl Otto Meyer tro mod sine principper og en skarptunget taler. Dermed fik han også mange tilhængere udenfor mindretallet.

Efter de første prognoser på valgaftenen i 1975 var det usikkert, om SSW igen ville blive repræsenteret i landdagen. Først sent om aften blev det bekræftet, at Karl Otto Meyer kunne beholde sit mandat.

Fortsat et mindretalsparti

SSW´s voksende tiltrækningskraft i den tyske flertalsbefolkning betød imidlertid ikke, at SSW ikke længere varetog mindretallets interesser i landdagen. Lige fra han overtog mandatet, kæmpede Karl Otto Meyer for de danske skolers finansielle ligestilling med de offentlige skoler. Denne kamp varede længe. Under ministerpræsident Gerhard Stoltenberg var CDU, der havde absolut flertal i landdagen, ikke villig til at gå ind på Karl Otto Meyers argumentation. Først da Uwe Barschel blev ministerpræsident i 1982, blev problemet løst, så at ligestillingen blev opnået i 1985 med hensyn til driftsomkostningerne. Dette var dog ikke en faktisk ligestilling: Slesvig-Holsten dækkede derved ca. halvdelen af de danske skolers omkostninger. På grund af Slesvig-Holstens økonomiske vanskeligheder blev der i 1997-1998 fra de tyske partiers side igen sat spørgsmålstegn ved denne ligestilling. Tilskuddet blev således indefrosset. Ligestillingen fortsatte med at være et ømt emne: den blev genindført i 2008, ophævet igen med et pennestrøg i 2010 og så genindført i 2012.

Sydslesvigs advokat

SSW har i hele sin historie ikke bare været mindretalsparti, men også sydslesvigsk regionalparti, "landsdelens advokat". På grund af partiets regionale karakter fremhævede det sin særlige tilknytning til Sydslesvig. SSW fremstillede sig selv som mere jordnært end de tyske partier, der ofte var nødt til at tage hensyn til overordnede beslutninger og interesser. Som parti, der begrænsede sig til Sydslesvig, gjorde SSW sig med sin særlige lokale kompetence til talsmand for regionens problemer. Da "Sydslesvig" imidlertid aldrig fandtes som region hverken i regionalplanlægning eller i forvaltningsinddelingen, var en indsats for hele Sydslesvig ikke altid nogen let opgave. Alligevel satte SSW i landdagen noget i gang eller var med til at støtte regionalpolitiske initiativer fra andre partier. SSW´s vedholdende "rykkere" hjalp med til at fremskynde anlæggelsen af motorvejen fra Hamborg til den dansk-tyske grænse,

I december 1978 gæstede forbundskansler Helmut Schmidt det danske mindretal og SSW. I 1970erne syntes SSW at ligge tæt på SPD. Dette var naturligt, da SPD dengang støttede det danske mindretals anliggender. Helmut Schmidt var den første kansler, der besøgte det danske mindretal i sin embedsperiode.

og 1980ernes regionale udviklingsprogrammer for Sydslesvig og andre svage regioner bar også SSW´s håndskrift. I forbindelse med regionale udviklingsprogrammer tog SSW ofte afsæt i Danmark. Især ved kommunalvalgene pointerede SSW, at det som eneste parti udelukkende havde forpligtelser overfor regionen. I Flensborg by lå SSW´s absolutte stemmetal i 1970erne derfor tydeligt højere ved kommunalvalg end ved landdagsvalg. Her havde SSW tillige en vigtig funktion som regionalparti.

Danmark og SSW er 'in'

SSW´s nye politiske profil, der fandt udtryk i partiets rammeprogram fra 1981, førte sammen med den nordiske samfundsmodels øgede popularitet blandt mange tyskere til stigende SSW-stemmetal. Mens det i 1975 endnu var usikkert, om SSW kunne opnå de nødvendige stemmer til et landdagsmandat, var det SSW´s placering mellem de tyske fløje, der stod i centrum forud for landdagsvalget i 1979. Her lykkedes det nemlig næsten for SSW at vinde det afgørende mandat mellem de to blokke, så SSW kunne have væltet CDU-regeringen sammen med SPD og FDP. Denne mulighed medførte, at CDU på trods af de andre partiers protester ændrede valgloven og øgede landdagens mandattal fra 73 til 74. Ét enkelt SSW-landdagsmedlem kunne nu ikke længere afgøre landsregeringens fremtid, troede CDU. Med denne valglovsændring satte CDU imidlertid spørgsmålstegn ved SSW-mandatets ligeberettigelse. Det forværrede forholdet mellem SSW og CDU.

Danmark er ikke kun et attraktivt ferieland for tyskerne. Siden 1970erne er der flere og flere i Tyskland, der viser sympati for det danske samfundsmodel. Heraf profiterede indirekte også SSW.

Barschel-affæren

I september 1987 blev Slesvig-Holsten scenen for Vesttysklands hidtil største politiske skandale. I et forsøg på at hindre oppositionens valgsejr blev der iværksat en smudskampagne mod SPD's spidskandidat Björn Engholm udgående fra ministerpræsident Uwe Barschels kontor i Kiel. Kampagnen blev imidlertid afsløret af nyhedsmagasinet Der Spiegel, og ministerpræsidenten

Karl Otto Meyer som "den ubestikkelige". Med dette image opnåede SSW siden udgangen af 1980erne et tiltagende antal sympati-stemmer fra vælgere udenfor det organiserede danske mindretal.

måtte træde tilbage. Siden døde han under aldrig helt opklarede omstændigheder på et hotelværelse i Geneve.

SSW i nøgleposition

Landdagsvalget i september 1987 førte til dødt løb mellem de to fløje i landdagen. De borgerlige partier CDU og FDP rådede over 37 mandater, SPD over 36 og SSW over 1. Uden Karl Otto Meyers stemme - eller hvis han i det mindste undlod at stemme i tredje valgomgang - kunne CDU og FDP ikke vælge en ny borgerlig ministerpræsident. Karl Otto Meyer havde allerede få dage efter valget erklæret, at han kun ville stemme på SPD's kandidat Björn Engholm. Alle relevante SSW-organer inklusive et ekstraordinært landsmøde bakkede ham enstemmigt op i denne beslutning. På trods af det personlige tryk udøvet imod ham, der også omfattede anonyme mordtrusler, og på trods af vidtgående løfter fra borgerlig side, stod Karl Otto Meyer fast. Det blev derfor nødvendigt at udskrive et nyt landdagsvalg. Ved dette valg vandt SPD et absolut flertal og afsluttede dermed 38 års uafbrudt CDU-styre i Slesvig-Holsten.

SSW bliver kendt i hele Vesttyskland

Karl Otto Meyers nøgleposition i ugerne efter Barschel-skandalens afsløring medførte et hidtil ukendt fokus på SSW i de vesttyske medier. Disse berettede overvejende positivt, ja næsten sværmende om det lille eksotiske parti ved den danske grænse. Medierne skabte et helte-image af Karl Otto Meyer: retlinjet, ærlig, jordnær, folkelig og fri for korruption og forfængelighed. En overgang fortrængte Karl Otto Meyer endog Dronning Margrethe II. og Hans Christian Andersen som de mest kendte danskere i Vesttyskland.

Ved det ekstraordinære landdagsvalg i maj 1988 kunne SSW forøge stemmetallet i forhold til valget året før med godt 3.000 til over 26.600

Karl Otto Meyer sammen med Slesvig-Holstens ministerpræsident fra 1971-1982, Gerhard Stoltenberg. Karl Otto Meyers personlige og politiske forhold til Stoltenberg var dårligt.

SSW´s formand i perioden 1975-1989, Gerhard Wehlitz, blev i 1983 udmærket med Bundesverdienstkreuz af ministerpræsident Uwe Barschel. Barschels forhold til mindretallet var bedre end sin forgængers. I hans embedsperiode opnåede mindretallet bl.a. de danske skolers finansielle ligestilling med de offentlige skoler.

stemmer. I SSW gik man dengang ud fra, at det drejede sig om engangs-proteststemmer. Siden Barschel-affæren, og især siden den såkaldte „skuffe-affære", voksede SSW´s stemmetal i det følgende tiår fra valg til valg. SSW har etableret sig som regionens tredje politiske kraft og kunne på trods af udsving knytte en stabil vælgergruppe til sig, der ikke er organiseret i det danske mindretal. Tilslutningen til SSW har hidtil konstant ligget omkring de 30-35.000 stemmer i Sydslesvig, selv om der fra 2003 kunne registreres tilbagegang ved nogle kommunal- og landdagsvalg.

Samarbejdet med skiftende landsregeringer

SSW har traditionelt opfattet sig som en neutral, men ikke upolitisk kraft imellem de tyske politiske fløje. Det betød, at SSW ganske vist frem til 2012 ikke ville indgå i et direkte regeringssamarbejde, men alligevel ønskede at være med til at præge landspolitikken. Her var SSW i teorien åben for et samarbejde med begge tyske fløje. Dette princip fungerede godt i 1960erne. I 1970ernes politiske praksis så det imidlertid anderledes ud.
SSW´s forhold til CDU-regeringen under ministerpræsident Gerhard Stoltenberg (1971-1982) var dårligt. Det var ikke kun begrundet i det dårlige personlige forhold mellem Karl Otto Meyer og Stoltenberg. Især CDU's daværende stejle holdning til mindretallets vigtige anliggender som f.eks. de danske skolers finansielle ligestilling gjorde samarbejdet vanskeligt.
Da Uwe Barschel blev ministerpræsident i 1982, blev SSW´s forhold til landsregeringen bedre. Barschel prioriterede mindretalspolitikken højt: de danske skolers finansielle ligestilling blev opnået i 1985, regionale støtteprogrammer blev vedtaget, og landsregeringen aflagde som noget nyt rapport om mindretallenes situation en gang i hver valgperiode. Alligevel var der stadigvæk meget som politisk skilte SSW fra CDU og dettes nye partner i regeringen, det liberale FDP. Programmatisk lå SSW tættere på SPD og De Grønne. Dette hang nok sammen med det danske samfunds mere „socialdemokratiske" karakter i almindelighed og dets forestillinger om lige muligheder for alle og velfærdsstaten.

SSW i politisk reformarbejde

Med SPD's overtagelse af regeringsmagten i Kiel i 1988 skete der en

Wilhelm Klüver, SSW-formand 1989-1997.

Artikel 5

Nationale Minderheiten und Volksgruppen

(1) Das Bekenntnis zu einer nationalen Minderheit ist frei; es entbindet nicht von den allgemeinen staatsbürgerlichen Pflichten.

(2) Die kulturelle Eigenständigkeit und die politische Mitwirkung nationaler Minderheiten und Volksgruppen stehen unter dem Schutz des Landes, der Gemeinden und Gemeindeverbände. Die nationale dänische Minderheit und die friesische Volksgruppe haben Anspruch auf Schutz und Förderung.

SSW var med til at formulere mindretalsartiklen i den slesvig-holstenske forfatning. Den nævner udtrykkeligt det danske mindretals og den frisiske folkegruppes krav på støtte og beskyttelse.

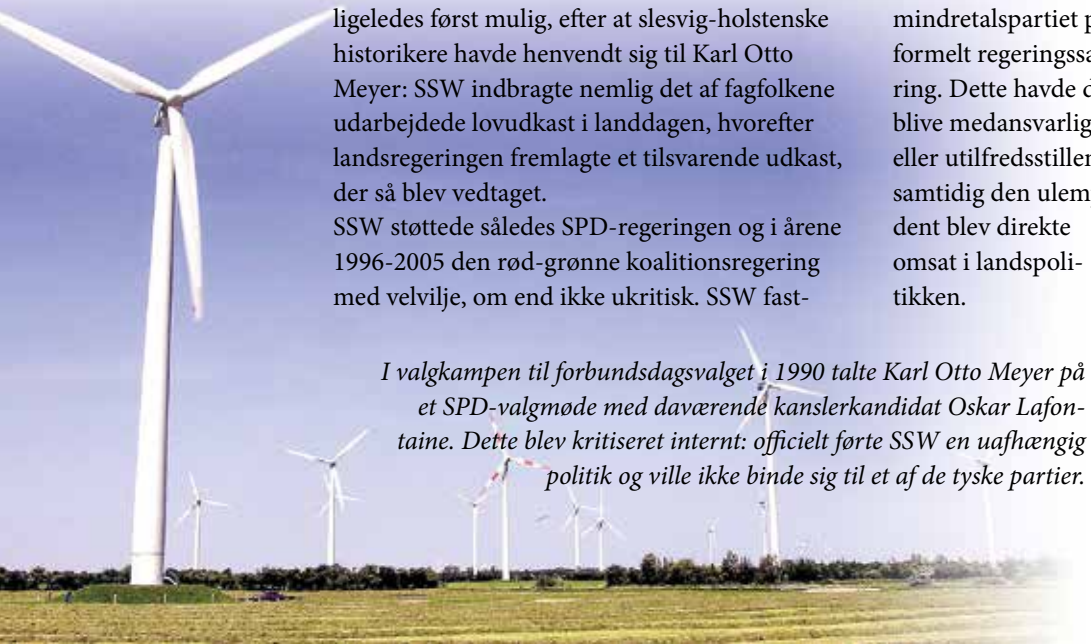
Björn Engholm, Slesvig-Holstens ministerpræsident 1988-1993, ved de danske årsmøder i 1989. SSW og mindretallet havde høje forventninger til samarbejdet med de SPD-ledede landsregeringer siden 1988. Engholm var den første ministerpræsident, der talte ved et dansk årsmøde.

Med SPDs magtovertagelse i Slesvig-Holsten blev udnyttelsen af vedvarende energikilder fremmet. Dette havde allerede længe efter dansk forbillede stået på SSW´s program.

ændring i SSW´s forhold til landsregeringen. På grund af ligheder i partiprogrammerne så SSW optimistisk frem til et samarbejde med SPD-landsregeringen. I de første år efter 1988 kom det da også til væsentlige reformer med deltagelse af SSW. Her må især nævnes den nye landsforfatning fra 1990, der med sin mindretalsartikel og med mulighederne for folkeafstemninger tydeligt viste SSW´s påvirkning. Også landsregeringens initiativer til fremme af brugen af vedvarende energi blev støttet af SSW. Vedtagelsen af en forskningsvenlig arkivlov blev ligeledes først mulig, efter at slesvig-holstenske historikere havde henvendt sig til Karl Otto Meyer: SSW indbragte nemlig det af fagfolkene udarbejdede lovudkast i landdagen, hvorefter landsregeringen fremlagte et tilsvarende udkast, der så blev vedtaget.

SSW støttede således SPD-regeringen og i årene 1996-2005 den rød-grønne koalitionsregering med velvilje, om end ikke ukritisk. SSW fastholdt sin egen linje. Således prøvede SSW især i ideologisk prægede debatter om f.eks. trafikpolitik eller om en udvidelse af fredningsområderne i Nationalparken Vadehavet at finde frem til pragmatiske kompromiser mellem regering og opposition, der skulle inkludere en vidtgående inddragelse af de berørte borgere i beslutningsprocessen.

SSW kritiserede dog også gentagne gange den rød-grønne regering for ikke at være modig nok til at gennemføre mere radikale reformer, f.eks. i det tredelte skolesystem. Selvom SSW i princippet støttede den rød-grønne regering, afviste mindretalspartiet på dette tidspunkt at indgå i et formelt regeringssamarbejde i en koalitionsregering. Dette havde den fordel, at SSW undgik at blive medansvarlig for upopulære beslutninger eller utilfredsstillende kompromiser, men havde samtidig den ulempe, at SSW´s forslag kun sjældent blev direkte omsat i landspolitikken.

I valgkampen til forbundsdagsvalget i 1990 talte Karl Otto Meyer på et SPD-valgmøde med daværende kanslerkandidat Oskar Lafontaine. Dette blev kritiseret internt: officielt førte SSW en uafhængig politik og ville ikke binde sig til et af de tyske partier.

Anke Spoorendonk og Lars Harms under landdagsmødet den 17. marts 2005

Efter landdagsvalget 2005

Efter landdagsvalget i februar 2005 kom SSW i en politisk nøgleposition. Den siddende rød-grønne regering under ministerpræsident Heide Simonis mistede sit flertal og kunne kun mønstre 33 mandater, mens den borgerlige opposition af CDU og FDP opnåede 34 af de 69 mandater. SSW var ligeledes gået tilbage til to mandater, men grundet den parlamentariske konstellation kunne det afgøre regeringsdannelsen. Efter drøftelser med alle partier besluttede landdagsgruppen at forhandle sig frem til en støtteaftale med en rød-grøn mindretalsregering efter nordisk forbillede. Støtteaftalen indebar bl.a. fornyet ligestilling af de danske skoler med de offentlige tyske skoler, særligt fokus på frisserne og en række andre mærkesager såsom en styrkelse af Flensborgs universitet og det grænseoverskridende samarbejde med Sønderjylland. Et ekstraordinært landsmøde godkendte aftalen med stort flertal. Ved den afgørende, hemmelige afstemning i landdagen den 17. marts 2005 manglede der imidlertid i alle fire afstemningsrunder én stemme til Heide Simonis, formodentlig fra hendes egen socialdemokratiske landdagsgruppe.

Under forhandlingerne efter landdagsvalget var det kommet til alvorlige hændelser, der satte spørgsmålstegn ved den hidtidige opfattelse af grænselandet som europæisk model for løsningen af en mindretalskonflikt. Allerede inden valget havde FDP's gruppeformand i landdagen, Wolfgang Kubicki, advaret mod en regering støttet af SSW. Han mente, at en sådan konstellation ville åbne gamle sår og anbefalede derfor SSW at forholde sig neutralt. Flere andre borgerlige politikere både på forbundsplan og i delstaten sendte efter valget tilsvarende signaler. De mente ikke, at SSW som mindretalsparti havde ret til at blande sig i delstatens regeringsdannelse. Det kom til et stort antal smædebreve og e-mails mod SSW, en mordtrussel mod Anke Spoorendonk og en heftig læserbrevsdebat for og imod i grænseregionens tyske dagblade, i landsdækkende aviser og i mange tyske internet-fora. Dette lagde en

Da ministerpræsident Heide Simonis (SPD) også i sidste runde manglede en stemme fra sine egne, måtte Anke Spoorendonk konstatere, at den påtænkte model med en SSW-støttet mindretalsregering var slået fejl.

skygge over 50-året for København-Bonn Erklæringerne, der blev markeret med et dansk-tysk topmøde på Sønderborg Slot den 29. marts 2005. Efter at det ikke lykkedes at genvælge Heide Simonis, indgik CDU og SPD i april 2005 en stor koalition under CDU's Peter Harry Carstensen. De fleste lokale CDU-politikere gjorde derefter alt for at gyde olie over vandet og fremhævede, at SSW´s landdagsmandater selvfølgelig var fuldt gyldige mandater, selvom de lige efter valget havde sagt noget andet.

SSW får medvind

Ved landdagsvalget i 1996 genopstillede Karl Otto Meyer ikke længere på landslisten. Samtidig måtte SSW efter de sidste valgs gode resultater regne med muligheden for at vinde et andet mandat. Partiet var dermed i den vanskelige situation, at det skulle leve op til dets større betydning og de nye vælgeres forventninger, netop på et tidspunkt, hvor partiets mangeårige trækhest forlod den politiske scene. Allerede før valget havde det vist sig, at det ikke var nemt at finde kandidater til landdagen. Anke Spoorendonk, lektor på Duborg-Skolen, blev med stort flertal valgt som nr. 1 på landslisten. Lærer Peter Gerckens, Husum, der blev valgt på plads 2, havde derimod kun tøvende sagt ja til at opstille. Han agtede fortsat at lægge hovedvægten på sine politiske mandater i Husum byråd og Nordfrislands kredsdag. Derudover gjorde man sig forhåbninger om at vinde et kredsmandat i Flensborg Vest eller endda i Sydtønder, hvor Karl Otto Meyer opstillede som kredskandidat. En tilstrækkelig forberedelse på det fremtidige gruppearbejde i tilfælde af mandatfordoblingen, da både Anke Spoorendonk og Peter Gerckens faktisk blev indvalgt i landdagen, havde ikke fundet sted, hvilket hurtigt skulle vise sig efter valget.

Krise i landdagsgruppen

Omstillingen til gruppearbejde i landdagen viste sig at være vanskelig. Forskellige opfattelser om landdagsarbejdets prioritering førte det succesvante SSW ud i en dyb krise. Peter Gerckens havde som kommunal- og kredspolitiker i Nordfrisland bidraget afgørende til SSW´s fremgang på vestkysten. At han så efter landdagsvalget beholdt sine mandater i kredsdagen og i Husum byråd medførte, at han efter flere SSW-medlemmers opfattelse ikke ydede den forventede indsats i landdagen. Fra forskellig side i SSW blev der mere eller mindre åbent fremsat krav om, at Gerckens skulle nedlægge sit mandat. Til sidst blev personkonflikten, der for første gang siden 1950erne havde bragt SSW negativt på

"SSW-Spitzenteam" til landdagsvalget i 1996. Ved siden af Anke Spoorendonk og Peter Gerckens på plads et og to på landslisten håbede også Gerhard Maas og Karl Otto Meyer som kredskandidater i hhv. Flensborg-Vest og Sydtønder på at opnå valg ved at vinde et kredsmandat.

Slesvig-Holstens avis-forsider, bilagt i en fælleserklæring underskrevet af landsstyrelsen og landdagsgruppen. Peter Gerckens gav samtidig afkald på genopstilling i år 2000. Hans politiske indsats i landdagen i den tilbageværende valgperiode var dog beskeden.

Nye udfordringer

På trods af problemerne tog SSW´s landdagsgruppe dog fat på opgaverne. I efteråret 1997 fremlagde landsregeringen på grund af Slesvig-Holstens økonomiske vanskeligheder ekstraordinære besparelser i tilskuddet til de danske skoler. Det ville have betydet et brud med princippet om finansiel ligestilling med de offentlige skoler. Det lykkedes landdagsgruppen gennem en mobilisering af store dele af det danske mindretal og en stor demonstration foran landdagsbygningen i Kiel den 10. december 1997 at opnå et kompromis. Det gik ud på at fastfryse tilskuddene i tre år, hvorefter der skulle udarbejdes et nyt tilskudsgrundlag. Fortsættelsen af ligestillingsprincippet kunne SSW derimod ikke opnå. Selv om Dansk Skoleforening for Sydslesvig og den slesvig-holstenske landsregering efter flerårige forhandlinger i november 2004 aftalte, at de danske skoler på ny skulle ligestilles med de offentlige fra og med 2006, udsatte den nye koalitionsregering mellem CDU og SPD efter regeringsdannelsen i april 2005 ligestillingen til 2008. Derfor måtte Dansk Skoleforening for Sydslesvig i efteråret 2005 drøfte besparelser og besluttede sammenlægningen af Gulde Danske Skole med skolen i Kappel.

Landsregeringens ekstraordinære sparekrav overfor de danske skoler mobiliserede store dele af mindretallet til en demonstration foran landdagen i december 1997.

Demonstrationen ved den dansk-tyske grænse i maj 1997 imod Danmarks indtræden i Schengen-samarbejdet og imod den planlagte Euroregion. Også forhenværende SSW-politikere deltog, deriblandt Karl Otto Meyer.

Europæisk integration på regionalt plan

Indtil 1990erne undgik SSW at tage klart stilling til europapolitikken og især til spørgsmålet om europæisk integration i form af EF/EU. Siden Danmark og danskernes holdning i spørgsmålet var delt, ville det danske mindretals parti heller ikke fremlægge en officiel partilinje. Planerne om at oprette den grænseoverskridende europæiske Region Sønderjylland/Slesvig i det dansk-tyske grænseland vedkom dog også SSW. Partiet var nødt til at tage stilling til spørgsmålet om en institutionalisering af det grænseoverskridende samarbejde. Flertallet af de berørte folkevalgte SSW-kredsdags- og kommunalpolitikere og sandsynligvis også et flertal af SSW´s medlem-

Gerda Eichhorn, SSW´s formand fra 1997 til 2005.

mer så planerne som en god mulighed for at øge samarbejdet med Danmark og dermed styrke hele regionen. På nær Flemming Meyer, søn af Karl Otto Meyer, stemte alle SSW-kredsdagsmedlemmer i de berørte kredse for oprettelsen af regionen.

Den i offentligheden mest kendte SSW-politiker var imidlertid i 1997 stadigvæk Karl Otto Meyer, selvom han ikke længere sad på ledende poster hverken i SSW eller i mindretallet. Karl Otto Meyer kæmpede imod regionsplanerne, fordi han frygtede en suverænitetsafgivelse fra de folkevalgte organer til det nydannede grænseoverskridende regionalråd. Derudover krævede han befolkningens direkte inddragelse i planlægningen. I medierne blev dette tolket, som om hele SSW eller hele mindretallet var imod regionsplanerne.

Her er der dog siden sket en holdningsændring. Efter at Region Sønderjylland-Schleswig kom i gang, støttede SSW både på kredsplan og i landdagen regionssamarbejdet. I november 2005 afgav SSW endog en fælleserklæring med det tyske mindretalsparti Slesvigsk Parti, der krævede en udbygning af samarbejdet, så det kommer på samme højde som delstatssamarbejdet mellem Slesvig-Holsten og Hamborg. Siden har SSW i samarbejde med Slesvigsk Parti løbende fokuseret på det grænseoverskridende samarbejde

Fra år 2000 valgbar i hele Slesvig-Holsten

Et led i koalitionsaftalen mellem SPD og De Grønne ved dannelsen af den rød-grønne landsregering i 1996 var indførelsen af tostemmers-valgret i Slesvig-Holsten fra landdagsvalget i år 2000: en listestemme og en kandidatstemme. SSW stemte imod den nye valgret ud fra det grundprincip, at hver vælger kun bør have én stemme. Den nye valglov medførte, at SSW herefter blev valgbar i hele Slesvig-Holsten ved landdagsvalg via listestemmen. Hidtil kunne der kun stemmes på SSW i de valgkredse, hvor partiet havde opstillet kredskandidater, og det gjorde SSW kun i de valgkredse, der helt eller delvis ligger i Sydslesvig. Allerede ved kommunalvalget i 1998 opstillede SSW dog kandidater i de holstenske dele af Rendsborg-Egernførde kreds for derved at opnå repræsentation i kredsdagen. Ved kommunalvalgene er SSW nemlig ikke fritaget for 5 %-spærregrænsen. Udvidelsen var en succes: SSW fik over 2.000 holstenske stemmer og sikrede sig således for første gang repræsentation i Rendsborg-Egernførde kredsdag. Den gik dog tabt igen ved det følgende valg i 2003. Ved landdagsvalget i 2000 opnåede SSW et kanonvalg med i alt 62.000 stemmer, hvoraf mellem 25.000 og 30.000 kom fra Holsten. Det gav tre mandater

Ved landdagsvalget i 2012 markedsførte SSW sig selv som regionalt kvalitetsprodukt, fremstillet og afprøvet i Slesvig-Holsten.

i landdagen. I 2005 gik stemmetallet dog tilbage til 52.000 og to mandater.

Retssag om fritagelse fra spærregrænsen

Efter landdagsvalget i 2000 anlagde yderligtgående og konservative tyske borgere sag mod SSW´s fritagelse fra 5 %-spærregrænsen. Klagerne mente, at fritagelsen ikke længere var begrundet, fordi SSW nu var valgbar i hele delstaten. Overforvaltningsretten i Slesvig godkendte principielt klagen og sendte den i september 2002 til afgørelse ved Tysklands højeste domstol, Forfatningsdomstolen i Karlsruhe. Denne afviste i november 2004 at tage sagen op. Derpå fremsendte overforvaltningsretten sagen på ny og fastholdt i januar 2005, at fritagelsen fra spærregrænsen var i strid med forfatningen. Forfatningsdomstolen fastslog derpå endegyldigt i februar 2005, at delstaten havde ret til at privilegere et nationalt mindretalsparti i valgloven. Derpå afviste den sagen, der efterfølgende blev henlagt. Det skulle dog siden vise sig, at spørgsmålet om fritagelsen fra spærregrænsen skulle blive aktuelt igen efter valget i 2012.

Hvem stemmer på SSW i Holsten?

SSW har kunnet glæde sig over de holstenske stemmer, der har styrket dets landdagsgruppe. Der findes dog ikke noget entydigt bud på, hvilken type vælgergruppe det handler sig om. Stemmefordelingen i Holsten viser en koncentration om byerne og Hamborgs oplandskommuner, hvor SSW ved landdagsvalget i 2000 fik mellem 3-4 % af stemmerne, mens tilslutningen i landområderne kun lå mellem 1-2 %. Et umiddelbart resultat var en stærkere slesvig-holstensk dimension i partiets valgkamp forud for landdagsvalget i 2005, der blev gentaget i 2009 og 2012. På tysk var SSW ikke længere „Anwalt des Landesteils Schleswig", men ville arbejde „Für uns im Norden". I 2012 brugtes desuden en kopi af det regionale fødevaremærke "fremstillet i Slesvig-Holsten", "ohne Berliner Zusätze" (uden berlinske tilsætningsstoffer), for at fremhæve at SSW var fri for at tage hensyn til overordnet tysk politik.

I tysk forstand omfatter Norden hele Nordtyskland, altså også Holsten, Hamborg og det nordlige Niedersachsen. Det var dog tvivlsomt, om SSW med sin specielle sydslesvigske identitet i længden vil være i stand til at blive et slesvig-holstensk parti.

Ikke desto mindre kunne SSW tiltrække og fastholde et betydeligt stemmetal i Holsten også ved de to følgende landdagsvalg i 2009 og 2012. I slutningen af april 2014 fastholdt SSW på sit hovedudvalgsmøde i Slesvig, at det ikke vil oprette SSW-distrikter i Holsten. Det vil heller ikke

Bærende kræfter i SSW´s valgkamp er de talrige kommunalpolitikere og de øvrige partimedlemmer.

opstille egne kandidater ved kommunalvalg i Holsten på nær Pinneberg Nord, som Helgoland henhører til. Desuden vil SSW være tilbageholdende med aktiviteter i Holsten i forbindelse med landdagsvalg.

Det stigende stemmetal muliggør i teorien SSW´s repræsentation i forbundsdagen i Berlin, men partiet fravalgte frem til 2020 at opstille til forbundsdagsvalg. Her ses rigsdagsbygningen efter ombygningen 1994-1998.

Opstilling ved forbundsdagsvalg?

Med de høje stemmetal stod også en eventuel deltagelse i forbundsdagsvalg igen til debat. Især Karl Otto Meyer arbejdede for at revidere beslutningen fra 1960erne om ikke mere at deltage i forbundsdagsvalg. Hans argumentation gik ud på, at man siden 1965 ikke havde deltaget i forbundsdagsvalg, fordi der ikke længere var udsigt til at vinde et mandat. Fra forbundsdagsvalget i 1994 var et forbundsdagsmandat med 40.000 stemmer kommet inden for rækkevidde, derfor skulle SSW igen deltage i forbundsdagsvalg.
Karl Otto Meyer blev støttet af amtsforeningerne i Nordfrisland og Rendsborg-Egernførde, mens amtsforeningerne med høje medlemstal, nemlig Gottorp, Flensborg amt og Flensborg by, overvejende var afvisende. Modstandere af en deltagelse frygtede, at den ville betyde en for stor udfordring til programmet i et parti, der som SSW definerede sig som mindretals- og regionalparti. I øvrigt er det jo også SSW´s status som et nationalt mindretalsparti, der begrunder fritagelsen for 5 %-spærregrænsen ved landdags- og forbundsdagsvalg. Derudover tvivlede modstanderne på, at én SSWer blandt de ca. 600 forbundsdagsmedlemmer kunne bevirke noget væsentligt.
Tilhængere af en opstilling henviste til det faktum, at de væsentlige beslutninger også om Sydslesvig i stigende grad blev truffet på

forbundsplan. Derfor ville en SSW-repræsentation være ønskelig. I juni 1998 afviste et ekstraordinært landsmøde SSW´s deltagelse i forbundsdagsvalget. Det samme skete forud for de følgende forbundsdagsvalg i 2002, 2005, 2009 og 2013. Men siden SSW i det i februar 1999 vedtagne partiprogram udtrykkeligt har udvidet sit virkeområde fra landet (Slesvig-Holsten) til staten (Forbundsrepublikken Tyskland), ulmede emnet og blev aktuelt igen, da SSW stillede op til forbundsdagsvalget i 2021.

SSW i kommunalpolitikken

SSW´s politik er i denne fremstilling hidtil i høj grad blevet beskrevet ud fra partiets lands- og til dels også forbundspolitiske betydning. Af den grund kunne der opstå det indtryk, at partiet overvejende har været aktivt inden for den „store politik". Det er imidlertid langt fra tilfældet. Arbejdet i lokalsamfundene, i de stedlige distrikter, i kommunalbestyrelser og kredsdage har været mindst lige så vigtigt. Det var her, at SSW tog stilling tæt på borgerne og indgik aftaler på tværs af partiskel.
Partiprogrammerne dannede rammen for den praktiske politik på kommunalt plan, men der fandtes et betydeligt spillerum i lokalsamfundet. Den lokale politik måtte nødvendigvis forholde sig til de stedlige forhold og problemer - og følgelig blev den praktiske og konkrete SSW-politik formuleret og formet lokalt. Her kunne det nogle gange dog også komme til håndfaste konflikter. Det gjaldt navnlig i tiåret 1945-55, da de øvrige partier i en række lokale råd ved forhåndsaftaler forhindrede, at SSW blev repræsenteret i de forskellige udvalg. Det udgjorde en effektiv hindring for, at SSW kunne arbejde for gennemførelsen af sine politiske mål. Disse erfaringer førte til gengæld på landsplan til krav fra SSW´s side om ligeberettigelse og retfærdighed i det politiske liv.
I den første tid efter 1945 udgjorde den danske bevægelse ofte flertallet i lokalsamfundene, i nogle tilfælde sad først SSF og siden SSW endog på det absolutte flertal i kommunalbestyrelserne.

Også i Flensborg er kommunalpolitik overvejende præget af konkrete lokal-spørgsmål. Her undersøger flensborgske SSWere byens cykelstier.

Således var der flere SSF- hhv. SSW-borgmestre i efterkrigstiden, f.eks. 1945-1948 Hermann Clausen i Slesvig og 1945-1951 I.C. Møller i Flensborg. Ligeledes i Flensborg sad de dansksindede byrådsmedlemmer for SSF, SSW og det selvstændige socialdemokratiske parti i Flensborg SPF på det absolutte byrådsflertal frem til 1951. SSW var også repræsenteret med større grupper i andre kommuner og kredsdage.
Da SSW inden for ét år 1953-54 mistede først forbundsdagsmedlemmet i Bonn og siden landdagsrepræsentationen i Kiel, var det udelukkende på det kommunale område, at partiet kunne gøre sig politisk gældende. Derfor prioriterede landsforbundet det kommunale arbejde højt. Det førte bl.a. til ansættelsen af en kommunalpolitisk sekretær, der sammen med partiets kommunalpolitiske udvalg bl.a. skulle støtte partidistrikterne i lokalsamfundene og gennemføre en skoling af kandidater og kommunerådsmedlemmer.
Den overordnede nationale konjunktur satte også sit præg på arbejdet i lokalsamfundene. Tilbagegangen i stemmetallene medførte en svækkelse af partiets indflydelse på alle niveauer. Desto vigtigere blev dermed det praktiske arbejde i de små SSW-grupper, der tilmed i en del tilfælde kun bestod af en enkelt eller to personer. For ikke desto mindre alligevel at kunne arbejde konstruktivt indgik SSW-repræsentanter en del steder i et formaliseret samarbejde med andre lister. Nogle gange opstillede SSW-politikere simpelthen også på lokale, tværpolitiske vælgerlister. Ad denne vej blev en række lokale SSW-politikere siden 1990erne valgt til ulønnede borgmestre i deres hjemkommuner: Dres Lorenzen (Havetoftloit), Gerd Voß (Wees), Gudrun Lemke (Jardelund).

Broget billede

Imidlertid var billedet ved nærmere eftersyn uensartet. Tilbagegangen var ikke lige udpræget overalt. Valgresultaterne afspejlede nemlig både den generelle konjunktur og lokale faktorer. Ansete og populære SSW-politikere kunne derfor opnå højere stemmetal i nogle kommuner, selv om SSW´s samlede resultat i hele Sydslesvig var for nedadgående. SSW´s massive stemmefremgang i 1990erne gav SSW større politisk vægt og øgede stemmetal i de kommuner, hvor der var opstillet kandidater. Partiet blev således på ny repræsenteret i en række kommuner, og kredsdagsgrupperne blev styrket, selvom det ofte havde været vanskeligt at finde det nødvendige antal kandidater for at fylde valglisten. I disse tilfælde må der tales om en kombination af den generelle politiske udvikling og et mere personfikseret popularitetsfænomen.

Politisk talkshow i Egernførde i valgkampen forud for kommunalvalget i 1994, f.v. Hans Jørg Petersen, Karl Otto Meyer, Sven Engel, Hartwig Lau. Ved kommunalvalget i 1994, der var påvirket af den såkaldte "skuffe-affære", nærmede SSW sig for første gang siden efterkrigstiden de 40.000 stemmer. Dette resultat blev stabiliseret ved de næste to valg. Især i Kiels opland har SSW fået adskillige sympati-vælgere.

Selvom løsningen af lokale, praktiske problemer dominerer det kommunalpolitiske arbejde, er også varetagelsen af mindretallenes finansielle interesser en vigtig opgave for SSW´s kommunalpolitikere. Efter kommunalvalget i 2003 fandtes der SSW-grupper i Flensborg byråd, i kredsdagene for Slesvig-Flensborg amt og Nordfrisland amt samt i 82 sydslesvigske kommuner.

Kommunalvalget i 2008

Mens kommunalvalget i 2003 havde betydet en markant stemmenedgang i kredsene fra 38.713 stemmer i 1998 til 30.481 stemmer i 2003, lykkedes det for SSW at genvinde en del af de tabte stemmer ved det efterfølgende valg i 2008. Her opnåede SSW i alt 33.799 stemmer ved kredsdagsvalget og vandt bl.a. for første gang et mandat i Kiels byråd. I Flensborg mistede det imidlertid 2 byrådspladser. I kommunerne gik SSW massivt frem og opnåede 178 mandater. Det samlede mandattal nåede således op over 200.

Kommunalvalget 2013

Den 26. maj 2013, blev der afholdt kommunal- og kredsdagsvalg i Slesvig-Holsten. Her kunne for første gang unge, som var fyldt 16 år, afgive deres stemme. Selv om kommunalvalg handler om politiske beslutninger, som er meget tæt på borgerne, viste det sig, at de fleste slesvig-holstenere foretrak sofaen eller andre gøremål frem for turen til stemmeurnerne. Valgdeltagelsen blev derfor blot 46,7 %. Landsgennemsnittet dækker imidlertid over betydelige udsving. Således tegnede mindretallets traditionelle højborg Flensborg sig for en stemmeprocent på blot 35,9 %. I Kiel lå den på 37,2 %.
Landkredsene tiltrak flere vælgere: Nordfrisland havde således en valgdeltagelse på 51,2 %. Slesvig-Flensborgs var på 53,1 %, mens den i Rendsborg-Egernførde-kredsen lå på 54,2 %.
Det danske mindretals parti mistede både absolutte stemmer og promilleandele: SSW gik marginalt tilbage fra 3,0 til 2,9 % og kunne således stort set bevare mandattallet og dermed den politiske indflydelse i de sydslesvigske kommuner. SSW opstillede kun i Sydslesvig. Her opnåede SSW ca. 12 % af stemmerne. Antallet af stemmer faldt dog markant fra 33.799 i 2008 til 30.725 i 2013. Dermed opnåede SSW et stemmetal på niveau med det forrige

SSW-mandater i kommunale forsamlinger 1998-2013

Kommunalvalg	1998	2003	2008	2013
Kommunalbestyrelse	137	134	178*	172*
Kredsdag	12	10	16	13
Flensborgs byråd	12	11	9	8
Kiels byråd	0	0	1	2
I alt	161	155	204	195

* Enkelte kommunalbestyrelsesmandater er opnået ved valg på tværpolitiske lokallister

»SSW - hvad ellers«, lød mindretalspartiets ny slogan, og kommunalvalget den 26. maj 2013 var i centrum, da SSW havde ekstraordinært landsmøde i Tarp i marts samme år. Partiet opstillede750 kandidater i 62 kommuner, byer og amter.

valg i 2003, men meget langt fra kanonvalgene i 1994 og 1998, da ca. 38.000 sydslesvigske vælgere stemte på SSW.

Trods nedgangen var det samlede mandattal for SSW takket være den lave valgdeltagelse stabilt, selv om det fx mistede et mandat i Flensborg byråd.

SSW´s ledelse meldte hurtigt ud med, at nedgangen i stemmetallet næppe skyldtes partiets deltagelse i landsregeringen, men måtte forklares ud fra lokale forhold. Dette kan aflæses ved, at SSW faktisk er gået frem i nogle kredse og kommuner. Tolkningen er relevant, da kommunalvalg netop tager afsæt i særdeles lokale udfordringer. Her spiller personligheder og kommunale forhold en stor rolle for stemmeafgivelsen. Da SPD og De Grønne i øvrigt gik frem, og SSW holdt skansen, syntes landspolitikken ikke at have spillet nogen negativ rolle for mindretalspartiet.

Ikke desto mindre er det bemærkelsesværdigt, at SSW åbenbart heller ikke ved dette valg var i stand til at mobilisere alle kerne- og sympativælgere i sit kerneområde. Det viser således, at mindretallets vælgeradfærd åbenbart ikke adskiller sig grundlæggende fra det omkringliggende samfunds: Interessen for stemmeafgivning synes at være lige beskeden blandt danske og andre sydslesvigere. Dette kan tolkes som udtryk for et særdeles velintegreret mindretal, der følger den generelle udvikling i befolkningen. Dette kan igen tages som endnu et udtryk for, at grænselandet er blevet eftertrykkeligt fredeliggjort, og at mindretalsinteresser reelt ikke spiller den afgørende rolle for vælgernes adfærd.

Borgmestervalg

I Slesvig-Holsten vælges siden 1998 borgmestrene i de større byer og overborgmestrene i de fire såkaldt kredsfrie byer Flensborg, Kiel, Neumünster og Lübeck direkte af vælgerne. Tidligere var det byrådene og kommunalbestyrelserne, som valgte såkaldt lønnede borgmestre. Borgmestrene er valgte, men fuldtidslønnede ledere af forvaltningen og kombinerer således en dansk kommunaldirektør med de opgaver, som en dansk borgmester

SSW´s tidligere landdagsmand Karl Otto Meyer (t.v.) sammen med den unge kandidat Claas Johannsen, som i Flensborgs valgkreds 9 kun manglede syv stemmer for at snuppe mandatet fra SPD´s kandidat.

Simon Faber med Flensborgs overborgmesterkæde

varetager. I Slesvig-Holsten er de valgte borgmestre ikke samtidig medlemmer af byrådene. Byrådene vælger desuden en formand, som i de store byer benævnes bypræsident, i de mindre borgerforstander. SSW´s kandidater til lønnede borgmesterposter må således konkurrere med andre partiers eller uafhængige kandidater om vælgernes gunst.

Første danske overborgmester i Flensborg siden 1950

Mens det danske mindretal befandt sig midt i den største mindretalspolitiske krise i forbindelse med den såkaldte skolesag (se s.52), kunne SSW for første gang i 60 år vinde overborgmesterposten i Flensborg, da Simon Faber i anden valgrunde den 21. november 2010 opnåede 54,8 % af de afgivne stemmer. Han vandt mod forvaltningsjuristen Elfi Heesch, der var opstillet i fællesskab af De Grønne og CDU. Valgdeltagelsen var rekordlav med blot 23,3 % af de stemmeberettigede, som faktisk gik til valgurnerne i anden runde. I første runde opnåede SPD's kandidat Thede Boysen, der var national friser, student fra Duborg-Skolen og frem til sit kandidatur og igen siden sad i Dansk Skoleforening for Sydslesvigs styrelse, ikke tilstrækkeligt med stemmer til at gå videre til anden stemmerunde. Imidlertid afgav Boysen ikke nogen anbefaling til sine vælgere om at stemme på SSW´s kandidat i den afgørende valgrunde.

Simon Fabers valgsejr var på flere måder overraskende: Han var i politisk henseende en helt ny aktør, som hidtil havde arbejdet som kulturkonsulent og repræsentant på Christiansborg for Sydslesvigsk Forening. Han tilførte SSW et helt nyt pust, som åbenbart kunne tiltrække stemmer fra de over trefjerdedele af Flensborgs befolkning, som ikke var dansksindet. Dertil kommer, at SSW ved det umiddelbart forudgående kommunalvalg i 2008 havde opnået 22 % af stemmerne. Som sådan er SSW et af de store partier i Flensborg; men det fandtes ingen tradition for, at de ikke-danske flensborgske vælgere stemte på SSW-kandidater ved overborgmestervalg.

Som dansksindet overborgmester i en overvejende tysksindet by, der samtidig grundet grænsehandelen og et markant dansk mindretal er blevet stadig mere tosproget, måtte Simon Faber forsøge at holde

SSW´s kandidat til overborgmesterposten i Flensborg Simon Faber førte bl.a. valgkamp med sin veteranbil, en gul folkevogns-boble.

balancen i sin politik. Han måtte hele tiden fremstå som overborgmester for hele Flensborg og derfor ikke optræde "for dansk". Nogle gange skabte det akavede situationer, som da Istedløven den 10. september 2011 officielt blev genindviet på den gamle kirkegård i Flensborg. Her holdt SSW´s overborgmester i overensstemmelse med protokollen sin tale på tysk. Dette skal formentlig også ses på baggrund af, at den dominerende lokale tysksprogede avis Flensburger Tageblatt og navnlig læserbrevsskribenter i samme dagblad allerede før Simon Fabers tiltrædelse førte en kampagne imod ham. Ved valget den 5. juni 2016 tabte Simon Faber klart til modkandidaten Simone Lange, som var socialdemokrat, og som opstillede med støtte fra CDU og De Grønne. Faber opnåede 22,8 %, mens Lange fik 51,4 % og blev dermed valgt i første runde. I 2022 led Lange nederlag i overborgmestervalget. Her stillede SSW med Karin Haug som kandidat, men hun opnåede blot 16,3 % af stemmerne. Lange fortsatte til anden runde, hvor hun tabte klart til Fabian Geyer, som blev støttet af CDU, FDP og Vælgerforeningen Wir in Flensburg.

SSW-støttet borgmester i Slesvig

I oktober 2013 skulle borgerne i Slesvig til borgmestervalg. Fælles kandidat for SPD, De Grønne og SSW var den hidtidige borgmester i Hanved, Arthur Christiansen, der samtidig opgav sit medlemskab i CDU. I anden og afgørende valgrunde den 20. oktober 2013 opnåede Christiansen 61,4 % af stemmerne, vandt 13 af 14 distrikter og besejrede således klart CDU's kandidat Frank Neubauer, der gennem en årrække havde været fremtrædende byrådspolitiker og CDU-formand i Slesvig. Selv om Christiansen ikke var SSW-mand, var det alligevel med klar SSW-opbakning, at han blev opstillet og siden valgt. Som sådan opfattede SSW ham også som "sin" borgmester i Slesvig. Omvendt plejede Christiansen kontakten til SSW. I 2019 tabte han borgmestervalget og gik på pension.

I oktober 2013 blev Arthur Christiansen valgt til ny borgmester i Slesvig. Hans kandidatur blev støttet af SSW, SPD og De Grønne.

SSW støtter SPD-kandidat i Kiel

I efteråret 2013 trådte SPD-overborgmesteren i Kiel efter mindre end et år nødtvungen tilbage grundet en dårlig politisk sag, og der blev udskrevet nyvalg til posten den 23. marts 2014. En fælles kandidatudpegningskommission for SPD, De Grønne og SSW i Kiels byråd pegede på SPD-politikeren Ulf Kämpfer som fælles borgmesterkandidat. Han havde i Torsten Albigs kabinet hidtil været statssekretær (viceminister) i energi- og miljøministeriet og i øvrigt gift med et landdagsmedlem for De Grønne. Kämpfers kandidatur blev godkendt af de tre partiers lokale medlemsforsamlinger. Den 23. marts 2014 blev han med 63,1 % af stemmerne med en rekordhøj valgdeltagelse på 45 % valgt til ny overborgmester i Kiel. SPD-formanden i Slesvig-Holsten, Ralf Stegner, tolkede omgående valget som positivt

Ulf Kämpfer var også SSW´s kandidat til overborgmestervalget i Kiel i marts 2014.

signal for landsregeringen bestående af de samme tre partier. I sin tiltrædelsestale den 14. april 2014 nævnte Kämpfer imidlertid hverken SSW eller det danske mindretal med et ord.

At SSW aktivt indgik i at opstille en fælles kandidat til posten skal ses på baggrund af, at SSW siden 2008 havde haft et velfungerende politisk samarbejde med SPD og De Grønne i Kiels byråd. Ved det seneste kommunalvalg i 2013 kunne SSW fordoble sin stemmeandel fra 1,7 til 3,4 % og sit mandattal til to og opnåede dermed for første gang status som gruppe. Selv om SPD og De Grønne med hhv. 19 og 9 mandater nu havde et flertal i det 53 mandater store byråd, indgik de to partier og SSW en samarbejdsaftale den 15. juni 2013. I den 34 sider tykke samarbejdsaftale nævnes mindretalsforhold blot med enkelte spredte sætninger: Partierne anerkender det mindretalspolitiske ansvar over for det danske mindretal; de ser de anerkendte mindretals kulturelle, sociale og finansielle ligestilling som en selvfølge, nævner det danske mindretal sammen med sinti og roma som hjemmehørende i Kiel samt anfører de to mindretal som eksempler under afsnittet tolerance. Med aftalen skulle det gode samarbejde mellem de tre partier fra den foregående valgperiode, hvor SSW´s enekvinde Antje Danker sikrede flertallet for dette trekløver, videreføres.

Imidlertid ragede de to SSW-byrådsmedlemmer Antje Danker og den nyvalgte Susanna Swoboda, hvoraf den første nu både var gruppeformand og ansat som lønnet sekretær for gruppen, hurtigt uens og mødtes i arbejdsretten vedr. ansættelsesforholdet. Dette betød, at SSW-gruppen i Kiels byråd i april 2014 blev karakteriseret i pressen på en mindre venlig måde: Kieler Nachrichten skrev om "istid i SSW-gruppen", mens Flensborg Avis oplyste, at de to SSW-kvinder skulle i "samtaleterapi", da de kommunikerede dårligt og bl.a. ikke længere sad sammen i byrådssalen. Som sådan havde SSW pludselig fået et negativt image i Kiel. SSW´s landsstyrelse nedsatte derfor hurtigt en følgegruppe, som skulle arbejde for at reetablere gruppens samarbejde og SSW´s renomme i Kiel. Det hjalp imidlertid ikke: I begyndelsen af maj 2014 meldte Swoboda sig ud af SSW-gruppen og blev løsgænger. Dermed mistede SSW den vigtige status som gruppe, som havde udløst både den lønnede sekretærpost og et antal såkaldt borgerlige medlemmer i udvalgene. SSW krævede omgående, at Swoboda skulle nedlægge sit mandat, så en anden SSWer kunne indtræde i byrådet i stedet og dermed genskabe gruppestatus. Fra SPD's side blev udviklingen kommenteret med, at samarbejdsaftalen var indgået mellem partierne, ikke byrådsmedlemmerne, og at SPD og De Grønne sammen med Danker som eneste SSW-medlem fortsat havde et flertal i byrådssalen. Det kunne dog ikke ændre ved det faktum, at SSW i Kiel fremstod som et parti i strid med sig selv. I oktober 2014 tog situationen en ny drejning, da to byrådsmedlemmer for Piratpartiet forlod deres

Björn Ulleseit stillede forgæves op til borgmestervalget i Harreslev i 2012.

parti og skiftede til SSW, men der skulle yderlige forhandlinger til, før SSW kort før jul 2014 kunne præsentere en ny gruppe på 4 SSW-byrådsmedlemmer med den tidligere Piratpolitiker Marcel Schmidt som formand.

Mindre held i Harreslev

Mens SSW således stiller eller har andel i tre direkte valgte borgmestre i Slesvig-Holsten, måtte mindretalspartiet i 2012 sande, at det ikke kunne vinde en borgmesterpost i Harreslev kommune. Her bor der ikke blot mange dansksindede sydslesvigere, men også mange tilflyttere fra Danmark, og er formentlig den kommune i Sydslesvig med den højeste andel af mindretalsdanskere. Ved kommunalvalg har SSW således opnået særdeles høje stemmetal i Harreslev med 39,6 % af stemmerne i 2008 og 33,8 % i 2013. Som sådan burde der være grundlag for at få valgt en SSW-borgmester. Ved borgmestervalget den 2. september 2012 opstillede SSW således en egen kandidat: Björn Ulleseit, der samtidig var lokal SSW-formand. Borgmestervalget blev dog til et svigende nederlag til SSW: Björn Ulleseit opnåede blot 17,6 % af stemmerne, mens SPD's kandidat fik 31,9 %. I stedet blev Martin Ellermann fra Bielefeld, som ikke tilhørte noget parti, men blev støttet af CDU, valgt til ny borgmester i kommunen med et absolut flertal på 50,4 % af stemmerne i første valgrunde, hvor 46 % af de stemmeberettigede gik til valg.

Den europæiske dimension

Omkring årtusindskiftet blev der føjet en ny, international dimension til mindretalsordningerne i det dansk-tyske grænseland. I 1995 tilsluttede Tyskland sig Europarådets Rammekonvention om beskyttelsen af nationale mindretal. I 1998 trådte desuden Europarådets Pagt om regionale sprog eller mindretalssprog i kraft. Begge disse aftaler omfatter fire mindretal i Tyskland: Ud over danskerne og friserne gælder de også for sorberne og roma/sinti med tysk statsborgerskab. Selv om de nye internationale mindretalsaftaler ikke umiddelbart afstedkom nye rettigheder for det danske mindretal, har de ikke desto mindre fået konkret betydning i grænselandet. For nordfrisernes vedkommende har de endog betydet, at de også har fået en status som nationalt mindretal på forbundsplan i Tyskland. Desuden er der knyttet en opfølgningsmekanisme på aftalerne. Det betyder, at Tyskland med jævne mellemrum skal aflægge en rapport til Europarådet, der efterfølgende evaluerer oplysningerne og kommer med konkrete anbefalinger til, hvorledes mindretalsordningerne kan udvides eller forbedres.

Europa spiller en stadig større rolle for både mindretals- og regionalpolitik.

Den nyvalgte mindretalsrådgiver i Berlin efter valget 2013, Hartmut Koschyk

Mindretalspolitik på forbundsplan

Med Bonn-erklæringen blev mindretalspolitikken knyttet til forbundsregeringen. Dette blev ti år senere bekræftet ved dannelsen af Kontaktudvalget for det danske mindretal. Ikke desto mindre var det i Slesvig-Holsten, at den konkrete mindretalspolitik blev udformet. Efter år 2000 skete der dog en vis forskydning, hvilket ikke mindst skyldtes den nye internationale dimension. Initiativet kom fra de fire mindretal i Tyskland: Ved årsskiftet 2001/02 tog de kontakt til forbundsregeringen og ønskede en fast repræsentation enten ved Forbundsdagen eller ved forbundsregeringen i form af et mindretalsråd. Efter forbundsdagsvalget i 2002 udnævnte den tyske regering en særlig forbundskommitteret for nationale mindretal. Den socialdemokratiske politiker Jochen Welt blev udnævnt til posten. I 2004 blev han afløst af Hans-Peter Kemper, ligeledes SPD, der blev efterfulgt af Christoph Bergner (CDU) i 2006. Efter forbundsdagsvalget i 2013 blev Hartmut Koschyk (CSU) ny mindretalskommitteret, som samtidig er forbundsregeringens kommitterede for etniske tyskere fra Østeuropa (de såkaldte Aussiedler). Han blev i 2017 efterfulgt af Günter Krings (CDU), som igen i 2018 blev efterfulgt af Bernd Fabritius (CSU). I april 2022 overtog Natalie Pawlik (SPD) hvervet.

Repræsentation i Berlin

De 4 anerkendte mindretal fortsatte bestræbelserne på at få etableret en fast repræsentation ved forbundsregeringen i Berlin. Her samarbejdede SSW og SSF om at repræsentere det danske mindretals interesser. I foråret 2004 dannedes der en „parlamentarisk arbejdskreds" ved Forbundsdagen. Det blev aftalt, at mindretallene og arbejdskredsen mødes med jævne mellemrum, herunder med forbundsdagspræsidenten. I september 2004 grundlagde de fire mindretal et mindretalsråd, der skal arbejde for at sikre deres repræsentation i Berlin. I juni 2005 blev friseren Thede Boysen ansat på deltid som sekretær for mindretalsrådet i tilknytning til forbundsregeringens mindretalskommitterede. Mindretalssekretæren skal bl.a. støtte mindretalsrådets aktiviteter med henblik på bl.a. at opnå en særlig artikel i den tyske grundlov om mindretalsrettigheder. Boysen fratrådte i 2012 og tiltrådte en stilling i erhvervsministeriet i Kiel.

Friserudvalg i Berlin

I 2005 blev der nedsat et særligt rådgivende udvalg for frisiske spørgsmål ved det tyske indenrigsministerium i Berlin. Dermed fik friserne i Slesvig-Holsten og Niedersachsen 40 år efter oprettelsen af kontaktudvalget for det danske mindretal et tilsvarende forum, hvor mindretalsspørgsmål kunne drøftes med forbundsre-

Statsministeren hilser på forbundskansleren.

geringen. I udvalget indgår ud over friserne bl.a. politikere valgt i Slesvig-Holsten og Niedersachsen. Markeringen over for Berlin betød bl.a., at der blev givet forbundstilskud til frisiske projekter.

50 år med København-Bonn Erklæringerne

Den 29. marts 2005 markerede den tyske forbundskansler Gerhard Schröder og den danske statsminister Anders Fogh Rasmussen 50året for fremsættelsen af København-Bonn Erklæringerne om mindretallenes rettigheder i det dansk-tyske grænseland. Erklæringerne har fungeret som både milepæl og pejlemærke for mindretalsordningerne. I anledning af jubilæet blev der lagt op til omfattende markeringer på alle niveauer med det dansk-tyske topmøde på Sønderborg Slot på selve jubilæumsdagen som kulmination. Begivenhederne i Slesvig-Holsten efter landdagsvalget i februar måned slog imidlertid skår i feststemningen og lagde sig som en skygge over markeringen. I det danske mindretal var der en del, som syntes, at der ingen grund var til at markere jubilæet, fordi tyske politikeres udmeldinger om SSW-mandaterne og massive angreb på det danske mindretal og SSW i form af læserbreve, lederartikler og e-mails, men også i private

sammenhæng reelt havde devalueret deres betydning.
Ikke desto mindre blev topmødet afholdt med deltagelse fra flertallene og mindretallene.
De to regeringschefer enedes desuden om en tipunktserklæring, der både fremhæver mindretalsordningernes betydning også i en international sammenhæng og peger på at udbygge det dansk-tyske samarbejde i grænseregionen.
Desuden blev der nedsat en dansk-tysk arbejdsgruppe, der skulle afdække og fremsætte løsningsforslag for at fremme interaktionen på tværs af grænsen.

Ny formand

I september 2005 trak den hidtidige SSW-formand Gerda Eichhorn sig tilbage. Hun blev

afløst af Flemming Meyer, der siden 2003 havde været næstformand. Han er Karl Otto Meyers søn og havde hidtil især været aktiv i lokalpolitisk sammenhæng, herunder som medlem af en kommunalbestyrelse og af kredsdagen for Slesvig-Flensborg. Flemming Meyer fastslog i forbindelse med sit valg til landsformand, at han udtrykkeligt ville videreføre sin fars politiske linje i partiet. Især vil han fokusere på basisarbejdet i SSW og samtidig give partiet en mere klar profil i offentligheden inden for områderne mindretallets ligestilling med flertallet, regional erhvervspolitik og en strukturreform i Slesvig-Holsten. Kort tid efter mødtes SSW og det tyske mindretals Slesvigsk Parti - Schleswigsche Partei for første gang officielt i november 2005. De to mindretalspartier vedtog en fælles erklæring, der fastholdt, at de to mindretal vil sikre Region Sønderjylland-Schleswig og udvide det grænseoverskridende samarbejde. Samtidig fastslog de to partier, at de opfatter sig selv som både mindretals- og regionalpartier.

Landdagsvalget 2009

I Slesvig-Holsten har vælgerne som tidligere nævnt fra og med landdagsvalget 2000 haft mulighed for at afgive to stemmer: Den ene stemme afgives på en kandidat i valgkredsen. Den kandidat, der opnår flertallet af stemmerne i en valgkreds, er direkte valgt til landdagen. Den anden stemme afgives på en partiliste. Partilister skal opstilles i hele Slesvig-Holsten, selv om et parti udelukkende måtte have et regionalt sigte. SSW kunne således få partilistestemmer i Holsten, selv om det kun opstiller kandidater i valgkredsene i Sydslesvig. Ligesom i 2000 blev disse regler igen til fordel for SSW ved landdagsvalget i 2009. På baggrund af listestemmerne i Holsten, der indgik i beregningen af tillægs- og udligningsmandater, opnåede SSW fire ud af i alt 95 mandater i landdagen frem for de tre, som ellers ville være blevet valgt. SSW opnåede i alt 69.701 stemmer eller 4,3 % af alle gyldige stemmer i Slesvig-Holsten. Det var SSW´s bedste resultat siden 1950, og landdagsgruppen blev fordoblet, idet Silke Hinrichsen og SSW´s partiformand Flemming Meyer sluttede sig til Anke Spoorendonk og Lars Harms. Samtidig blev antallet af landdagsmedlemmer øget fra 69 til 95. Som følge af valget dannede CDU og FDP regering.

Lars Harms, Silke Hinrichsen, Anke Spoorendonk og Flemming Meyer blev SSW´s team i Landdagen efter valget 2009.

Mindretalsmodel i krise

I 2000erne satte Slesvig-Holstens og hele Tysklands vanskelige økonomiske situation sit klare præg på den regionaløkonomiske udvikling i Sydslesvig og på mindretalspolitikken. Forbundsregeringens omstridte reform af socialpolitikken, den såkaldte agenda 2010, de stadig stigende slesvig-holstenske pensions- og renteudgifter samt en stadigvæk høj arbejdsløshed ramte især Sydslesvig. Det skulle siden med den verdensomspændende finanskrise fra 2008 vise sig, at situationen ville blive endnu mere udsat med dybdegående nedskæringer til følge.
I jubilæumsåret for København-Bonn Erklæringerne aftegnede der sig derfor vanskelige tider for det danske og frisiske mindretal, selv om der kan peges på principiel velvilje og symbolsk imødekommenhed. Den nye slesvig-holstenske ministerpræsident Peter Harry Carstensen udtalte ved flere lejligheder, at mindretalspolitikken hos ham var i trygge hænder. Andre politikere talte ligeledes positivt om mindretalspolitikken.

Besparelser

Ikke desto mindre ramte nedskæringerne i det offentlige også tilskuddene fra offentlige myndigheder til mindretallene. I 2005 blev der i kredse og kommuner fremsat forslag om og til dels besluttet vidtgående nedskæringer i tilskud til bl.a. danske skoler og børnehaver. I december 2005 skete der dog en opblødning fra offentlig side i Slesvig-Holsten med hensyn til nedskæringer i tilskud til mindretalsarbejde. Ved årsskiftet 2005-06 drøftede Dansk Skoleforening for Sydslesvig ikke desto mindre nedlæggelsen af tre danske skoler og to børnehaver. Det blev begrundet med, at der ikke var tilvejebragt økonomisk ligestilling for mindretalsskolerne, og fordi udgifterne vokser hurtigere end tilskuddet fra Danmark. Krisen i den offentlige økonomi i Tyskland satte således fortsat sit præg på mindretallet.

Regeringsskiftet ved landdagsvalget i efteråret 2009 fra en CDU/SPD-koalitionsregering til en CDU/FDP-regering under fortsat ledelse af ministerpræsident Peter Harry Carstensen førte imidlertid ikke umiddelbart til nogen kovending i mindretalspolitikken. Den ny regering fandt i begyndelsen ofte lovord til mindretallet. Samtidig fokuserede den på budgetmæssige udfordringer begrundet i følgevirkningerne af den internationale finanskrise.

Ensidige nedskæringer

Den 26. maj 2010 fik den dansk-tyske mindretalsmodel et overraskende grundskud: Som led i en generel økonomisk genopretningspolitik præsenterede den slesvig-holstenske delstatsregering en budgetkonsolideringsplan, som blandt mange andre nedskæringstiltag indeholdt en ophævelse

I Bertha Wulff-børnehaven i Flensborg hængte forældrene dette banner op for at markere deres utilfredshed med forslaget om eventuelt at lukke deres børnehave i 2005. Protesterne hjalp dog ikke, og i 2006 blev den lagt sammen med Riddergade Børnehave til Duborg Børnehave og flyttede sammen i Riddergade.

af ligestillingen. Frem for 100 % skulle de danske skoler fremdeles kun modtage 85 % i støtte set i forhold til gennemsnitsudgifterne pr. elev i offentlige skoler. Dermed blev tilskudsniveauet skruet tilbage til situationen, som gjaldt tilbage i 1978. Konkret beløb besparelserne sig til 4,7 millioner euro pr. år. Nedskæringerne indgik i en generel budgetkonsolidering, hvor der skulle spares 125 millioner årligt på den slesvig-holstenske finanslov. Besparelserne i elevtilskudssatsen ramte dog kun de danske skoleelever, mens elever i offentlige og andre private skoler ikke blev beskåret på tilsvarende vis. Der var således tale om ensidige og asymmetriske besparelser. Dette opfattede mindretallet som forskelsbehandling og diskriminering – og som et fundamentalt brud med mindretalspolitikken.

Omgående protester

Offentliggørelsen af nedskæringstiltaget afstedkom omgående energiske protester, der siden medførte, at spørgsmålet blev et bilateralt problem i forholdet mellem Danmark og Tyskland. Det officielle Danmark engagerede sig så tydeligt og målrettet for at påvirke sagen, som det næppe var set før. Den dansk-tyske mindretalsmodel blev kastet ud i den hidtil største krise med en tungtvejende belastning af mindretalspolitikken og et tillidsbrud i forholdet mellem mindretallet og delstatsregeringen til følge.

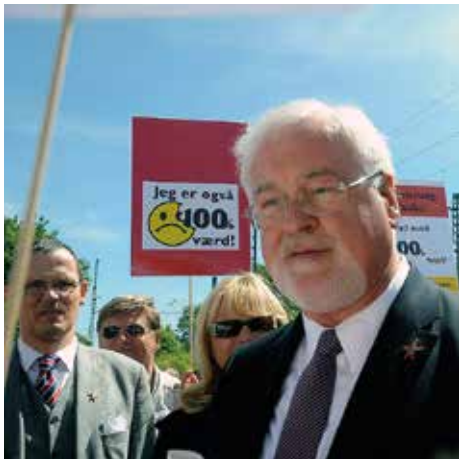

3 dage efter landsregeringens annoncering af nedskæringerne begyndte de danske årsmøder, der kom til at stå i 100%-kampagnens tegn. Her ses den senere socialdemokratiske statsminister Helle Thorning-Schmidt på talerstolen i Egernførde den 29. maj 2010.

Krisens forløb

I løbet af de to år, krisen varede, pågik der kontinuerlig, til tider hektisk aktivitet med mindretallet, delstatsregeringen, den danske regering og den tyske forbundsregering som aktører. I hovedtræk kan forløbet sammenfattes i følgende hovedpunkter:

- Konflikten blev udløst den 26. maj 2010 med fremsættelsen af de asymmetriske besparelser
- Det danske mindretals reaktion fulgte omgående med kategorisk afvisning og krav om fortsat ligestilling i form af en protestresolution vedtaget af et enigt Samråd.
- I løbet af få dage fandt eskalationen sted med omfattende protester i forbindelse med de danske årsmøder i Sydslesvig. Her deltog en række danske politikere, som åbent tog afstand fra nedskæringerne og udtrykte solidaritet med mindretallet. Dette fortsatte i de følgende måneder. Navnlig formanden for den danske regering Sydslesvigudvalg Kim Andersen (Venstre) var under hele forløbet meget klar

Også Slesvig-Holsten-Dagen 2010 blev flittigt benyttet til at demonstrere mod daværende ministerpræsident Peter Harry Carstensens ensidige spareplaner. "Hvis I vil have 100 procent, kan I bare sende jeres børn i en tysk skole", blev Carstensen citeret for at have sagt den gang.

i sin kritik af den slesvig-holstenske regerings ny diskriminering af mindretallet.

• Skolesagen blev til et udenrigspolitisk anliggende mellem Danmark og Forbundsrepublikken. Mæglingsforsøg påbegyndtes lynhurtigt, idet den danske regering via udenrigsministeren og siden statsministeren tog emnet op med den tyske udenrigsminister hhv. forbundskansler. Dermed fik konflikten en bilateral dimension, som blev fastholdt igennem hele forløbet og involverede på dansk side regeringen i København, generalkonsulatet i Flensborg og ambassaden i Berlin. På tysk side blev både udenrigs- og indenrigsministeriet og landsregeringen i Kiel inddraget.

- Ministerpræsident Peter Harry Carstensen bidrog til en yderligere skærpelse af situationen, da han over for dansksindede forældre i forbindelse med Slesvig-Holsten-Dagen i Rendsborg den 5. juni 2010 opfordrede dem til at flytte deres børn over i en tysk skole, hvis de ville have 100 % i tilskud. Dette afstedkom heftige reaktioner i mindretallet, der tolkede udsagnet som opfordring til assimilation.
- Carstensen forsøgte at deeskalere konflikten ved den 26. juni 2010 at kontakte den danske statsminister Lars Løkke Rasmussen. Det førte til nedsættelsen af en dansk-slesvig-holstensk embedsmandsgruppe med en repræsentant for forbundsregeringen som observatør, der skulle kortlægge tilskudspraksis for såvel det danske mindretal i Tyskland som det tyske i Danmark.
- Danske politikere, herunder statsminister Lars Løkke Rasmussen, udenrigsminister Lene Espersen, indenrigsminister Bertel Haarder, Folketingets formand Thor Pedersen og

Den 26. juni 2010 demonstrerede 14-15.000 i Sydslesvig mod nedskæringerne, her er det Flensborg.

Sydslesvigudvalgets formand Kim Andersen, kritiserede flere gange den ny politik og fremhævede ligestillingsprincippet som mindretalspolitisk ledetråd.

- Mindretallet gennemførte omfattende demonstrationer med 14-15.000 deltagere den 26. juni 2010 og indsamlede hen over sommeren flere end 51.000 protestunderskrifter.
- Mindretallet gjorde sideløbende Europarådet og ekspertkomiteerne for hhv. Rammekonventionen om beskyttelsen af nationale mindretal og den Europæiske Pagt om regionale sprog eller mindretalssprog opmærksomme på situationen. Europarådets ministerråd offentliggjorde den 25. maj 2011 en anbefaling, hvori nedskæringerne i tilskuddet til de danske skoler beklages.
- Embedsmandsrapporten blev offentliggjort den 12. november 2010. Den redegjorde for finansieringen af de to mindretalsskolevæsener samt en bilagsdel, men vurderede ikke spørgsmålet om diskriminering. Samtidig foretog København og Berlin to væsentlige mindretalspolitiske træk, der sigtede på en mindelig løsning: Den danske regering besluttede at sikre 100 % i tilskud til de tyske mindretalsskoler med virkning fra og med 2010. Forbundsregeringen intervenerede ved at yde et engangstilskud på 3,5 millioner euro til Dansk Skoleforening for Sydslesvig i 2011.

Den 06.10.2010 blev de mange underskrifter afleveret til præsident for landdagen i Kiel, Torsten Geerdts (CDU). Regeringspartierne meldte afbud til at mødes.

- Regeringen i Kiel fulgte ikke op ved at tilvejebringe de manglende 1,2 millioner euro, idet den formentlig antog, at konflikten nu var løst, da der i dens øjne var tilvejebragt "faktisk ligestilling" på 96 %.
- Mindretallet og Danmark fortsatte presset på den tyske side; konflikten ansås ikke som løst, skønt den var blevet deeskaleret som følge af Berlins intervention.
- Den 29. november 2010 blev der afholdt et åbent stormøde arrangeret af Samrådet på Duborg-Skolen i Flensborg for at drøfte den mindretalspolitiske situation. Her deltog ca. 300 sydslesvigere. På mødet blev der vedtaget

Den 26. juni 2010 blev der dannet en menneskekæde i Egernførde med blandt andet Jette Waldinger-Thiering, formanden for Seksmandsudvalget, Kim Andersen, nummer et og to fra venstre.

Alvorlige miner på Samrådsmødet den 26. maj 2010, hvor der blev vedtaget en resolution, som opfordrede delstatsregeringen til ikke at følge spareforslagene over for de danske skoler. Fra venstre ses SSW´s næstformand Rüdiger Schulze, SSW´s landsformand Flemming Meyer, formanden for SSW´s landdagsgruppe Anke Spoorendonk og Skoleforeningens direktør Anders Molt Ipsen.

en resolution imod nedskæringerne og med krav om fuld ligestilling.

- Det Sydslesvigske Samråd opfordrede den 24. januar 2011 i en resolution til en politisk løsning i form af et regeringsskifte i Kiel. CDU- og FDP-politikere reagerede heftigt og afvisende på mindretallets resolution.
- CDU's politiske kronprins Christian von Boetticher skærpede situationen yderligere, da han i et interview i det tyske mindretals avis "Der Nordschleswiger" den 14. maj 2011 betvivlede det danske tilhørsforhold hos en betydelig del af forældrene til børn i danske skoler. Samtidig udtalte han, at "tyskeren må ikke være den dumme".
- De danske årsmøder i dagene 27.-29. maj 2011 satte igen fokus på skolesagen. Folketingets formand Thor Pedersen betegnede nedskæringerne som i strid med København-Bonn Erklæringerne. Statsminister Lars Løkke Rasmussen fastholdt fuld ligestilling som centralt princip for den danske regering.
- I sommeren 2011 besluttede Skoleforeningen at lukke den store flensborgske Christian Paulsen-Skolen pga. nødvendige besparelser.
- I efteråret 2011 pågik der på ny forhandlinger med fokus på at sikre et forbundstilskud også i 2012. Nu blev mindretallet bakket op af præsidenten for den slesvig-holstenske landdag Torsten Geerdts (CDU) og af delstatens mindretalskommitterede Caroline Schwarz (ligeledes CDU), der opfordrede forbundsregeringen til at gøre tilskuddet til Skoleforeningen permanent.
- Efter folketingsvalget og regeringsskiftet i Danmark i efteråret 2011, bekræftede og videreførte den nye regering under statsminister Helle Thorning-Schmidt (Socialdemokratiet) det diplomatiske pres og opbakningen til det danske mindretal. Den 6. november 2011 drøftede den danske udenrigsminister Villy Søvndal (SF) i Berlin skolesagen med sin tyske kollega Guido Westerwelle (FDP). Siden besluttede forbundsdagens finansudvalg i november 2011 igen at yde et engangstilskud til Dansk Skoleforening for Sydslesvig.
- I forbindelse med fremlæggelsen af ministerpræsidentens mindretalsberetning og drøftelse i landdagen medio december 2011 eskalerede krisen på ny, da delstatsregeringen i den officielle beretning tog Danmark til indtægt for samtykke med nedskæringspolitikken. Efter heftige danske politiske og diplomatiske reak-

tioner foretog delstatsregeringen en ændring af udsagnet begrundet i "redaktionelle fejl", men glemte at konsekvensrette påstanden begge steder, den optrådte. Skaden var sket, og oppositionen i Kiel udsatte i landdagsdebatten den 14. december 2011 beretningen for en sønderlemmende kritik, mens det danske mindretal viste sig rystet.

- Den 21. april 2012 afholdt Dansk Skoleforening for Sydslesvig i samarbejde med de andre mindretalsorganisationer en central aktionsdag for ligestilling i Flensborg. Ca. 12.000 fra alle dele af Sydslesvig deltog i demonstrationsoptoget og i afslutningsarrangementet på havnespidsen. Mindretallet satsede på, at landdagsvalget den 6. maj 2012 ville føre til et regeringsskifte, som kunne tilvejebringe en varig løsning.

Landdagsvalget 2012

Allerede den 6. maj 2012 var der igen landdagsvalg i Slesvig-Holsten. Valget var blevet udskrevet i utide midtvejs i valgperioden, efter at delstatens forfatningsdomstol den 30. august 2010 havde fastslået, at fordelingen af mandater efter landdagsvalget i 2009 var i strid med delstatsforfatningen. Baggrunden var, at den hidtidige valglov havde muliggjort, at regeringspartierne CDU og FDP kunne opnå et flertal af landdagsmandaterne via udlignings- og tillægsmandater, selv om oppositionspartierne tilsammen havde opnået flere stemmer. Det betød igen, at CDU/

De sidste ti dage op til landdagsvalget 2012 agiterede CDU offensivt imod en trekløverregering bestående af SPD, De Grønne og SSW. CDU betegnede den som "Dänenampel", en dansker-lyskurv. Advarslen blev illustreret med et trafikskilt, som viser en bil i uføre.

FDP's mandatflertal på ét var opnået ud fra en uholdbar fordelingsnøgle. Følgelig skulle en ny valglov vedtages, som garanterede en fordeling af mandaterne i overensstemmelse med valgresultatet. Samtidig blev det fastlagt, at landdagen som udgangspunkt skal have 69 medlemmer. Forud for landdagsvalget i 2012 ændredes valglovens beregningsmåde, så det herefter kunne sikres, at mandatfordelingen i landdagen svarer til stemmefordelingen på partierne.
Valgkampen bar præg af, at SSW klart meldte ud, at det agtede at danne en koalitionsregering med SPD og De Grønne, såfremt muligheden bød sig. SPD og De Grønne havde samme målsætning, så det gjaldt for de tre partier om at samle et flertal blandt stemmerne på valgdagen. Det førte til, at CDU og FDP udtalte, at SSW dermed var at opfatte som en almindelig politisk konkurrent og således også måtte finde sig i at blive gjort til genstand for politisk polemik. Tonen blev tilsvarende hård. CDU advarede skarpt mod en sådan trekløverregering, der blev betegnet som "Dänenampel". Ordret oversat betyder det "Danskerlyskurven", og den blev på plakater illustreret ved en bil i uføre. Desuden blev der trykt kampagnemateriale, der fremhævede farerne ved en sådan regerings angivelige program, herunder fremsatte uholdbare påstande om SSW´s program, hvilket CDU siden med beklagelse måtte trække tilbage. CDU-spidskandidaten Jost de Jager fastholdt imidlertid den hårde tone over for SSW og insisterede på, at det skulle agere neutralt pga. dets status som mindretalsparti. SPD's spidskandidat Torsten Albig forsøgte i stedet for det for mange stødende begreb "Dänenampel" - der vakte negative associationer, såfremt "Dänen" blev erstattet med "Juden" eller "Türken" - at lancere begrebet "Schleswig-Holstein-Ampel"; men CDU og FDP samt den borgerligt dominerede presse i Slesvig-Holsten fastholdt konsekvent "Dänenampel" også i månederne efter regeringsskiftet.
Ved valget den 6. maj vandt CDU 22 af 35 valgkredse. SPD vandt de resterende 13 valgkredse. I henhold til andenstemmerne opnåede CDU i alt 22 mandater, SPD ligeledes 22, FDP 6, De Grønne 10, Piraterne 6 og SSW 3. Samtidig blev mandattallet i landdagen reduceret fra 95 til 69. Det betød igen, at SSW mistede et mandat, selv om dets stemmeandel voksede fra 4,3 % i 2009 til 4,6 % i 2012. Udtrykt i absolutte stemmer gik SSW imidlertid tilbage fra 69.701 i 2009 til nu 61.025. SSW mistede således hver ottende vælger. Forskellen mellem den relative og den

absolutte andel skyldtes en rekordlav valgdeltagelse på blot 60,2 % i hele Slesvig-Holsten mod 73,6 % i 2009. Selv om mindretallet forud for valget havde fokuseret på et regeringsskifte, med kulmination i aktionsdagen i Flensborg fjorten dage før landdagsvalget, lykkedes det altså ikke for SSW at holde på sine vælgere fra 2009.
Tilbagegangen i de absolutte SSW-stemmer var endog mest udpræget i mindretallets kerneområde Sydslesvig, hvor partiet samtidig mistede stemmeandele: I Sydtønder gik SSW fra 5.080 stemmer i 2009 tilbage til 4.033 i 2012. Tilbagegangen på en femtedel af stemmerne var så stor, at den relative andel på trods af en valgdeltagelse på blot 59 % faldt fra 11,6 til 11,2 %. I Flensborg land-kredsen gik SSW tilbage fra 6.451 til 5.392 stemmer og måtte samtidig notere en tilbagegang fra 16,8 til 16,4 % ved en valgdeltagelse på 65,5 %. I Egernførde-kredsen var billedet tilsvarende med en tilbagegang i stemmetallet fra 3.872 til 3.285 og en samtidig nedgang i stemmeandelen fra 7,0 til 6,7 %. I Rendsborg-Øst faldt stemmetallet fra 2.755 til 1.912, mens andelen faldt fra 4,8 til 3,7 %. I Rendsborg-kredsen faldt stemmetallet fra 2.832 til 2.271 og andelen fra 5,9 til 5,6 %. Også i Kiel-Nord faldt stemmetallet fra 2.745 til 1.883, mens stemmeandelen faldt fra 5,6 til 4,2 %.
I Flensborg faldt stemmetallet fra 8.310 til 6.783, mens den relative andel voksede fra 18,2 til 18,6 % ved en valgdeltagelse på 52,9 %. I Slesvig-Nord gik SSW relativt set frem fra 11,2 % til 11,5 %, men stemmetallet også her faldt fra 4.252 til 3.767 ved en valgdeltagelse på 64,5 %. I Slesvig-kredsen mistede SSW stemmer fra 3.972 i 2009 til 3.507 i 2012, men kunne øge andelen fra 10,5 til 10,8 %. I Pinneberg-Nord – som øen Helgoland henføres til – kunne SSW holde skindet på næsen med en stemmenedgang på blot tre til 1.079 i 2012, mens stemmeandelen steg markant fra 2,3 til 2,8 %.
Mens SSW gik tilbage i absolutte stemmer i hele Sydslesvig og kun gik relativt frem i tre kredse i mindretallets kerneområde, kunne mindretalspartiet til gengæld notere en reel stemmefremgang i 13 holstenske stemmekredse. Den største relative fremgang fik SSW i Lauenburg-Syd-kredsen, hvor andelen blev fordoblet fra 1 til 2 %, mens selve stemmetallet voksede fra 514 i 2009 til 770 i 2012.
Det var bemærkelsesværdigt, at den samlede lave valgdeltagelse i Slesvig-Holsten åbenbart ikke kostede stemmer i store dele af Holsten, men

SSW´s medlemsblads forside efter valgsejren. Konsekvensen blev et nyt kapitel i mindretallenes historie: Regeringsdeltagelse og en minister for os i Sydslesvig.

Den regionale fordeling af andenstemmer på SSW ved landdagsvalgene 2005-2012

Valgkreds*	Anden-stemmer 2005	I % a SSW´s samlede stemmetal	Anden-stemmer 2009	I % af SSW´s samlede stemmetal	Anden-stemmer 2012	I % af SSW´s samlede stemmetal
Sydtønder	1.942	3,7	3.197	4,6	4.033	6,6
Husum**	4.082	7,9	6.861	9,8	3.982	6,5
Flensborg	5.836	11,2	8.310	11,9	6.783	11,1
Flensborg land	5.015	9,7	7.314	10,5	5.392	8,8
Slesvig nord	2.617	5,0	3.389	4,9	3.767	6,2
Slesvig	2.916	5,6	3.972	5,7	3.507	5,8
Egernførde	2.464	4,7	3.052	4,4	3.285	5,4
Rendsborg øst	1.973	3,8	2.403	3,5	1.912	3,1
Rendsborg	1.595	3,1	2.121	3,0	2.271	3,7
Kiel nord	2.065	4,0	2.745	3,9	1.883	3,1
Pinneberg nord m. Helgoland	762	1,5	1.082	1,6	1.079	1,8
Øvrige valgkredse i Holsten	20.653	39,8	25.255	36,1	23.131	37,9
I alt	51.920	100	69.701	100	61.025	100

* Ved landdagsvalget i 2012 blev antallet af valgkredse reduceret fra 40 til 35. Samtidig blev valgkredsene til dels lagt på en anden måde. Derfor kan valgresultaterne i valgkredsene for 2012 ikke umiddelbart sammenlignes med de foregående valg.

** 2005 og 2009: Husum land og Husum Ejdersted

samtidig medførte en nedgang i stemmetallet i Sydslesvig. Netop i en situation, hvor mindretallet med aktionsdagen den 21. april og omfattende kampagner i øvrigt havde forsøgt at mobilisere alle medlemmer og sympatisører, kunne SSW øjensynligt ikke udnytte hele potentialet. Netop ved den rekordlave valgdeltagelse ville en fuld mobilisering af mindretallets stemmepotentiale have haft ekstraordinær vægt. Det skete imidlertid ikke.

SSW´s vælgere i Sydslesvig syntes simpelt sagt ikke at have adskilt sig væsentligt fra gennemsnitsvælgeren, der foretrak sofaen eller havearbejdet frem for turen til stemmeboksen. Skolesagen var åbenbart ikke tilstrækkelig til at mobilisere denne del af SSW-vælgerne fra 2009. Ville SSW have holdt stemmetallet fra 2009, ville det have klaret den regulære tærskel på 5 % af stemmerne. Uden de holstenske stemmer ville landdagsvalget have været ringe for SSW. Alt andet lige reddede den lave valgdeltagelse dog den relative styrke, så SSW opnåede sit bedste relative valgresultat siden 1950. Da mandaterne opgøres ud fra den relative fordeling af stemmerne, er det udelukkende den relative andel, som er afgørende, da de andre partier undtagen SPD og Piratpartiet også mistede absolutte stemmer. Når SSW´s kernevælgere opfører sig på nærmest samme vis som de andre partiers, kan det måske ses som udtryk for, at mindretallet i høj grad er velintegreret i Slesvig-Holsten. Ikke desto mindre er det bemærkelsesværdigt, at det midt i den største mindretalspolitiske krise siden 1955 og blot to uger efter massedemonstrationen i Flensborg ikke lykkedes at mobilisere hele mindretallet og dets sympatisører. Problemet blev diskuteret, men førte ikke umiddelbart til indlysende konklusioner. Imidlertid taler forskellen mellem vellykket mindretalsmobilisering på den ene og markant faldende stemmetal på den anden for, at en betydelig del af SSW´s vælgere ikke har nogen tæt tilknytning til mindretallet.

SSW´s landsmøde den 9. juni 2012 i Idrætshallen i Flensborg stemmer for en regeringsdeltagelse

Regeringsaftale

På baggrund af valgresultatet besluttede SPD, De Grønne og SSW at danne regering med Torsten Albig fra SPD som ministerpræsident. Det skete ud fra et regeringsgrundlag, som omhandler alle samfundspolitiske problemstillinger i delstaten. Koalitionsaftalen faldt på plads den 3. juni 2012 og blev vedtaget på de tre partiers landsmøder den 9. juni. Skønt mindretalspolitikken kun fyldte knap halvanden procent af regeringsgrundlaget (og dermed tilfældigvis omtrent lige så meget, som det danske mindretals andel i den

Nedskæringerne i tilskuddet til de danske skoler var årsag til at SSW gik efter et regeringsskifte i Slesvig-Holsten.

samlede befolkning i Slesvig-Holsten), blev der her fastholdt en række afgørende mindretalspolitiske målsætninger for den ny regering:

• SPD, De Grønne og SSW vil sørge for, at Slesvig-Holsten igen lever op til sin funktion som internationalt forbillede med hensyn til mindretalspolitik, hvorved målestokken er ligebehandling af flertal og mindretal.

- Delstaten skal vende tilbage til en mindretalspolitisk konsensus på tværs af partierne.
- Embedet som mindretalskommitteret skal igen være et ulønnet hædershverv (i tiden 2005-12 var Caroline Schwarz som den første i embedet lønnet).
- Det anerkendes, at Dansk Skoleforenings skoler reelt er de offentlige skoler for det danske mindretal, og at der ikke findes noget alternativ for mindretallets medlemmer. Derfor skal de så vidt muligt ligestilles med offentlige skoler. Pr. 1. januar 2013 genoprettes ligestillingen med 100 % i tilskud pr. elev jf. skoleloven fra 2007. Desuden undersøges det, hvorvidt der kan tilvejebringes en ligestilling med hensyn til elevtransport.
- Delstaten skal fremme mindretallenes arbejde for deres sprog. Til dette formål styrkes undervisningen i frisisk i børnehaver og skoler i Nordfrisland og på Helgoland.
- Det fastslås, at Slesvig-Holstens sproglige mangfoldighed af dansk, frisisk og romanes samt nedertysk er enestående i hele Tyskland og en berigelse for hele delstaten. Regeringen vil synliggøre den sproglige mangfoldighed og sammen med kommunerne udarbejde en handlingsplan for sprogpolitikken.
- Der vil blive fremsat lovforslag med henblik på, at de tyske sinti og roma får samme status som dansk og frisisk i delstatsforfatningen.

SSW som regeringsparti

Det var en grundlæggende ny situation, at SSW aktivt valgte at indgå i en regering. Det skete på grundlag af Samrådets resolution af 24. januar 2011, som opfordrede til et regeringsskifte for på ny at få tilvejebragt ligestillingen, og dermed med klar opbakning fra mindretalsorganisationerne. Denne klare sammenhæng er siden blevet understreget af, at SSW kontinuerligt har orienteret Samrådet om det politiske arbejde i regeringen og desuden har givet de andre danske mindretalsorganisationer mulighed for løbende at fremkomme med forslag. Den hidtidige gruppeformand Anke Spoorendonk blev udpeget til justits-, kultur- og europaminister og blev dermed den første dansksindede minister i Tyskland. Samtidig nedlagde hun sit landdagsmandat. SSW-gruppen kom således fra oktober

Advokat Silke Hinrichsen, mangeårig formand for SSW Flensborg, sad i Landdagen for SSW fra 2000 til 2005 og fra 2009 til hendes død i foråret 2012.

2012 til at bestå af Lars Harms (valgt og genvalgt siden år 2000), Flemming Meyer (valgt første gang i 2009) og Jette Waldinger-Thiering (indtrådt som suppleant for Silke Hinrichsen efter hendes død i foråret 2012 og igen som suppleant for Anke Spoorendonk, da hun blev udnævnt til minister).

Som regeringsparti måtte SSW imidlertid også sande, at det ikke kunne trænge igennem med alle sine politiske krav. Det var nødvendigt at gå på kompromis i sager, hvor SSW helst havde set en anden udvikling. Samtidig er der tale om et væsentligt politisk eksperiment, der indebærer risici for partiet og dets status. SSW vil komme til at stå last og brast med trekløveregeringens politiske resultater.

Initiativer i regeringen

Til den nye trekløverregerings første initiativer hørte udviklingen af Flensborg Universitet til et Europauniversitet. Her var ideen at oprette et grænseoverskridende universitet, hvilket universitetets danske samarbejdspartner, Syddansk Universitet, dog ikke var interesseret i. SSW havde tit kritiseret forfordelingen af Flensborg Universitet i det slesvig-holstenske universitetslandskab og støttede derfor planerne. Samtidig blev Flensborg Universitet støttet af regeringens reform af læreruddannelsen, der vil give det lov til også at uddanne gymnasielærere i fremtiden.

På justits-området blev planerne om at lukke fængslet i Flensborg droppet. Samtidigt forhandlede Anke Spoorendonk en aftale på plads, der muliggjorde strafafsoning for hårde voldsforbrydere, den såkaldte sikkerhedsforvaring efter afsonet regulær straf, i Hamborg.

Det nyligste initiativ af det SSW-ledte justitsministerium er en sproglig revision af visse paragraffer i

SSW´s første minister, Anke Spoorendonk, her sammen med sin grønne kollega, energiminister Robert Habeck, på et kabinetmøde i november 2014.

Minister Anke Spoorendonk i fortrolig samtale med ministerpræsident Torsten Albig.

den tyske straffelov, der stadig er præget af nazisternes ordvalg. Selvom straffeloven i Tyskland principielt ikke hører under delstaterne, men forbundsdagen, satte Anke Spoorendonk et såkaldt "Bundesratsinitiative" i gang – en mulighed for delstatsregeringerne at påvirke lovgivningen i det tyske parlaments andetkammer, Forbundsrådet. Initiativet befinder sig fortsat i forhandlingsfasen.
Kulturområdet i Slesvig-Holsten havde været præget af nedskæringer under de tidligere delstatsregeringer pga. delstatens og kommunernes vanskelige situation. Anke Spoorendonks ministerium gik i gang med at udarbejde en teaterplan, der skulle sikre delstatens teatre mere planlægningssikkerhed. Samtidigt blev der opfordret til mere samarbejde blandt delstatens teatre, fx gennem fælles iscenesættelser.
Samlet set var SSWs deltagelse i en delstatsregering præget af et godt, kollegialt samarbejde med SPD og De Grønne. Det positive indtryk skyldtes imidlertid også, at skatteindtægterne var stigende. Regeringen var ikke nødt til at træffe meget upopulære beslutninger. Desuden var de borgerlige partier i dyb krise i hvert fald i Kystkoalitionens første år. CDU manglede politiske budskaber og profiler, mens FDP var hårdt ramt af partiets hidtil største krise, der kulminerede i nederlaget ved det tyske forbundsdagsvalg i 2013, hvor partiet for første gang i dets historie ikke klarede 5 %-spærregrænsen.

Albig og Spoorendonk i København

Selve regeringsskiftet medførte omgående en forbedring af det dansk-tyske forhold. SSW´s aktive deltagelse i regeringssamarbejdet åbnede døre i Danmark. Da den ny ministerpræsident Torsten Albig i oktober 2012 ledsaget af bl.a. SSW´s minister Anke Spoorendonk og mindretalskommitteret Renate Schnack officielt besøgte København, blev han modtaget af statsminister Thorning-Schmidt, holdt møder med en række ministre og var i audiens hos dronningen. Ud over symbolikken omkring mindretalspolitikken spillede økonomi og Femerforbindelsen en stor rolle under besøget.
I en tale til det dansk-tyske handelskammer den 10. oktober 2012 fremhævede Albig Danmarks store betydning for Slesvig-Holsten, og at der var tale om et historisk forhold, der rækker langt ud over et normalt naboskab: Det dansk-tyske forhold er præget af venskab, hvor man lever,

arbejder og fester sammen. Han fremhævede bl.a., at SSW´s deltagelse i regeringssamarbejdet ikke blot er symbolsk, men har konkret betydning, idet ligestillingen af skoleeleverne vil blive genindført, og fordi regeringen vil arbejde for at fremme det danske sprogs synlighed i offentligheden. Statsministeren fremhævede under Albigs besøg, at forholdet mellem de to lande var udmærket, og at Slesvig-Holsten var en relevant samarbejdspartner. Dermed blev krisen i mindretalspolitikken bilagt, og det gode forhold mellem Slesvig-Holsten og Danmark genskabt.
I selve Slesvig-Holsten var det vanskeligere at genskabe den mindretalspolitiske konsensus. FDP fastholdt også som oppositionsparti nedskæringspolitikken over for de danske skoler. Da CDU i marts 2013 valgte EU-parlamentsmedlemmet Reimer Böge til ny landsformand i Slesvig-Holsten, betegnede han nedskæringerne i elevtilskuddet som en fejl, fordi besparelserne ikke stod i noget forhold til den irritation, de havde afstedkommet i det danske mindretal og Danmark. Det var et udsagn, der pegede i retning af en konsensus. Dette udsagn blev dog omgående heftigt kritiseret af den tidligere CDU-ministerpræsident Carstensen, som efter at være blevet udmærket med den tyske forbundsfortjenstorden kategorisk udtalte, at Böges vurdering var forkert, fordi eleverne på de danske skoler overvejende stammer fra tyske familier. Derfor skal de danske privatskoler heller ikke have større tilskud end andre private skoler i Slesvig-Holsten. I CDU blev den nye mindretalsvenlige kurs dog fastholdt. I februar 2015 understregede den i efteråret 2014 nyvalgte CDU-fraktionsformand i landdagen Daniel Günther partiets forsonlige mindretalspolitik. Han bekræftede SSW's status og gav tilsagn om støtte til 100 % i tilskud til de danske skoler, således som det er fastlagt i finansloven og i den nye landsforfatning, som blev vedtaget i oktober 2014. Samtidig betegnede han SSW som politisk konkurrent på linje med alle andre partier. Han kunne dengang dog ikke forestille sig en mulig koalitionsregering med SSW.

Ligestilling med kompromis

Den nye trekløverregering bestående af SPD, De Grønne og SSW besluttede i forbindelse med finansloven for 2013 at genindføre den tidligere tilskudsordning til de danske mindretalsskoler. Det betød, at de danske elever i 2013 igen fik det samme i tilskud, som delstaten Slesvig-Holsten afholdt af udgifter pr. elev i offentlige skoler. Dermed blev forgængerregeringens ensidige nedskæringer omgjort. I elevtilskuddet indgik som væsentlig post også pensionsudgifter, som grundet den demografiske udvikling havde været markant stigende i en årrække. I forbindelse med den dansk-tyske embedsmandsgruppes udredning af tilskudsordningerne for mindre-

talsskolerne i 2010 havde den slesvig-holstenske regering meddelt, at den arbejdede på en nyberegning af tilskudsgrundlaget: I stedet for pensionsudgifter skulle der i beregningsgrundlaget indgå et beløb svarende til udgifterne i den tyske socialforsikring. Fra slesvig-holstensk side blev det i responsummet fra embedsmandsgruppen konstateret, at Dansk Skoleforening for Sydslesvig ikke afholdt pensionsudgifter til dækning af de danske skolers drift. Dette blev dengang afvist af mindretallet, som krævede ligestilling i forhold til de faktiske udgifter pr. elev i offentlige skoler, inkl. pensionsudgifter.

I efteråret 2012 blev der ved det slesvig-holstenske undervisningsministerium nedsat en arbejdsgruppe, som skulle analysere grundlaget for tilskuddet til alle de fri skoler. Heri indgik også Skoleforeningen. Det skete på baggrund af en landdagsbeslutning, der ønskede et forslag til en nyberegning af tilskuddene på et grundlag af en "transparent, fair og dynamiseret" beregning af tilskudssatserne. I forbindelse med dette arbejde fastholdt ministeriet, at pensions- og sygdomsudgifterne ikke længere skulle indgå i taksameterberegningen, men skulle erstattes med et socialforsikringstilskud. Resultatet med overgangsordninger blev præsenteret i juni 2013. Forinden var der blevet fundet et kompromis vedrørende de danske skoler i forhandlinger, som SSW øvede aktiv indflydelse på. Dansk Skoleforening for Sydslesvig var aktivt inddraget i disse forhandlinger og tilsluttede sig i lyset af en helhedsløsning kompromisforslaget, som betød, at flere andre principielle spørgsmål med hensyn til elevtransport, investeringer og administrationsudgifter ved samme lejlighed blev løst. Samlet set blev delstatens tilskud til Dansk Skoleforening fastholdt på 2013-niveau med en fast årlig stigning frem til 2017.

Det centrale punkt var beregningen af taksameteret, hvor landsregeringen fastholdt, at pensionsudgifterne var så stærkt stigende, at det ikke længere var holdbart at videreføre det hidtidige beregningsgrundlag. Pensions- og sygdomsudgifterne blev derfor i det nye beregningsgrundlag erstattet af et socialforsikringsbidrag. Det betød isoleret set et fald i det samlede elevtilskud til de danske skoler fra 35.547,5 mio. euro i 2014 til 31.251,8 mio. euro i 2014 – altså en nedgang på 12 %. Først fra 2017 ville tilskuddet nærme sig samme niveau som i 2013. Faldet i selve elevtaksameteret blev imidlertid opvejet af andre tilskud, som tilsammen sikrede det samme tilskudsvolumen. Som kompensation blev der aftalt en overgangsordning, som betød, at tilskudsniveauet i euro blev fastholdt til og med 2016.

Der blev samtidig fundet en principiel ordning med hensyn til tilskud til elevkørsel, taksametertilskud til investeringer og til skoleadministration. Dette var spørgsmål, som i en meget lang årrække har været rejst af SSW og det danske mindretal, men som der først kunne findes en løsning på,

efter at SSW var indtrådt i regeringen. Udtrykt i euro betød aftalen, at Dansk Skoleforening samlet set ville få det samme numeriske tilskud som i ligestillingsåret 2013 reguleret med en årlig stigning på 150.000 euro frem til 2017.
På denne måde opnåede de danske skoler ganske vist ikke ligestilling med hensyn til de faktiske samlede udgifter pr. elev i offentlige skoler.
De danske elevers tilskud fastlægges derimod fremdeles ud fra et fælles beregningsgrundlag, som gælder for alle private skoler i Slesvig-Holsten. Ikke desto mindre lykkedes det at få en pakkeløsning, der omfattede andre væsentlige områder. I en fælles pressemeddelelse den 13. juni 2013 fastholdt uddannelsesministeriet i Kiel og Skoleforeningen, at der nu var fundet et beregningsgrundlag, som giver planlægningssikkerhed.
SSW gav en optimistisk vurdering af nyordningen: Det fremhævede, at elevtilskuddet herefter ville være gennemskueligt, at delstaten overtager ansvar for elevtransporten og yder tilskud til administration. Desuden opnår Skoleforeningen planlægningssikkerhed.

Ydermere vil det herefter være vanskeligt for en ny regering at røre ved de danske skoler, ikke mindst fordi beregningsgrundlaget herefter er det samme som for de fri skoler. Endelig fastholdt SSW som regeringsparti, at delstaten vinder på aftalen, fordi bindingen til de offentlige pensionsudgifter ikke længere indgår i beregningen. Dette giver regeringen større økonomisk kontrol.

Slesvig-Holstens tilskud til de danske mindretalsskoler 2013-2017 i tusinde euro*

	2013	2014	2015	2016	2017
Elevtaksametersum **	**35.547,5**	**31.251,8**	**32.479,7**	**33.756,6**	**35.084,7**
Investeringer 250 euro pr. elev	0	1.427,5	1.427,5	1.427,5	1.427,5
Hidtidige investeringstilskud	555,3	0	0	0	0
Elevtransporttilskud 200 euro pr. elev	0	1.142,0	1.142,0	1.142,0	1.142,0
Skoleadministrations-tilskud 30 euro pr. elev	0	171,3	171,3	171,3	171,3
I alt	36.685,8	33.437,3	34.665,2	35.942,1	37.270,2
Sum efter udlignings- og overgangsordning	36.685,8	36.835,8	36,985,8	37.135,8	37.270,2

* under forudsætning af et stabilt elevtal på 5.710 elever de pågældende år
**2013 ud fra det tidligere beregningsgrundlag; 2014-2017 ud fra det nye beregningsgrundlag

Resultatet blev således ligestilling med kompromis: SSW gik som regeringsparti i samråd med Skoleforeningen på kompromis på kravet om fuld ligestilling inkl. pensionsudgifter, således som tilskuddet tidligere var blevet beregnet. Skoleforeningen tilsluttede sig kompromisset for at sikre planlægningssikkerhed og samlet set fastholde det numeriske tilskud fra 2013. SSW´s gruppeformand Lars Harms vurderede kompromisset i sin tale i landdagens finanslovsdebat den 11. december 2013 således: "De danske skoler får nu igen 100 % af det tilskud, de har krav på som mindretalsskolesystem". I oktober 2014 blev den nye ligestilling tilmed fastholdt i den nye landsforfatning. Der var således blevet fundet en mindelig og langsigtet løsning på skolesagen.

Skolelov med mindretalsforpligtelser

I januar 2014 vedtog landdagen en revideret skolelov for Slesvig-Holsten, som SSW også havde haft indflydelse på. Heri blev der bl.a. indføjet en række konkrete udsagn, der fremhæver det danske, frisiske og sinti/roma-mindretallet. Således blev det bestemt, at skolerne i Slesvig-Holsten skal beskytte og fremme frisernes sprog og formidle viden om deres kultur og historie. Desuden skal skolerne fremme forståelsen for hjemstavnens betydning, de nationale mindretals og folkegruppers bidrag til landets mangfoldighed samt respekt for mindretallet af sinti og roma. Desuden skal de pleje det nedertyske sprog. §124 vedrørende de danske mindretalsskoler og tilskud til samme fik en ny indledende bestemmelse: De danske mindretalsskoler sikrer mindretallets kulturelle selvbestemmelse i overensstemmelse med delstatsforfatningens artikel 5. Mens selve skoleloven blev voldsomt kritiseret af oppositionspartierne CDU og FDP, fandt de ingen anledning til kritik af udsagnene vedrørende mindretal.
Mindretalsforpligtelserne blev også forankret i den nye slesvig-holstenske læreruddannelseslov, som blev vedtaget i juli 2014. Heri fremhæves det danske, frisiske og sinti/roma-mindretallenes sprog, historie og kultur samt det nedertyske sprogs betydning for delstaten. Disse forhold skal inddrages i læreruddannelsen som særlig udfordring. Helt nede på læreplansniveau blev frisisk og nedertysk i 2014 også fremhævet som et opgaveområde af særlig betydning: de offentlige skoler skal bidrage til at fremme og videreudvikle de to sprog. Derimod nævnes dansk og det danske mindretal ikke.

Retssag om SSW´s mandater

Mens skolesagen således hurtigt kunne deeskaleres, var det efter landdagsvalget en anden grundpille i den dansk-tyske mindretalsmodel, som

igen kom i fokus: SSW´s fritagelse fra 5 %-spærregrænsen ved landdagsvalg. Angrebet kom fra både konservativ og liberal side. I første omgang var det CDU's spidskandidat og landsformand Jost de Jager, der ikke havde opnået noget mandat ved landdagsvalget og derfor stod uden for landdagen, der kritiserede SSW´s kurs. Det var de Jager, der havde lanceret "Dänenampel"-kampagnen i landdagsvalgkampens afsluttende fase, men som måtte sande, at det ikke kunne forhindre et sådant trekløver. Derfor udtalte han, at han ikke havde kendskab til nogen i Slesvig-Holsten, som betvivler det danske mindretals ret til politisk repræsentation og krav på visse særrettigheder; men, tilføjede han, det danske mindretal har nu opsagt en hidtil fremherskende konsensus om, at det koncentrerede sig om sit eget område og varetog disse interesser regionalt og tematisk. Denne påstand var ganske vist uden relation til SSW´s hidtidige politiske kurs, men bekræftede de Jager i løsenet: Hvis "Dänenampel" vitterligt etableres, gælder mottoet angreb. Imidlertid ville han ikke rokke ved SSW´s fritagelse fra spærregrænsen. Siden trak de Jager sig i begyndelsen af januar 2013 helt ud af det politiske liv. FDP's gruppeformand i landdagen Wolfgang Kubicki affærdigede i første omgang de Jagers udsagn som pjank fra nogle folk, som ikke kunne affinde sig med valgresultatet. Samtidig fremhævede han, at SSW´s status er forfatningsmæssigt begrundet.

Junge Union gør indsigelse

Ligesom efter valget i 2005 blev der ikke blot rejst kritik, men også anlagt sag for at få ophævet denne særstatus, som blev aftalt i forbindelse med København-Bonn Erklæringerne i marts 1955. Ligesom i 2005 var det fra konservativ side, at angrebet blev startet. Allerede dengang havde CDU's ungdomsorganisation Junge Union uden effekt i en resolution krævet, at de danske mindretalspartiers fritagelser fra spærregrænsen skulle ophæves, og at der i stedet skulle indrettes en permanent repræsentation ved landdagen for det danske og frisiske mindretal, som kunne skulle høres i spørgsmål af snæver betydning for mindretallene.

Mens CDU efter valget i 2012 gentagne gange udtalte, at SSW´s mandater er fuldgyldige, var det igen partiets ungdomsorganisation Junge Union, der tog initiativet. Junge Union i Slesvig-Holsten krævede umiddelbart efter valget, at fritagelsen fra spærregrænsen skulle ophæves og klagede ef-

Plakataktion ved Junge Union i juni 2013 omkring Landdagen i Kiel.

terfølgende til delstatens forfatningsdomstol over SSW´s særstatus. Begrundelsen var, at SSW nu var et parti for hele Slesvig-Holsten og et almindeligt programmatisk regionalparti, som ikke længere havde krav på særregler. Den 10. maj 2012 besluttede Junge Unions Slesvig-Holsten-Råd, at SSW ikke længere var noget dansk mindretalsparti, og at særrettighederne i valgloven for det danske mindretal skulle afskaffes. Siden gjorde fire fremtrædende Junge Union-medlemmer indsigelse ved delstatens nye forfatningsdomstol i Slesvig. I deres argumentation blev de hjulpet på vej af en professor i statskundskab ved Kiels Universitet.

CDU er vægelsindet

CDU's talsmand udtalte derimod, at CDU ikke ville rokke ved SSW´s mindretalsstatus og fritagelsen fra spærregrænsen – men tilføjede dernæst, at SSW selv havde afstedkommet den offentlige diskussion grundet partiets ny positionering. Den 24. november 2012 blev netop hovedklageren og formand for Junge Union Frederik Heinz valgt til en af fire næstformænd for CDU i Slesvig-Holsten. Dette fik den tyske avis Die Welt til at spørge, om han dermed skulle belønnes for sin klage mod valgresultatet, hvilket CDU imidlertid afviste. Det dominerende tysksprogede aviskonglomerat Schleswig-Holsteinischer Zeitungsverlag betegnede derimod debatten i en kommentar som nødvendig og opfordrede til at gøre op med privilegier for mindretal, fordi situationen var blevet en ganske anden, siden fritagelsen blev indført i 1950erne. Mens offentligheden især havde fokus på Junge Union-medlemmernes indsigelse, argumenterede det liberale FDP's landdagsgruppe med et responsum til delstatens forfatningsdomstol ligeledes for en begrænsning af særreglerne for SSW.

Forhandlinger ved landets forfatningsdomstol

Indsigelserne blev genstand for en række retsmøder ved den slesvig-holstenske forfatningsdomstol, hvor de involverede parter; SSW, landdagen og landsregeringen, fremlagde responsummer og juridiske vurderinger. Såvel landdagen som landsregeringen afviste klagen og fastholdt, at danske mindretalspartiers fritagelse fra spærregrænsen var forfatningskonform. I denne forbindelse henviste de til tidligere afgørelser truffet af forbundsforfatningsdomstolen i lignende sager vedrørende SSW. Den officielt ansvarlige leder af delstatsvalg, "Landeswahlleiterin", afviste ligeledes forsøg på at drage anerkendelse af SSW som dansk mindretalsparti i tvivl.

Paneldebat i Duborg-Skolens festsal om SSW´s fritagelse for spærregrænsen med Tobias Loose og Lukas Kilian fra Junge Union og SSW´s Martin Lorenzen og Malte de Gral i maj 2013.

SSW afviste i sin med et omfang af 2.000 sider særdeles omfattende og grundigt dokumenterede replik kategorisk klagerne. FDP's landdagsgruppe, som ligeledes havde gjort indsigelse imod valgresultatet, hævdede med udgangspunkt i et responsum udarbejdet af en juridisk professor ved Kiels Universitet (og som bl.a. postulerede, at SSW ikke længere kunne opfattes som dansk mindretalsparti), at SSW kun måtte få tildelt et enkelt mandat. Endelig talte Piratpartiets landdagsgruppe for helt at ophæve 5 %-spærregrænsen, og dermed ville særreglen for SSW samtidig blive afskaffet.

Forfatningsdomstolen bekræfter SSW´s status

Den 13. september 2013 afsagde den slesvig-holstenske forfatningsdomstol dom over indsigelserne imod landdagsvalget 2012. Domstolen afviste indsigelserne som ubegrundede og bekræftede dermed landdagsvalgets gyldighed. Den konstaterede, at SSW er det danske mindretals parti, at 5 %-spærregrænsen i sig selv og danske mindretalspartiers fritagelse fra samme er forfatningskonforme. Begrundelsen for dommen fastholder, at der fremdeles findes et dansk mindretal i Slesvig-Holsten, der manifesterer sig med egne skoler, kulturforening, institutioner, tilbud og en dansksproget avis. SSW er et mindretalsparti, fordi det er fremgået af mindretallet og for nærværende præges af personer i mindretallet samt er præget i programmatisk henseende af mindretallet. At partiet kan vælges af ikke-mindretalsmedlemmer og tager alle politiske emner op er en nødvendighed, som er knyttet til et parti i Tyskland.
Fritagelsen fra spærregrænsen anså forfatningsdomstolen som retfærdiggjort og legitimeret ved landsforfatningens artikel 5, der påbyder Slesvig-Holsten at beskytte

mindretallets politiske participation. Denne forpligtelse er desuden knyttet til København-Bonn Erklæringerne fra 1955 og af Europarådets Rammekonvention om beskyttelsen af nationale mindretal fra 1995. Rammekonventionen gælder umiddelbart som forbundslov og skal tilgodeses ved udlægningen af national lov. Fritagelsen er både egnet og påbudt for at sikre det danske mindretals politiske participation. Derfor kan fritagelsen ikke begrænses til blot ét mandat, da det ville være i strid med konceptet om støtte og fremme af mindretallets politiske participation. En begrænsning af fritagelsen til Sydslesvig ville ej heller være egnet for at imødekomme en mindretalsstilling i Slesvig-Holsten som helhed, eftersom landdagen behandler og har ansvar for hele delstaten. Endelig er fastholdelsen af fritagelsen rimelig, fordi mindretallet har en ulempe i den politiske virkelighed, som ganske vist er blevet mildnet af tostemmevalgretten ved landdagsvalg, men ikke har ophævet den.

Dissens fra tre forfatningsdommere

Tre forfatningsdommere udtrykte dissens, idet de anså en fuldstændig fritagelse fra spærregrænsen som forfatningsretlig ikke-retfærdiggjort. De var af den opfattelse, at repræsentationen ved ét mandat imødekommer mindretalsbeskyttelsen, og at spærregrænsen derfor burde gælde ved tildelingen af yderligere mandater. Dette skyldes, at der ved den nuværende ordning foretages en overkompensation ved tildelingen af mandater. Overprivilegeringen, som opstod som følge af indførelsen af tostemmereglen, dækkes ikke (længere) af formålet med mindretalsbeskyttelsen. Når vælgere uden tilhørsforhold til det danske mindretal stemmer på SSW, sker dette ud fra almindelige politiske motiver, og dette må underlægges den almindelige spærregrænse.

Konservative reaktioner

Mens SSW og regeringspartnerne SPD og De Grønne var særdeles tilfredse med afgørelsen, reagerede Junge Union i trods. Deres fire repræsentanter udtalte omgående, at domstolen modsiger sig selv, og at den knappe afgørelse truffet af 4 mod 3 dommere var en kindhest til delstatsregeringen, herunder Anke Spoorendonk. Samtidig kritiserede de domstolens henvisning til København-Bonn Erklæringerne som "eventyrlig", da en forbundsregerings erklæring dermed som noget nyt skulle begrænse elementære demokratiske principper i delstatsforfatningen. CDU's landsformand Reimer Böge og formanden for landdagsgruppen Johannes Callsen roste

Partiformand Flemming Meyer taler på SSW´s stemningsfulde landsmøde den 14. september 2013 i Husumhus, dagen efter domsafsigelsen i Slesvig.

derimod, at domstolen enstemmigt havde anerkendt, at 5 %-spærregrænsen i sig selv er forfatningskonform. Samtidig forsikrede de, at CDU som hidtil vil måle sig politisk med SSW. Den danske statsminister Helle Thorning-Schmidt hilste domstolens afgørelse velkommen og gav udtryk for et håb om, at der herefter vil kunne skabes ro omkring mindretalspolitikken efter de seneste års oprørte vande.

CDU ønsker tilnærmelse til SSW

På baggrund af mislydene i forbindelse med retssagen ved delstatens forfatningsdomstol forsøgte den ny CDU-landsformand Reimer Böge i september 2013 en tilnærmelse til SSW. Udløseren var en opfordring fra SSW-landsformand Flemming Meyer, der på SSW´s landsmøde i Husum den 14. september opfordrede CDU og Junge Union til efter mere end 60 år at acceptere det danske mindretals eksistens og til at affinde sig med, at der findes et dansk mindretal med rettigheder. Böge forsikrede, at CDU og Junge Union aldrig havde draget det danske mindretals eksistens i tvivl og beklagede det synspunkt, som Junge Unions sagfører havde ytret under forhandlingerne ved forfatningsdomstolen. Desuden foreslog han et møde mellem de to partiers landsstyrelser. Böge havde allerede tidligere på året erkendt, at CDU´s nedskæringspolitik over for de danske skoler havde været uhensigtsmæssig. Hans kurs blev understreget, da han den 27. september 2013 umisforståeligt tog afstand fra en resolu-

Landdagspræsidenten i Kiel, Klaus Schlie (CDU), sagde et par sætninger på dansk på årsmødepladsen den 28. maj 2014. - Det lovede jeg dig, Mogens Lykketoft, sidste gang, og nu er vel den bedste lejlighed til at vise, at jeg gerne vil holde ord, sagde han på gebrokkent dansk og høstede en del bifald for forsøget.

- At landdagspræsidenten taler dansk, vil jeg anse som officielt bevis på, at det danske mindretal eksisterer, sagde mødeleder Maike Lohse drillende.

Landdagspræsident Klaus Schlie understregede under et møde med mindretalsrepræsentanter på Flensborghus, at SSW´s mandater er fuldgyldige.

tion, hvori CDU´s ungdomsorganisation Junge Union opfordrede til at ophæve SSW´s særstatus ved en lovændring.

Den 28. december 2013 udtalte Böge i et interview med Kieler Nachrichten, at det ikke skader Slesvig-Holsten, når børn fra ikke-danske familier går i dansk skole, dermed forbedrer deres sproglige kompetencer og øger chancerne på arbejdsmarkedet. Samtidig fastslog han, at SSW´s status er fastlagt, og at CDU ikke vil anfægte denne juridisk, men i stedet vil søge politiske diskussioner. Selv om disse udsagn var positivt ment og skulle understrege forsonligheden over for det danske mindretal, bekræftede hans første udtalelser dog CDU's syn på de danske mindretalsskoler: En stor del af eleverne har ifølge denne opfattelse ingen tilknytning til mindretallet.
I foråret 2014 sendte CDU flere positive signaler til SSW og det danske mindretal. Det skete, da landdagens præsident Klaus Schlie (CDU) under et møde med SSF og SSW den 26. marts i Flensborg udtalte, at han anerkender SSW og mindretallet, og at de fleste CDU-medlemmer bakker op om Böges kurs. Schlie understregede, at SSW´s mandater er fuldgyldige. Han påpegede, at CDU i forbindelse med vedtagelsen af finansloven for 2014 stemte for at reetablere 100 % i tilskud til de danske skoler. Samtidig fremhævede han, at CDU og SSW er på talefod omkring revideringen af landsforfatningen, hvor det fra SSW´s side ønskes, at de danske skolers ligestilling skal forankres i delstatens forfatning.

SSW nedtoner den holstenske profil

På baggrund af delstatsforfatningsdomstolens dom nedsatte SSW´s landsstyrelse en arbejdsgruppe, som skulle fremkomme med anbefalinger som konsekvens af dommen. Dens arbejde førte til, at landsstyrelsen den 15. januar 2014 vedtog en række principper, som skulle fremhæve partiets mindretalskarakter og forankring i Sydslesvig. Det skulle dels ske ved at gøre det mere eksplicit i optagelsesblanketter, at SSW er det danske og national-frisiske mindretals parti, og at medlemmerne skal identificere sig med partiets mindretalspolitiske mål; dels skulle valgaktiviteterne nedtones i Holsten, mens lokalafdelinger ikke vil kunne oprettes syd for Ejderen. Den nye kurs med hensyn til Holsten blev den 29. april 2014 tiltrådt af SSW´s hovedudvalg. Dermed fremhævede SSW sin karakter og profil som mindretalsparti.

Jubilæumsåret 2014

I 2014 blev 150året for den dansk-tyske krig i 1864, som førte til, at Slesvig og Holsten siden blev en del af Tyskland, markeret med en lang række grænseoverskridende projekter og begivenheder. Det danske mindretal var aktivt involveret i mange programpunkter. Anke Spoorendonk som justits-, kultur- og europaminister deltog i en række begivenheder, herunder som officiel slesvig-holstensk repræsentant samt med ministerpræsident Albig i mindehøjtideligheden på Dybbøl Banke den 18. april, hvor bl.a. Dronning Margrethe II. og statsminister Helle Thorning-Schmidt deltog. Albig fremhævede i denne sammenhæng Spoorendonks tilstedeværelse på tysk side og det tyske mindretals deltagelse i Region Syddanmarks delegation som udtryk for venskabet mellem dansk og tysk: I dag vokser Danmark og Slesvig-Holsten hinanden vedvarende i møde, på en ny måde uden at smelte sammen – fra ven-fjende-modsætningen er forholdet igen nået frem til et dansk-tysk fællesskab.

Den særlige symbolik, der lå i, at en dansk minister 150 år efter krigen repræsenterede Slesvig-Holsten som officiel gæst, kunne tolkes som endnu et udtryk for den lange udvikling fra konflikt til ønsket om symbiotisk sameksistens, som overordnet set har præget udviklingen i forholdet mellem det danske mindretal og flertal, mellem dansk og tysk, Danmark og Tyskland.

Mindretalsskoler i landsforfatningen

I april 2013 nedsatte landdagen et særligt udvalg, som skulle fremkomme med forslag til en revision af den slesvig-holstenske landsforfatning fra 1990. Den fremlagde sin beretning i juli 2014. Heri lykkedes det for SSW-forhandleren Lars Harms at få forankret ligestillingen af de danske mindretalsskoler og forpligtelsen til frisiskundervisning i forslaget til en ny forfatning: I den fremtidige artikel 12 om skolevæsenet fastslår stk. 5 vedr. de danske skoler: ”Det nationale danske mindretals skoler sikrer skoleundervisningen for dets medlemmer inden for lovgivningens rammer. Landets finansiering af skolerne sker i et omfang, der svarer til finansieringen af de offentlige skoler.” I det ny stk. 6 fastholdes det, at landet beskytter og støtter frisiskundervisning og undervisning i nedertysk på offentlige skoler.

Alle partier bakkede i udvalgsarbejdet op om disse ny formuleringer. Dermed viste CDU også i denne sammenhæng ønsket om og viljen til at rette op på mislydene fra krisen i 2010-12. Det tydelige mindretalspolitiske signal blev fremhævet på et fælles møde mellem CDU's og SSW's spidser i juni 2014. Dette kunne ses som reset i CDU's mindretalspolitik og et ønske om at genskabe konsensus.

De nye afsnit i forfatningen forankrer det danske mindretals skolevæsen og forpligter dermed delstaten til at sikre mindretalsskolernes eksistens. Samtidig gives der en særlig anerkendelse af de danske mindretalsskoler.

I bemærkningerne til udvalgsberetningen defineres de danske mindretalsskoler konkret som skoler med dansk som undervisningssprog på modersmålsniveau og med en pædagogisk målsætning, der er knyttet til dansk sprog og kultur. Skolerne skal omsætte danskheden, som mindretallets medlemmer identificerer sig med, i undervisningen og i skolelivet. Tilskuddet skal ydes "i et omfang, der svarer til", men ikke "på samme niveau" som de offentlige skoler, fordi pensionsudgifter ikke er de samme som for offentlige skolers vedkommende. Det betyder konkret, at ligestillingen med forbehold på skoletilskudsområdet omsættes i landsforfatningen.

Uddrag af landet Slesvig-Holstens forfatning i versionen af 2. december 2014:

Präambel

Der Landtag hat in Vertretung der schleswig-holsteinischen Bürgerinnen und Bürger auf der Grundlage der unverletzlichen und unveräußerlichen Menschenrechte als Fundament jeder menschlichen Gemeinschaft, des Friedens und der Gerechtigkeit, in dem Willen, Demokratie, Freiheit, Toleranz und Solidarität auf Dauer zu sichern und weiter zu stärken, im Bewusstsein der eigenen Geschichte, bestrebt, durch nachhaltiges Handeln die Interessen gegenwärtiger wie künftiger Generationen zu schützen, in dem Willen, die kulturelle und sprachliche Vielfalt in unserem Land zu bewahren, und in dem Bestreben, die Zusammenarbeit der norddeutschen Länder sowie die grenzüberschreitende Partnerschaft der Regionen an Nord- und Ostsee und im vereinten Europa zu vertiefen, diese Verfassung beschlossen:

Artikel 6

Nationale Minderheiten und Volksgruppen

(1) Das Bekenntnis zu einer nationalen Minderheit ist frei; es entbindet nicht von den allgemeinen staatsbürgerlichen Pflichten.

(2) Die kulturelle Eigenständigkeit und die politische Mitwirkung nationaler Minderheiten und Volksgruppen stehen unter dem Schutz des Landes, der Gemeinden und Gemeindeverbände. Die nationale dänische Minderheit, die Minderheit der deutschen Sinti und Roma und die friesische Volksgruppe haben Anspruch auf Schutz und Förderung.

Artikel 12

Schulwesen

(4) Die Erziehungsberechtigten entscheiden, ob ihre Kinder die Schule einer nationalen Minderheit besuchen sollen.

(5) Schulen der nationalen dänischen Minderheit gewährleisten für deren Angehörige Schulunterricht im Rahmen der Gesetze. Ihre Finanzierung durch das Land erfolgt in einer der Finanzierung der öffentlichen Schulen entsprechenden Höhe.

(6) Das Land schützt und fördert die Erteilung von Friesischunterricht und Niederdeutschunterricht in öffentlichen Schulen.

Den reviderede landsforfatning blev vedtaget med det påkrævede flertal på mindst to tredjedele af medlemmerne i landdagen den 8. oktober 2014.

Midtvejsstatus for SSW i landsregeringen: Lyse tider for mindretallene

Midt i valgperioden fremlagde regeringskoalitionen af SPD, De Grønne og SSW en regeringserklæring i landdagen den 12. november 2014. Mens ministerpræsident Albig og ordførerne for regeringspartierne i sagens natur fremhævede succeser og perspektiver, var oppositionspartiernes vurdering overvejende negativ. Fraktionsformand Lars Harms tegnede på SSW's vegne et positivt billede af regeringens tiltag og resultater inden for uddannelse, offentlige investeringer, infrastruktur, turisme, erhvervslivet og arbejdsmarkedspolitikken. Han fremhævede især mindretalspolitikken som SSW's hovedtema og tegnede et billede af meget lyse tider for mindretallene. Han fremhævede, at regeringen havde annulleret forgængerregeringens ensidige nedskæringer i tilskuddet til de danske elever, at uligebehandlingen af de danske skoler var blevet omgjort, og at de danske skolers betydning som "offentlige skoler for det danske mindretal" var blevet fastlagt i landsforfatningen. Beregningen af tilskud til de danske skoler tager afsæt i de offentlige skolers udgifter, da både de offentlige og de danske skoler er nødvendige tilbud. Uden de private danske skoler skulle Slesvig-Holsten nemlig selv tilvejebringe et undervisningstilbud for det danske mindretal. Tilskudsberegningen var i hans øjne blevet transparent. Udgifterne til personale beregnes ud fra en ny metode, og delstaten ligestiller Dansk Skoleforening for Sydslesvig på elevtransportområdet. Desuden var der blevet opnået ligestilling med hensyn til investeringer og administrationsudgifter. Dermed var mange årtier gamle problemer blevet løst – alt sammen i nært samarbejde med Skoleforeningen. Endelig blev også tilskuddene til det danske mindretal kulturelle arbejde forhøjet.

Landdagsgruppens midtvejsstatus dokumenterer de store mindretalspolitiske forbedringer, man har opnået som regeringsparti.

Tilsvarende gjaldt for det frisiske mindretal: Forgængerregeringens nedskæringer i tilskuddene var blevet omgjort. Der var blevet indgået en resultataftale med Nordfriisk Instituut for at styrke frisisk sprog- og kulturarbejde. Frem til 2017 skulle landets tilskud øges fra 200.000 euro i 2014 til 440.000 euro – et kvantespring for friserne. Friserfonden Friisk Stifting konsolideres med et årligt tilskud på 300.000 euro. Sinti og roma-mindretallet får det samme beløb til socialt arbejde.

Harms fremhævede også Slesvig-Holstens sprogpolitik, som har ført til, at sprogene er blevet mere synlige: der er behov for flere tosprogede skilte, sprogkurser og skoleundervisning i alle hjemmehørende sprog. Desuden burde det danske mindretal kunne kommunikere med den offentlige forvaltning i Sydslesvig på dansk. For frisisk gælder tilsvarende, at det 10 år efter vedtagelsen af frisiskloven i 2004 er på tide at undersøge lovens virkning. Flersprogethed bør tilgodeses ved tildeling af licenser til lokalradio. Harms opsummerede, at der ikke findes nogen afslutning på mindretalspolitik, men at der er tale om en vedvarende proces. Næste skridt er en sprogpolitik for Slesvig-Holsten. Set med SSW's øjne går de nationale mindretal i Slesvig-Holsten lyse sider i møde med hensyn til finansiering, synliggørelse og muligheden for at gøre brug af sprogrettigheder. Dermed viste SSW endnu engang eftertrykkeligt, at det netop er et mindretalsparti.

Handlingsplan Sprogpolitik i Slesvig-Holsten

I København-Bonn Erklæringerne af 29. marts 1955 blev spørgsmålet om brug af mindretalssprog over for myndigheder og domstole omtalt upræcist og ukonkret med en henvisning til gældende lovgivning. I praksis fik det imidlertid ingen betydning, og bestemmelsen blev aldrig implementeret. De principielle sprogrettigheder blev reelt først fastlagt juridisk med Europarådets Europæiske Pagt om regionale eller mindretalssprog fra 1992, som trådte i kraft i Tyskland og dermed også Slesvig-Holsten i 1998. Ikke desto mindre fandtes der fortsat åbne spørgsmål med hensyn til brug af mindretalssprog over for myndighederne og ved domstolene. Især spørgsmålet om, hvem der skulle dække udgifterne til nødvendige oversættelser, vejede tungt, da det trods retsgarantier fortsat var mindretalssprogbrugeren, som skulle tilvejebringe og betale for oversættelserne. Dermed var anerkendelsen af mindretalssprogene reelt gratis for staten og pålagde mindretalsborgeren udgifterne.

I regeringsgrundlaget for SPD, Grønne og SSW fra juni 2012 blev bl.a. Slesvig-Holstens sproglige mangfoldighed betegnet som unik og en

Landet Slesvig-Holstens tilskud til mindretalsaktiviteter 2010-2018

Formål/år	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Danske foreninger	663.100	540.500	540.500	620.300	695.840	682.300	738.000	763.000	785.300
Frisiske foreninger [deraf Nordfriisk Instituut]	298.600 [230.200]	257.900 [200.000]	257.900 [200.000]	448.600 [230.200]	508.600 [290.200]	709.400 [360.200]	795.300 [438.800]	796.600 [438.800]	884.700 [502.800]
Sinti og Roma	198.400	195.500	195.500	198.400	198.400	412.300	505.700	464.600	530.000
Danske skoler (summen af elevtilskud, elevtransport og investeringer)	32.251.600	28.056.100	27.942.300	36.100.400	36.800.000	36.800.000	37.272.800	37.097.600	38.200.000
Frisisk-undervisning på offentlige skoler	162.964	155.556	151.853	151.853	164.816	154.614	168.519	155.556	137.964
FUEN (Federalist Union of European Nationalities)	20.000	20.000	20.000	20.000	26.000	20.000	23.000	23.000	23.000
JEV (Jugend Europäischer Volksgruppen)	-	-	-	10.000	4.000	10.000	10.000	10.000	10.000

Kilde: SSW-Landdagsfraktionen, Kiel, september 2018

Som følge af SSW's deltagelse i landsregeringen voksede tilskuddene til de anerkendte nationale mindretal. På skoleområdet blev ligestillingen effektueret i 2013, og nedskæringer i tilskuddene til kulturelle aktiviteter blev omgjort. Tilskuddene til frisiske kulturelle aktiviteter blev forhøjet markant, især som tilskud til Nordfriisk Instituut. Tabellen viser, at SSW's deltagelse i koalitionsregeringen har haft meget positiv betydning for mindretallene.

Mindretalskommitteret Renate Schnack og Anke Spoorendonk på SSFs Landsmøde i november 2012.

.

berigelse. Den nye regering fastlagde som mål at styrke den sproglige mangfoldighed i parløb med kommunerne. Den 5. maj 2015 offentliggjorde landsregeringen en Handlingsplan Sprogpolitik, som var blevet udarbejdet med mindretalskommitteret Renate Schnack som tovholder. Handlingsplanen var det første sprogpolitiske koncept i Forbundsrepublikken Tysklands historie. Målsætningen er forankringen af regional- og mindretalssprogene frisisk, dansk og nedertysk i uddannelsessystemet. Sprogbrugerne skal have mulighed for at tale deres sprog i hverdagen og uddannelsessammenhæng. Det gælder tillige muligheden for at fremlægge dokumenter på dansk, frisisk og nedertysk i kontakt med myndighederne, uden at borgeren skal betale for en oversættelse.

Denne hensigt var et markant fremskridt i mindretalssprogpolitikken. Den konkrete implementering ville for det danske mindretals vedkommende opfylde København-Bonn Erklæringernes intentioner med 60 års forsinkelse. Samtidig ville den løse mange praktiske problemer med hensyn til brugen af mindretalssprog.

Imidlertid ville tiltag i Slesvig-Holsten ikke ændre ved, at det i forbundslovene er fastlagt, at tysk er eneste embeds- og forvaltningssprog. Det gælder også for domstolene. I disse sammenhæng må mindretalsborgerne fortsat selv tilvejebringe og betale for oversættelser. Spørgsmålet om brugen af mindretalssprog ved domstolene blev siden gang på gang frembragt som ønske i det danske mindretals henvendelser til forbundsregeringen og over for Europarådets eksperter. I 2023 blev det antydet, at en løsning var på vej via forbundsloven for domstolene.

SSW's hovedudvalg vedtog dem 12. maj 2015 en resolution, hvori Handlingsplanen Sprogpolitik blev budt velkommen, og kommunerne blev opfordret til aktivt at støtte den nye politik. Kommunerne skulle uddanne og ansætte flere medarbejdere, som taler mindretalssprogene. Desuden skulle der opstilles flere tosprogede byskilte i Sydslesvig. Den opfordring fik ingen større effekt. Mens der i Nordfrisland findes mange tosprogede by- og vejskilte på tysk og frisisk, herunder 188 vejhenvisningsskilte, som var blevet anbragt frem til udgangen af 2020, fandtes der i 2015 kun tosprogede byskilte i Flensborg, men ikke i andre byer og landsbyer. I juni 2016 fulgte efter lange vanskelige forhandlinger på SSW's initiativ og betalt af den private danske "Oberst Parkows Mindefond" tosprogede byskilte i Lyksborg. Her knyttede byrådsflertallet tilladelsen sammen

I 2017 blev Johannes Callsen (CDU) udnævnt til ny mindretalskommitteret. Her i samtale med Lars Harms.

.

med en forventning om, at der i Sønderjylland tilsvarende ville blive givet tilladelse til tosprogede byskilte for det tyske mindretal. I maj 2020 afviste kommunalbestyrelsen i Dannevirke et forslag fra borgmesteren om at opsætte byskilte på tysk og dansk. Andre initiativer opnåede ikke lokalt flertal. I Egernførde er byskiltet på tysk og nedertysk, men ikke på dansk, selv om der findes et markant dansk mindretal og en stor dansk skole i byen. I sommeren 2023 fandtes der fortsat kun tysk/dansk-byskiltning i Flensborg og Lyksborg – på trods af megen slesvig-holstensk selvros af tosproget skiltning. Selv om lovgivningen giver mulighed for det, er det fortsat den enkelte kommune, der træffer afgørelsen. Kommunerne i Sydslesvig har hidtil ikke vist imødekommenhed. De optimistiske forventninger fra 2015 er således blevet skuffet. Appeller, handlingsplaner og politisk goodwill har hidtil ikke kunne tilvejebringe en synliggørelse af det danske mindretal på byskiltene i størstedelen af Sydslesvig. Selv om lovgivningen giver mulighed for at synliggøre mindretallets eksistens på byskilte, er det flertallet, der bestemmer, om det vil kunne ske i praksis.
I 2018 svarede den nye CDU/Grønne/FDP-landsregering på en forespørgsel fra SPDs mindretalspolitiske ordfører Birte Pauls om status for implementeringen af Handlingsplanen Sprogpolitik. Landsregeringen svarede med en tabel over tiltag og støtte. Den fremhævede, at også den nye regering i sit regeringsgrundlag havde fastholdt og agtede at videreudvikle sprogpolitikken i dialog med mindretallene og med mindretals-, grænselands- og nedertyskkommitteret Johannes Callsen som tovholder. Det har ført til konkrete initiativer, som skal styrke dansk, frisisk og nedertysk, mens sinti og roma-mindretallet ikke ønsker, at der sker en skriftsproglig normering af deres sprog romanes, som udelukkende videregives mundtligt.

I 2020 offentliggjorde landsregeringen en opdateret Handlingsplan Sprogpolitik med en lang række tiltag til gavn for mindretalssprogene, herunder en halvdagsstilling i uddannelsesministeriet som koordinator for regional- og mindretalssprog, nye forpligtelser under Europarådets Pagt om regionale eller mindretalssprog fra og med skoleåret 2020/2021, etableringen af en formel fond for det frisiske mindretal benævnt "Stiftung für die friesische Volksgruppe im Land Schleswig-Holstein" pr. 30. januar 2020, etableringen af et Mindretals-Kompetence-Netværk i juni 2020 på mindretalskommitteret Johannes Callsens initiativ, resultataftaler med SSF, sinti og

roma-forbundet og det tyske mindretal samt konkrete tiltag på uddannelsesområdet. SSW's sprogpolitiske krav er således som følge af det stærke fokus i årene 2012-2017 blevet forankret og omsat i landets mindretalspolitiske selvforståelse.

Mindretalssprog i forvaltningsloven

Landsregeringen med SSW's deltagelse nøjedes ikke med at offentliggøre en handlingsplan, men fulgte også op med konkret lovgivningsarbejde. Den 5. november 2015 fremsatte regeringspartierne SPD, De Grønne og SSW et lovforslag om implementeringen af landsforfatningens bestemmelser om styrkelsen af autoktone mindretal ved at ændre tre eksisterende love: 1. en ændring af den slesvig-holstenske forvaltningslov ved at indføje en ny § 82 b, så frisisk kan bruges over for forvaltningen i Nordfrisland og på Helgoland, mens dansk skal kunne bruges i Nordfrisland, Slesvig-Flensborg, Flensborg og Rendsborg-Egernførde uden merudgifter for borgeren. 2. en opdatering af frisiskloven fra 2004 med henblik på sprogrettigheder i kontakt med offentlige myndigheder i Nordfrisland og Helgoland, og at ansættelse og videreuddannelse af medarbejdere med frisiskkundskaber i forvaltningen skulle fremmes: 3. en tilføjelse til børnehaveloven, så der tages hensyn til de anerkendte regional- og mindretalssprog i Slesvig-Holsten.

Lovforslaget blev førstebehandlet den 19. november 2015 sammen med Handlingsplanen Sprogpolitik og kom derefter i udvalgsbehandling og høring i europa- samt indenrigs- og retsudvalget. Her viste især Slesvig-Flensborg-kredsen markant modstand mod ændringen af forvaltningsloven, mens Nordfrisland ikke havde nogen indvendinger. Hovedudvalget i kreds Slesvig-Flensborg havde den 21. januar 2016 med et snævert flertal på 8 (CDU, FDP og Frie Vælgere) mod 7 (SPD, SSW og De Grønne) bakket op om landråd Wolfgang Buschmanns indstilling om at sige fra over for forslaget. Han vurderede, at mindretallet er en velintegreret del af kredsens befolkning, og dets medlemmer taler tysk, som de anvender i det daglige samfundsliv. Desuden er de overvejende tyske statsborgere, og en nyordning ville påføre kredsen merudgifter, som landet skulle kompensere for. Synspunktet blev gentaget af repræsentanten for Slesvig-Flensborg under høringen i Europaudvalget den 16. marts 2016, men ændrede ikke på udvalgsmedlemmernes opfattelse. Udvalgene anbefalede med kun FDP imod vedtagelsen af loven, men med en ændret overskrift fra autoktone mindretal til nationale mindretal og folkegrupper. Endelig blev der tilføjet en bestemmelse om, at landsregeringen senest fire år efter lovens ikrafttrædelse skulle evaluere dens virkning og målopfyldelse.

Tilføjelserne i forvaltningsloven blev vedtaget den 30. juni 2016 som led i loven om implementeringen af landsforfatningens pålæg om at styrke de nationale mindretal og folkegrupper. Dermed blev dansk og frisisk for første gang i landet Slesvig-Holstens og Tysklands historie ligestillet som forvaltningssprog i Sydslesvig. Det var en stor politisk succes for SSW, der kun kunne opnås som følge af regeringsdeltagelsen. I 2018 blev landets forvaltningslov ajourført på SSW's initiativ. Herefter gælder den ikke blot for Sydslesvig, men også for landets hovedstad Kiel, hvor der havde vist sig problemer med at fremlægge dokumenter på dansk.

Forvaltningsloven dækker dog kun en del af de områder, hvor mindretalssprogene ikke kan bruges. Et andet er domstolene, hvis sprog i domstolsforfatningslovens § 184 er fastlagt som tysk med undtagelse af de områder, hvor der tales sorbisk. Det var en følge af foreningsaftalen mellem Vest- og Østtyskland i 1990. Det danske mindretal har ved flere lejligheder opfordret til, at bestemmelsen udvides til også at omfatte dansk. SSW har fulgt op på kravet, men hidtil er der endnu intet gennembrud sket. Den 2. juni 2017 debatterede Forbundsdagen i Berlin i anledning af 25året for vedtagelsen af Sprogpagten i 1992. I den forbindelse gik det store flertal ind for at udvide domstolsforfatningsloven til alle anerkendte mindretals- og regionalsprog. Den gode hensigt blev dog ikke fulgt op med handling, selv om der udtrykkes imødekommenhed. I anledning af 25året for, at Sprogpagten trådte i kraft, debatterede Forbundsdagen igen sprog den 2. marts 2023. Her udtalte SSW's Stefan Seidler, at han var glad for, at domstolsforfatningsloven gøres mere mindretalskonform. Det kunne tyde på, at

Den slesvig-holstenske forvaltningslov fra 2018

§ 82b Landesverwaltungsgesetz – Regional- und Minderheitensprachen vor Behörden

(1) Abweichend von§ 82a Absatz 2 können bei Behörden in niederdeutscher Sprache Anträge gestellt oder Eingaben, Belege, Urkunden oder sonstige Dokumente vorgelegt werden. Im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland gilt dies für den Gebrauch der friesischen Sprache, in den Kreisen Nordfriesland, Schleswig-Flensburg und in den kreisfreien Städten Flensburg und Kiel sowie im Kreis Rendsburg-Eckernförde für den Gebrauch der dänischen Sprache entsprechend. Verwendet eine Bürgerin oder ein Bürger im Verkehr mit den Behörden eine der Sprachen gemäß Satz 1 oder Satz 2, können diese Behörden gegenüber dieser Bürgerin oder diesem Bürger ebenfalls die gleiche Sprache verwenden, sofern durch das Verwaltungshandeln nicht die Rechte Dritter oder die Handlungsfähigkeit von anderen Trägern der öffentlichen Verwaltung beeinträchtigt wird.

(2) Verfügt die Behörde nicht über eigene Sprachkenntnisse nach Absatz 1, veranlasst sie eine Übersetzung. Für einen dadurch entstehenden Mehraufwand werden keine Kosten erhoben.

der inden for overskuelig tid vil ske en sikring af brugen af dansk og frisisk ved domstolene. Det vil vise sig, om det – ligesom hos sorberne – kun vil gælde i de to mindretals traditionelle områder Sydslesvig hhv. Nordfrisland, eller om det vil gælde for alle domstole på alle niveauer i hele Tyskland.

Mindretalsbeskyttelse i kommunernes og kredsenes vedtægter

SSW tog i 2015 i regeringen initiativ til, at mindretalsbeskyttelsen med ret til støtte og fremme blev forankret i kommunale vedtægter på kommune- og kredsniveau, ligesom det siden 1990 havde været tilfældet i landsforfatningen. Det skete med et lovudkast fremsat den 16. oktober 2015. Heri ændres kommunalvedtægterne til dels at medtage en forpligtelse til, at de nationale danske, frisiske og sinti & roma-mindretal skal beskyttes og fremmes af kommunerne, kommunalsamarbejde i såkaldte amter og kredsene; dels skal større kommuner og kredse i hver valgperiode aflægge en mindretalsberetning i lighed med den, som ministerpræsidenten siden 1986 har skullet aflægge i hver valgperiode. Loven trådte i kraft i 2016 og indgik sammen med ændringen af forvaltningsloven og opdateringen af frisisloven i en pakke af mindretalspolitiske tiltag, der blev muliggjort af SSW's regeringsdeltagelse.

Mindretalsberetningerne på kredsniveau fastskrev en praksis, som allerede på SSW's initiativ blev håndhævet de fleste steder i Sydslesvig: I Flensborg tog SSW i 2009 initiativ til en mindretalsberetning. Den første udkom i 2011, den anden i 2016 og den seneste i 2021 i en tysk og dansk version. I Slesvig-Flensborg tog SSW initiativ til en beretning midt i hver valgperiode i 2008. Den første mindretalsberetning udkom først i 2017, den anden i 2022 tilmed i en tysk og dansk version. I Nordfrisland fremsatte SSW ligeledes forslaget om beretninger i hver valgperiode. Den første udkom i 2011, den anden i 2021. I delstatshovedstaden Kiel blev en sådan beretning besluttet i 2010. Den første mindretalsberetning udkom i 2012, den anden i 2018 og den seneste i 2023. Det var således kun Rendsborg-Egernførde, der på baggrund af de nye kommunalvedtægter måtte udarbejde en mindretalsberetning. Den udkom første gang i 2018 og senest i 2022.

Mens beretningerne for Flensborg og Slesvig-Flensborg eksplicit kun omhandler det danske mindretal, gør Nordfrislands beretning rede for nordfriserne, det danske mindretal, sinti & roma og nedertysk. Kiels beretning omhandler det danske mindretal og sinti & roma. Rendsborg-Egernførdes beretning omhandler det danske mindretal, spredte sætninger om nedertysk og mange oplysninger om relationer og støtte til

Kreisordnung für Schleswig-Holstein
(Kreisordnung - KrO -)

In der Änderung vom 3. August 2016.

§ 1
Selbstverwaltung

(2) Die Kreise verwalten ihr Gebiet nach den Grundsätzen der gemeindlichen Selbstverwaltung. Sie schützen und fördern die nationale dänische Minderheit, die Minderheit der deutschen Sinti und Roma und die friesische Volksgruppe.

§ 40 c
Berichtswesen

Das Berichtswesen legt fest, zu welchen Themen und in welchen zeitlichen Abständen die Landrätin oder der Landrat den Kreistag, den Hauptausschuss oder die Ausschüsse zu unterrichten hat. Das Berichtswesen soll eine wirksame Kontrolle der Verwaltung ermöglichen und die erforderlichen Informationen für politische Entscheidungen geben. Es erstreckt sich insbesondere auf

…

8. soweit die in § 1 Absatz 1 Satz 4 genannten Minderheiten dort traditionell heimisch sind, einen Bericht über den Schutz und die Förderung dieser Minderheiten,

Gemeindeordnung für Schleswig-Holstein
(Gemeindeordnung - GO -)

In der Änderung vom 3. August 2016.

§ 1
Selbstverwaltung

(1) Den Gemeinden wird das Recht der freien Selbstverwaltung in den eigenen Angelegenheiten als eines der Grundrechte demokratischer Staatsgestaltung gewährleistet. Sie haben das Wohl ihrer Einwohnerinnen und Einwohner zu fördern. Sie handeln zugleich in Verantwortung für die zukünftigen Generationen. Sie schützen und fördern die nationale dänische Minderheit, die Minderheit der deutschen Sinti und Roma und die friesische Volksgruppe.

§ 45 c
Berichtswesen

Das Berichtswesen legt fest, zu welchen Themen und in welchen zeitlichen Abständen die Bürgermeisterin oder der Bürgermeister die Gemeindevertretung, den Hauptausschuss oder die Ausschüsse zu unterrichten hat. Das Berichtswesen soll eine wirksame Kontrolle der Verwaltung ermöglichen und die erforderlichen Informationen für politische Entscheidungen geben. Es erstreckt sich insbesondere auf

…

8. soweit die in § 1 Absatz 1 Satz 4 genannten Minderheiten dort traditionell heimisch sind, einen Bericht über den Schutz und die Förderung dieser Minderheiten,

det tyske mindretal i Danmark. Således indgår til forskel fra beretningerne for Nordfrisland og Slesvig-Flensborg også informationer fra tre kommuner (Rendsborg og Bydelstorp nævner det danske mindretal, Kronshagen anfører kun samarbejde med det tyske mindretal i Sønderjylland) og et kommunesamarbejde i kredsen (Amt Dänischer Wohld, der i en sætning beretter om enkelte tosprogede byskilte på tysk/nedertysk i Gettorf, som på dansk hedder Gettorp). Egernførde kommune optræder ikke i beretningen fra 2022, mens den havde bidraget med fyldige informationer til 2018-beretningen. Nordfrisland har udvidet kredsvedtægtens påbud om en beretning om det danske, frisiske og sinti & roma-mindretallet til også at inkludere nedertysk.

Ifølge de tyske sinti & romaers landsforbund i Slesvig-Holsten bor der ca. 6.000 sinti & romaer i delstaten – især koncentreret i Kiel, Lübeck og omkring Hamborg. Mindretallets anden interesseorganisation Sinti Union Schleswig-Holstein har sit sæde i Neumünster. Derfor kan det antages, at der findes sinti & romaer i andre kredse og kredsfri byer i delstaten end i de fem, som har fremlagt en mindretalsberetning. Således burde der også fremlægges mindretalsberetninger om sinti & roma, da kredsvedtægten nævner dem. Søgninger i april 2023 på hhv. Neumünster og Lübecks officielle hjemmesider gav ingen resultater på mindretalsberetninger, men der findes dokumenter om mindeplader for deporterede sinti & roma. Henvendelser til byforvaltningerne resulterede i et svar fra Lübecks borgmesterkontor om, at en beretning forventes at kunne foreligge i løbet af 2024.

I april 2023 fremsendte SSW's landdagsfraktion en såkaldt lille forespørgsel (Kleine Anfrage) til landsregeringen for at erfare, hvor mange kredse og kommuner der efterkommer lovpåbuddet. Da svaret forelå den 11. maj 2023, kunne landsregeringen oplyse, at da kommunerne ikke skal afrapportere mindretalsberetninger til regeringen, er det ikke muligt at give noget fuldstændigt billede. Der kunne dog kun identificeres mindretalsberetninger fra Nordfrisland, Rendsborg-Egernførde, Slesvig-Flensborg, Flensborg og Kiel. Det kunne således konstateres, at kreds- og kommunalvedtægternes påbud reelt kun omsættes i Sydslesvig og Kiel. Der er langt fra påbud til virkeliggørelsen i praksis. Og kredse og kommuner i Holsten synes ikke at være opmærksomme på, at der findes sinti & roma-mindretalsmedlemmer blandt deres borgere.

Landdagsvalget 2017: SSW går markant tilbage

Selv om SSW, det danske og frisiske mindretal oplevede regeringsdeltagelsen som en succes, der gav mulighed for at fremme ligestilling, mindre-

SSW´s valgplakat til landdagsvalget i 2017.

talsrettigheder og anerkendelse af mindretallenes sprog i forvaltningen, gav den knubs ved landdagsvalget 2017. Anke Spoorendonk, som i årene 1996-2012 havde været SSW's centrale skikkelse i landdagen og 2012-2017 var justits-, europa- og kulturminister, genopstillede ikke. Mens SSW var i regering, tegnede friseren Lars Harms SSW's landdagsarbejdet. De mange mindretalsgavnlige initiativer bar succes og fik væsentlig betydning for mindretallene, men regeringens manglende popularitet smittede af på SSW.

Landdagsvalget i maj 2017 var således en stemningstest: I 2012 var mindretalspartiet for første gang gået med i en koalitionsregering med socialdemokraterne og De Grønne. Hvordan ville vælgerne mon honorere dette? Prognoserne tegnede ikke dårligt og spåede, at Kystkoalitionen nok kunne fortsætte – men det blev alligevel anderledes. Alle tre partier i Kystkoalitionen gik tilbage i forhold til 2012: SPD fra 30,4 til 27,3%, De Grønne fra 13,2 til 12,9% og SSW fra 4,6 til 3,3%. SSW's stemmetal faldt endnu mere fra 61.025 ved landdagsvalget i 2012 til 48.968 i 2017.

Dermed var SSW's tilbagegang størst – det var partiets værste valgresultat målt siden 1996, da det opnåede 38.285 stemmer og 2,5 %. Desværre sorterede SSW under "øvrige partier" i de exit polls der analyserede vælgeradfærden Wählerwanderungen, så vi kan ikke med sikkerhed sige, hvem de tidligere SSW-vælgere havde givet deres stemme i 2017. Valgets vinder var CDU, der dannede regering med De Grønne og FDP i en såkaldt Jamaika-koalition. På trods af tilbagegangen kunne SSW lige bevare de tre mandater takket være et tillægsmandat, som gik til Flemming Meyer: Lars Harms fortsatte som gruppeformand med Jette Waldinger-Thiering og Flemming Meyer som de øvrige medlemmer af landdagsgruppen.

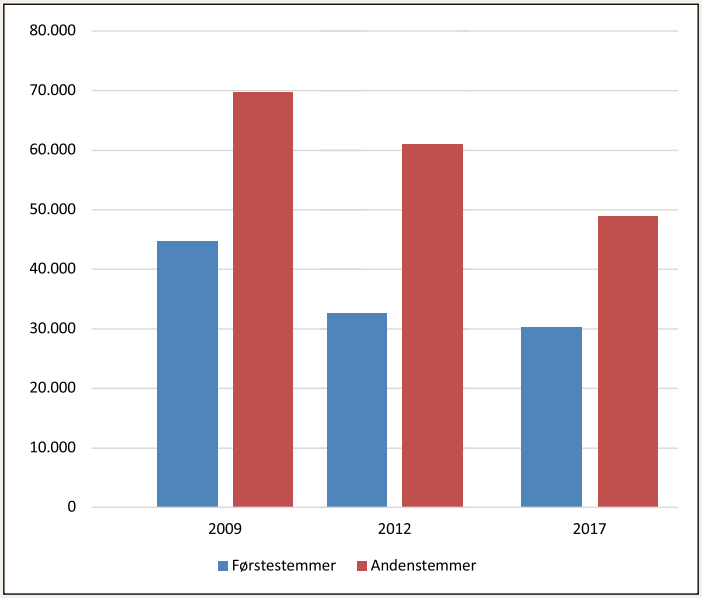
Tilbagegangen var jævnt fordelt ud over kerneområdet. Landsformand Flemming Meyer udtrykte sin skuffelse og undren umiddelbart efter valget ved at fastslå: "SSW er gået tilbage overalt i delstaten. Noget må være gået grueligt galt." Samtidig fastslog han, at SSW ikke var parat til at indgå i nogen koalitionsregering. De andre danske mindretalsorganisationer bakkede op om SSW.

I sin årsmødetale den 16. juni 2017 reflekterede Lars Harms over nederlaget. Han fastslog, at valgresultatet har været skuffende: "Ikke kun for partiet, men for hele det danske og det frisiske mindretal." Som årsager nævnte han, at det var svært for SSW at trænge igennem med mærkesa-

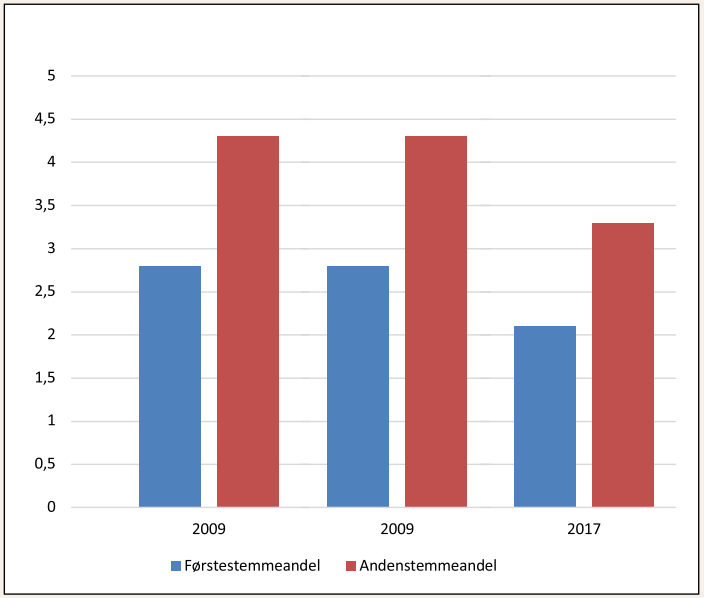
gerne, selv om de både var gode og relevante. De tændte bare ikke i den tyske offentlighed, hvor der var fokus på andre partier og ikke mindst personer end SSW. Derpå fremhævede han partiets succeser i regeringssamarbejdet. Harms tolkede 33.000 stemmer i Sydslesvig som udtryk for, at SSW har fået fat i mindretalsvælgerne, mens sympatistemmerne denne gang er blevet væk. Han fastholdt, at SSW's fundament er, at "vi er det danske mindretals og det frisiske mindretals parti. At vi er tæt forbundet med Danmark og fortsat føler et ansvar for de svage i samfundet." Samtidig må SSW dog åbne sig over for nye politiske samarbejdspartnere og forny partiets image.

Politologen Michael Ruck fra universitetet i Flensborg vurderede efter valget, at SSW havde mistet sin politiske jomfruelighed ved at have en minister i Kiel og overborgmesterposten i Flensborg – det var blevet regeringsparti. Desuden formodede han, at den skrappe danske politik med grænsekontrol og andre foranstaltninger til at holde flygtninge udenfor i 2015-16 havde skadet det danske parti i Slesvig-Holsten. Han mente også, at det var en fejl, at partiet havde lagt sig fast på en fortsættelse af kystkoalitionen i stedet for at være åbent til forhandlinger med andre partier om at indgå i en regering. Det er svært at komme til bunds med en analyse. Men resultatet viste dog tydeligt, at SSW har to grupper af vælgere: kernevælgerne fra mindretallet og sympativælgere, der ikke er stamvælgere endnu, og som skal overbevises fra valg til valg til at stemme på SSW.

SSW´s stemmetal ved landdagsvalgene 2009, 2012 og 2017

SSW´s stemmeandel i procent ved landdagsvalgene 2009, 2012 og 2017

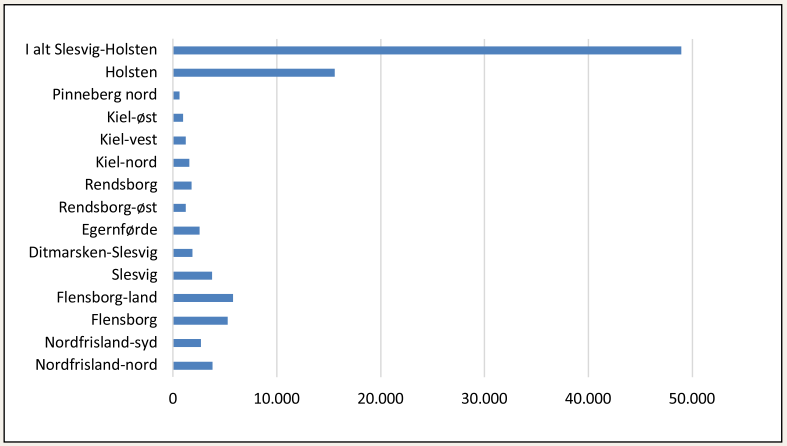
Ministerpræsident Daniel Günther

En nærlæsning af stemmetallene viser dog, at landdagsvalget i 2017 faktisk fortsatte en nedadgående tendens siden valget i 2009: SSW gik tilbage i stemmetal ved landdagsvalget i 2012, men kunne takket være den lave valgdeltagelse alligevel øge sin andel af andenstemmerne, som afgør antallet af mandater i landdagen. SSW gik således ind i regeringen i 2012 på baggrund af et stemmetab, men med en styrket stemmeandel. Stemmetabet fortsatte ved landdagsvalget i 2017 – både med hensyn til første- og andenstemmer. SSW opnåede i 2017 hele 19,75 % færre andenstemmer end ved valget i 2012. Antallet af førstestemmer på SSW's kandidater i valgkredsene faldt markant fra 2009 til 2012 og fortsatte i 2017.

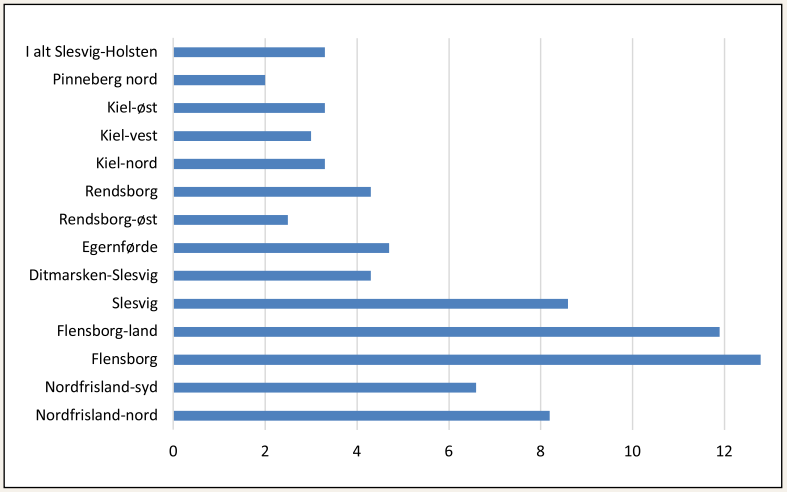
Ny landsregering viderefører mindretalspolitikken

Den nye landsregering bestående af CDU, De Grønne og FDP med CDU-politikeren Daniel Günther som ministerpræsident fastholdt den mindretalsvenlige kurs. Det viste sig også, da han inviterede SSW's fraktionsformand Lars Harms med på sin første officielle rejse til København i september 2017. I regeringsgrundlaget blev mindretalspolitiske målsætninger fastholdt i afsnittet

SSW´s stemmetal (andenstemmer i valgkredsene ved landdagsvalget 2017

SSW´s stemmeandele (andenstemmer) i procent i valgkredsene ved landdagsvalget 2017

om Europa, der også omfattede samarbejdet med Danmark, i Østersø- og Nordsøregionen. Konkret forpligtede koalitionen sig til at fastholde en bred mindretalspolitik på tværs af partierne. Der skal indgås femårige resultatkontrakter med mindretalsorganisationerne, og mindretallenes institutioner skal have tilstrækkelige tilskud. Her forventes også imødekommenhed fra forbundsregeringen. Mindretals- og regionalsprogene skal støttes, det succesrige fælles kulturarbejde med "den frisiske folkegruppe" samt det frisiske og danske mindretal skal videreføres. Her er det bemærkelsesværdigt, at der sondres mellem den frisiske folkegruppe, som traditionelt har haft en regional, men tysk identifikation, og det frisiske mindretal, der definerer sig selv som national gruppe. Tilskuddet til Nordfriisk Instituut skal sikres. Handlingsplanen Sprogpolitik skal danne afsæt for at styrke flersprogethed og sproglig mangfoldighed i Slesvig-Holsten. Den sproglige mangfoldighed og især nedertysk og frisisk skal gives mere plads i public-service medier. Mindretalsunionens FUEN's Minority Safepack Inititive understøttes, og Flensborg skal udvikles som europæisk center for nationale mindretal. Regeringsgrundlaget opremsede punkter og målsætninger, som lå i klar forlængelse af forgængerregeringen med SSW's deltagelse.

Da landdagen i november 2017 drøftede Europarådets Sprogpagt, udtalte indenrigsminister Hans-Joachim Groh (CDU) på ministerpræsident Daniel Günthers vegne i debatten citeret efter Flensborg Avis, den 22. november 2017: "For os i Norden er det klart: Mindretals- og regionalsprogene i delstaten er en berigelse for vor kultur. Vi er stolte af og glade for, at de udgør en vigtig del i vor delstat." Og han pointerede derpå: "Derfor bekender delstatsregeringen sig udtrykkeligt til en tværpolitisk mindretalspolitik med kulturel og sproglig mangfoldighed som en væsentlig del." Det var en klar identifikation med den imødekommende mindretalspolitiske kurs, som var blevet fastlagt på SSW's initiativ under forgængerregeringen. Den fundamentale konflikt mellem CDU og FDP på den ene og SSW, SPD og De Grønne på den anden side, som havde skabt konflikter og slået skår under CDU/FDP-regeringen under ministerpræsident Carstensen, var således overvundet. Årene i oppositionen havde nærmest lutret CDU's mindretalspolitik, og FDP fulgte tøvende med. De positive løfter satte spor i bevillingerne til mindretalsarbejdet. SSW pressede i oppositionen fortsat på for at fastholde løfterne om mindretalspolitikken.

Som følge af regeringsskiftet gik Renate Schnack af som mindretalskommitteret. Hun blev efterfulgt af CDU-politikeren Johannes Callsen fra Angel i Sydslesvig. Han beholdt sit landdagsmandat og var således den første mindretals-

Mindretalskommitteret Johannes Callsen og Jette Waldinger-Thiering på SSW´s nytårsreception i januar 2020, i baggrunden Christopher Andresen.

kommitteret, der samtidig havde sæde i landdagen. Callsen fortsatte i embedet under CDU-De Grønne-regeringen med Daniel Günther som ministerpræsident efter landdagsvalget i 2022. Han opgav dog sit landdagsmandat efter valget og blev i stedet ansat i statskanseliet i Kiel med grænseoverskridende samarbejde med relationer til Danmark som ekstraporteføljе.

I sommeren 2020 tog Johannes Callsen initiativ til grundlæggelsen et Mindretals-Kompetence-Netværk Slesvig-Holsten/Syddanmark, der omfatter de samme aktører på mindretalsområdet som i forvejen samarbejder i DialogForumNorden, altså også regionens fire nationale mindretal og Region Syddanmark. Netværket erstattede et fejlet forsøg fra SSF, BDN og FUEN på at etablere et Mindretallenes Hus i Flensborg. Ved grundlæggelsen af netværket var Bund Deutscher Nordschleswiger, Friserrådet, SSF, Forbundet af Sinti og Roma i Slesvig-Holsten, det Europæiske Akademi Slesvig-Holsten på Sankelmark, mindretalsforskningscenteret ECMI og mindretalsunionen FUEN medlemmer. Formålet med det nye netværk, som udgør en forening, er at fremme forståelsen for nationale mindretal og folkegrupper, deres sprog og kultur samt formidle informationer og udveksle erfaringer mellem mindretallene. Konkret afholdes der seminarer og kurser, hvor de særlige dansk-tyske mindretalserfaringer formidles.

I oktober 2021 fremlagde landsregeringen – som fastlagt i mindretalslovpakken fra juli 2016 om ændringer af forvaltnings-, frisisk- og børnehaveloven – en evalueringsrapport om implementeringen af den slesvig-holstenske landsforfatnings påbud om at styrke nationale mindretal og folkegrupper. Evalueringen ved en gruppe uafhængige forskere nåede frem til: 1. at de sproglige kompetencer i regional- og mindretalssprog hos medarbejderne i landets myndigheder og offentlige institutioner skal styrkes; 2. sproggrupperne skal orienteres om deres rettigheder i kontakten med myndigheder og domstole i henhold til landsforvaltningslovens § 82b og frisiskloven, og sprogkompetencerne i de unge generationer skal styrkes; 3. at kendskabet i flertalsbefolkningen til regler til gavn for regional- og mindretalssprog skal styrkes. Landsregeringen meddelte, at den bakker op om anbefalingerne og vil omsætte dem med konkrete tiltag. Det gælder også med hensyn til tosproget skiltning, hvor landsregeringen vil understøtte kommunerne i at gøre mere brug af tosproget skiltning til gavn for dansk og nedertysk.

Landet Slesvig-Holstens tilskud til mindretalsaktiviteter i euro i årene 2021-2023

Formål/år	2021	2022	2023
Friisk Stifting	985.800	1.039.500	1.043.800
Frisisk undervisnings institution	-	-	158.000
Støtte til frisisk arbejde	*985.800*	*1.039.500*	*1.201.000*
Projektstøtte danske mindretal	23.200	25.000	25.000
Danske mindretals kulturelle arbejde	551.000	591.000	739.00
Dansk Skoleforening for Sydslesvigs skoler	42.988.100	45.040.800	45.941.500
Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig	172.000	172.000	172.000
Tilskud modernisering af Husumhus	40.000	-	-
Støtte brandsikring Engelsbycentret	300.000	-	-
Støtte til danske mindretal	*44.074.300*	*45.212.800*	*46.113.500*
Sinti & roma kulturarbejde	5.500	17.900	17.900
Landesverband deutscher Sinti & Roma sekretariat og vejledning	216.500	216.500	220.500
Landesverband deutscher Sinti & Roma	203.600	323.400	327.700
Sinti-Union SH sekretariat og vejledning	-	-	30.000
Støtte til Sinti & Roma	*425.600*	*557.800*	*596.100*

Formål/år	2021	2022	2023
Støtte til Bund Deutscher Nordschleswiger	361.100	369.000	376.000
Investeringer Bund Deutscher Nordschleswiger	90.000	90.000	90.000
Tilskud til tyske skoler i Nordslesvig/ Sønderjylland	1.662.200	1.687.000	1.713.000
Børnepenge til tyske lærere i Nordslesvig/ Sønderjylland	69.200	115.000	115.000
Udligningstillæg fra forbundsregeringen til tyske lærere i Nordslesvig/Sønderjylland	112.800	379.000	379.000
Støtte til det tyske mindretal i Nordslesvig/ Sønderjylland	*2.295.300*	*2.640.000*	*2.673.000*
Støtte til nedertysk sprog	1.000	20.000	20.000
FUEN	33.000	38.000	38.000
Mindretals-Kompetence-Netværket	101.500	150.000	150.000
ADS-Grenzfriedensbunds projekt Elevambassadører med elever fra 3 mindretalsgymnasier i Sydslesvig og Sønderjylland	-	30.000	52.000
Andre organisationers mindretalsarbejde i alt	*134.500*	*218.000*	*240.000*
Samlet tilskud i euro	*47.916.500*	*49.521.00*	*50.843.600*

Flere forpligtelser under Europarådets Sprogpagt

I oppositionen efter landdagsvalget 2017 fortsatte SSW med at fastholde fokus på mindretalsrelevante forhold. I november 2017 fremsatte SSW sammen med SPD et forslag om, at Slesvig-Holsten påtager sig flere forpligtelser i henhold til Europarådets Pagt om regionale sprog eller mindretalssprog. Pagten fungerer således, at staterne har mulighed for at vælge punkter ud fra en menu med forskellige grader af forpligtelser med hensyn til mindre talte sprog. SSW og SPD påpegede, at mindretalspolitikken i Slesvig-Holsten havde udviklet sig markant siden Tyskland ratificerede Sprogpagten i 1998, og derfor var der grundlag for at tilpasse de formelle forpligtelser til praksis. Derfor blev det foreslået, at Slesvig-Holsten over for forbundsregeringen, der har ansvaret for internationale forpligtelser og udvidelsen af disse, skulle meddele, at der var grundlag for, at Tyskland påtager sig yderligere op til 24 forpligtelser for dansk, op til 18 for frisisk og op til 14 for nedertysk. Dermed ville dansk nå op på 59, frisisk på 54 og nedertysk på 49 forpligtelsespunkter under Sprogpagten.

Landdagsdebatten den 17. november 2017 viste opbakning på tværs af alle partier, og forslaget blev videresendt til udvalgsbehandling og høring. Den 21. juni 2018 vedtog landdagen forslaget, dog kun med seks yderligere forpligtelser inden for områderne forvaltning, kulturelle aktiviteter og bynavne. Landsregeringen gik videre med forslaget og orienterede forbundsregeringen derom. Mens Slesvig-Holsten således var parat til at påtage sig flere forpligtelser, var de andre forbundslande med mindretalssprog ikke så langt. Tyskland meddelte den 6. januar 2021 til Europarådet, at i Slesvig-Holsten gælder fremdeles yderligere forpligtelser under Sprogpagten for dansk (forvaltningsmyndigheder kan udfærdige dokumenter på dansk; anvendelse af stednavne på dansk; kulturaktiviteter med henblik på at fremme danske udtryksformer, initiativer, oversættelse, dubbing, eftersynkronisering og tekstning), frisisk (forvaltningsmyndigheder kan udfærdige dokumenter på frisisk) og nedertysk (anvendelse af stednavne på nedertysk; medarbejdere som taler nedertysk). Dermed lykkedes det for SSW at få fremmet mindretalssprogenes status under Sprogpagten.

Kilde: Den slesvig-holstenske finanslov 2023.
Desuden ydes der tilskud via en pulje til danske mindretalsskoler og private skoler i Slesvig-Holsten med 722.000 euro i 2021, 831.000 euro i 2022 og 831.000 euro i 2023. De danske skolers andel fremgår ikke af finanslovene. Der ydes tillige offentlige tyske tilskud til danske dagtilbud, der ikke fremgår af den slesvig-holstenske finanslov. Ifølge resultataftale 2022 mellem Sydslesvigudvalget og Dansk Skoleforening for Sydslesvig for Sydslesvig drejede det sig i årsregnskabet for 2020 om i alt 18.640.523 euro. Dertil kom tyske tilskud på 201.539 euro til kursuscentret Christianslyst, 80.800 euro til Jaruplund Højskole og 83.280 euro til Voksenundervisningen.

Mindretalsartikel i den tyske grundlov?

I det nye partiprogram, som blev vedtaget i april 2016, ville SSW arbejde for, at beskyttelsen af nationale mindretal skulle indgå i den tyske grundlov. I marts 2018 fremlagde SSW derpå et beslutningsforslag i landdagen om, at landdagen skulle opfordre landsregeringen til at fremsætte et initiativ via Forbundsrådet med henblik på at få optaget en mindretalsartikel til gavn for de anerkendte nationale mindretal med tysk statsborgerskab. SSW henviste i sin argumentation til, at den tyske forfatningskommission, som i årene 1991-1993 blev nedsat efter foreningen af Vest- og Østtyskland i 1990, havde foreslået en mindretalsartikel 20b, som skulle få ordlyden: Staten agter de etniske, kulturelle og sproglige mindretals identitet. Forslaget opnåede imidlertid ikke flertal i 1994.

SSW's forslag blev bakket op af alle landdagens partier i en debat den 22. marts 2018. I august 2019 gjorde ministerpræsident Günther sig til talsmand for ønsket. Han udtalte bl.a. til det tyske pressebureau dpa, at over for lande med tysksprogede mindretal vil grundlovsændringen i Tyskland være et tydeligt signal om troværdigheden af tysk mindretalspolitik. Günther oversåg dog, at der faktisk findes grundlovssikring af nationale mindretalsrettigheder i alle de lande, hvor der findes tyske mindretal – på nær Danmark. Günther foreslog i august 2019 sammen med Sachsens ministerpræsident Michael Kretschmer (CDU), at Forbundsrådet skulle opfordre forbundsregeringen om at medtage de nationale mindretal og folkegrupper i grundloven. Ideen blev også støttet af Brandenburg, hvor der ligesom i Sachsen findes et sorbisk mindretal. Den 10. september 2019 fremsendte Slesvig-Holsten, Sachsen og Brandenburg et forslag til Forbundsrådet om forankringen af mindretalsrettigheder i grundloven. Konkret skulle Forbundsrådet anmode forbundsregeringen om at forberede en grundlovsændring med henblik på et nyt afsnit 4 under lighedsartiklen 3 i grundloven. Ordlyden skulle være: Staten agter de autoktone mindretals og folkegruppers, der ifølge Europarådets Rammekonvention om beskyttelsen af nationale mindretal er anerkendt i Tyskland, identitet.

Den 20. september 2019 blev forslaget sendt til udvalgsbehandling. Retsudvalget og udvalget for indre anliggender nåede imidlertid den 27. september 2019 frem til en anbefaling om, at Forbundsrådet ikke træffer den foreslåede beslutning. Forslaget skulle have været drøftet i Forbundsrådet den 11. oktober 2019, men blev taget af dagsordenen. I april 2021 indhentede SSW i landdagen tilmed et omfattende juridisk responsum, som støtter ærindet. Siden er der

ikke sket noget, og SSW arbejder fortsat bl.a. via forbundsdagsmedlemmet Stefan Seidler vedholdende for kravet i plenumdebatter i Rigsdagen i Berlin for at realisere ønsket.

Kommunalvalget 2018

Det skuffende resultat ved landdagsvalget i 2017 smittede af på kommunalvalget den 6. maj 2018. Forinden havde SSW ellers satset på at mobilisere mindretallet og egne medlemmer. Det lykkedes at opstille 632 egne kandidater, hvilket svarede til knap en femtedel af alle medlemmer. SSW's tilbagegang ved kommunale valg, som var sat ind i 2013, fortsatte dog. Andelen af samtlige stemmer i Slesvig-Holsten faldt fra 2,9 % i 2013 til 2,3% i 2018, mens det absolutte stemmetal i kredsene og de to kredsfrie byer Flensborg og Kiel gik tilbage fra 30.750 i 2013 til 25.954 i 2018. Det dårlige valg slog også igennem på mandattallet: I kredsene og byerne Flensborg og Kiel lykkedes det at holde skansen med en tilbagegang på et enkelt mandat til 22. I kommunerne var nedgangen derimod markant med et fald fra 172 til 154 mandater. Ikke desto mindre var mandattallet ikke det laveste siden 1998, selv om stemmetallet i 2018 var det laveste i 20 år.

Kommunale valgresultater skyldes mange faktorer. Således var der også stor forskel på resultaterne. I Harreslev og Sønder Løgum blev SSW største partigruppe i kommunerådet, og i Arnæs fik det 46 % af alle stemmer. Også på Helgoland, i Lyksborg, Egernførde, Rendsborg, Bredsted og flere andre steder klarede det sig godt. Ved siden af overordnede trends spiller lokale forhold en central rolle ved alle kommunale valg, så det var ikke muligt at udpege fælles årsager ud over en generel negativ trend efter fem års regeringsdeltagelse. SSW var trods tilbagegangen ikke ramt så hårdt, som det kunne være gået. Derfor kunne partiet lidt trodsigt set i lyset af landsresultatet og stemmetab konkludere, at "SSW holdt skansen ved kommunalvalget."

SSW's valgresultater ved kommunal- og kredsdagsvalg 1998-2018

	1998	2003	2008	2013	2018
Landsresultat i Slesvig-Holsten	2,9 %	2,5 %	3,0 %	2,9 %	2,3 %
Stemmetal ved kredsdagsvalg	38.713	30.481	33.799	30.750	25.954
Mandater i kredsene, Flensborg og Kiel	22	21	26	23	22
Mandater i kommunerne	139	134	174	172	154
Samlet mandattal	161	155	200	195	176

Generationsskifte i landdagen og partiet: Fra Flemming Meyer til Christian Dirschauer

Flemming Meyer var blevet SSW-formand i 2005 og landdagsmedlem i 2009. I juni 2020 bebudede den da 68-årige Meyer efter 40 års partipolitisk engagement sin tilbagetrækning fra begge poster. I august 2020 nedlagde han sit landdagsmandat, som i stedet gik til Christian Dirschauer (f. 1981) fra Flensborg, som var blevet medlem af SSW i en meget ung alder i 1997. Han var anden næstformand for SSW og havde således erfaring fra landsstyrelsen. Han var ansat i Flensborg byforvaltning og var siden 2018 leder af personaleafdelingen. Dirschauer pegede i det første personportræt i Flensborg Avis på, at han især ville kunne bidrage til social- og indenrigspolitik, kommunale anliggender, fattigdom blandt ældre og familiepolitik med en opprioritering af generationen mellem 30 og 50 år med børn. Året efter trak Flemming Meyer sig også som SSW-landsformand og kunne se tilbage på 16 år med markante succeser, som blev kronet af først regeringsdeltagelse 2012-2017 og endelig valget af Stefan Seidler til Forbundsdagen i september 2021.

Den 23. oktober 2021 blev Dirschauer valgt som ny SSW-landsformand med 95 % af de delegeredes opbakning. Dermed var landsformanden for første gang i 60 år et mindretalsmenneske uden baggrund som dansk lærer i Sydslesvig, men med erfaring fra en offentlig arbejdsplads. Nye næstformænd blev Sybilla Nitsch (dengang 40 år og i 2020 valgt som første næstformand, efter at Rüdiger Schulze ikke genopstillede) fra Husum

som første og Svend Wippich fra Harreslev (dengang 54 år) som anden næstformand. Dirschauer afløste desuden Meyer som medlem af Kontaktudvalget, hvortil SSW-landsdagsmedlem Jette Waldinger-Thiering og SSF-formand Gitte Hougaard-Werner blev genvalgt. Endelig blev Dirschauer sammen med Nitsch valgt som SSW's repræsentanter i det Sydslesvigske Samråd.

Den nye SSW-formand udtalte efter valget, at han ville arbejde teamorienteret i tæt samarbejde med de to næstformænd og hele landsstyrelsen, så arbejdsopgaverne kan fordeles op flere skuldre. Sybilla Nitsch betegnede det kommende samarbejde som et trekløver, som vil mødes tit og arbejde strategisk. Dirschauer satte desuden et ambitiøst mål for landdagsvalget i 2022: gruppestatus og et fjerde landdagsmandat.

Generationsskiftet var lykkedes. Flensborg Avis' chefredaktør Jørgen Møllekær skrev i en leder efter landsmødet den 25. oktober 2021: "SSW har i dén grad gode folk på de centrale poster. Som ovenikøbet tilsyneladende kan lide hinanden. En sjældenhed i politik."

Dansk-frisisk kommunalpolitisk forening

En stor del af SSW's politiske arbejde udfolder sig i kommunalpolitikken i de mange sydslesvigske kommuner, byråd og kredsdage. Den 1. december 2020 grundlagde en lang række fremtrædende SSW-politikere den første kommunalpolitiske forening. Den fik det dansk-frisiske navn: "Dansk-frisisk kommunalpolitisk forening – Dånsch-friisk komunaalpolitisch foriining e.V.. Formand blev Christian Dirschauer, der i august 2020 var blevet landdagsmedlem, med medlem af kredsdagen i Nordfrisland Sybilla Nitsch som næstformand. Rainer Bosse fra Egernførde blev kasserer, mens SSW-formand Flemming Meyer, Mats Rosenbaum fra SSW-Ungdom, medlem af Flensborg byråd Philipp Bohk og landsstyrelsesmedlem Melanie Jürgensen blev valgt som bisiddere. SSW-kredssekretær i Slesvig-Flensborg Bodo Neumann blev forretningsfører, mens Lars Harms og SSW-landssekretær Martin Lorenzen blev valgt som revisorer. Den kommunalpolitiske forening skal rådgive SSW's kommunalpolitikere, afholde seminarer og efteruddannelse og koordinere samarbejdet mellem SSW-fraktionerne i landdagen og i de kommunale råd.

Flygtningekrise, grænsekontrol og vildsvinehegn

Regelmæssig paskontrol blev fjernet ved den dansk-tyske grænse i marts 2001, da Danmark og de øvrige nordiske lande tiltrådte Schengen-samarbejdet. Da Venstre-regeringen i Danmark i 2011 indgik et forlig med Dansk Fol-

Flygtningehjælp i Flensborg banegård 2015.

keparti om en efterlønsreform, indebar det indførelsen af permanent toldkontrol ved grænsen. Mange i det danske mindretal og SSW udtalte sig imod denne slet skjulte genindførelse af grænsekontrol, ligesom det tyske mindretal og dets parti SP gjorde det. Regeringsskiftet i Danmark stoppede denne korte episode af fornyet grænsekontrol, men den blev ved med at spøge i det politiske Danmark. Siden er grænsen kommet i centrum igen med flygtninge- og migrationskrisen fra 2015, den afrikanske svinepest i 2019 og SARS-CoV-2/covid-19-pandemien i 2020.

I sensommeren 2015 opstod der et stort pres på EU's sydgrænse: flygtninge fra borgerkrigen i Syrien (og andre steder) forlod lejrene i Tyrkiet og krydsede over det Ægæiske Hav til de græske øer. Her blev de provisoriske lejre hurtigt overfyldte, så flygtningene fik lov til at rejse videre til fastlandet, hvor mange prøvede at fortsætte nordpå på egen hånd over den såkaldte Balkanrute. Da flygtninge hobede sig op under elendige forhold i Budapest og andre ungarske byer, besluttede den tyske kansler Angela Merkel den 31. august 2015 midlertidigt at åbne grænserne og suspendere fra Dublin-reglerne, der fastlægger, at flygtninge skal søge og få behandlet deres asylsag i det første EU-land, de ankommer til. Der var på dette tidspunkt stor opbakning til denne politik i de tyske medier, i et flertal af den tyske befolkning og formodentlig også et flertal i det danske mindretal i Sydslesvig. Dette kom til udtryk i den såkaldte Willkommenskultur. Det gjaldt dog ikke for selve Danmark, hvor et politisk flertal var bekymret og indførte tiltag, der skulle gøre det mindre attraktivt at søge asyl her. Flensborg blev så en hotspot, idet mange flygtninge strandede på banegården på vej til Sverige, der ligesom Tyskland havde hilst borgerkrigsflygtningene velkommen i en periode i sommeren og efteråret 2015.

SSW havde ikke nogen officiel holdning til flygtningepolitikken; men der var en del kendte sydslesvigere og SSW-medlemmer, som aktivt støttede modtagelsen af flygtningene. Flensborg Avis interviewede flere mindretalsmedlemmer, der gav udtryk for at støtte den tyske regerings mere åbne politik og samtidigt kritiserede Danmarks afvisende holdning over for flygtningene.

Denne fortælling prægede også danske mediers dækning af flygtningekrisen i grænselandet. I løbet af efteråret 2015 udviklede situationen sig kritisk. Mens EU forhandlede med Tyrkiet om at stoppe flygtninges sejlads over det Ægæiske Hav, lukkede først Ungarn og siden Østrig, Slovenien og Kroatien effektivt Balkanruten. Sverige indførte den 4. januar 2016 grænsekontrol ved indrejse fra syd og dermed også over Øresund. Det fik Danmark til at følge trop samme dag ved at indføre midlertidig grænsekontrol ved indrejse fra syd. I praksis blev kontrollen indskrænket til de tre vejgrænseovergange ved Padborg, Frøslev og Kruså, til Rødby og Gedser færgehavne og jernbanens hovedstrækning (Padborg), mens de øvrige grænseovergange forblev ubevogtede. Denne "midlertidige" grænsekontrol blev siden forlænget hvert halvt år og gælder fortsat, men med lempelser siden 12. maj 2023. I 2016 blev grænsekontrollen begrundet over for EU med ukontrolleret migration. Sidenhen var det terrorfare, almindelig grænseoverskridende kriminalitet og efter Ruslands angreb på Ukraine den 24. februar 2022 følgerne af denne krig, Danmark (og andre EU-lande) henviste til som argument for at forlænge den "midlertidige" grænsekontrol.

Grænsekontrollen er de facto en stikprøvekontrol, hvor især mennesker med sydlandsk eller muslimsk udseende eller biler med østeuropæiske nummerplader bliver stoppet. Mange mennesker i grænselandet, især pendlere, føler sig dog generet af den og protesterede energisk: Man havde vænnet sig til en åben grænse, som fungerede godt, og er irriteret over den mistillid, grænsekontrollen er udtryk for. Det kommer regelmæssigt til kødannelser i forbindelse med helligdage og i ferietider, der gør det svært for pendlere at planlægge kørselstid.

Sammen med pendlerforeninger har de to mindretalspartier SSW og SP været toneangivende i protesten mod grænsekontrollen. De har ved flere lejligheder gjort opmærksomme på problematikken og opfordret til lempelser. De har sammen arrangeret flere debatmøder om emnet. Sammen med mindretalsaviserne Flensborg Avis og Der Nordschleswiger blev der i sommer 2022 kørt en kampagne, hvor flere ekspertudtalelser blev indhentet. Desuden fremhævedes interne dokumenter fra det danske politi, der ligeledes udtalte sig kritisk om grænsekontrollens effektivitet i forhold til de brugte ressourcer. Den 18. november 2022 opfordrede SSW-formanden Christian Dirschauer i en hilsen på Venstres landsmøde Danmark til at afskaffe grænsekontrollen. SSW's forbundsdagsmedlem Stefan Seidler opfordrede jævnligt til at afskaffe grænsekontrollen, som han betegnede som symbolpolitik. Skærtorsdag, den 6. april 2023 gennemførte SSW og SP en fælles aktion ved grænseovergangen

SSW og SP gennemførte skærtorsdag den 6. april 2023 en fælles protestaktion mod grænsekontrollen ved Padborg grænseovergang.

Padborg, hvor de uddelte blomster til ventende bilister og gentog budskabet om at afskaffe grænsekontrollen. Netop den dag var ventetiden ved grænseovergangen dog beskeden.

Vildsvinehegnet

Efter den fysiske grænsekontrol kom bygningen af det såkaldte vildsvinehegn i 2019. Afrikansk svinepest, som er ufarlig for mennesker, men dødelig for svin, var blevet konstateret i Polen. Vildsvin var med til at udbrede sygdommen, så derfor besluttede den danske regering at bygge et 1,5 meter højt og 69 km langt hegn langs grænsen fra Flensborg Fjord i øst til Vadehavet i vest for at inddæmme smittefaren, der på sigt ville true dansk svineproduktion. Dette var den første fysiske markering af hele grænsen i landskabet og udløste heftig protest bl.a. fra SSW og SP. Mindretalspartiernes ungdomsorganisationer SSWU og junge SPitzen gjorde grin med det nye hegn ved at spille boldspil hen over grænsehegnet (se afsnittet nedenfor om SSW Ungdom).

Covid-19-pandemien

Da SARS-CoV-2 virussen (i daglig tale covid 19 eller corona) begyndte at sprede sig i Europa i begyndelsen af marts 2020, besluttede den danske regering imod verdens sundhedsorganisation WHOs anbefaling den 14. marts 2020 at lukke grænserne som led i en generel nedlukning af størstedelen af det offentlige liv. Det skete på 100-års-dagen for folkeafstemningen i Zone II i 1920 og samme dag, som den danske kulturminister Joy Mogensen sammen med tyske kolleger skulle have åbnet en udstilling på Flensborg Bymuseum og ved den lejlighed skulle have underskrevet en fælles ansøgning til UNESCO om anerkendelsen af den dansk-tyske mindretalsmodel som immateriel verdenskulturarv. Underskriften blev sat 14 dage senere, men ansøgningen blev afvist af UNESCO i december 2021.

Alle grænseovergange blev blokeret, ikke blot vejene, men også overgange, der kan krydses til fods og med cykel. Grænsen forblev lukket frem til 15. juni 2020 – 100-års-dagen for den officielle grænsedragning mellem Danmark og Tyskland. I de tre måneder kunne kun grænsependlere, personer med særligt anerkendelsesværdige formål og danske statsborgere krydse grænsen. Tilhørsforholdet til det danske mindretal var

ingen gyldig grund. I slutningen af maj 2020 skete der en lettelse, så personer med en kæreste, sommerhus eller bedsteforældre i Danmark også kunne rejse ind, men ingen undtagelse for mindretalsmedlemmer. Det fik den 22. maj 2020 Flensborg Avis' chefredaktør Jørgen Møllekær til at skrive, at "logikken i, hvem fra det danske mindretal, der nu får adgang til det hellige moderland, er godt nok svær at få øje på."

Danmark stod ikke alene med beslutningen om at lukke grænsen, andre lande gjorde tilsvarende. Grænselukningen var drastisk, og især mindretallene i det dansk-tyske grænseland gjorde hurtigt opmærksomt på, at en åben grænse var deres livline til kin-staten – landet de føler sig beslægtede med. Det blev tydeligt, at man havde vænnet sig til en åben grænse, som havde mistet betydning for mange især i mindretallene. SSW og SP var energiske fortalere for at hæve restriktionerne i det mindste for borgerne i grænselandet. Begrundelse var bl.a., at smittetallene i det landligt prægede Sydslesvig i begyndelsen af pandemien lå langt under smittetallene i storbyerne. Partierne havde succes, idet den danske regering tog hensyn ved de første lettelser i grænsepassage i maj 2020 og senere ved at undtage borgere bosat i Slesvig-Holsten fra reglen om, at

Kontrol og lukning af den dansk-tyske grænse 2016-2023

4. januar 2016:	Danmark indfører midlertidig grænsekontrol som reaktion på migrations- og flygtningekrisen i Europa. Grænsekontrollen forlænges efterfølgende frem til maj 2016. Da beslutter EU, at grænsekontrollen kan forlænges op til seks måneder ad gangen begrundet i den ekstraordinære situation ved Schengenområdet ydre grænser. Danmark forlænger grænsekontrollen hver sjette måned.
14. marts 2020:	Begrundet i Covid-19-pandemien lukkes grænseovergangene til Danmark, og der indføres fuld indrejsekontrol.
15. maj 2020:	SSW og SP opfordrer til lempelse af grænselukningen for mindretallet og grænselandet.
15. juni 2020:	Grænselukningen ophæves, men kontrollen fortsætter.
25. oktober 2021:	Grænsekontrollen begrundet i covid-19-pandemien ophører, og den midlertidige grænsekontrol genindføres.
14. april 2023:	Den danske regering meddeler, at grænsekontrollen lempes i tiden 12. maj 2023 til 11. november 2023.

I maj 2011 inviterede SSW og SP sammen til en sprogdag i Padborg.

det krævede et anerkendelsesværdigt formål for indrejsetilladelse. Den 15. maj 2020 opfordrede SSW og SP til en lempelse af grænselukningen grundet covid-19-pandemien til gavn for mindretallene og hele grænselandet.

I sommeren 2023 var alle pandemirelaterede restriktioner borte, og den danske regering har lempet grænsekontrollen til lettelse for pendlere, turister og borgere fra grænselandet. Det skyldes bl.a. SSWs vedholdende indsats. Grænsekrisen virkede samtidig som katalysator for samarbejdet mellem mindretalspartierne SSW og SP.

Samarbejdet med det tyske mindretals Slesvigsk Parti

I 2010erne begyndte SSW og SP at indgå et tættere samarbejde. Det blev forstærket som følge af indførelsen af grænsekontrollen i 2016 og især under grænselukningen marts-juni 2020. De to partiers fælles interesser omfatter mindretalspolitik og grænseregionale problemstillinger. De er begge fortalere for samarbejde og fælles løsninger på tværs af grænsen. Interessefællesskabet førte til en lang række fælles initiativer.

I februar 2012 mødtes SSW's formand Flemming Meyer og landssekretær Martin Lorenzen med SP's formand Carsten Leth Schmidt og sekretær Gösta Toft i Slesvig og blev enige om at øge samarbejdet om konkrete projekter. De to partier drøftede bl.a. flertalspolitikeres manglende forståelse for ligestilling og mindretalspartiernes status. De var enige om, at de eksisterende særregler for mindretallenes politiske repræsentation er nødvendige, og SP ville søge om fuldt medlemskab i EFA. SSW's landssekretær Martin Lorenzen fremhævede de fælles interesser med hensyn til mindretalspolitik og grænseoverskridende samarbejde, hvor mindretallene og de to partier kan være brobyggere. I den forbindelse henviste han til en fælles udtalelse mod øget grænsekontrol. Samtidig understregede Lorenzen dog, at "vi arbejder på hver sit mindretalspolitiske grundlag." Det blev aftalt at afholde en fælles konference om grænseoverskridende samarbejde i Padborg i begyndelsen af september 2013. Her blev det besluttet at nedsætte en fælles arbejdsgruppe der skal drøfte og udarbejde forslag til løsninger på de udfordringer, landdistrikterne på begge side af grænsen konfronteres med.

Efter at SP opnåede markant stemmefremgang ved kommunalvalget de fire sønderjyske kommuner Tønder, Sønderborg, Aabenraa og Haderslev i november 2013 (fra i alt 5.249 stemmer i 2009 til 8.620 i 2013), ønskede Flemming Meyer

I 2012 mødtes SSW's formand Flemming Meyer og landssekretær Martin Lorenzen med SP's formand Carsten Leth Schmidt og sekretær Gösta Toft i Slesvig

tillykke med den store valgsejr og tolkede resultatet med stemme- og mandatfremgang som et godt udgangspunkt for at forbedre det grænseoverskridende samarbejde.

Den gode kontakt blev plejet, og samarbejdet blev videreudviklet. I februar 2015 kunne SSW's landssekretær Martin Lorenzen konstatere, at "SSW har et fremragende samarbejde med SP." Der blev gjort brug af hinandens kompetencer, og f.eks. mødte en gruppe SSW-kommunalpolitikere den 27. juni 2015 repræsentanter for SP i Aabenraa for at høre om kommunalpolitik i Danmark.

I EFA-sammenhæng fremmede de to mindretalspartier fælles interesser. I marts 2016 fremlagde SSW og SP på EFA-kongressen på Korsika et fælles resolutionsforslag om flygtningekrisen, grænsekontrol og mindretalsrettigheder. Den 30. november 2016 inviterede SSW og SP således til en temaaften i Flensborg om status for det grænseoverskridende samarbejde. Det førte til nedsættelsen af en fælles arbejdsgruppe, som skulle udarbejde konkrete forslag til mere samarbejde.

Grænselukningen og restriktionerne under covid-19-pandemien fra 14. marts 2020 satte for alvor skub i samarbejdet. Den 23. april 2020 sendte SSW's formand Flemming Meyer og SP's formand Carsten Leth Schmidt et fælles brev til den danske statsminister Mette Frederiksen og den slesvig-holstenske ministerpræsident Daniel Günther med konkrete forslag til en trinvis genåbning af grænsen for først slægtninge og lægebesøg, siden alle borgere med bopæl i Region Sønderjylland-Slesvig. Dernæst skulle grænsen åbnes for alle borgere inkl. turister fra Danmark og Slesvig-Holsten, førend en fuldstændig genåbning kunne finde sted. Mens Günther svarede imødekommende, ville den danske regering afvente udviklingen i nabolandene. Det fik SSW og SP til den 13. maj 2020 i en pressemeddelelse at kræve, at åbningen af den dansk-tyske grænse ikke må betinges af udviklingen f.eks. i Sverige.

Den 15. maj 2020 fremsendte formændene for SSW og SSF på vegne af det danske og formændene for SP og Bund Deutscher Nordschleswiger for det tyske mindretal en fælles appel til den danske regering om ikke at glemme grænselandets og mindretallenes tarv, eftersom Danmark åbnede op for turisters indrejse. De argumente-

rede for, at det under hensyntagen til det dengang lave smittetryk i grænseregionen ville være forsvarligt at genåbne for grænsepassage for alle regionens beboere, herunder mindretallene: "Det ville være meget trist, hvis der opstår det indtryk, at turisterne er vigtigere end mindretallenes og grænseregionens tarv." Flemming Meyer og Carsten Leth Schmidt fulgte den 28. maj 2020 op med et åbent brev til den danske justitsminister Nick Hækkerup, som blev opfordret til at åbne grænsen for regionens indbyggere. Det skete på baggrund af frustration over, at regeringen i København ikke havde reageret tilstrækkeligt imødekommende på et åbent brev fra SP til statsministeren og de sønderjyske folketingsmedlemmer om spørgsmålet fra 20. april 2020. Flemming Meyer udtalte den 27. maj 2020 til Flensborg Avis: "Corona har vist, at i realiteten spiller vi, mindretallet, ingen rolle i København, og det er jeg dybt skuffet over."

Den 29. maj 2020 meddelte statsminister Mette Frederiksen på et pressemøde, at grænsen ville blive genåbnet, og hun nævnte i den forbindelse udtrykkeligt mindretallene og 100-års-jubilæet for grænsedragningen. SP's formand Carsten Leth Schmidt betegnede udviklingen forsigtigt optimistisk ved at vurdere, at glasset nu var halvt fuldt, mens Flemming Meyer tolkede udmeldingen som et løfte om normalisering. Den 15. juni 2020 blev grænsepassagen igen mulig, men kontrollen førte undertiden til lange kødannelser ved indrejsen til Danmark. Det fik SSW og SP til den 22. juli 2020 at opfordre den danske regering til at reducere kødannelser ved grænsen. Lige siden har de to partier ideligt argumenteret for at ophæve eller i det mindste gøre grænsekontrollen mere smidig. Det skete først fra medio maj 2023.

Den 6. august 2021 fremsatte de to mindretalspartier forud for kommunalvalget i Danmark og forbundsdagsvalget i Tyskland et fælles princippapir med bl.a. krav om styrkelse af det grænseoverskridende samarbejde. I den forbindelse udtalte Flemming Meyer:

"Vi er kommet fra et 'mod hinanden' til et 'med hinanden', hvilket også afspejler sig i det tætte samarbejde mindretalspartierne har. Det ville have været utænkeligt for bare 20 år siden. Derfor er det vigtigt, at vi sætter skub i samarbejdet i regionen både på kultur- og erhvervsområdet. Det er netop det SSW og SP ønsker at bidrage til med væres fælles politiske udspil."

SSW's spidskandidat til forbundsdagsvalget Stefan Seidler bebudede, at han ville arbejde for, at de politiske aktører i det dansk-tyske grænseland vil kunne få høringsret, når Berlin og København beslutter love af betydning for grænselandet, herunder pendleres vilkår. Konkret foreslog

Seidler og SP's spidskandidat ved kommunalvalget i Sønderborg Stephan Kleinschmidt fælles dansk-tysk erhvervsfremmeindsats, koncepter for lokal og regional erhvervsudvikling og bæredygtighed, flere midler til den såkaldte cluster-politik inden for vedvarende energi, brint, fødevarer, turisme, oplevelsesøkonomi, maritime erhverv, sundhed og logistik, en hurtigere anerkendelse af sammenlignelige uddannelser samt udbygningen af offentlig transport og infrastruktur på tværs af grænsen inkl. en fælles dansk-tysk grænsebanegård.

Da SP-politikeren Jørgen Popp Petersen efter kommunalvalget i november 2021 blev borgmester i Tønder kommune, ønskede SSW straks tillykke og fremhævede mulighederne for et forstærket grænseoverskridende samarbejde på vestkysten. Den nyvalgte SSW-formand Christian Dirschauer betegnede udpegningen som et godt signal for grænselandet og historisk: "Det viser atter engang, hvor langt vi i fællesskab er nået som flertals- og mindretalsbefolkning her i grænseregionen." Desuden håbede han, at valget af en SP-borgmester vil kunne give yderligere skub til realiseringen af SSW og SP's fælles strategipapir.

Ungdomsorganisationerne SSWUngdom og junge SPitzen samarbejdede også om emner af fælles interesse. I november 2017 tog SSWU's formand Christopher Andresen og junge SPitzens Tobias Klindt initiativ til at intensivere samarbejdet på et fælles bestyrelsesmøde. Det blev aftalt at mødes flere gange årligt. I efteråret 2017 talte SSWU ca. 200, junge SPitzen ca. 300 medlemmer, deraf dog en del passive. Samarbejdet blev omsat i fælles aktioner i forbindelse med rejsningen af vildsvinehegnet og i protester mod grænsekontrollen.

I slutningen af februar 2022 besøgte SSW-formand Christian Dirschauer sammen med SSW-landssekretær Martin Lorenzen SP i Aabenraa, hvor daværende formand Carsten Leth Schmidt, næstformanden Rainer Naujeck, regionaludvalgsformand Gösta Toft og partisekretær Ruth Candussi tog imod. Her drøftedes en lang række punkter af fælles interesse – ud over lempelsen af grænsekontrollen

I november 2017 mødtes repræsentanter for SSWU og junge SPitzen til et fælles bestyrelsesmøde.

gjaldt det bl.a. en forbedring af miljøsituationen i og omkring Flensborg Fjord, optimering af grænseoverskridende jernbaneforbindelser med etableringen af en fælles dansk-tysk grænsebanegård, en forbedring af busforbindelserne med etablering af særlige bus- og pendlerspor ved grænseovergangene samt afholdelsen af en dansk-tysk transportkonference. De to partier var også enige om, at der skal ske en optimering af gensidig anerkendelse af uddannelser, styrkelse af turismesamarbejdet og italesættelse af den såkaldte geoblocking, som forhindrer, at nabolandets digitale medietilbud kan bruges.

Efter at Rusland den 24. februar 2022, havde startet en angrebskrig mod Ukraine og besatte store dele af landet, tog SSW og SP i begyndelsen af marts 2022 sammen afstand fra krigen. SP tilsluttede sig eksplicit en resolution vedtaget på SSW's landsmøde, der fordømte Ruslands invasion, krævede indstillingen af alle kamphandlinger, udtrykte støtte til EU's sanktioner mod Rusland, opfordrede til hurtig hjælp til ukrainske flygtninge og krævede, at Ukraines mange mindretal skal sikres retten til sprog og kultur.

I maj 2022 fremsatte SSW og SP et fælles resolutionsforslag på EFA-kongressen i Las Palmas på Gran Canaria. Heri blev EU opfordret til at undersøge, hvilke følger covid-19-restriktionerne og herunder grænselukninger har haft for Europas mindretal. Forslaget blev enstemmigt vedtaget. De fælles bestræbelser på at få fjernet grænsekontrollen fortsatte med flere initiativer: Den 1. december 2022 afholdt SSW og SP et grænsetopmøde med deltagelse af politikere fra Danmark og Slesvig-Holsten, interessenter, grænsependlere og repræsentanter for Padborg Transportcenter og Aktiv Bus Flensburg deltog. Debatten mundede ud i en fælles opfordring til den danske justitsminister om af afskaffe den fysiske grænsekontrol.

Samarbejdet mellem de to mindretalspartier har således udviklet sig til en kontinuerlig dialog med fælles initiativer og varetagelse af ikke blot mindretallenes, men hele grænselandets interesser med hensyn til det grænseoverskridende samarbejde. Det er en markant videreudvikling af kontakterne mellem det danske og tyske mindretal, som også er kommet til udtryk i fælles initiativer inden for sammenslutningen af europæiske mindretals- regionalist- og nationalistiske partier EFA (se nedenfor).

2021: Tilbage i Forbundsdagen efter næsten 70 år

Som omtalt havde SSW været repræsenteret i den (vest-)tyske Bundestag (Forbundsdagen) i dennes første valgperiode 1949-53, men kunne

ikke genvinde mandatet i 1953, selv om SSW som nationalt mindretalsparti var fritaget fra spærregrænsen på 5 % af stemmerne. SSW opstillede til forbundsdagsvalg frem til 1961. Efter det gode landdagsvalg i 1996 gik bl.a. Karl Otto Meyer ind for, at SSW skulle prøve kræfterne igen, nu hvor der var en realistisk chance for at vinde et mandat. Der var dog mange i partiet, der mente, at dette ville overbelaste SSW som parti. De fleste SSW'ere er frivillige, men der var også intern strid om, hvad et enkelt mandat i Berlin kunne bevirke, og om SSW skulle blande sig i de store politiske spørgsmål, herunder hvem der skulle være Tysklands kansler. Spørgsmålet blev drøftet på landsmødet i juni 2005, hvor 72 delegerede stemte mod at opstille, mens 34 var for. I 2009 blev spørgsmålet igen sat på dagsordenen, hvor hele 63 af 86 delegerede var imod opstilling til forbundsdagsvalget.

Med tiden kom der nye argumenter til. Tilskudskrisen i 2010-12 havde vist, at Berlin var en vigtig aktør i det dansk-tyske grænseland og dets mindretalsmodel. Det blev også flere i mindretallet og SSW, der mente, at det var vigtigt at have en repræsentation i Berlin, hvor der blev truffet mange beslutninger, der vedrørte mindretallet og grænselandet. SSW's regeringsdeltagelse i Kiel fra 2012 var en yderligere faktor, der gav den nødvendige selvbevidsthed. Mindretallets parti rådede over kompetencen til at være med til at føre den store politik. Ikke desto mindre var der op til forbundsdagsvalget i 2017 ingen forslag om opstilling. Det ændrede sig dog efterfølgende. I juni 2019 besluttede landsstyrelsen enstemmigt, at partiet skulle drøfte opstilling til forbundsdagsvalget. I maj 2020 afholdt SSW regionalkonferencer i Flensborg, Slesvig og Bydelstorp, hvor alle interesserede medlemmer kunne være med til at drøfte en eventuel opstilling. Her var der flertal for opstilling: 65 % ved regionalmødet i Flensborg, 60 % i Slesvig og 84 % i Bydelstorp. Det samlede billede var 72 % for, 25 % imod og 3 % afholdelser. Signalet for opstilling var således entydigt. På et ekstraordinært landsmøde den 19. september 2020 besluttede et flertal af 66 delegerede (mod 41 nej-stemmer og fire blanke stemmer), at SSW skulle stille op til forbundsdagsvalget i september 2021.

Fra SSW´s regionalkonference i Slesvig

To kvinder og en mand vil være spidskandidat

Dernæst gjaldt det om at finde frem til, hvem der skulle blive SSWs kvinde/mand i Berlin. Tre SSW'ere kastede hatten i ringen om at blive

første på listepladsen – realistisk nok den eneste, der ville have en chance for at opnå valg: Sybilla Nitsch (40 år) fra Nordfrisland, SSWU's forkvinde Maylis Roßberg (20 år) fra Kiel og Stefan Seidler (40 år) fra Flensborg – tidligere formand for SSWU og siden 2012 ansat i det slesvig-holstenske Europaministerium til at varetage delstatens samarbejde med Danmark. De tre kandidater fremtonede hver med deres særlige profil for, hvordan de ville varetage mandatet i Berlin. Grundet corona blev der den 17. december 2020 streamet en spidskandidatduel mellem de tre.

Sybilla Nitsch var SSW's kredsformand i Nordfrisland, lærer på den danske skole i Husum og havde repræsenteret SSW i mange år i kommunerådet og i Nordfrislands kredsdag. Ved siden af SSW's kerneområde mindretal havde hun klimapolitik på sin agenda, mere støtte til kultur, historie og sprog og ønskede at repræsentere regionen i Berlin uafhængigt af ideologier. Ved siden af SSWU-hvervet var Maylis Roßberg næstforkvinde i European Free Alliances ungdomsorganisation. Hun mente, at SSW burde være et regionalt, socialt og miljøorienteret parti – og at spidskandidaten burde udstråle dette. Det mente hun, at hun gjorde, således at hun trods sin unge alder var den bedste til at bringe et frisk pust til Berlin med et SSW-mandat. Hendes agenda reflekterede mange unges bekymringer om klimakrisen og politikernes manglende indsats på området. Stefan Seidler fremhævede SSW's rolle som regionens advokat med den klassiske SSW-fortælling om, at Sydslesvig eller Nordtyskland i det hele taget blev forfordelt i tysk infrastruktur- og regionalpolitik: der kommer ikke penge nok til Norden. Han ville samtidigt gøre brug af sine erfaringer i det dansk-tyske samarbejde i Berlin.

De tre kandidater viste en politisk bredde svingende mellem to mærkesager: på den ene side SSW som regionens advokat, der på grund af kendskab til danske og tyske forhold var særdeles velegnet til at fremme regionens udvikling i grænseoverskridende perspektiv og kunne åbne blikket for nye samarbejdsmuligheder, og på den anden side SSW som særligt nordisk parti – hvor det nordiske oversattes med et særligt menneskesyn og et miljøvenligt, progressivt samfund til fælles bedste. Stefan Seidler var mere den klassiske kandidat: søgende til den politiske midte med inddragelse af de forskellige fløje for pragmatisk at kunne forbedre regionens udvikling. Sibylla Nitsch og Maylis Roßberg repræsenterede en mere følsom og feministisk tilgang til politik med specifikke holdninger, og i Roßbergs tilfælde en mere radikal tilgang til emner som fx klimapolitik.

Den 8. maj 2021 afholdt SSW landsmøde på A. P. Møller Skolen i Slesvig for at fastlægge kan-

De tre spidskandidater på talerstolen den 8. maj 2021. Fra venstre: Maylis Roßberg, Stefan Seidler og Sybilla Nitsch.

didatlisten til forbundsdagsvalget, og det blev spændende. I første valgrunde faldt der 36 stemmer på Maylis Roßberg, 38 på Sybilla Nitsch og 53 på Stefan Seidler. Det kom til kampvalg mellem Nitsch og Seidler, som Seidler vandt med 68 stemmer foran Nitsch med de 59 – et knapt resultat. Nogle delegerede gav udtryk for, at de havde ønsket sig mere opbakning til Seidler, men resultatet viste endnu engang SSW's politiske bredde, og de tre kandidaters forskellige kompetencer og mærkesager.

Med Stefan Seidler fik SSW en spidskandidat, der hidtil mest havde trukket i trådene bag kulissen, som Flensborg Avis' journalist Niels Ole Krogh udtrykte det. Opvokset i Flensborg-bydelen Weiche (Sporskifte) havde Seidler i sin tid genopbygget SSW-U – og var med til at organisere de kontroversielle demonstrationer mod Pia Kjærsgårds deltagelse i årsmøderne i 2001. Efter studentereksamen og militærnægtertjeneste i Flensborg læste han statskundskab i Århus, var aktiv og næstformand i Radikal Ungdom og stillede uden at opnå valg op til europaparlamentsvalget for De Radikale i 2004 og til folketingsvalget i 2007. Det var dog erfaringerne som Region Syddanmarks ansvarlige for det grænseoverskridende samarbejde, der blev grundlaget for hans politiske agenda, først som embedsmand og koordinator for dansk-tysk samarbejde i det slesvig-holstenske Europaministerium (fra 2014) og siden som forbundsdagskandidat.

Efter at spidskandidaten og de 13 andre kandidater til landslisten og valgkredsene var blevet fundet, kunne planlægningen fortsætte. SSW skulle godkendes som opstillingsberettiget og måtte fremsende en ansøgning til forbundsvalgnævnet (Bundeswahlausschuss). Den 16. juli 2021 meddelte nævnet, at SSW kunne godkendes som nationalt mindretalsparti, idet det anerkendte, at SSW er udgået af det danske og frisiske mindretal, for tiden har mindretallet som medlemsstamme, og at partiets program

er præget af det. Som mindretalsparti blev SSW fritaget fra at indsamle underskrifter, førend det kunne opstille. Valgkampen kunne gå i gang. Her satsede SSW på vikingemotiver og slog på de regionale rødder. Partiet formulerede tre kernekrav: "Minderheiten schützen und fördern" (beskytte og støtte mindretallene), "Den Norden stärken – Regional und nachhaltig" (styrke norden – regionalt og bæredygtigt) og "Politik skandinavisch gestalten" (påvirke politik på nordisk vis). SSW satte sig selv som mål, at det ville opnå i alt 50.000 stemmer svarende til 2,9 %, deraf 35.000 lig 5,6 % i Sydslesvig.

Forbundsdagsvalget den 26. september 2021

Efter en intens valgkamp fandt valget sted søndag. den 26. september 2021. Resultatet blev markant bedre end håbet, da SSW i valgkampen havde skønnet, at 40-50.000 stemmer ville være nok til at vinde et mandat i Berlin. SSW opnåede i alt 55.578 stemmer lig 3,2 % af alle andenstemmer i hele Slesvig-Holsten. Det var 6.600 stemmer flere, men i procent af stemmerne 0,1 % lavere end ved SSW's skuffende landdagsvalg

i 2017, var det alligevel mere end nok til at opnå valg til Forbundsdagen. SSW opnåede dog betydeligt højere stemmetal ved landdagsvalgene i 2000, 2009 og 2012 med hhv. 60.367, 69.701 og 61.025 stemmer. Ved forbundsdagsvalget i 1961, da SSW opstillede sidste gang, opnåede det kun 25.449 stemmer og 1,9 %. Politologerne Wilhelm Knelangen og Sandra Brunsbech fra universitetet i Kiel har beregnet, at SSW ville have vundet forbundsdagsmandatet med blot 28.950 andenstemmer, og at mandat nummer to ville kunne være blevet opnået med 87.000 andenstemmer. SSW lå således sikkert over stemmekravet til det yderste mandat i den meget store Forbundsdag, der blev valgt i 2021.

SSW's kandidater, der kun opstillede i Sydslesvig samt Pinneberg, som Helgoland tilhører politisk-administrativt, fik i alt 35.027 førstestemmer lig 2,0 af alle stemmer i Slesvig-Holsten. Stefan Seidler opnåede i sin valgkreds Flensborg-Sles-

"Bundeswahlgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 23. Juli 1993 (BGBl. I S. 1288, 1594), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 3. Juni 2021 (BGBl. I S. 1482) geändert worden ist"

§ 6 Wahl nach Landeslisten

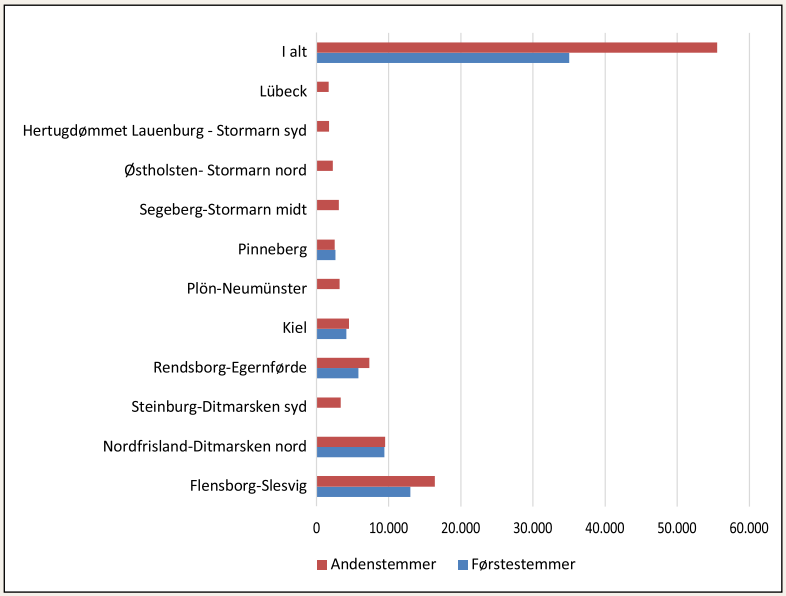
(3) Bei Verteilung der Sitze auf die Landeslisten werden nur Parteien berücksichtigt, die mindestens 5 Prozent der im Wahlgebiet abgegebenen gültigen Zweitstimmen erhalten oder in mindestens drei Wahlkreisen einen Sitz errungen haben. Satz 1 findet auf die von Parteien nationaler Minderheiten eingereichten Listen keine Anwendung.

vig 13.020 førstestemmer lig 7,3 %. Dermed blev han kun nummer fire i sin valgkreds, der blev vundet af den grønne politiker Robert Habeck, der efter regeringsdannelsen af SPD, De Grønne og FDP blev vicekansler og erhvervs-/økonomiminister. Sybilla Nitsch opnåede 9.396 stemmer og 6,6 % i Nordfrisland-Ditmarsken. Maylis Roßberg opnåede 5.833 stemmer og 3,6 % i Egernførde-Rendsborg. Marcel Schmidt fik 4.157 stemmer og 2,7 % i Kiel, mens Claudia Edmund opnåede 2.573 stemmer og 1,4 % i Pinneberg-valgkredsen.

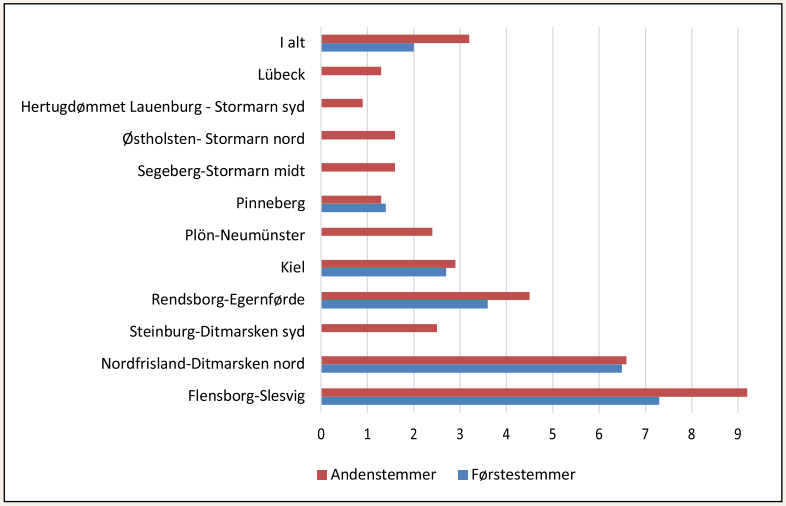
SSW's landssekretariat kunne efterfølgende beregne, at SSW havde opnået 37.669 stemmer i Sydslesvig svarende til 5,9 %. I Flensborg-Slesvig-valgkredsen havde 9,2 % stemt på SSW. I Nordfrisland-Ditmarsken var det 6,6 %, i Egernførde-Rendsborg 4,5 % og 2,9 % i Kiel. I Holsten havde knap 18.000 lig 1,6 % stemt på SSW. Her varierede stemmeandelen fra 0,9 % i Lauenborg-Stormarn syd-kredsen til 2,5 % i Steinburg-Ditmarsken nord.

En undersøgelse af vælgervandringer fra forbundsdagsvalget i 2017 til 2021 viste naturligvis, at SSW tiltrak vælgere fra alle partier: flest kom med 13.500 fra CDU, 9.300 fra SPD, 7.500 fra De Grønne, 6.100 fra FDP, 4.700 fra AfD og 4.000 fra Die Linke samt 700 fra partiet Alternative.

SSW´s stemmetal ved forbundsdagsvalget 2021

SSW´s stemmeandele ved forbundsdagsvalget 2021 i procent

Endelig havde 8.600 personer, som ikke havde stemt i 2017, sat deres kryds ved SSW i 2021. SSW tiltrak således vælgere fra hele det politiske spektrum. Vælgervandringer set i forhold til landdagsvalget 2017 viste et lidt andet billede: Her havde 9.500 sofavælgere ved landdagsvalget 2017 stemt på SSW ved forbundsdagsvalget 2021. Dertil kom 5.600 fra CDU og 600 stemmer fra Pirat-partiet. Til gengæld måtte SSW afgive 4.000 af sine landdagsvalgstemmer i 2017 til De Grønne, 1.400 til SPD, 800 til AfD, 800 til Basis/Wir 2020 og 500 til FDP. SSW's vælgere er altså ikke lige trofaste og syntes at skifte mellem mange forskellige ideologisk prægede tilbud.

Forbundsdagsvalget blev oplevet som en stor sejr for SSW og hele mindretallet. Efter 68 år kunne SSW igen markere mindretallets interesser på forbundsplan, og det gav partiet markant medvind.

Stefan Seidler i Forbundsdagen

Valget af et SSW-medlem af Forbundsdagen for første gang siden 1949 afstedkom meget stor medieopmærksomhed i Tyskland. Stefan Seidler og dermed SSW blev omtalt jævnligt og positivt i en lang række medier. Seidler har selv skønnet, at han i tiden efter valget var blevet kontaktet af 600 medier fra Tyskland og udlandet. Det øgede kendskabet til SSW eksponentielt og skabte interesse for mindretallene i grænselandet. Samtidig styrkede det SSW's synlighed i Slesvig-Holsten, hvilket skulle vise sig som fordel ved landdagsvalget i 2022. Seidler formåede dygtigt at skabe situationer, hvor der blev rapporteret om SSW-forbundsdagsmedlemmet og dermed om mindretallene. Da Olaf Scholz blev valgt til forbundskansler i Forbundsdagen den 8. december 2021, overrakte Seidler ham en kurv med Ingrid Marie-æbler fra Flensborg Fjord-området og vakte dermed bifald og afstedkom positiv medieopmærksomhed.

Den 8.12.2021 overrakte Stefan Seidler en kurv med æbler, da han ønskede Olaf Scholz (SPD) tillykke med valget til forbundskansler.

Selv om intensiteten i interessen aftog efter nogle måneder, var det muligt at skabe en anden bølge af medieopmærksomhed i forbindelse med forbundsdagsdebatten i anledning af 25-året for Europarådets pagt om regionale eller mindretalssprog den 2. marts 2023. Seider indledte sin korte taletid med få sætninger på frisisk og sluttede af på højtysk og dansk, mens hovedparten af indlægget blev holdt på plattysk. Han fremhævede SSWs kernekrav og opfordrede Bundeszentrale für politische Bildung til forstærket oplysningsarbejde om mindretal. Da flertallet af de andre indlæg også overvejende eller helt blev holdt på plattysk, opnåede debatten stor opmærksomhed i de tyske medier.

Medieopmærksomheden er dog kun en del af arbejdet som forbundsdagsmedlem. Det daglige arbejde kræver et godt netværk, mange samtaler og konkrete tiltag, og der skal løbende kommunikeres udadtil. Hans officielle hjemmeside https://stefan-seidler.info/ giver især informationer på tysk, men tilbyder en kort velkomst på dansk. Her oplyser han:

”I 2021 blev jeg valgt til den tyske Forbundsdag for Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW). Dette er partiet for det danske mindretal og friserne i den tyske delstat Slesvig-Holsten. Vi er et regionalparti fra det nordligste Tyskland.

Jeg arbejder for beskyttelsen af mindretal og for at fremme det nordlige Tyskland (Sydslesvig) mere i Berlin. Vores grænseregion skal altid være et sted, hvor folk gerne vil leve og derfor skal vi udvikle den. Jeg ta'r fat og vil forhindre, at vores region forsvinder mere og mere i metropolernes skygge og vi bliver glemt i Berlin.”

På hjemmesiden findes også de pressemeddelelser, han har udsendt i sin tid i Forbundsdagen. I tidsrummet 24.11.2021 til 3.5.2023 udsendte Seidlers kontor i alt 68 pressemeddelelser. Deraf fokuserede knap en tredjedel på nationale mindretal, herunder to på det tyske mindretal i Polen. De andre pressemeddelelser havde især fokus på regionaludvikling, trafikinfrastruktur, nordisk inspiration til politisk udvikling samt grænseoverskridende samarbejde og matchede således de målsætninger, SSW gik til forbundsdagsvalget på. Samtidig er det områder, Seidler har særlig indsigt i fra sit tidligere arbejde som den slesvig-holstenske landsregerings koordinator for samarbejdet med Danmark, som Anke Spoorendonk hentede ham til i 2014.

I pressemeddelelsen af 24. november 2021 udtrykte han skuffelse over den nye SPD/De Grønne/FDP-regerings program: Ingen mindretalspolitiske ambitioner, ingen ambitioner om at udbygge jernbanenettet i Slesvig-Holsten, ingen

ambitioner om grænseoverskridende samarbejde. Han fremhævede målsætningen om at få forankret mindretalsbeskyttelsen i grundloven og sikre mindretallenes ligestilling på forbundsniveau. Han roste samtidig regeringens opbakning til Minority Safe-Pack-initiativet.

Jomfrutale i Forbundsdagen

Stefan Seidler holdt sin jomfrutale i Forbundsdagen den 15. december 2021 i anledning af debatten om den nye kansler Scholz' regeringserklæring. Det var den første SSW-tale i Forbundsdagen siden 1953. Seidler havde på trods af henvendelser fra etablerede fraktioner (SPD, CDU/CSU, De Grønne og FDP) om medlemskab af grupperne valgt at forblive uafhængig, selv om det gør arbejdet meget vanskeligere.

Stefan Seidler holder sin jomfrutale i Forbundsdagen den 15.12. 2021.

Som løsgænger blandt i alt 736 medlemmer har Seidler kun mulighed for at holde taler på max. 3 minutter, men han formåede at give et kondensat af SSW's politik og fremsatte bl.a. kravet om en mindretalsartikel i den tyske grundlov. Desuden fremhævede han mindretallenes betydning og det særlige ved, at han som mindretalsrepræsentant er valgt til parlamentet. Endelig benyttede han lejligheden til på dansk at ønske den nye regering held og lykke og god vind.

I de efterfølgende taler i parlamentet fremhævede Seidler kontinuerligt de mindretalspolitiske krav. Når regeringen og parlamentet viste imødekommenhed f.eks., da tilskuddet til Mindretalssekretariatet i april 2022 blev fordoblet, da regeringen i maj 2022 lovede at ændre reglerne for sorbiske familienavne, så kvindelige endelser kan føres, eller da finansudvalget i november 2022 forhøjede tilskuddet til det danske og frisiske mindretal, roste Seidler omgående støtten.

Netværk i Forbundsdagen

Det lykkedes hurtigt for Seidler at skabe et netværk i Forbundsdagen. Han blev udnævnt til dansk-tysk koordinator i Forbundsdagen og fik dermed en central placering i det bilaterale parlamentssamarbejde. Desuden lykkedes det med forbundsdagspræsident Bärbel Bas' godkendelse i begyndelsen af januar 2022 at få status som rådgivende medlem af det vigtige udvalg for

indenrigsspørgsmål og hjemstavn, der bl.a. har ansvar for de nationale mindretal i Tyskland.

Den 22. juni 2022 kunne Seidler meddele, at han sammen med sin kollega Denise Loop, som er valgt for De Grønne i Ditmarsken, og forbundsdagsmedlemmer fra SPD, CDU/CSU, FDP, Die Linke og De Grønne havde dannet en "Parlamentskreis Minderheiten", som er en arbejdsgruppe med fokus på mindretalsspørgsmål. Seidler har oplyst, at ca. 40 forbundsdagsmedlemmer har deltaget i møder. Dermed lykkedes det for ham at etablere et mindretalsvenligt netværk på tværs af alle partier i Forbundsdagen på nær det højreorienterede AfD. Arbejdsgruppen tager sig ikke blot af de nationale mindretal i Tyskland, men beskæftiger sig også med tyske mindretal i udlandet. Den 12. juli 2022 sendte Seidler og Loop på arbejdsgruppens vegne et brev til medlemmerne af det polske parlament Sejm og kritiserede beslutningen om at beskære tyskundervisningen for det tyske mindretal i Polen fra tre til en ugentlig time – og opfordrede til at genoverveje og omgøre beslutningen. Stefan Seidler deltog sammen med Denise Loop bl.a. i sammenslutningen af tyske mindretal i FUEN: Arbeitsgemeinschaft Deutscher Minderheiten -AGDM's 31. årsmøde i Berlin 7.-9. november 2022 og drøftede tyske mindretals udfordringer. AGDM blev grundlagt på det tyske indenrigsministeriums initiativ på FUEN-kongressen i Budapest i 1991.

Forbundsdagspræsident Bärbel Bas og forbundsregeringens mindretalskommitterede Natalie Pawlik besøgte den 30. august 2022 det danske mindretal i Sydslesvig inviteret af Stefan Seidler.

Seidler taler ikke blot mindretallenes sag i Forbundsdagen, men inviterer også politikere til at besøge grænselandet. Den 30. august 2022 besøgte således forbundsdagspræsident Bärbel Bas og forbundsregeringens mindretalskommitterede Natalie Pawlik Flensborg, hvor hun mødtes med repræsentanter for det danske, frisiske og sinti & roma-mindretallet. Besøget skabte både politisk opmærksomhed og positiv medieomtale.

Fortsat mindretalsprivilegier i forbundsvalgloven

Seidlers forgænger i Forbundsdagen 1949-53, Hermann Clausen, bidrog afgørende til nationale mindretalspartiers fritagelse fra 5 %-spærregrænsen ved forbundsdagsvalg. Det var Clausens største og mest eftertrykkelige politiske succes. Da regeringskoalitionen med sit absolutte flertal

i januar 2023 ændrede valgloven med henblik på at reducere antallet af forbundsdagsmedlemmer fra næste valg, forblev undtagelsen for mindretalspartier uforandret. Det var der gode grunde til, da forbundsregeringen i det dansk-tyske resultatpapir af 28. marts 1955, som fastholdt København-Bonn Erklæringerne, der blev fremsat den følgende dag, havde lovet Danmark at videreføre undtagelsen i kommende valglove. Seidler udsendte en pressemeddelelse den 17. januar 2023, hvori han udtrykte sin glæde over, at beskyttelsen af nationale mindretalspartiers participation er indeholdt i den nye valglov, og SSW dermed har mulighed for at opnå et mandat igen ved efterfølgende valg til Forbundsdagen, men uden at henvise til baggrunden for fritagelsen fra spærregrænsen.

Mindretalspolitik og "Zeitenwende"

Den 1. maj 2023 holdt Seidler et foredrag om sit virke i Forbundsdagen på Schackenborg Slot i Møgeltønder. Ifølge en fyldig reportage i det tyske mindretals onlineavis Der Nordschleswiger fremhævede han mindretallet, grænselandet og de nordiske værdier som centrale politiske punkter. Grundet krigen i Ukraine er mindretal blevet mere nærværende i Forbundsdagen. Samtidig kontaktes han ikke blot af det danske og tyske, men også af det sorbiske og sinti & roma-mindretallene. Han oplyste om sin holdning til kansler Olaf Scholz' "Zeitenwende" - det forsvars- og militærpolitiske tidehverv med et ekstra løft på 100 milliarder euro til det tyske forsvar. Seidler berettede, at mange især Grønne havde spurgt ham til råds om, hvordan de skulle stemme, da SSW opfattes som et pacifistisk parti, som hidtil ikke har forholdt sig til forsvarsspørgsmål. Ikke desto havde han i samråd med SSW's landsstyrelse selv stemt for forslaget ikke mindst grundet sikkerhedssituationen i Østersøregionen – og efter en samtale med sin ældste datter, der havde fortalt ham, at hun var bange for den russiske præsident Putin. Han kunne også registrere, at der i mindretallet finder et tidehverv sted på forsvarsområdet. I øvrigt havde Seidler selv været militærnægter og gjorde civiltjeneste hos SSF, men er 22 år senere som forbundsdagsmedlem i lyset af Ruslands krig mod Ukraine blevet tilhænger af et markant styrket forsvar

I et efterfølgende interview med Der Nordschleswiger pointerede Seidler, at "mindretalspolitik er fredspolitik". Han fremhævede, at han er valgt som repræsentant for det danske og frisiske mindretal, men arbejder politisk for hele grænselandet. Det kommer undertiden også til at berøre det tyske mindretal i Danmark, hvis parti SP SSW har et godt og mangeårigt samarbejde med. I marts 2023 havde Seidler sammen med SSW's landssekretær Martin Lorenzen besøgt det tyske mindretal og drøftede emner af fælles interesse. Og i et tv-interview på tv-kanalen dk4

Stefan Seidler viser Prins Joachim rundt i Forbundsdagen den 13. april 2023. Danmarks ambassadør Susanne Hyldelund deltog i rundvisningen.

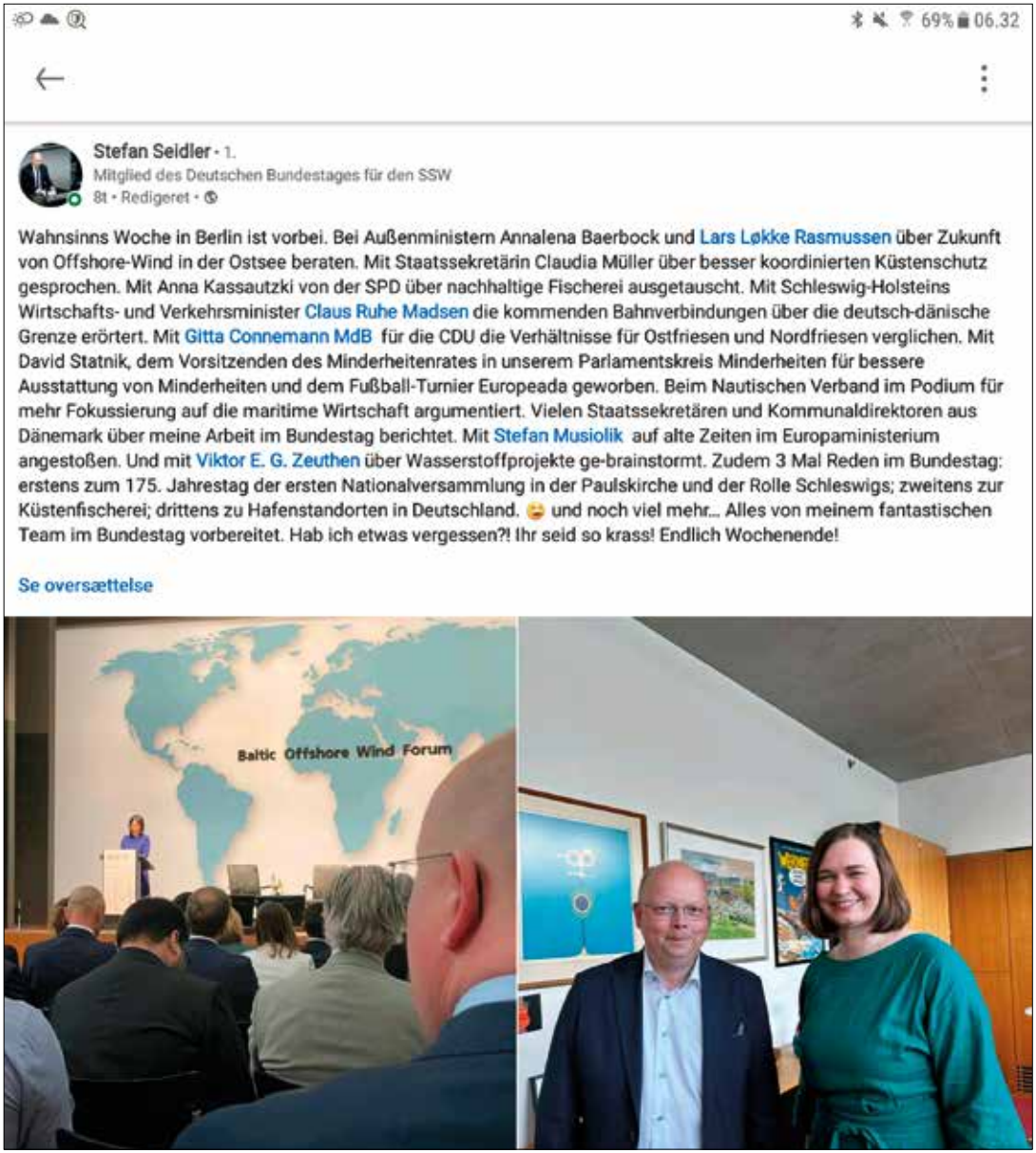
i serien "Dansk-tysk med Matlok" med den tidligere chefredaktør for det tyske mindretals avis "Der Nordschleswiger" og tidligere leder af det tyske mindretals sekretariat i København Siegfried Matlok produceret i forbindelse med talen på Schackenborg og første gang udsendt i maj 2023, udtalte Seidler omkring sin stemme for "Zeitenwende", at han ville gå rigtig langt for at forsvare frihed og demokrati. Tidehvervet gælder også for det danske mindretal. Samtidig udtalte han sig meget kritisk om Danmarks udlændinge- og integrationspolitik, der senest har inspireret Sverige, og fastslog, at på det punkt kan SSW vanskeligt argumentere dansk-nordisk: SSW er ikke stolt af Danmarks udlændingepolitik, men fremhævede i stedet bl.a. digitalisering og uddannelsespolitik som forbilleder. Seidler, der definerede sig selv som socialliberal politiker, fremhævede, at det er berettiget, når mindretallet giver udtryk for utilfredshed med forhold i Danmark: Det danske mindretal er hverken den danske regerings eller det danske Folketings mindretal, men det støtter danske og nordiske værdier som humanisme, Grundtvig og velfærdsstaten. Det var bemærkelsesværdigt, at det danske mindretal således blev taget til indtægt for SSW's politiske holdninger, selv om partiet favner meget bredere end det danske mindretal i Sydslesvig.

Markant synliggørelse af SSW og mindretallet i Berlin

I løbet af kort tid er det lykkedes for Stefan Seidler at positionere og markere sig i Forbundsdagen og dermed i den tyske offentlighed. Tyske medier beretter hyppigt om ham. Han har etableret netværk ikke blot med politikere med interesse for mindretalsspørgsmål og er blevet rådgivende medlem af indenrigsudvalget. Siden forsøgte han at forhandle om yderligere privilegier i parlamentsarbejdet begrundet i mindretalsrepræsentationen. Desuden er han

centralt placeret i relationerne mellem Forbundsdagen og Folketinget og deltager i nærmest alle arrangementer, som den danske ambassade i Berlin inviterer til, og benytter lejligheden til at fortælle om det danske mindretal. Dermed er SSW's "Mission Bundestag" lykkedes over forventning og giver både partiet og mindretallet en meget bred kontaktflade på forbundsniveau.

Stefan Seidler er en travl mand i Berlin. Det ses bl.a. af dette screenshot fra hans LinkedIn-profil den 13. maj 2023.

Landdagsvalget 2022: SSW's hidtil bedste valg

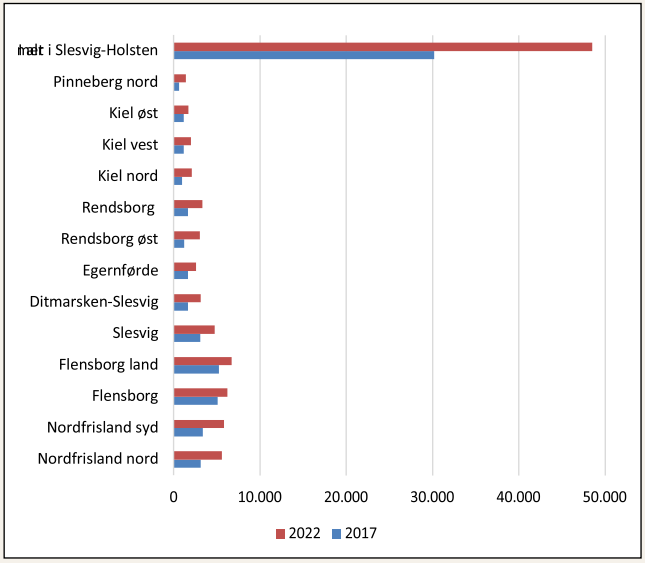
Landdagsvalget den 8. maj 2022 blev en kæmpesucces for SSW: for første gang siden 1950 kom mindretalspartiet over spærregrænsen med 5,7 % af stemmerne i hele Slesvig-Holsten (i 1950 stillede partiet kun op i Sydslesvig). I alt opnåede SSW 79.301 stemmer i Slesvig-Holsten, deraf 48.951 i sit kerneområde Sydslesvig og Helgoland. Der var også mange, som stemte på SSW's kandidater, der i alt opnåede 48.551 stemmer svarende til 3,5 % i hele Slesvig-Holsten og dermed lige så mange førstestemmer, som SSW havde haft som andenstemmer ved landdagsvalget 2017.

SSW gik markant frem i samtlige valgkredse både med hensyn til førstestemmer på de opstillede kandidater i Sydslesvig og Pinneberg, hvor Helgoland hører under og målt i andenstemmer på partilisten, som afgør antallet af mandater i landdagen.

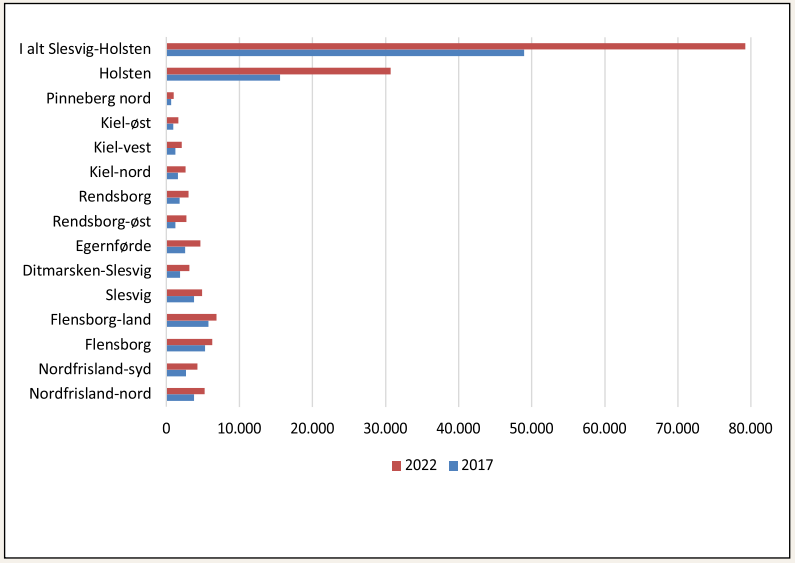
Valgets vindere var CDU og ministerpræsident Daniel Günther, der opnåede hele 43,4 % af stemmerne. Det var en trend ved de såkaldte Coronavalg i de tyske delstater i 2021 og 2022, at vælgerne samlede sig bag stærke ministerpræsidenter og deres parti. De Grønne gik også frem – som eneste parti af Ampelkoalitionen (lyskurvskoalitionen) i Berlin: SPD og FDP blev valgets store tabere. Ifølge opinionsmålingsinstituttet infratest-dimaps exit polls var SSW det eneste parti, der ikke havde tabt vælgerne til andre partier: Det skønnede, at SSW havde fået stemmer fra 16.000 tidligere SPD-vælgere, hver 5.000 fra de Grønne og FDP, 6.000 der ikke havde stemt sidste gang, 1.000 hver fra CDU og AfD samt 4.000 fra de øvrige partier. Dermed gik SSWs gode valg på bekostning af de tre Ampel-partier, der regerede i Berlin. SSW var tilsyneladende blevet et alternativ til vælgerne på centrum-venstrefløjen. Det gode resultat gav fire mandater, så Lars Harms, Jette Waldinger-Thiering og Christian Dirschauer fik følgeskab af Sybilla Nitsch fra Nordfrisland. SSW selv argumenterede med en Stefan Seidler-effekt og partiets fængende valgslogan: Damit das Leben bezahlbar bleibt – at vi fortsat har råd til livet – der tog hensyn til mange menneskers bekymringer om de høje prisstigninger på energi og madvarer i forbindelse med Ruslands krig mod Ukraine.

SSWs valgresultat i 2022 var historisk: Med 79.300 svarende til 5,7 procent af andenstemmerne (på partilisten) og 48.551 svarende til 3,5 procent af førstestemmerne (på valgkredskandidaterne) opnåede mindretalspartiet sit hidtil bedste landdagsvalgresultat. Kun tilbage i 1947, da det var SSF-kandidater, som opstillede til landdagsvalg og opnåede 99.500 stemmer og

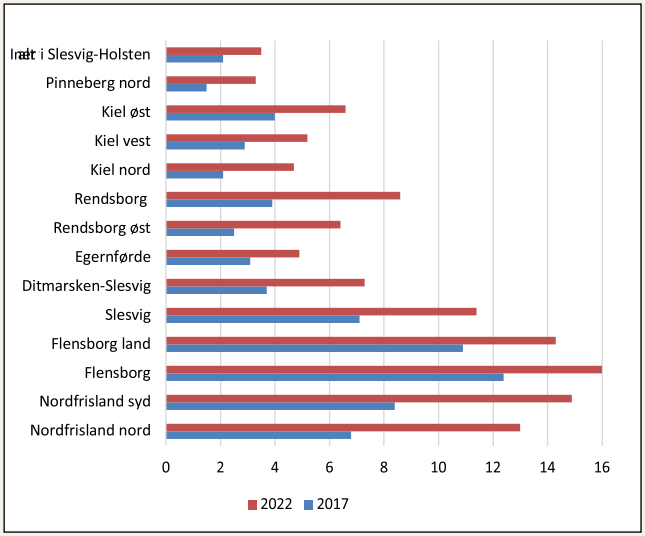
SSW´s førstestemmer ved landdagsvalgene 2017 og 2022

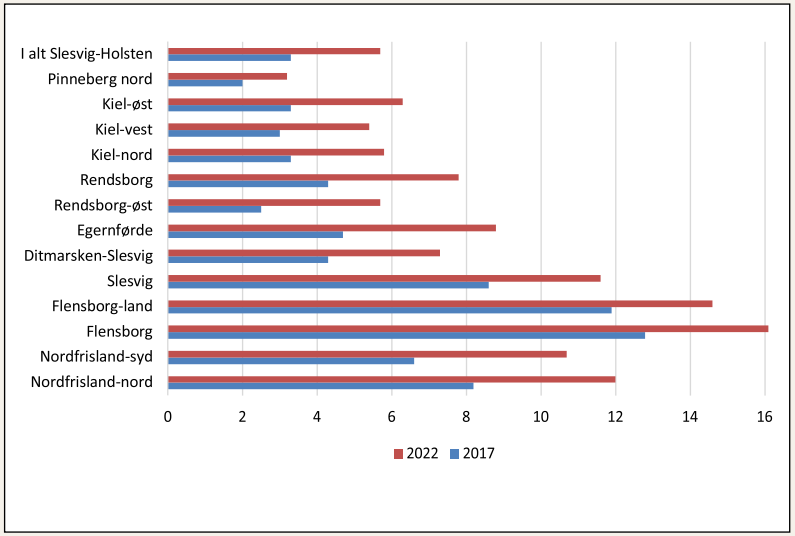
SSW´s stemmetal (andenstemmer) i valgkredse ved ved landdagsvalgene 2017 og 2022

SSW´s førstestemmeandele i procent ved landdagsvalgene 2017 og 2022

SSW´s stemmeandele (andenstemmer) i procent i valgkredse ved landdagsvalgene 2017 og 2022

9,3 procent, opnåede de danske og frisiske mindretalskandidater flere stemmer. Ved landdagsvalget i 1950 opnåede SSW 5,5 procent af stemmerne og 71.864 stemmer. Det var SSW's samlet set næstbedste valgresultat ved alle valg. Ved kommunalvalgene i 1948 opnåede SSW nemlig 92.130 stemmer.

Det var første gang, at SSW med egne stemmer kunne nå op over fem procent, siden spærregrænsen blev ophævet for SSW i 1955 som følge af de dansk-vesttyske regeringsforhandlinger, der førte frem til København-Bonn Erklæringerne. Det viser, at SSW i dag er bredt anerkendt som et mindretals- og regionalparti med en klar profil og bred appel til vælgerne. Forbundsdagsvalgresultatet i 2021 og den efterfølgende store medieopmærksomhed bidrog til at skabe opmærksomhed omkring SSW's mærkesager og arbejde. SSW agerer på alle politiske områder, der er relevante for det danske og frisiske mindretal. Da mindretallene er fuldgyldige borgere i Slesvig-Holsten og Tyskland, er det legitimt at arbejde for politiske målsætninger på alle samfundsområder. Et mindretalspartis virke kan ikke reduceres til snævre mindretalsspørgsmål, da alle samfundspolitiske spørgsmål påvirker mindretallenes status og vilkår. Derfor er det legitimt, at SSW både er mindretals- og regionalt omnibusparti. Og den igangværende russiske angrebskrig i Ukraine, hvor SSW har markeret sig entydigt, viser samtidig, at mindretalspolitik også er sikkerheds- og udenrigspolitik. Alle disse politikområder er relevante for mindretallene og SSW.

SSW har siden år 2000 kunnet vælges med andenstemmer i hele Slesvig-Holsten. Også ved valget i 2022 blev der opnået mange stemmer uden for Sydslesvig. Det kan tænkes, at der som ved flere andre valg siden år 2000 vil blive rejst tvivl om berettigelsen af fritagelsen fra fem procents spærregrænsen. I 2022 klarede SSW med lethed de fem procent, men det er ikke givet, at det vil gentage sig ved fremtidige landdagsvalg. Der er dog ingen fare for, at fritagelsen fra spærregrænsen reelt kommer i fare fremover. Det skyldes flere ting:

For det første er fritagelsen fastholdt i resultatet af de bilaterale dansk-tyske regeringsforhandlinger om de danske og tyske mindretals rettigheder underskrevet den 28. marts 1955. Det er heri, ikke i selve Bonn-erklæringen, at fritagelsen fra spærregrænsen fastholdes. Privilegeringen er således folkeretligt forankret. Det gælder fritagelsen fra spærregrænsen ved både landdags- og forbundsdagsvalg. Denne privilegering kan ikke uden videre eller ensidigt ophæves. Hvis det overhovedet måtte komme på tale, er det et diplomatisk spørgsmål, som forbundsregeringen og den danske regering skal enes om. Så der er

ingen risiko for, at det vil kunne ske uagtet det aktuelle historiske valgresultat.

For det andet er spørgsmålet blevet rejst og prøvet juridisk ved flere lejligheder siden 2000. I februar 2005 fastslog den tyske forbundsforfatningsdomstol i Karlsruhe, at fritagelsen fra spærregrænsen var lovlig, selv om SSW kunne vælges i hele Slesvig-Holsten. Efter landdagsvalget i 2012, da SSW gik i regering med SPD og De Grønne, blev spørgsmålet igen rejst - denne gang ved delstatsforfatningsdomstolen i Slesvig. Den 13. september 2013 fastslog delstatsforfatningsdomstolen, at fritagelsen fra spærregrænsen er både berettiget og legitim. I denne forbindelse henviste dommerflertallet til, at fritagelsen skal sikre mindretallets politiske participation. Da SSW i 2022 opnåede 5,7 % af andenstemmerne, blev der denne gang ikke gjort brug af særreglen for at opnå repræsentation. Det var bemærkelsesværdigt og en stor sejr for SSW. Men formålet med særreglen gælder fortsat og vil kunne blive nødvendig igen ved kommende valg for at muliggøre mindretallets politiske repræsentation.

Tirsdag den 7. juni 2022 konstituerer den nye landdag sig i Kiel. Daniel Günther hilser på Jette Waldinger-Thiering, som blev valgt til SSW´s første landdagsvicepræsident.

Ved at vælgere uden for mindretallet stemmer på mindretalspartiet, og har gjort det i flere årtier, er det udtryk for fredelig sameksistens, effektiv samfundspolitisk participation og dermed integration. Når vælgere i Holsten stemmer på SSW, kan det for en dels vedkommende skyldes sydslesvigere, som har bosat sig i området. Men det vil i endnu højere grad skyldes, at vælgere uden tilknytning til det danske eller frisiske mindretal aktivt støtter og med deres stemmer muliggør, at SSW effektivt kan varetage mindretalssynspunkter i landdagen. SSW står for mindretalsperspektiver på politiske udfordringer. Det er synspunkter, som mange uden for det danske og frisiske mindretal stemte for. Resultatet i 2022 var historisk, men det var tillige udtryk for en historisk udviklingsproces med en signalvirkning, der rækker langt ud over Slesvig-Holsten.

Med 5,7 % af stemmerne opnåede SSW's fraktion en ny status med nye muligheder i landdagsarbejdet. Således kunne SSW efter valget for første gang stille en landdagsvicepræsident, idet

antallet af vicepræsidenter blev hævet fra tre til fem. Det blev Jette Waldinger-Thiering, som har siddet i landdagen siden 2012. Hun blev valgt af landdagen den 7. juni 2022. Samtidig blev hun medlem af landdagens ældsteråd, der bl.a. fastlægger dagsordener for landdagsmøderne. Fraktionsformand Lars Harms blev formand for det helt centrale finansudvalg. Da der med valget af Sybilla Nitsch fra Nordfrisland igen var fire SSW'ere om at klare landdagsarbejdet, kunne fraktionen arbejde mere koncentreret om de mange forskellige udvalg og politiske opgaver. Nitsch blev næstformand for landdagsfraktionen. Desuden kunne der ansættes flere medarbejdere end i den foregående valgperiode. Dermed fremstod SSW samlet set styrket i landdagsarbejdet.

Ny koalitionsregering viderefører mindretalspolitisk konsensus

Efter landdagsvalget kunne Daniel Günther danne en ny regering med CDU og De Grønne. I regeringsgrundlaget for valgperioden 2022-2027 blev den mindretalspolitiske konsensus, som havde præget den foregående regeringsperiode, videreført. Mindretalspolitiske målsætninger blev fastholdt i afsnittet Europa, mindretal og metropolregionen Hamborg. De mindretalspolitiske principper fra forgængerregeringen, og som er konsensus i landdagen, blev bekræftet.

Lars Harms, Christian Dirschauer, Jette Waldinger-Thiering og Sybilla Nietsch.

Slesvig-Holsten skal videreudvikles som europæisk fremvisningsregion for mindretalspolitik. Det skal ske ved at styrke FUEN, ECMI, Mindretals-Kompetence-Netværket, den tyske grænseforeningens akademier og ADS-Grenzfriedensbunds projekt "elevambassadører" (som er den slesvig-holstenske del af Grænseforeningens elevambassadørprojekt med de tre mindretalsgymnasier i grænseregionen). Et nyt punkt er, at regeringen agter via Forbundsrådet at gøre et nyt forsøg på at få beskyttelse og fremme af mindre-

SSW's valgresultater og mandattal ved landdagsvalg 1947-2022

Landdagsvalg i år	Stemmer	Andel i procent	Andel af mandater
1947*	99.500	9,3	6/70
1950	71.864	5,5	4/69
1954	42.242	3,5	0/69
1958	34.136	2,8	2/69
1962	26.883	2,3	1/69
1967	23.577	1,9	1/73
1971	19.720	1,4	1/73
1975	20.703	1,4	1/73
1979	22.293	1,4	1/73
1983	21.807	1,3	1/74
1987	23.316	1,5	1/74
1988	26.643	1,7	1/74
1992	28.245	1,9	1/89
1996	38.285	2,5	2/75
2000	60.367	4,1	3/89
2005	51.920	3,6	2/69
2009	69.701	4,3	4/95
2012	61.025	4,6	3/69
2017	48.968	3,3	3/73
2022	79.301	5,7	4/69

*** SSF-kandidater**

Kilde: Knelangen/Brunsbach 2022, s. 853.

tallene optaget i den tyske grundlov. Verdenskulturarven Hedeby-Danevirke skal styrkes som sted for fælles dansk-tysk historie. Der skal ske en forstærket formidling af viden om mindretallene i skolerne i hele Slesvig-Holsten. Støtten til de to sinti & roma-organisationer: Landesverband der deutschen Sinti og Roma og Sinti Union SH (grundlagt i 2021) fremhæves, og der bakkes op om landdagens beslutning om at gøre status over de tyske sinti & romas historie i Slesvig-Holsten. Landdagens beslutning førte den 1. februar 2023 til konstitueringen af et såkaldt "Beirat", altså et rådgivende forum ved landdagen med repræsentanter for CDU, SPD, De Grønne, FDP, SSW samt hver to repræsentanter for de to mindretalsorganisationer Landesverband deutscher Sinti und Roma og Sinti Union SH, som skal facilitere et forskningsprojekt om sinti & romas historie i Slesvig-Holsten.

CDU/De Grønne-regeringen lover fortsat støtte til mindretals- og regionalsprogene med afsæt i Europarådets Sprogpagt. Handlingsplanen Sprogpolitik skal implementeres og videreudvikles med flere offentlige modelskoler for nedertysk, frisisk og dansk, og der skal gøres mere for at rekruttere lærere til at undervise i sprogene. Frisiskundervisningen skal styrkes. Og der skal gøres mere for tosproget skiltning og anerkendelsen af sprogkundskaber i den offentlige forvaltning.

Valgbrochurer og postkort fra kommunalvalgkampen 2023 i Nordfrisland.

I april 2023 meddelte mindretalskommitteret Johannes Callsen, at landsregeringen ville styrke den offentlige forvaltnings kendskab til mindretals- og regionalsprogene. Der skal tilbydes gratis sprogkurser til medarbejderne, så borgerne kan gøre brug af dansk, frisisk og plattysk i kontakt med offentlig forvaltning. Desuden skal det sikres, at forvaltningsmedarbejdere for kendskab til gældende lovgivning til gavn for mindretals- og regionalsprogene. Det skal ske ved at indlejre emnerne i forvaltningsuddannelserne på forvaltningshøjskolen. SSW's formand Christian Dirschauer reagerede meget positivt på tiltaget, da det imødekommer et mangeårigt SSW-krav.

Alle disse punkter og konkrete tiltag svarer til SSW's målsætninger. Som sådan har SSW's 75 års lange arbejde til gavn for mindretallene og mindretalssprogene i Slesvig-Holsten på afgørende vis præget landets officielle mindretalspolitik på tværs af partierne. I dag hersker der bred konsensus om mindretallenes betydning og nødvendigheden af en positiv politik. Det ville være utænkeligt uden SSW's idelige virke.

Kommunalvalget den 14. maj 2023

Valget af Stefan Seidler til Forbundsdagen i 2021 med den efterfølgende store mediedækning og det historiske valgresultat ved landdagsvalget 2022 havde givet SSW megen medvind. Forud for kommunalvalget den 14. maj 2023 var der således store forventninger hos SSW om at kunne nyde godt af vælgeropbakningen og den store mediebevågenhed til at opnå et klart bedre resultat ved kommunalvalget 2023 end i 2018.

Valgkampen op til kommunalvalget blev i marts 2023 skudt i gang med et ekstraordinært landsmøde i Flensborg. Her fastlagde SSW's

formand Christian Dirschauer som målsætning et landsresultat på 3 % af alle stemmerne mod 2,3 % i 2018. Dirschauer glædede sig over, at hele 617 SSW'ere opstillede til kommunalvalget, hvilket svarede til ca. hvert femte partimedlem. Partiet kunne opstille 64 egne lister. Dertil kom SSW-kandidater på fire borgerlister i Rendsborg-Egernførde, tre borgerlister i Slesvig-Flensborg og en kandidat på en anden liste i Nordfrisland. I 2018 havde SSW opstillet 623 kandidater på 67 lister. SSW satsede i 2023 på at opnå 170-180 mandater i alt. Landsmødet vedtog fælles kommunalpolitiske målsætninger, mens konkrete valgprogrammer skulle vedtages lokalt og tilpasset den enkelte kommune og kreds. I målsætningerne blev der lagt vægt på sociale forhold, ligestilling af mindretallene, klima og miljø. Det fælles slogan lå i forlængelse af landdagsvalgets i 2022: "SSW – Så livet er til at betale – nu for alvor."

Landssekretær Martin Lorenzen og landsformanden Christian Dirschauer er godt tilfredse med resultaterne på valgaftenen den 14. maj 2023 i Flensborghus.

Mindre end tre uger før valget herskede der stor optimisme i SSW. I en meningsmåling gennemført for den tyske public-service radiofoni NDR tilkendegav i slutningen af april 2023 hele 7 %, at de ville stemme på SSW, såfremt der ville blive afholdt landdagsvalg, mens 43 % af alle vælgere udtrykte tilfredshed med SSW. Begge tilkendegivelser var rekordhøje. Der var således grund til håb om, at den store opbakning ville kunne udmøntes i stemme- og mandattal ved kommunalvalget den 14. maj 2023. Det skyldtes også, at danske statsborgere kunne deltage i kommunalvalget.

Da resultatet af kommune- og kredsdagsvalget blev opgjort, kunne SSW glæde sig over et strålende resultat. Nærmest alle vegne gik partiet frem. På landsplan blev stemmeandelen næsten fordoblet fra 2,3 % i 2018 til 4,4 % i 2023. Stemmetallet blev ligeledes næsten fordoblet fra 25.954 i 2018 til 51.281 i 2023. Dermed opnåede SSW det højeste stemmetal siden 1951, da det lå endnu højere med 65.967. Det var en historisk sejr, som førte til valg af mange nye politikere i kredse og kommuner. Frem for 170-180 mandater i alt opnåede SSW 41 mandater i kredsdage-

ne, Flensborg og Kiel samt 210 i kommunerådene – altså 251 i alt.

Ved kredsdagsvalget i kredsene og de kredsfrie byer gik det alle vegne over forventning med en mandattilvækst fra 22 til 41: I Flensborg blev SSW for første gang siden 1959 største parti med en fjerdedel af stemmerne og 11 af 44 mandater. Fremgangen var på 7,2 procentpoint. SSW vandt 11 af 22 valgkredse direkte. Blandt de valgte var SSW's landsformand Christian Dirschauer, som også sidder i landdagen. Han meddelte, at han ville taget imod valget til byrådet og varetage begge mandater. SSW kan i den nye valgperiode stille bypræsidenten, som er formand for byrådet. Mens spidskandidaten Susanne Schäfer-Quäck i første omgang ikke kom ind i byrådet grundet de mange direkte valgte kandidater, trak Katrin Möller, der havde vundet en opstillingskreds, sig dagen efter valget. Dermed kunne Schäfer-Quäck alligevel komme i byrådet – og blive dansksindet bypræsident for første gang i over 60 år. SSW har to gange tidligere stillet bypræsidenten i Flensborg: I.C. Møller i 1950-1951 og Johan Wrang 1961-1962.

I Slesvig-Flensborg opnåede SSW 16,5 %, hvilket gav 11 af 67 mandater, hvoraf Sarina Quäck vandt sin kreds i Harreslev direkte. I Slesvig-Flensborg gik SSW frem med 6,1 procentpoint. I Nordfrisland opnåede SSW den største fremgang med hele 7,4 procentpoint til 14,7 %. Dermed opnåede partiet 9 af 65 mandater i kredsdagen. Efterfølgende karakteriserede den nyvalgte gruppeformand for SSW i Nordfrislands kredsdag, Lukas Knöfler, den nye fraktion således i Flensborg Avis, den 23. maj 2023: "Vi har en god blanding af yngre og ældre, frisere, danskere og tyskere, selvstændige og folk under uddannelse og forældre med børn i det danske skolesystem."

I Rendsborg-Egernførde opnåede SSW med en fremgang på 5,2 procentpoint og dermed mere end en fordobling 9 % af stemmerne, hvilket

Der var et ekstra valg i Egernførdes nordlige kredsdagsvalgkreds den 11. juni 2023. Også her gik det godt for SSW´s kandidat, Rainer Bosse.

SSW's stemmeresultater og mandattal ved kredsdagsvalget 2023

Kreds/by	Stemmetal	I procent af alle gyldige stemmer	Antal mandater	Stemme-tilvækst i forhold til 2018-valget	Tilvækst i procentpoint i forhold til 2018-valget	Mandat-tilvækst i forhold til 2018-valget
Flensborg	6.784	24,8	11 af 44	+ 2.028	+ 7,2	+ 3
Slesvig-Flensborg	14.917	16,5	11 af 67	+ 5.990	+ 6,1	+ 5
Nordfrisland	10.919	14,7	9 af 65	+ 5.752	+ 7,4	+ 5
Rendsborg-Egernførde	11.292	9,2	6 af 64	+ 6.760	+ 5,4	+ 4
Kiel	7.233	8,2	4 af 49	+ 4.712	+ 5,4	+ 2
Pinneberg (Helgoland)	136	0,1	0 af 67	+ 50	-	-
I alt i Slesvig-Holsten	51.281	4,4	41 af 894	+ 24.794	+ 2,1	+ 18

SSW kommunerådsmedlemmer valgt ved kommunalvalgene 2018 og 2023

Kommuner i kreds	Mandater i kommuneråd 2018	Mandater i kommuneråd 2023
Slesvig-Flensborg	88 (deraf 8 valgt på lokale vælgerlister)	107 (deraf 4 valgt på lokale vælgerlister)
Nordfrisland	47 (deraf 3 valgt på lokale vælgerlister)	73 (deraf 1 valgt på lokal vælgerliste)
Rendsborg-Egernførde	17 (deraf 5 valgt på lokale vælgerlister)	28 (deraf 4 valgt på lokale vælgerlister)
Pinneberg (Helgoland)	4 (i 2019 skiftede desuden 3 CDU'ere til SSW, der med 7 af 13 mandater blev største parti Helgolands kommuneråd)	2
I alt i kommunerne	156	210

Sprogplakater fra kommunalvalgkampagnen 2023.

i første omgang gav 5 af 62 mandater. Efter et ekstra valg i Egernførdes nordlige kredsdagsvalgkreds den 11. juni 2023, blev stemmeandelen øget til 9,2 %, og SSW fik et udligningsmandat, så det nåede op på 6 af 64 kredsdagsmandater. Det er en historisk stærk repræsentation. I delstatshovedstaden Kiel klarede SSW sig ligeledes godt med 8,2 % af stemmerne, som var en tredobling af stemmetallet. Faktisk var stemmetallet højere end i Flensborg, hvilket ligeledes er historisk. Mandattallet blev fordoblet til 4 af 49 pladser i Kiels byråd. I Pinneberg-kredsen kan der traditionelt også stemmes på SSW, der dog kun opstiller på øen Helgoland. Selv om stemmeandelen forblev ved 0,1 %, voksede stemmetallet med 58 % til 136 stemmer i 2023, så også her kunne SSW glæde sig over markant større vælgertilslutning. Forskellene i kredsdagenes størrelse skyldes, at CDU havde vundet hele 256 af 265 kredsdagsvalgkredse, hvilket udløste udlignings- og tillægsmandater til de andre partier for at sikre en proportional repræsentation. Det gavnede også SSW, som kunne få flere repræsentanter ad den vej. Faktisk skulle kredsdagen i Nordfrisland kun havde haft 45, Slesvig-Flensborg 49 og Rendsborg-Egernførde ligeledes 49 medlemmer mod de faktisk valgte 65, 67 og 64 medlemmer.

SSW opnåede strålende valgresultater i mange kommuner, hvor det i mange tilfælde også lykkedes at vinde direkte valgkredsmandater. I Nordfrisland gjaldt det f.eks. Frederiksstad, hvor SSW vandt 30 % af stemmer, blev næststørste parti efter SPD og opnåede 5 af 17 mandater, hvoraf to vandt deres opstillingskreds. I Tønning opnåede SSW 29 % med en tilvækst på 9,4 procentpoint og vandt 5 af 9 valgkredse i byen. I Husum opnåede SSW 18,1 % af stemmerne og blev næststørste parti efter CDU, hvilket gav 7 af 38 mandater, og hvor Lars Harms overraskende vandt sin kreds, selv om han var opstillet som kandidat nr. 23 af 23 på SSW-listen i byen. Harms valgte – ligesom Dirschauer i Flensborg – at tage imod mandatet og dermed varetage både landdags- og

byrådsmandatet. I Tønning blev SSW ligeledes næststørste parti med 29 % af stemmerne og 5 af 17 mandater, deraf 4 direkte valgt. I Garding på Ejdersted opnåede SSW 37,4 % af stemmerne og blev største parti med 6 af 17 mandater, deraf 4 valgt direkte. I Bredsted opnåede SSW 21,4 % og 4 af 19 mandater, deraf to direkte valgte. I Sønder Løgum opnåede SSW 31,1 %, som gav 4 af 13 mandater, deraf 3 direkte valgt. I Aventoft stemte 31,2 % på SSW, hvilket gav 3 af 9 mandater. I Vestre gav 29,1 % af stemmerne 3 af 9 mandater, mens SSW i Nibøl opnåede 21,8 %, 6 af 28 mandater, herunder 2 direkte vundne opstillingskredse. I Klægsbøl opstillede SSW med en ny liste og opnåede hele 26,1 %, hvilket gav 3 af 11 mandater.

I Rendsborg-Egernførde-kredsen klarede SSW sig også godt. I Risby vandt SSW 10,5 % og 2 af 17 mandater. I Egernførde rakte 16,7 % til 6 af 34 mandater. I Bydelstorp gav 16,9 % 4 af 21 mandater, mens SSW i nabobyen Rendsborg med 15,4 % kunne sætte sig på 7 af 44 mandater. Undtagelsen fra reglen var Flækkeby, hvor SSW gik minimalt tilbage med 1,2 % lig 39 stemmer til 10,8 %, men vandt 3 af 19 mandater.

I Slesvig-Flensborg-kredsen stod SSW stærkest med mange eftertrykkelige resultater i kommunerne. Topscorer var Arnæs, hvor SSW vandt 53,4 % af stemmerne, hvilket gav 5 af 9 mandater. Her vandt SSW-kandidater 3 af 5 valgkredse direkte. I nabobyen Kappel opnåede SSW 19,4 %, 4 af 19 mandater, herunder en valgkreds. I Lyksborg blev det til 23 % og 6 af 25 mandater, herunder to vundne valgkredse. I Hanved blev SSW næststørst med 23,2 %, 7 af 28 mandater, herunder en direkte vundet valgkreds. Højborgen Harreslev udmærkede sig ved, at SSW vandt samtlige 12 opstillingskredse og opnåede 39,2 % af stemmerne, som gjorde det til det største parti i kommunerådet med 12 af 30 mandater. I Tarp blev det til 29,3 % af stemmerne, som gav 6 af 19 mandater, herunder et direkte valgt. I nabokommunen Oversø opnåede SSW 25,2 %, 4 af 17 mandater og vandt en valgkreds. I Sønder Brarup gav 18,8 % af stemmerne 4 af 20 mandater, herunder en vundet valgkreds. I Skovlund opnåede SSW 28,1 % af stemmer, hvilket gav 5 af 17 mandater, herunder en valgkreds vundet af SSW-veteranen Flemming Meyer. I Slesvig opnå-

Valgkampbanner i Egernførde.

Udvalgte SSW-resultater ved kommunevalget 2023

Kommune	SSW-andel i procent [ændring fra 2018]	SSW-mandater af alle i kommunen	Direkte valgte SSW-mandater
Kreds Nordfrisland			
Garding	37,4 [+ 22,2]	6 af 17	4
Drage	35,8[+ 0,3]	3 af 9	-
Agtrup	32 [+ 8 %]	4 af 13	2
Aventoft	31,2 [+ 11]	3 af 9	-
Sønder Løgum	31,1 [+ 4]	4 af 13	3
Frederiksstad	30,0 [+ 11,7]	5 af 17	2
Vestre	29,1 [+ 0,4]	3 af 9	-
Tønning	29,0 [+ 9,4]	5 af 17	5
Klægsbøl	26,1 [+ 26,1]	3 af 11	-
Nibøl	21,8 [+ 3,5]	6 af 28	2
Bredsted	21,4 [+ 4,9]	4 af 19	2
Husum	18,1 [+ 9,6]	7 af 38	1
Risum-Lindholm	17,1 [+ 5,1]	3 af 18	-
Braderup	15,9[+ 15,9]	1 af 9	-
Kreds Rendsborg-Egernførde			
Bydelstorp	16,9[+ 8,8]	4 af 21	-
Egernførde	16,7 [+ 6,4]	6 af 34	-
Rendsborg	15,4 [+ 6,9]	7 af 44	-
Flækkeby	10,8 [- 1,2]	3 af 19	-
Risby	10,5 [+ 10,5]	2 af 17	-
Gettorp	8,0 [+ 8,0]	2 af 22	

Kommune	SSW-andel i procent [ændring fra 2018]	SSW-mandater af alle i kommunen	Direkte valgte SSW-mandater
Kreds Slesvig-Flensborg			
Arnæs	53,4 [+ 7,7]	5 af 9	3
Harreslev	39,2 [+ 2,3]	12 af 30	12
Vanderup	39,2 [+16,1]	7 af 17	2
Valsbøl	31,5 [+ 3,4]	3 af 11	3
Tarp	29,0 [+5,2]	5 af 19	1
Bøglund	28,9 [+ 11,1]	4 af 13	1
Skovlund	28,4 [12,1]	5 af 17	1
Husby	25,3 [+8,6]	3 af 13	-
Oversø	25,2 [+6,1]	4 af 17	1
Hanved	23,2 [+ 3,6]	7 af 28	1
Lyksborg	23,0[+8,2]	6 af 25	2
Store Vi	21,7 [- 2,5]	4 af 17	3
Medelby	21,6 [+ 7,8]	3 af 12	3
Kappel	19,4 [+ 7,6]	4 af 19	1
Sønder Brarup	18,8 [+ 8,2]	4 af 20	1
Slesvig	17,8 [+ 7,4]	7 af 40	1
Dannevirke	17,7 [- 0,3]	2 af 11	-
Kreds Pinneberg			
Helgoland	14,3 [- 13,4]	2 af 31	1

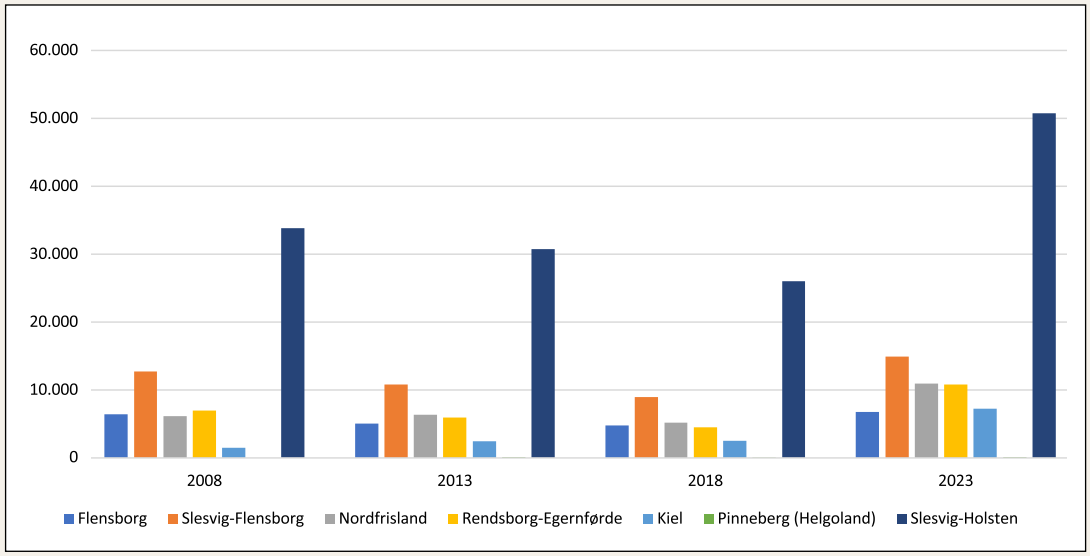
ede SSW 17,8 %, 7 af 40 mandater og vandt for første gang i nyere tid en direkte valgkreds. Det var SSF's næstformand Kirsten Vognsen Weiß, som vandt med en enkelt stemmes forspring foran CDU-kandidaten.

SSW havde ligeledes gode valg i en række andre kommuner i Sydslesvig. I Gettorp halvvejs mellem Egernførde og Kiel opnåede SSW 8 %. SSW-afdelingen i Gettorp skulle først grundlægges efter valget, og det var første gang i mands minde, at partiet opstillede i kommunen. Fire af de syv kandidater tilhører samme familie, som ifølge egne udsagn hverken tilhører det danske eller frisiske mindretal, men holder af SSW's politik. To SSW'ere, far og søn, blev valgt til kommunerådet. Kun øen Helgoland i Pinneberg-kredsen adskilte sig fundamentalt fra SSW's markante fremgang: Her opnåede SSW ganske vist 14,3 % af stemmerne og 2 af 31 mandater, herunder en vundet valgkreds; men det var en tilbagegang på 13,4 procentpoint i forhold til 2018.

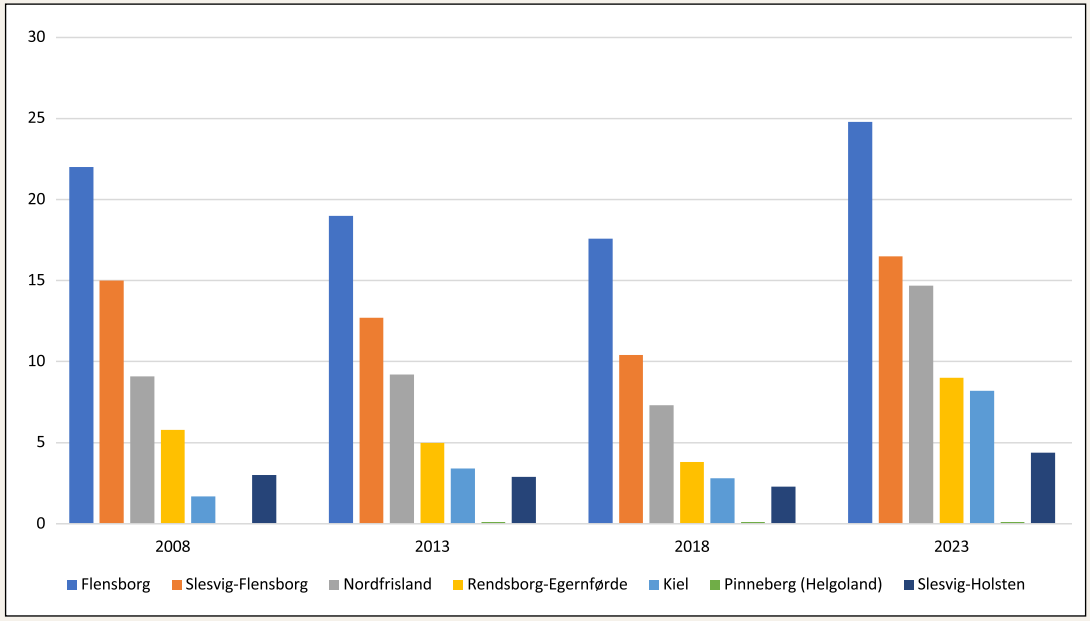
Den største stemmefremgang fandt sted i Klægsbøl med 26,1 % fra nulpunktet, fulgt af Garding med et plus på 22,2 procentpoint i forhold til 2018 og i Vanderup med 16,1 procentpoint flere stemmer. I Harreslev var fremgangen snarere beskeden på 2,3 procentpoint til 39,2 %, men det blev opvejet af, at SSW vandt samtlige valgdistrikter i kommunen.

Kommunalvalget var således en storslået succes. I alt opnåede SSW 251 mandater, deraf 210 i kommunerne og 41 i kredsene samt Flensborg og Kiel. SSW opnåede valg i alle 64 kommuner, partiet opstillede i. 2023-valget viste, at SSW kunne mobilisere vælgere langt uden for mindretallets traditionelle rækker. Samtidig betød den lave stemmeprocent på 49,4 %, at mobiliseringen af den faste stamme af vælgere vejede tungere ved mandatfordelingen i kredsene og kommunerne. SSW's optimistiske forventning om at kunne opnå 3 % på delstatsplan blev langt overgået med slutresultatet på 4,4 %. Samtidig kunne det konstateres, at delstatens samlede resultat viste en tendens til, at de traditionelle partier CDU (33,8 %, en nedgang på 1,2 procentpoint) og SPD (19,4 %, en nedgang på 3,9 procentpoint) blev svækket, De Grønne (17,7 %, tilvækst på 1,2 procentpoint) og FDP (6,8 %, tilvækst på 01, procentpoint) lå stabilt, mens kun SSW (4,4 % og tilvækst på 2,1 procentpoint) og det højrepopulistiske AfD (8,1 %, tilvækst på 2,6 procentpoint) gik markant frem. AfD's fremgang var mindre udtalt i de kredse, hvor SSW opstillede og således kunne opsuge en del af de vælgere, som var utilfredse med de etablerede partier, som enten sad ved regeringen i Kiel (CDU og De Grønne) eller Berlin (SPD; De Grønne og FDP). Så en del af SSW's fremgang skyldtes formentlig også proteststemmer.

SSW's stemmetal ved kredsdagsvalg fordelt på kredse 2008-2023

SSW's stemmeandele i procent ved kredsdagsvalg fordelt på kredse 2008-2023

SSW og SSF's erklæring i anledning af etårsdagen for Ruslands angrebskrig mod Ukraine, udsendt den 24. februar 2023:

"Mindretalspolitik er fredspolitik - ikke angrebspolitik!

Sådan lød det fra det danske mindretal for et år siden, da Ruslands præsident Putin misbrugte mindretalspolitik i Donbass-regionen som påskud for sine imperialistiske hensigter. I dag, et år efter den russiske invasion i Ukraine, gentager Sydslesvigsk Forening (SSF) og Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW) det klare budskab: Det danske mindretal fordømmer Putins grusomme angrebskrig mod Ukraine, og mindretalspolitik er fredspolitik - ikke angrebspolitik!
Den russiske invasion i Ukraine er ikke andet end et geopolitisk magtspil, der har brudt med alle folkeretlige principper. En krigsforbrydelse, der også bryder med alt, hvad mindretalsmodellen i det dansk-tyske grænseland står for - nemlig en fælles historie, gensidig respekt og samarbejdsvilje.
Krigen mod Ukraine har stået på i et år nu, og Ruslands afskyelige handlinger har overgået vores værste bekymringer. Fortællingerne fra vores mindretalsvenner i Ukraine, er svære at begribe. Særligt i en tid, hvor krig i Europa så ud til at være historiske fortællinger fra mørke tider.
Men skyerne over Europa er mørkere end de har været længe. Krigen er kommet tæt på os, og frygten for, at den griber om sig yderligere vokser. Derfor skal vi gøre alt, hvad der står i vores magt, for at forhindre Putins magtbestræbelser i at forgifte den demokratiske og fredelige verdensorden.
Ikke mindst derfor går vores tanker i denne mørke tid til alle ofrene for denne grusomme krig og til alle, der arbejder for at skabe fred - med respekt for demokrati, landenes suverænitet, folkeret, selvbestemmelse samt beskyttelse af mindretal.
Mindretalsforholdene i Europa er allerede påvirket af Putins angrebskrig. En krig, hvis udvikling og følger kommer til at berøre os alle - mindretal som flertal."

Christian Dirschauer, SSW-landsformand
Gitte Hougaard-Werner, SSF-formand

Den positive tendens, som begyndte med forbundsdagsvalget i 2021 med 3,2 % og landdagsvalget i 2022 med 5,7 % afgivet i hele Slesvig-Holsten, blev faktisk overgået ved kommunalvalget. Politologerne Wilhelm Knelangen og Sandra Brunsbach fra universitetet i Kiel påpegede i 2022, at SSW ved forbundsdagsvalget i 2021 opnåede 40.248 af i alt 55.330 andenstemmer i sit kerneområde Sydslesvig inkl. Kiel og Pinneberg – altså 73 % af alle stemmer. Ved landdagsvalget i 2022 opnåede SSW 48.951 af i alt 79.301 andenstemmer i sit kerneområde – lig 62 %. Ved kommunalvalget i 2023 opstillede SSW kun i sit kerneområde og opnåede her 51.281 stemmer – altså 2.300 flere end ved landdagsvalget og 11.000 flere end ved forbundsdagsvalget med en meget lavere stemmeprocent i 2023 på 49,4 % i hele Slesvig-Holsten.

Tendensen er klar. Fortsætter den, vil SSW ved de kommende forbundsdagsvalg i 2025 og landdagsvalget i 2027 kunne opnå endnu bedre resultater. Det skyldes også en traditionelt højere stemmeprocent ved disse valg, der ved forbundsdagsvalget 2021 lå på 78,2 % i Slesvig-Holsten og ved landdagsvalget i 2022 lå på 60,3 %. Desuden har SSW historisk opnået højere stemmetal ved landdags- end ved kredsdagsvalg, fra 2000 grundet muligheden for at afgive en partistemme i Holsten. Derfor var meningsmålingen fra slutningen af april 2023, som tydede på, at SSW ville

Plakat der opfordrer til deltagelse i påskemarch i Flensborg den 8. april 2023

kunne opnå 7 % af stemmerne ved et hypotetisk forestående landdagsvalg, ikke urealistisk. SSW er blevet en signifikant politisk aktør og kan 75 år efter grundlæggelsen i 1948 måle sine valgresultater med efterkrigstidens store tilslutning til den danske bevægelse i Sydslesvig.

Omnibusparti med fokus på regional udvikling og internationalt udblik

Mens mindretalspolitikken er SSW's udgangspunkt og traditionelle kernekompetence, har det samtidig udviklet sig til et markant landspolitisk omnibusparti med fokus på regional udvikling. Det skyldes, at mindretallene er sammensat af samfundsborgere, hvis interesser ikke blot omfatter mindretalsforhold, men den generelle udvikling og rammevilkårene i den region, de lever i. Derfor har SSW holdninger og politiske tilbud på alle politikområder i Slesvig-Holsten. Det byder ind med forslag og synspunkter om bl.a. infrastruktur, erhvervspolitik, trafikplanlægning, energiforsyning, regional udvikling, sociale spørgsmål, mindsteløn, sundhedspolitik, hospitalsstruktur, grænseoverskridende, nordisk, Østersø- og Nordsøsamarbejde, ledighed og arbejdsmarkedspolitik, miljøpolitik, integrationspolitik, økonomisk udvikling og inflation, justitsområdet, kultur, museer, historiepolitik, skole og uddannelse på alle niveauer, universiteter og andre politiske områder, der er relevante i Slesvig-Holsten. SSW markerer sig løbende og markant på alle disse områder. SSW placerer sig samtidig i kraft af mindretalspolitikken i en europæisk og international udenrigs- og sikkerhedspolitisk dialog, idet det fremhæver sammenhængen mellem en konstruktiv og imødekommende mindretalspolitik og fredspolitik.

Mindretalspolitikken løfter SSW's politiske stillingtagen til et internationalt niveau. Det gælder i EFA, sammen med SSF i FUEN og i andre sammenhæng. Det er blevet tydeligt ved SSW og SSF's klare udmeldinger til Ruslands angrebskrig mod Ukraine, som begyndte den 24. februar 2022. Her udsendte SSW sammen med SSF og de danske ungdomsforeninger SdU en resolution imod den russiske aggression, som understregede, at mindretalspolitik er fredspolitik, ikke angrebspolitik – og at Rusland misbruger mindretal som påskud for angrebskrig. Bl.a. fastslog de tre organisationer den 4. marts 2022 i deres fælles erklæring:

”Som nationalt mindretal med den historie vi har, skal vi helt afgjort fastslå, at mindretalspolitik aldrig er angrebspolitik. Vold, overgreb og undertrykkelse vil aldrig føre til et fungerende samliv mellem flertal og mindretal.”

Erklæringen blev udsendt, efter at organisationerne i det Sydslesvigske Samråd ikke kunne blive enige om én politisk erklæring. I stedet blev der dels udsendt en fælles generel erklæring, som skarpt fordømte Ruslands angreb på Ukraine, der blev betegnet som krigsforbrydelse, og understregede, at mindretallet er parat til at hjælpe flygtninge fra Ukraine; dels udsendte SSW, SSF og SdU en mindretalspolitisk erklæring. SSW og SSF bekræftede på mindretallets vegne fordømmelsen af den russiske præsident Vladimir Putin og Ruslands angrebskrigspolitik i anledning af etårsdagen for invasionen i 2023.

Den klare fordømmelse af Ruslands krigspolitik blev også understreget af SSW, da partiet sammen med fagforbundet DGB, den evangelisk-lutherske kirke, partierne SPD, De Grønne og Die Linke bakkede op om den traditionelle påskemarch i Flensborg, som den 8. april 2023 fandt sted under sloganet ”Frieden sofort” – fred straks. Marchen protesterede bl.a. imod Ruslands angrebskrig i Ukraine. Forkvinde for SSW-byrådsgruppe i Flensborg og spidskandidat ved kommunalvalget 2023 Susanne Schäfer-Quäck tog afstand fra enhver ”nationalistisk politik, som gør territoriale krav med henvisning til en påstået ret fra historien og ønsker at genoprette historiske grænser” og fordømte Ruslands forsøg på at misbruge mindretal til at retfærdiggøre krigen mod Ukraine. Hun fremhævede tillige den lange vej til fred i det dansk-tyske grænseland med udgangspunkt i folkeafstemningen i 1920, men forkastede de russiske pseudofolkeafstemninger i russiskbesatte dele af Ukraine. Hermed kobler SSW også på lokalt plan mindretalspolitik i Sydslesvig med internationale kriser.

Det kan antages, at det er den brede vifte af politikker, som gør SSW interessant og et relevant valg for vælgere også langt uden for mindretallenes kerneområder. Vælgerne i Holsten stemmer ikke nødvendigvis på SSW på grund af den mindretalspolitiske profil, men grundet alle de andre som regel nordisk-inspirerede politiske holdninger og ideer, partiet markerer sig med. SSW opfattes som seriøs og kompetent politisk aktør med en klar dansk-nordisk referenceramme. Og SSW ses som et valgbart politisk alternativ til de store partier, der skiftes om at danne regeringer i delstaten. Det har bidraget til de gode valgresultater i 2021 og 2022. På den anden side viste valget i 2017, at regeringsansvar kan vise sig at give bagslag, når SSW ikke opfattes som alternativ, men som del af de etablerede partier.

SSW Ungdom og ungdomspolitiske grupper

Det organiserede politiske ungdomsarbejde i tilknytning til SSW startede først for alvor den 19. december 1971, da ca. 20 unge sydslesvigere grundlagde Vælgerforeningens Politiske Ungdom, der ved etableringen som landsorganisation allerede havde to aktive lokale grupper i Egernførde og Slesvig. Siden fulgte flere afdelinger til i Husum og Rendsborg.

Vælgerforeningens Politiske Ungdom og Sydslesvigs Politiske Ungdom

VPU fastslog i sine vedtægter, at den var tilsluttet SSW, og at formålet var at frembringe medlemmernes stillingtagen til politiske problemer. VPU gik aktivt ind i valgkampen op til landdagsvalget 1971. Ansøgningen om formel optagelse i SSW slog dog fejl, da afstemningen på et SSW-hovedstyrelsesmøde i maj 1971 manglede to stemmer i at opnå det nødvendige 2/3 flertal. Det vakte harme blandt de unge, som kort tid efter besluttede sig for at tage navneforandring fra VPU til Sydslesvigs Politiske Ungdom. Kun afdelingen i Egernførde fastholdt det oprindelige navn VPU. I SPU's vedtægter blev det som punkt 1 fastslået, at SPU ikke er tilsluttet SSW, men samarbejder med partiet. Engagementet var dog ikke længere det samme. Således bragte Flensborg Avis den 20. august 1971 en spids kommentar: "Det lader nemlig til at være et sydslesvigsk særpræg, at ungdomsgrupper blomstrer op under stor ståhej og ligeså hurtigt dør hen." Allerede i februar 1972 besluttede SPU at lade organisationen hvile, mens medlemmerne blev opfordret til at engagere sig i SSW. VPU i Egernførde fortsatte dog arbejdet og udgav bl.a. et blad benævnt "INFO". I marts 1972 arbejdede gruppen endog på et alternativ til SSW's partiprogram. Samme år var der overvejelser fremme om en sammenlægning af de resterende VPU-aktiviteter i Egernførde, Slesvig og Rendsborg. Året efter, i april 1973, blev dog også VPU Egernførde nedlagt på baggrund af uoverensstemmelser med den lokale SSW-bestyrelse.

SSW Ungdom

Først i 1980'erne genopstod en politisk ungdomsorganisation med navnet SSW Ungdom, som dog siden slumrede ind. I slutningen af 1980erne markerede en ny gruppe benævnt Unge i SSW i Flensborg, som i 1988 talte 30 medlemmer, sig med flere aktioner i forbindelse med den såkaldte Barschel-affære, hvor der blev lagt stort pres på SSW's dengang eneste landdagsmand Karl Otto Meyer. Plakaten med Meyer som "den ubestikkelige" blev et ikon for SSW i 1988 (se s. 38). Lars Erik Bethge var dengang formand for Unge i SSW, som han selv havde taget initiativ til i foråret 1987, og som i januar 1988 fik status som distrikt i SSW-Flensborg. I årene 2012-2017 var han pressetalsmand

for SPD/De Grønne/SSW-landsregeringen. I april 1987 blev der gjort forsøg på at etablere en SSW-ungdomsafdeling i Nordfrisland. Også disse aktiviteter slumrede ind.

I 1995 blev SSW Ungdom nygrundlagt. Det senere SSW-forbundsdagsmedlem Stefan Seidler var dengang en af drivkræfterne i arbejdet og blev selv formand i 1998. I 2001 blev Stefan Seidler landskendt i Danmark og Sydslesvig, da han bl.a. sammen med sin næstformand Christian Dirschauer (fra 2020 landdagsmedlem og fra 2021 landsformand) organiserede demonstrationer mod Dansk Folkeparti-politikeren Pia Kjærsgaards deltagelse i de danske årsmøder i Sydslesvig. Det gav et stort medieekko og gav siden anledning til mange ophidsede diskussioner ikke mindst i Sydslesvig. Siden gik også det arbejde i stå, da han og flere andre læste videre i Danmark. Det har præget det politiske ungdomsarbejde, at ildsjælene kun kunne engagere sig i få år, førend de satsede på videregående uddannelser i navnlig Danmark. Det betød, at der løbende har været udskiftning i bestyrelsesarbejdet og på formandsposten.

SSWUngdom

I 2009 blev der gjort et nyt forsøg som SSWUngdom, en overgang med afdelinger koncentreret omkring Duborg-Skolen i Flensborg og A.P. Møller Skolen i Slesvig. Dette forsøg har haft den hidtil største succes med længst kontinuitet i arbejdet. Det er især gymnasieelever fra de to store danske skoler, som har været engagerede i arbejdet. Det gælder bl.a. formændene Lukas Lausen, som senere blev personlig rådgiver for den danske udenrigsminister Jeppe Kofoed (2019-2022), og Claas Johannsen fra Kejtum på Sild, som siden en overgang var formand for de danske lægestuderendes forening. Men der er også andre unge, som markerede sig. Ved kommunalvalget den 6. maj 2018 blev SSWU'eren Tjark Jessen valgt til Flensborg Byråd. Både Tjark Jensen og daværende SSWU-landsformand Christopher Andresen blev som de første SSWU'ere i en årrække valgt som bisiddere til SSW's landsstyrelse.

SSWUngdoms motto er "For frihed, lighed og for sjov", men der arbejdes samtidig seriøst med politiske problemstillinger. Som reaktion på etableringen af et vildsvinehegn på den danske side af grænsen, gik SSW således sammen med det tyske mindretals politiske ungdomsorganisation "junge SPitzen" i maj 2019 om en kreativ protest ved at spille bold på tværs af hegnet. Aktionen fik navnet "Grænszaun Games" og vakte megen medieopmærksomhed lokalt, men bl.a. også i store tyske aviser.

SSWU-forkvinden Maylis Roßberg, som overtog hvervet efter Christopher Andresen i september

2020, opstillede til posten som SSW's spidskandidat forud for forbundsdagsvalget i 2021, men måtte se sig slået af Stefan Seidler. Siden blev hun desuden SSW's valgkredskandidat i Rendsborg-Egernførde-kredsen. Hun stammede fra Sild, gik siden i dansk skole i Flensborg for endelig at tage studentereksamen i Aabenraa, hvorpå hun valgte at læse videre på Kiels universitet. Hun gjorde ligesom hele SSWU en stor indsats under forbundsdagsvalgkampen.

Allerede i 2019 var Maylis Roßberg blevet medlem af bestyrelsen for EFA's ungdomsafdeling EFAy. I maj 2022 blev hun valgt til ny generalsekretær for EFAy. I den forbindelse udtalte hun: „Jeg er glad for, at jeg som ny generalsekretær for EFAy fortsat kan kæmpe for et mere åbent, grønt og mangfoldigt Europa. Min generation skal finde svar på mange eksistentielle spørgsmål, heriblandt klimakrisen. Jeg er overbevist om, at disse problemer kun kan løses, når vi samarbejder på tværs af nationale grænser og kulturer. Det gør vi i EFAy i høj grad og jeg ser frem til at bygge videre på mit, SSW Ungdoms og EFAys internationale netværk de næste to år." Det var bemærkelsesværdigt, at hun ikke fremhævede andre fælles mærkesager for de mindretals-, regional- og nationalistiske partier, som EFA og EFAy er en sammenslutning af.

SSWUngdom har været meget aktiv bl.a. med krav i maj 2020 om trinvis genåbning af den dansk-tyske grænse, virtuelle diskussionsaftener om mindretal i Europa og Minority Safepack Initiative i oktober 2020. I november 2020 krævede

SSWU'ere og junge SPitzen protesterede i maj 2019 mod vildsvinehegnet ved at spille bold på tværs af det.

Maylis Roßberg var 2020-2022 forkvinde for SSWU.

SSWUngdom sammen med De Grønnes Ungdom, at der skulle fremstilles informationer om corona på mindretalssprogene dansk og frisisk.

I 2023 omfatter SSWUngdom en landsorganisation med ca. 200 medlemmer med Mats Rosenbaum som formand siden 2022, efter at have været næstformand i to år. Der findes desuden afdelinger i Nordfrisland og Kiel, som blev oprettet i 2020. Dens medlemmer er også studenterpolitisk aktive på universitetet i Kiel og opnåede i 2020 en plads i studenterparlamentet på baggrund af 174 eller 4,31 % af stemmerne.

På trods af de aktive unge SSW'ere måtte SSW-landsformand Christian Dirschauer alligevel på landsmødet i september 2022 konstatere, at SSW har et demografisk problem, og at det er nødvendigt at få engageret flere unge. Det skulle ske i samarbejde med SSWUngdom. Maylis Roßberg kunne ved samme lejlighed fastslå, at mange unge flytter til Danmark, og at unge ikke har så megen lyst til at engagere sig i længere tid ad gangen, men foretrækker at lægge engagementet i enkeltstående projekter. Det er forhold, som har præget det politiske ungdomsarbejde igennem mere end 50 år.

Nogle af de SSWU-kandidater, der blev valgt ind i kredsdage og kommuneråd ved kommunalvalget 2023

SSW-unge i alle kredsdage efter kommunalvalget 2023

Med Maylis Roßbergs forsøg på at blive spidskandidat til forbundsdagsvalget i 2021 havde SSWUngdom klart vist, at de unge ikke var til sinds blot at være heppekor eller vandbærere. De ville gøre sig gældende i de valgte parlamenter. Derfor lagde ungdomspolitikerne en strategisk plan for at få unge SSW'ere til at opstille i hele Sydslesvig. Op til kommunalvalget 2023 opstillede en række medlemmer af SSWUngdom på SSW's lister. Det gode valg gav de unge markant indflydelse. SSWU-formand Mats Rosenbaum (dengang 22 år) vandt sin valgkreds i Flensborg og blev efterfølgende også næstformand for SSW's byrådsgruppe. Jannik Beyer (22 år) vandt ligeledes sin valgkreds i Flensborg. I Nordfrisland blev tre SSWU'ere valgt til kredsdagen: den 19årige spidskandidat Lilli Rachenpöler, Justin Reyman (25 år) og Mike-Lu Volquardsen (25 år). I Slesvig-Flensborg blev Tom Hohenwald (22 år) valgt til kredsdagen. I Rendsborg-Egernførde blev den 20årige Chantal Jehle valgt til kredsdagen. I Kiel er tre af de fire fraktionsmedlemmer i byrådet SSWU'ere: Pascal Schmidt (28 år), Jaqueline Hüls (24 år) og Marvin Schmidt (25 år). Dermed blev unge SSW'ere for første gang i SSW's 75-årige historie repræsenteret i alle kredsdage, i Flensborg og Kiel. I Husum blev den 24årige SSWU'er Poul Franck valgt til byrådet, og i Gettorp, hvor SSW gik fra 0 til 8 % og opnåede to mandater, blev Max Lüdke (19 år) valgt til kommunerådet.

Europapolitik – European Free Alliance – det grænseoverskridende samarbejde

SSW opstiller ikke til EU-parlamentet, selv om det som mindretalsparti også ville være fritaget fra spærregrænsen i Tyskland. Ikke desto mindre er EU en kendsgerning, som også SSW må for-

holde sig til. I 1980erne og 1990erne genspejlede SSW danskernes brogede og splittede holdning til den europæiske integrationsproces, der rummede både fortalere og modstandere mod en dybere integration. Karl Otto Meyer markerede sig også i Danmark som afgjort EF/EU-modstander og kæmpede aktivt imod etableringen af en euroregion i det dansk-tyske grænseland. Siden årtusindeskiftet er vægten dog blevet mere integrationsvenlig.

European Free Alliance

SSW kan i dag se mange muligheder for bl.a. at bruge EU til at fremme mindretalsanliggender i fællesskab med andre mindretal, som findes i betydeligt tal i alle EU-lande, især i de nye medlemslande i Central- og Østeuropa. Det var også grunden til, at SSW i 2008 valgte i første omgang som observatør at tilslutte sig European

Free Alliance, der er et forbund af europæiske mindretals- og regionalpartier. Beslutningen var omstridt, eftersom EFA er en bred sammenslutning der også rummer separatistiske partier som Scottish National Party. En afgørende grund for tilslutningen var dog den direkte adgang til Europaparlamentet gennem EFA-partier, der har opnået valg dertil. På landsmødet i oktober 2009 besluttede SSW at blive fuldgyldigt medlem af EFA fra 2010. Desuden deltager SSW i de årlige kongresser, som afholdes af den europæiske mindretalsunion FUEN.

I EFA samarbejder SSW med bl.a. det tyske mindretals SP – Slesvigsk Parti. Som følge af krisen i Katalonien siden oktober 2017, hvor der blev afholdt en ulovlig folkeafstemning om uafhængighed, og bl.a. den katalanske leder Carles Puigdemont efterfølgende måtte flygte i eksil, mens andre blev fængslet, fremlagde SSW og SP i april 2018 et resolutionsforslag med skridt og kriterier for, at europæiske regioner kan opnå uafhængighed. Forslaget opnåede intet flertal på kongressen, hvor repræsentanter for SSW og SP poserede med plakater af fængslede katalanske politikere.

Puigdemont var den 25. marts 2018 blevet arresteret af tysk politi på baggrund af en international arrestordre fra de spanske myndigheder, da han krydsede grænsen i bil fra Danmark til Tyskland. Han sad i fængsel i Neumünster. Den 5. april blev han løsladt mod kaution, men måtte ikke forlade Tyskland og skulle hver uge møde på politistationen i Neumünster. SSW's landsformand Flemming Meyer havde til hensigt at besøge Puigdemont i fængslet, men nåede det ikke

SSW og SP's resolution på EFA-kongressen 2018

På EFA's generalforsamling i Landshut i Bayern den 13. april 2018 fremlagde SSW's Anke Spoorendonk og SP's formand Carsten Leth Schmidt på vegne af begge partier et resolutionsforslag om trin frem mod regioners større autonomi og i sidste ende uafhængighed. Resolutionen opnåede intet flertal:

A. Vor dem Hintergrund der aktuellen Situation in Katalonien.

B. Vor dem Hintergrund der positiven Erfahrung mit der Durchführung einer Volksabstimmung in Schottland in 2014 über die Unabhängigkeit von Großbritannien.

C. Mit Blick auf das in der UN-Charta verbriefte Selbstbestimmungsrecht der Völker fordert die European Free Alliance

1. die EU dazu auf, in allen Mitgliedstaaten, klare Kriterien und Regeln über die Zulassung und Durchführung von Volksabstimmungen zu mehr Autonomie von europäischen Regionen bis hin zu ihrer Eigenständigkeit implementieren mit dem Ziel etwaige neue Staaten auch als Mitgliedstaaten der EU zuzulassen.

2. Diese Kriterien könnten folgende sein:

   - die betroffene Region muss eine historische, sprachliche und/oder kulturelle Identität besitzen

   - die betroffene Region muss substanziell und über einen langen Zeitraum einen Wunsch nach Eigenständigkeit oder mehr Autonomie dokumentiert haben

   - bei einer etwaigen Volksabstimmung soll sich eine Mehrheit von 50 Prozent Plus 1 Stimme der wahlberechtigten Bevölkerung für Unabhängigkeit oder Autonomie aussprechen, bevor diese Gültigkeit bekommt

   - die sprachlichen und kulturellen Minderheitenrechte der anderen Bevölkerungsgruppen in der betroffenen Region müssen weiterhin rechtlich und real gesichert sein.

Begründung:

Während in Schottland eine geordnete und demokratische Volksabstimmung über die Unabhängigkeit in Einvernehmen mit der Zentralregierung in London durchgeführt wurde, war dies in Katalonien wegen des Konflikts zwischen der Regionalregierung in Barcelona und der Zentralregierung in Madrid nicht möglich. Durch das Eingreifen der Zentralregierung gingen dann auch nur ca. 42 Prozent der Wählerinnen und Wähler in Katalonien zur Wahl. Da es innerhalb der EU viele europäische Völker ohne einen eigenen Staat gibt, die nach Unabhängigkeit oder mehr Autonomie streben, muss die EU klare Kriterien und Regeln für die Durchführung von demokratischen Volksabstimmungen aufstellen mit dem Ziel auch neue Staaten als Mitgliedstaaten innerhalb der EU zu halten. Allerdings muss es gewichtige Gründe geben einen neuen Staat zu gründen.

før løsladelsen, mens fraktionsformanden Lars Harms var imod at blande sig i den pågående juridiske proces. Siden fastslog overlandsretten i Slesvig, at der ikke var grundlag for at udlevere Puigdemont for oprør. I slutningen af juli 2018 ophævede de spanske myndigheder arrestordren, og Puigdemont kunne derefter færdes frit og forlade Tyskland.

SSW's grand old dame Anke Spoorendonk blev på EFA's kongres i Bruxelles i marts 2019 valgt til organisationens kasserer og vicepræsident og indtog således en central post i sammenslutningen. Også i ungdomsafdelingen spiller SSW-politikere en fremtrædende rolle. SSW-Ungdoms forkvinde Maylis Roßberg, der i 2021 forgæves stilede efter at blive SSW's spidskandidat ved forbundsdagsvalget, blev i 2019 indvalgt i bestyrelsen for EFA's ungdomsafdeling EFAy – European Free Alliance Youth. I maj 2022 blev hun valgt til generalsekretær for EFAy.

Regional europapolitik

SSW's europapolitik er både europæisk og regional. I regionen var SSW og dets tysk-nordslesvigske søsterparti Slesvigsk Parti de bærende politiske aktører i den i 2011 nedlagte regionalforsamling for euroregionen Region Sønderjylland-Schleswig. På kommunalt plan er SSW's politikere fortalere for et tættere samarbejde over grænsen og fungerer ofte som brobyggere. Dette gælder ikke mindst SSW's flensborgske overborgmester Simon Faber, der, ofte i tæt samspil med Sønderborgs tyske byrådsmedlem Stephan Kleinschmidt, var fortaler for samarbejdet i den såkaldte Grænsetrekant Aabenraa-Sønderborg-Flensborg. Her bliver samarbejdet imidlertid delvis vanskeliggjort af en indbyrdes sønderjysk konkurrence om placeringer af sygehus og uddannelser. SSW støttede også fuldt ud projektet Kulturhovedstad Sønderborg 2017. Her var Stephan Kleinschmidt drivkraften bag Sønderborgs ansøgning, der blev anlagt som grænseoverskridende projekt. I sidste ende tabte Sønderborg til Århus, men juryens afgørelse var efter sigende meget tæt.

Grænseoverskridende mærkesager

Den grænseoverskridende infrastruktur er også en af SSW's mærkesager. SSW's krav om en grænseoverskridende transport- og infrastrukturkommission blev indfriet i 2011 med nedsættelsen af den dansk-tyske trafikkommission, hidtil dog uden konkrete resultater. Derimod gjorde en togafsporing ved Vojens i november 2012, som spærrede jernbaneforbindelsen i 17 dage, samt spærringen af motorvejsbroen over Kieler Kanalen for tunge lastbiler i juli-november 2013 politikerne nord og syd for grænsen bevidste om, at infrastrukturen er et grænseoverskridende anliggende af stor betydning for hele regionen. Mens Danmark er gået i gang med at

udbygge jernbanen i Sønderjylland til dobbeltspor, er der endnu ingen afklaring på tysk side, hvordan flaskehalsen ved Rendsborg skal erstattes frem til 2025, når den nuværende motorvejsbro formentlig ikke længere vil kunne holde til belastningen. Tilsvarende er den fortsatte udbygning af den tværgående motorvej A20, som forløber gennem Holsten og skal tilsluttes den centrale trafikåre A7 af stor betydning for begge sider af grænsen. Her vises SSW's begrænsninger som regionalparti: det kan kræve kommissioner og handling, men beslutningskompetencen ligger andre steder.

"Minority Safepack Initiative"

SSW støttede også mindretalsorganisationen FUEN's (den føderalistiske union af europæiske mindretal med hovedsæde i Flensborg) initiativ iværksat i 2011 for at sikre mindretalsrettigheder i den Europæiske Union. Formålet var som borgerinitiativ i henhold til Lissabon-traktaten at indsamle en million underskrifter i EU-landene med henblik på, at EU styrker nationale og sproglige mindretals rettigheder og status. SSW's minister Anke Spoorendonk var et af medlemmerne af den borgerkomité, der fremsendte initiativet til Bruxelles. Initiativet blev imidlertid den 13. september 2013 afvist af EU-kommissionen, da den hævdede, at mindretalsspørgsmål ikke er omfattet af EU-traktaterne, selv om mindretalsrettigheder faktisk fremhæres i Lissabon-traktatens borgerrettighedskapitel. Derfor anlagde medlemmerne af initiativgruppen støttet af bl.a. Anke Spoorendonk i december

MINORITY SAFEPACK INITIATIVE

2013 sag mod EU-kommissionen ved EU-domstolen i Luxembourg. I landdagen stillede SSW sammen med SPD og De Grønne i september 2013 et andragende om, at landsregeringen på europæisk niveau støtter FUEN's initiativ. Dette tilsluttede landdagen sig i enighed bortset fra en enkelt modstemme på sit møde den 26. september 2013.

SSW er desuden i tæt dialog med det Europæiske Center for Mindretalsspørgsmål (ECMI) i Flensborg og følger dets arbejde med mindretalskonflikter i Europa tæt. På denne måde er SSW i løbet af de seneste 15 år blevet sig stadig mere bevidst om den europæiske dimensions betydning for mindretalsspørgsmål. Mens SSW i Karl Otto Meyers periode fremstod som særdeles EF/EU-skeptisk, selv om der fandtes andre holdninger i mindretallet, har SSW i dag et andet, betydeligt mere positivt syn på Europa.

Friserne i SSW

SSW er ikke kun det danske mindretals politiske repræsentant, men repræsenterer også en del af friserne i landsdelen. Den frisiske folkegruppe er siden 1920erne delt i de såkaldte tyske frisere og de nationale frisere. De tyske frisere ser sig selv som en stamme af det tyske folk, mens de nationale frisere på grund af deres eget sprog og kultur ser sig selv som et selvstændigt folk og dermed som et nationalt mindretal i Tyskland. I Weimar-republikken deltog de nationale frisere med en Liste Friesland til de politiske valg. Det lykkedes dengang at vælge formanden for den Frisisk-slesvigske Forening, Johannes Oldsen, ind i Sydtønder kredsdag i 1925. Han blev siddende indtil 1933 og var det eneste kredsdagsmedlem, der modsatte sig nazisternes ensretning og den faktiske opløsning af kredsdagen i 1933.

1945: også friserne vil til Danmark

Efter 1945 gik også de nationale frisere en tid lang ind for Sydslesvigs tilslutning til Danmark. Ikke fordi de ville være danskere; men de fandt, at den frisiske kultur og det frisiske folk kun kunne overleve i det frisindede danske demokrati. Johannes Oldsen, de nationale friseres leder, sendte kort efter kapitulationen et brev til samlingsregeringens udenrigsminister Christmas Møller, hvori han udtrykte sine forhåbninger om, at også Nordfrisland ville blive tilsluttet Danmark. Den danske bevægelses og frisernes fælles mål, nemlig Sydslesvigs tilslutning til Danmark, førte til et tæt politisk samarbejde mellem de dansksindede og friserne i efterkrigstiden. Bevarelse af hjemstavnens særpræg og en højere prioritering af den nære hjemstavns interesser var hovedmotiv for frisernes medvirken i SSW. Ledende nationale frisere øvede især i det første årti efter 1945 en vigtig indflydelse på den hjemstavnsprægede linje i SSW. Halvdelen af medlemmerne i SSW's første landsstyrelse var således frisere: ud over Johannes Oldsen var det Carsten Boysen og Berthold Bahnsen. Sidstnævnte repræsenterede desuden SSW i landdagen fra 1947 til sin død i 1971. Bahnsen talte allerede i august 1965 i en landdagsdebat om den positive udvikling i forholdet mellem flertal og mindretal fra et mod-hinanden til et med-hinanden. I februar 1966 betegnede han de dansk-ty-

Johannes Oldsen (venstre) og Berthold Bahnsen var to af de fremtrædende nationale frisere i SSW.

ske mindretalsordninger som en europæisk og global model. Ved landdagsvalget i 2000 blev med valget af Lars Harms igen en national friser indvalgt i landdagen som SSW-repræsentant. Han blev gruppeformand efter landdagsvalget i 2012, da SSW gik med i koalitionsregeringen sammen med SPD og De Grønne.

SSW - også frisernes advokat

SSW er således også i dag de nationale friseres politiske repræsentant. SSW har f.eks. gjort en stor indsats for oprettelsen og bevarelsen af det nordfrisiske institut i Bredsted og for professoratet i frisisk ved Flensborgs universitet. Den første landdagsdebat om det frisiske sprogs vilkår i 1987 blev foranlediget af SSW, og det samme gælder oprettelsen af et udvalg for frisiske spørgsmål. SSW sørgede tillige for, at den frisiske folkegruppe udtrykkeligt blev nævnt i delstatsforfatningens nye mindretalsartikel fra 1990. På kredsplan støtter SSW bestræbelserne for en mere tydelig markering af flersprogetheden i Nordfrisland. Fra 1997 blev det muligt at opsætte tosprogede byskilte på tysk og frisisk.

Frisisklov 2004

I december 2004 vedtog den slesvig-holstenske landdag en særlig lov til fremme af frisisk sprog og kultur i offentligheden, som SSW havde taget initiativ til. Dette skete under henvisning til landsforfatningen, men også til Europarådets mindretalsaftaler. Det førte bl.a. i 2005 til opsættelsen af tosprogede skilte på tysk og frisisk på perronerne i Nordfrisland. Selve loven blev endog offentliggjort på tysk og frisisk. Loven blev ajourført i 2016. Dermed blev frisisk andet forvaltningssprog i kredsen Nordfrisland og på øen Helgoland. Det blev desuden fastslået, at beken-

Traditionen følges af Lars Harms, der siden 2000 repræsenterer SSW i Landdagen, fra 2012 som gruppeformand.

Frisiskloven i revideret udgave fra 2016

Gesetz zur Förderung des Friesischen im öffentlichen Raum (Friesisch-Gesetz –FriesischG) vom 29. Juli 2016

Präambel
In Anerkennung des Willens der Friesen, ihre Sprache und somit ihre Identität auch in Zukunft zu erhalten, im Bewusstsein, dass das Bekenntnis zur friesischen Volksgruppe frei ist, unter Berücksichtigung der Tatsache, dass die Friesen außerhalb der Grenzen der Bundesrepublik Deutschland keinen Mutterstaat haben, der sich ihnen verpflichtet fühlt und Sorge für die Bewahrung ihrer Sprache trägt, im Bewusstsein, dass der Schutz und die Förderung der friesischen Sprache im Interesse des Landes Schleswig-Holstein liegen, unter Berücksichtigung des Rahmenübereinkommens des Europarates zum Schutz nationaler Minderheiten und der Europäischen Charta der Regional- oder Minderheitensprachen, unter Berufung auf Artikel 3 des Grundgesetzes und auf Artikel 6 der Verfassung des Landes Schleswig-Holstein beschließt der Schleswig-Holsteinische Landtag das folgende Gesetz:

§ 1 Friesische Sprache in Behörden und Gerichten
(1) Das Land Schleswig-Holstein erkennt die in Schleswig-Holstein gesprochenen friesischen Sprachformen als Ausdruck des geistigen und kulturellen Reichtums des Landes an. Ihr Gebrauch ist frei. Ihre Anwendung in Wort und Schrift im öffentlichen Leben und die Ermutigung dazu werden geschützt und gefördert.
(2) Die Bürgerinnen und Bürger können sich in friesischer Sprache an Behörden im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland wenden und Eingaben, Belege, Urkunden und sonstige Schriftstücke in friesischer Sprache vorlegen. Verwendet eine Bürgerin oder ein Bürger im Verkehr mit den Behörden im Kreis Nordfriesland oder auf der Insel Helgoland die friesische Sprache, können diese Behörden gegenüber dieser Bürgerin oder diesem Bürger ebenfalls die friesische Sprache verwenden, sofern durch das Verwaltungshandeln nicht die Rechte Dritter oder die Handlungsfähigkeit von anderen Trägern der öffentlichen Verwaltung beeinträchtigt wird. §82 b des Landesverwaltungsgesetzes bleibt unberührt.
(3) Die Behörden können offizielle Formulare und öffentliche Bekanntmachungen im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland zweisprachig in deutscher und friesischer Sprache abfassen.
(4) Die Bürgerinnen und Bürger können im Kreis Nordfriesland in zivilrechtlichen Verfahren Urkunden und Beweismittel in friesischer Sprache vorlegen, wenn nötig unter Inanspruchnahme von Dolmetschern und Übersetzungen und unter der Bedingung, dass dies nach Auffassung der zuständigen Richterin oder des zuständigen Richters eine ordentliche Rechtspflege nicht behindert.

§ 2 Friesischsprachige Mitarbeiter und Einstellungskriterium
(1) Im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland sollen in Behörden und der Aufsicht des Landes unterstehenden Körperschaften, Anstalten und Stiftungen des öffentlichen Rechts friesischsprachige Mitarbeiter zur Verfügung stehen, um die in §1 formulierten Rechte gewährleisten zu können.
(2) Das Land Schleswig-Holstein sowie der Kreis Nordfriesland und die Kommunen im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland berücksichtigen nach Maßgabe der Verpflichtung aus § 1 und § 2 Absatz 1 friesische Sprachkenntnisse im Verfahren zur Einstellung in den öffentlichen Dienst, soweit es im Einzelfall bei der Wahrnehmung einer konkreten Tätigkeit als erforderlich oder wünschenswert erachtet wird. Sie gestalten ihre Ausschreibungen entsprechend.

(3) Im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland wirken das Land Schleswig-Holstein, der Kreis Nordfriesland und die Kommunen darauf hin, dass der Erwerb friesischer Sprachkenntnisse im Fortbildungsangebot für ihre Beschäftigten Berücksichtigung findet.
(4) Das Land Schleswig-Holstein sowie der Kreis Nordfriesland erfüllen nach Möglichkeit die Wünsche ihrer Beschäftigten in dem Gebiet eingesetzt zu werden, in dem ihre jeweilige friesische Sprachform gesprochen wird.

§ 3 Beschilderung an Gebäuden
(1) Im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland ist an Gebäuden der Landesbehörden und an Gebäuden der der Aufsicht des Landes unterstehenden Körperschaften, Anstalten und Stiftungen des öffentlichen Rechts die Beschilderung zweisprachig in deutscher und friesischer Sprache auszuführen. Vorhandene einsprachige Beschilderung darf durch eine Beschilderung in friesischer Sprache ergänzt werden.
(2) Der Kreis Nordfriesland und die Kommunen im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland können an öffentlichen Gebäuden und an den Gebäuden der ihrer Aufsicht unterstehenden Körperschaften, Anstalten und Stiftungen des öffentlichen Rechts im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland die Beschilderung zweisprachig in deutscher und friesischer Sprache ausführen.
(3) Das Land Schleswig-Holstein wirkt darauf hin, dass die Beschilderung an anderen öffentlichen Gebäuden sowie topografische Bezeichnungen im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland zweisprachig in deutscher und friesischer Sprache ausgeführt werden.

§ 4 Siegel und Briefköpfe
Die im § 3 genannten Bestimmungen können sinngemäß auch für die durch die Behörden und Körperschaften im Kreis Nordfriesland und auf der Insel Helgoland genutzten Siegel und Briefköpfe angewendet werden.

§ 5 Friesische Farben und Wappen
Die Farben und das Wappen der Friesen können im Kreis Nordfriesland neben den Landesfarben und dem Landeswappen verwendet werden. Die friesischen Farben sind Gold-Rot-Blau.

§ 6 Orts- und Hinweistafeln und wegweisende Beschilderung
(1) Die vorderseitige Beschilderung der Ortstafeln, Ortshinweistafeln, Hinweistafeln zu besonderen touristischen Zielen und Routen, Hinweistafeln zu Gewässern sowie die wegweisende Beschilderung an Straßen können im Kreis Nordfriesland nach Maßgabe des § 46 Abs. 2 StVO zweisprachig in deutscher und friesischer Sprache erfolgen. Dieses Ziel haben die Behörden des Landes - gegebenenfalls unter näher zu benennenden Auflagen betreffend Gestaltung und Aufstellung der Schilder - zu beachten und zu fördern.
(2) Die zweisprachige straßenverkehrsrechtliche Beschilderung im Kreis Nordfriesland nach Maßgabe des Absatzes 1 erfolgt nach der Anlage zu diesem Gesetz. Die Kosten der Gemeinden und Gemeindeverbände für die erstmalige zweisprachige wegweisende Beschilderung im Kreis Nordfriesland übernimmt das Land. Das für Verkehr zuständige Ministerium erlässt die zur Konkretisierung erforderlichen Verwaltungsvorschriften.
(3) Vorhandene einsprachige Ortstafeln und Verkehrszeichen dürfen durch eine Hinzufügung in friesischer Sprache ergänzt werden.

§ 7 Verkündung
Dieses Gesetz wird in deutscher Sprache und in friesischer Übersetzung verkündet.

§ 8 Inkrafttreten
Dieses Gesetz tritt am Tage nach seiner Verkündung in Kraft.

Ilse-Johanna Christiansen og Anke Joldrichsen viste de frisiske farver på valgaftenen den 6. maj 2012 i Landdagen i Kiel.

Lars Harms som formand for landdagsgruppen har spillet en afgørende rolle i forhandlingerne.

delsen til det frisiske mindretal er fri, at frisiske sprogkundskaber skal tilgodeses ved besættelse af offentlige stillinger, at skiltningen på offentlige bygninger i Nordfrisland kan være tosproget tysk/frisisk, samt at de frisiske farver gul-rød-blå og våbenskjold kan anvendes i Nordfrisland ved siden af de slesvig-holstenske farver og våbenskjold. Endelig fastholdes praksis om opsætning af tosprogede byskilte på tysk og frisisk.

Tiltag til gavn for friserne

I forbindelse med regeringsdannelsen i 2012 blev der også lagt vægt på at forbedre frisernes vilkår. Således lovede de tre regeringspartier, at de ville øge mulighederne for at lære frisisk i børnehaver og skoler i Nordfrisland og på Helgoland. Desuden lovede de at støtte udarbejdelsen af frisisksproget undervisningsmateriale. Tilskuddene til Nordfriisk Instituut blev hævet efter mange år med nulvækst. Desuden blev delstatens forpligtelse til at støtte og fremme frisisk sprog og kultur optaget i den nye skolelov, som blev vedtaget i januar 2014. Samtidig blev det fastholdt, at de offentlige skoler skal formidle viden om frisernes kultur og deres historie. Forankringen af undervisning i frisisk og om frisisk kultur blev også omsat i den nye læreruddannelseslov fra juli 2014, læreplaner for klassetrinnene 5-13 fra sensommeren 2014 samt i forslaget til en ny landsforfatning, som blev fremlagt i juli 2014. Dette skyldtes frem for alle SSW's indsats, hvor friseren

Frisiskundervisning i skolerne

De skiftende landsregeringer under først ministerpræsident Torsten Albig (SPD) med De Grønne og SSW (2012-2017) og siden Daniel Günther (CDU) med først De Grønne og FDP 2017-2022 og De Grønne fra 2022 har fulgt op på det frisiske sprogs status. I 2015 udgav undervisningsministeriet i Kiel dels en folder om frisisk i skolerne i Nordfrisland og på Helgoland, dels blev der udgivet en vejledning for frisiskundervisning i grundskolens 1.-4. klassetrin. I september 2018 blev en bekendtgørelse om frisisk

i skolerne i Nordfrisland og Helgoland udsendt med afsæt i forpligtelserne fastlagt i Europarådets Pagt om regionale sprog eller mindretalssprog fra 1992, som trådte i kraft i 1998. Heri blev det bl.a. fastholdt, at skolerne skal orientere forældrene om, at de kan anmode om frisiskundervisning for deres børn.

SSW fremsatte i december 2019 et forslag i landdagen om at iværksætte en række konkrete tiltag inden for læreruddannelse, undervisningsmateriale og skoler, herunder etableringen af såkaldte modelskoler for frisisk med fast frisiskundervisning på 1.-6. klassetrin med henblik på at øge frisiskundervisningen. Det førte den 22. januar 2020 til en debat i landdagen, hvor forslaget blev modtaget positivt og støttet af alle ordførere. Den efterfølgende udvalgsbehandling i undervisnings- og europaudvalgene var lige så positiv, men grundet coronapandemien noget langstrakt. Den 4. april 2022 kunne undervisningsudvalget afgive en betænkning, som foreslog, at landdagen bakker op om til flere tiltag til gavn for frisisk på læreruddannelsen, undervisningsmateriale og i skolerne, herunder at frisisk ændrer status fra arbejdsgruppe til regulært fag i grundskolerne. En enig landdag bakkede op om forslaget. Dermed havde SSW sikret konsensus om det nødvendige i at støtte og udvide frisiskundervisningen.

Tosproget skilt i Nordfrisland

I januar 2020 meddelte undervisningsminister Karin Prien (CDU) iværksættelsen af en pakke med tiltag, som skal styrke frisiskundervisningen. Fra og med skoleåret 2020/21 etableres en funktion for mindretalssprog i skolerne. Såkaldte projektskoler med frisiskundervisning udmærkes med et særligt skilt. Status for frisisk skal hvert halve år drøftes i en rundbordssamtale.

I marts 2022 gjorde kredsen Nordfrisland på en heldagskonference status for frisiskundervisning. Trods mange gode hensigter var situationen på ingen måde opløftende. Efterfølgende sendte de

Frisiske kampagneplakater fra landdagsvalgkampen 2022
fra venstre på mooring, sölring og fering

fire frisiske organisationer Friisk Foriining, Friserrådet, Nordfriesischer Verein og Nordfrisisk Institut den 5. april 2022 et fælles åbent brev stilet til ministerpræsidenten, hans mindretalskommitterede, spidskandidaterne for CDU, SPD, Grønne, FDP og SSW samt landråden for Nordfrisland. De kritiserede skarpt situationen for frisiskundervisning og krævede, at frisisk fremover skal opgraderes til regulært undervisningsfag med egne læreplaner; at der skal gives yderligere personaletid til frisiskundervisning fra 1. til 13. klassetrin; at lærere med frisisk som kompetence får en ansættelsesgaranti og særligt tillæg i Nordfrisland; at adgangskravene for frisiskstudiet lempes; at der etableres en professionel institution, som skal udarbejde lærebøger, didaktisk materiale og bidrage til at revitalisere sproget; og at frisisk på udvalgte skoler i Nordfrisland skal kunne bruges som undervisningssprog i andre fag. I skoleåret 2022-23 blev knap 800 elever på

12 skoler, deraf flere danske mindretalsskoler, undervist i frisisk i enkelte ugentlige lektioner. Der er alt for få og for lidt til at sikre frisisk blandt børn og unge.

”Nordfriisk liirskap” – et mindretalspolitisk kvantespring

SSW spillede en afgørende rolle, da Landdagen i finansloven for 2023 besluttede etableringen af en ny institution for frisiskundervisning i tilknytning til Nordfriisk Instituut i Bräist/Bredsted. Lars Harms fremsatte efter længere forberedelse forslaget i finansudvalget på baggrund af nødråbet fra de frisiske organisationer fra april 2022, og finansudvalget med Harms som formand bakkede op. Dermed kom forslaget med i finansloven for 2023. Lars Harms fremhævede under den afsluttende finanslovsbehandling i landdagen den 22. marts 2023, at den nye institution får ansvaret for professionaliseringen af frisiskundervisningen fra børnehaven til studentereksamen, skal afholde sprogkurser samt informere om og fremme frisisk i almindelighed. Der knyttes fire videnskabelige årsværk og en administrator til den nye afdeling på Nordfriisk Instituut og en videnskabelig stilling tilknyttes Ferring-Stiftung på Før.

Lars Harms betegnede den nye institution - der ifølge Nordfriisk Instituut skal få betegnelsen ”Nordfriisk liirskap” (nordfrisisk læringsfællesskab eller læreskib) - som et mindretalspolitisk kvantespring. I etableringsfasen er der på den slesvig-holstenske finanslov afsat 158.000 euro i 2023, 339.500 euro i 2024 og 481.000 euro i 2025. Desuden skal der skabes en stilling hos IQSH i uddannelsesministeriet i Kiel, der bl.a. skal være kontakt og koordinere udarbejdelse af læreplaner og strategier for udviklingen af frisiskundervisningen. Harms sammenlignede beslutningen om at oprette den nye institution med ligestillingen af de danske skoler i 2014. Dermed understregede han den ny institutions fundamentale betydning for det frisiske mindretal. Det nye ”Nordfriisk liirskap” føjer en helt ny dimension til den slesvig-holstenske mindretalsmodel og sætter for alvor fokus på det frisiske mindretals læringsbehov. Mindretalspolitikken er på SSW’s initiativ og vedholdende pres blevet videreudviklet fra at have hovedfokus på de to mindretal i den dansk-tyske grænseregion med en kin-stat, som aktivt støtter dem ideelt, politisk og økonomisk, til at være proaktiv til gavn for det frisiske mindretal uden kin-stat, som er afhængig af den gode vilje i Slesvig-Holsten og Tyskland. Det er en videreudvikling af den slesvig-holstenske mindretalsmodel ved siden af den dansk-tyske mindretalsmodel, der har fokus på at fremstille de dansk-tyske mindretalsordninger som en rollemodel til inspiration andetsteds i europæiske grænseregioner med nationale mindretal.

SSW's politiske udvikling: Programmer og princippapirer

Den 16. april 2016 vedtog et ekstraordinært landsmøde SSW's sjette partiprogram, knap to årtier efter vedtagelsen af det forrige. Forud var gået to års arbejde. Alle SSW's hidtil seks programmer siden 1948 er fælles om, at SSW er forankret i Sydslesvigs dansksindede og frisisksindede befolkning, og at SSW knytter sig til den danske samfundsmodel. Samtidig er de dog tillige hver for sig præget af deres samtid og dennes konflikter og problemer, ligesom de genspejler SSW's politiske udvikling gennem over 70 år.

1948: Håbet om en ‚genforening' med Danmark

Det første program fra juni 1948 blev faktisk skrevet, før partiet var oprettet, fordi der skulle afleveres et partiprogram sammen med andragendet om licens. Programmet er udtryk for specielle vilkår: bevægelsens egentlige mål var Sydslesvigs tilslutning til Danmark. Dette måtte imidlertid ikke stå i programmet. Derfor fik det karakter af et hjemstavnsprogram. Forordet betegnede SSW som et hjemstavnsforbund, der repræsenterede alle befolkningskredse. Første programpunkt var adskillelsen af Sydslesvig fra Holsten gennem oprettelsen af et forbundsland Sydslesvig. De andre programpunkter hang umiddelbart sammen med forholdene i Tyskland efter krigen. De handlede om opbygningen af et demokratisk samfund, om økonomisk genopbygning og om en besindelse på hjemstavnen. Enhver centralisme blev afvist. Det ‚danske' kom til udtryk i kravet om ligeberettigelse af Sydslesvigs tre kulturer (dansk, frisisk, tysk). Anvendelsen af selvbestemmelsesretten, den danske bevægelses hovedkrav, blev kun nævnt mellem linjerne: Sydslesvigs nutid og fremtid skulle afgøres efter den sydslesvigske befolknings vilje. Dette var især møntet på de talrige flygtninge i landsdelen: de skulle i hvert fald ikke bestemme over Sydslesvigs nutid og fremtid. Tilmed krævede programmet en omplacering af flygtningene, da det ellers var udelukket at forbedre de menneskelige, sociale og økonomiske forhold i landsdelen.

1966: SSW indstiller sig på realiteterne

Selvom programmet fra 1948 var møntet på efterkrigstidens specielle forhold, varede det til midten af 1960erne, før programmet blev revideret. SSW havde svært ved at indstille sig på realiteterne. Partiet blev aldrig til det hjemstavnsforbund af hele eller dog det overvældende flertal af den hjemmehørende befolkning, som man havde drømt om. Derimod blev det blev snart til et mindretalsparti for den danske og den national-frisiske del af befolkningen. Disse ændrede realiteter tog det i januar 1966 vedtagne program til sidst højde for.

SSW´s første program fra 1948 var et hjemstavnsprogram.

Til landdagsvalget i 1950 og til kommunalvalget i 1951 dominerede flygtningeproblemet SSW´s valgkamp. SSW´s forsøg på ad denne vej at samle alle hjemmehørende Sydslesvigere var imidlertid forgæves.

Programm des Südschleswigschen Wählerverbandes

Der Südschleswigsche Wählerverband ist ein Heimatverband, in dem alle Bevölkerungskreise vertreten sind. Der Verband setzt sich für Frieden und Freiheit und für die schleswigsche Heimat ein.

Eine wahre Demokratie hängt von der Charakterbildung der Bürger ab. Ein jeder muß lernen, Verständnis und Toleranz zu üben. Er muß verstehen, daß mit freiheitlichen Rechten auch Pflichten und Verantwortlichkeit verbunden sind.

Hand in Hand mit der Charakterbildung muß eine Gesundung des täglichen Lebens auf kulturellem und wirtschaftlichem Gebiet erstrebt werden.

Nur dadurch kann man erhoffen, daß die Menschen besser und glücklicher werden.

Diese allgemeinen Grundsätze müssen auch in unserer schleswigschen Heimat gelten. Neben dieser allgemeinen Zielsetzung muß beachtet werden, daß die Entwicklung und Lage Südschleswigs diesem Gebiete eine besondere Eigenart und Aufgabe gegeben haben.

Wir Schleswiger haben das Recht und die Pflicht, unseren Kindern ein menschenwürdiges Leben zu sichern und sie der Eigenart des Landes entsprechend zu erziehen.

Es ist ein Gebot der Zeit, daß wir Schleswiger uns zusammenfinden, um unsere Heimat einer besseren Zukunft entgegenzuführen.

Daher ist das folgende Programm aufgestellt worden:

1. Um die Eigenart unserer Heimat zu bewahren, um den Südschleswigern die Möglichkeit zu geben, ihr Land wieder aufzubauen und zu verwalten, muß Südschleswig von Holstein getrennt und ein besonderes Land Südschleswig mit eigenem Landtage innerhalb der britischen Besatzungszone errichtet werden.
2. Der einzelne Bürger im Lande muß frei sein. Die Freiheitsrechte umfassen Redefreiheit, Pressefreiheit, Versammlungsfreiheit, Vereinsfreiheit und Religionsfreiheit.

   Alle Bürger haben gleiche Rechte und gleiche Pflichten ohne Unterscheidung des Geschlechts, der Rasse, der nationalen Gesinnung oder der Religion. Die Gedanken der Massenlenkung und des blinden Gehorsams müssen energisch bekämpft werden.
3. Im Justizwesen muß besonders gewährleistet werden:
   Unabhängigkeit des Richterstandes und der Rechtsprechung, vor allem seitens der Verwaltung.

   Verwendung von Laienrichtern der Tradition des Landes entsprechend.
   Haussuchung nur auf richterliche Anordnung.

   Vorführung jedes Festgenommenen vor den Richter innerhalb 24 Stunden.
4. Bei jeder Wahl muß Gleichheit und Geheimhaltung gesichert sein. In den Vertretungen muß bei der Wahlordnung auch auf die berechtigten Interessen kleiner Gruppen Rücksicht genommen werden.

Der Südschleswigsche Wählerverband (SSW) ist die politischer Vertretung der dänischen und national-friesischen Bevölkerung im Landesteil Schleswig.

Die volkliche, kulturelle und politische Eigenständigkeit dieser Bevölkerung ist in der Geschichte Schleswigs begründet. Die rechtlichen Grundlagen für ihre Arbeit sind das Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland, die Bonner Erklärung von 1955 und das im Völkerrecht verankerte Prinzip des Selbstbestimmungsrechtes.
Der SSW bekennt sich zur Verwirklichung einer demokratischen Lebens- und Gesellschaftsform nach nordischem Vorbild. Hierin sieht er eine dauerhafte Garantie für Frieden, Freiheit, Gerechtigkeit und Wohlstand. Er wendet sich gegen jede Art von Totalitarismus und Zwang. Die Wahrung der Belange der dänischen und national-friesischen Südschleswiger ist nur in einer lebendigen Demokratie auf der Grundlage von Verständnis und Toleranz gewährleistet.
Im Bewußtsein staatsbürgerlicher Mitverantwortung will der SSW an der Gestaltung des Landes konstruktiv mitarbeiten. Ziel seiner Bestrebungen ist es, entsprechend der Eigenart des Grenzlandes den Bewohnern dieses Landesteils ein freies und glückliches Leben in ihrer Heimat zu sichern.
Der SSW bekennt sich zu einer europäischen Zusammenarbeit und ist bereit, für die Verständigung zwischen den Völkern zu arbeiten.

I 1966 blev SSW også i partiets program til et mindretalsparti for det danske mindretal og de nationale frisere.

SSW-valgkamp i Flensborg

1966-programmet var bevidst formuleret som et rammeprogram. Det formulerede almene ideer om det samfund, SSW ville arbejde for i stedet for konkrete politiske mål. I forordet blev SSW betegnet som politisk repræsentant for den dansksindede og for den national-frisiske befolkning i Sydslesvig. Hjemstavnsforbundet, der ville repræsentere alle dele af befolkningen, var blevet til et mindretalsparti. SSW tilstræbte virkeliggørelse af en demokratisk livs- og samfundsform efter nordisk forbillede som garant for fred, frihed, retfærdighed og velfærd. En genforening af Sydslesvig med Danmark optrådte ikke mere i programmet, end ikke gemt mellem linjerne. SSW ville i stedet konstruktivt medvirke ved landets (Slesvig-Holstens) udvikling. Derudover krævede programmet et åbent, tolerant samfund og mindretalsbeskyttelse. Konkret blev der krævet initiativer til økonomisk støtte for Sydslesvig og til udvidelse af velfærdsstaten efter nordisk forbillede. SSW havde indrettet sig efter de statspolitiske realiteter. Det politiske arbejde i de følgende år tog udgangspunkt i den politiske konsensus i Danmark. Danske samfundsprincipper skulle så vidt som muligt overføres til Slesvig-Holsten. 1966-programmet skulle, så vidt det stod til formanden Karl Otto Meyer, forvandle SSW's tilbagegang ved valgene til ny fremgang.

1981: Miljøets og samfundets udformning

I 1981 gjorde SSW et skridt hen imod at blive et „program-parti". Rammeprogrammet fra 1981 havde et omfang der var 2-3 gange så stort som 1966-programmet. Det indeholdt talrige konkrete politiske mål og gjorde det muligt at indordne SSW i det tyske parti-spektrum. Ikke desto mindre stod 1981-programmet i traditionen fra 1966-programmet. I forordet blev SSW stadigvæk betegnet som Sydslesvigs danske og national-frisiske befolknings politiske repræsentant. Samfundspolitiske mål var stadigvæk en demokratisk livs- og samfundsform efter nordisk forbillede som garant for fred, frihed, retfærdighed, menneskeværdighed og social sikkerhed. Enhver stats- eller systemideologi blev afvist af SSW.

Gennem praktiske og saglige forslag ville SSW virke for den stadige videreudvikling af demokratiske livsformer.

Efter forordet blev der imidlertid i højere grad end i 1966 formuleret konkrete politiske mål: SSW udtalte sig imod ekstremistforordningen („ingen måtte nægtes adgang til offentlige embeder på grund af sin [politiske] overbevisning"), og det krævede at staten førte en aktiv fredspolitik, der skulle føre til nedrustning og afkald på atom-, biologiske og kemiske våben. Afsnit om turisme, energi og miljø indeholdt „grønne" punkter så som et klart nej til a-kraft, så længe der var sikkerhedsproblemer og affaldsproblemet ikke var løst, en prioritering af miljøbeskyttelse og en afvisning af storprojekter i turistbranchen. Afsnittene om erhvervslivet og „et humant samfund" var af socialdemokratisk karakter med

Beskyttelse af miljøet og nej til a-kraft var afgørende punkter i 1981-programmet

Der Südschleswigsche Wählerverband ist die politische Vertretung der dänischen und national-friesischen Bevölkerung im Landesteil Schleswig.

Die nationale, kulturelle und politische Eigenständigkeit dieser Bevölkerung, sowie das Recht auf Selbstbestimmung sind in der Geschichte Schleswigs begründet. Das Grundgesetz, die Bonner Erklärung, die Landesverfassung und das Völkerrecht bilden die rechtlichen Grundlagen für ihr Leben und Wirken.

Nur in einer lebendigen Demokratie, in gegenseitiger Achtung und Toleranz, mit dem Willen zur Verständigung, ist das friedliche Nebeneinander zwischen Mehrheiten und Minderheiten gesichert.

Der SSW wirkt für eine demokratische Lebens- und Gesellschaftsform nach nordischem Vorbild. Sie bildet die dauerhafte Garantie für Frieden, Freiheit, Gerechtigkeit, Menschenwürde und soziale Sicherheit. Sie verhindert totalitäre Macht und Gewalt.

Im Bewußtsein staatsbürgerlicher Mitverantwortung will der SSW an der Meinungsbildung und Entwicklung im Lande konstruktiv mitarbeiten. Ziel seines Wirkens ist es, entsprechend der Eigenart des Grenzlandes den Menschen dieses Landesteils ein freies und friedliches Leben zu sichern.

Der SSW will mitwirken an der Verständigung zwischen den Völkern und an der Zusammenarbeit in ganz Europa. SSW-Politik ist frei und unabhängig. SSW-Politik beruht nicht auf Staats- und Systemideologien, sondern will der ständigen Fortentwicklung demokratischer Lebensformen durch praktische und sachbezogene Vorschläge dienen.

Aus diesem Selbstverständnis und mit dieser Zielsetzung bestimmt der SSW die Leitgedanken für sein Mitwirken am politischen Geschehen.

BÜRGER UND STAAT

Der Staat dient dem Menschen. Das Volk bestimmt alles staatliche Handeln durch die Gesetzgebung in seinen gewählten Vertretungen auf allen Ebenen, sowie durch die Ausgestaltung und die Kontrolle von Regierung und Verwaltung. Wesentliche Grundlage aktiver Bürgermitbestimmung ist der föderative Aufbau der staatlichen Verfassung. Durch das Verhältniswahlsystem wird das Mitwirkungsrecht politischer Minderheiten gewährleistet. Die besonderen Belange nationaler Volksteile sind sicherzustellen. Ausländischen Bürgern sind Mitbestimmungsmöglichkeiten einzuräumen.

Der Staat hat das Leben, die Würde und die Gewissensfreiheit des einzelnen Menschen zu schützen. Jeder Bürger hat das Recht, in politischen, religiösen, kulturellen, nationalen und persönlichen Bereichen frei zu entscheiden. Niemandem darf der Zugang zu öffentlichen Ämtern wegen seiner Überzeugung versagt werden. Niemand darf wegen seiner Zugehörigkeit zu einem nationalen Volksteil benachteiligt oder verfolgt werden.

Die Gemeinschaft hat das Recht und die Pflicht, die in freier Entscheidung geformte gesellschaftliche Ordnung gegen Angriffe von außen und innen zu verteidigen. Oberstes Gebot ist dabei die Rechtsstaatlichkeit. Der Dienst für die Gemeinschaft ohne Waffen ist dem Dienst mit der Waffe gleichwertig. Der Staat hat eine aktive Friedenspolitik nach außen und innen zu führen. Sie hat Vorrang vor der bloßen Sicherung der vorhandenen staatlichen Ordnung. Sie muß der Abrüstung dienen und insbesondere dem Verzicht auf nukleare, bakterielle und chemische Waffensysteme.

Alles staatliche Handeln wird bestimmt durch die Prinzipien der Rechtsstaatlichkeit, die es zu sichern und fortzuentwickeln gilt.

Eine gesunde und leistungsfähige Wirtschaft trägt dazu bei, daß Wohlergehen und soziale Sicherheit dem Einzelnen ein menschenwürdiges Leben sichert. Jeder Mensch hat das Recht auf Arbeit an einem humanen Arbeitsplatz bei angemessener Entlohnung. Deshalb kommt es in Zukunft mehr denn je darauf an, bestehende Arbeitsplätze zu sichern und neue Arbeitsplätze bereitzustellen.

Die Wirtschaftspolitik muß ein gesundes Gleichgewicht und eine sozial gerechte Gleichwertigkeit aller am Wirtschaftsprozeß Beteiligten ermöglichen. Arbeitnehmermitbestimmung und -vermögensbeteiligung sind dafür wesentliche Voraussetzungen. Private Initiative und die persönliche Leistungsbereitschaft sind zu fördern. Privateigentum ist im Rahmen seiner sozialen Bindung zu schützen. Bei Störungen des gesamtwirtschaftlichen Gleichgewichts hat der Staat aus einer gesellschaftspolitischen Verantwortung heraus das Recht und die Pflicht zur Kontrolle und zielkonformen Lenkung des Wirtschaftsgeschehens.

Uddrag af 1981-programmet, der gjorde SSW til et velkomment alternativ for vælgere fra den tyske venstrefløj.

SSW´s symbol siden 1970erne er påskeblomsten, sammen med mottoet "det kan du stole på".

deres krav om retten til en arbejdsplads med rimelig løn, statens pligt til indgreb og kontrol i tilfælde af forstyrrelser af den samfundsøkonomiske ligevægt samt kravet om at virkeliggøre ligestilling og lige muligheder for alle. Der blev krævet en udvidelse af velfærdsstaten og retten til en „sund bolig" uanset indkomst. På nær kravet om fremme af middelstanden findes der ingen udpræget „borgerlige" politiske mål i programmet. Med 1981-programmet blev SSW til et velkomment alternativ for folk på den tyske venstrefløj. Programmatisk kom SSW et skridt nærmere til at blive et normalt politisk parti.

1999: Det næste årtusinds udfordringer

Udviklingen hen imod et fuldgyldigt programparti fortsatte i 1999-programmet. „SSW - landsdelens advokat siden 1948" lyder overskriften. „SSW er siden 1948 den politiske repræsentant for det danske mindretal og de nationale frisere i Sydslesvig. SSW medvirker konstruktivt ved meningsdannelsen og udviklingen i staten. Dets opmærksomhed gælder herunder landsdelen Sydslesvig, som SSW er særlig forpligtet overfor. Derfor er SSW også regionens parti og ser sin opgave i ansvaret for alle mennesker boende i regionen." Dette forord prioriterer anderledes end SSW hidtil havde gjort. De afsnit i de to foregående programmer, der henviste til mindretallenes historiske rødder og til deres nationale, politiske og kulturelle egenart blev streget.

SSW-partimøde i 1990erne

Hovedvægten ligger nu på SSW's konstruktive medvirken i meningsdannelsen og udviklingen i hele staten (Forbundsrepublikken Tyskland) og partiets specielle forpligtelse overfor landsdelen Sydslesvig såvel som repræsentationen af alle dens indbyggere. Forordet åbner derved for forbundspolitiske aktiviteter og tager højde for valgbarheden i hele Slesvig-Holsten. Samtidig åbner programmet SSW for medlemstilgang fra flertalsbefolkningen. De konkrete politiske mål i programmet er mere omfattende end i 1981-programmet, men kontinuiteten kan ses. SSW's mål er stadigvæk et åbent, frisindet samfund efter nordisk forbillede. Et nyt hovedpunkt er mindretalsbeskyttelse, der ikke kun skal omfatte nationale og etniske mindretal, men også sociale mindretal. Der er omfattende afsnit om økonomi og erhverv, der behandler alt fra landbrug over mellemstore virksomheder til højteknologi. Den

erhvervspolitiske linje er socialdemokratisk: en økonomisk aktiv stat skal fremme erhvervslivet og i tilfældet af skibsbyggeri også direkte støtte virksomheder for at sikre deres overlevelse. Udtrykkeligt kræver SSW en erhvervspolitik, der ikke kun er orienteret efter bedriftsøkonomiske, men også socialpolitiske kriterier. SSW tager også stilling til „nye" emner som genteknologi og medie- og informationssamfundet. Herved prøvede 1999-programmet at finde svar på alle politiske spørgsmål, der var relevante ved årtusindeskiftet. Det holdt i lang tid.

2016: Mindretalsparti for Slesvig-Holsten

Den 16. april 2016 vedtog et ekstraordinært landsmøde i Harreslev et nyt partiprogram. 17 år var gået siden vedtagelsen af rammeprogrammet i 1999, og i mellemtiden havde SSW udviklet sig fra et mindretalsparti med fokus på mindretalsrettigheder og den regionale udvikling i Sydslesvig til en fast forankret mindretals- og delstatspolitisk aktør i hele Slesvig-Holsten. Landdagsvalgloven havde fra 2000 gjort det muligt for SSW at blive valgt i Holsten. Selv om partiet ikke stillede med egne kandidater dér, var SSW alligevel så kendt, at en betydelig del af stemmerne ved landdagsvalg blev afgivet uden for kerneområdet i Sydslesvig. Ikke desto mindre fremhæver også det nye rammeprogram partiets kerneværdier, der er findes i selvforståelsen som mindretalsparti, som er regionalt forankret i det nordlige Slesvig-Holsten med en særlig tilknytning til Danmark og de nordiske lande. Programmet omfatter 14 punkter: 1. SSW defineres som dansk-frisisk mindretalsparti siden 1948, hvis status er fastlagt i København-Bonn Erklæringerne fra 1955, den slesvig-holstenske landsforfatning samt i landets og forbundets valglove, som fritager SSW fra 5 %-spærregrænsen. Partiet er uafhængigt, tilhører ingen blokke og repræsenterer ikke blot mindretallene, men tager også aktiv stilling til regionalpolitiske og andre samfundspolitiske udfordringer i landet. SSW agerer uden hensyn til et forbundsparti og har derfor fokus på landet og dets befolkning.

2. Der lægges vægt på en forbilledlig mindretals- og sprogpolitik: Sameksistensen af dansk, frisisk, tysk og sinti & romaernes kultur betegnes som rigdom og ressource for hele landet. Ligestilling og ligebehandling er centrale målsætninger, og der lægges vægt på en aktiv sprogpolitik til gavn for mindretallene også i kontakten med myndighederne. Mindretalssprogene skal gøres tilgængelige i uddannelsessystemet og være mere synlige især med tosproget skiltning i hele Sydslesvig. Medierne skal tilgodese mindretals- og regionalsprogene mere, og mindretallenes merværdi for regionaludviklingen skalnyttiggøres. SSW kræver, at der ud over de gældende bestemmelser i landsforfatning, europæiske konventioner, København-Bonn Erklæringerne og frisiskloven

også skal ske en forankring af mindretalsrettigheder i den tyske grundlov.
Med afsæt i disse entydige mindretalsmålsætninger følger 11 punkter med målsætninger inden for demokrati retsstat og et socialt samfund, social- og sundhedspolitik, en menneskelig asyl- og udlændingepolitik og ligestillingen mellem kønnene. Dertil kommer retten til uddannelse, kulturpolitiske målsætninger, grænseregionen og samarbejdet med Danmark, Europa med vægt på regionernes rolle og internationalt samarbejde, herunder samarbejde med lande omkring Nord- og Østersøen. Desuden lægges der vægt på erhvervspolitik til gavn for menneskene, på gode, retfærdige og sikre arbejdsmuligheder, herunder stærke fagforeninger og lønninger, alle arbejdstagere kan leve af. Der fastlægges målsætninger med hensyn til, natur, miljø og energi, herunder et krav om forbud af fracking og lejring af CO^2 og energiselvforsyning ved hjælp af vedvarende energi. Endelig fremhæves det, at Slesvig-Holsten har brug for stærke kommuner tæt på borgerne og med forbedret økonomi.

Rammeprogrammet defineres af SSW som overordnet og abstrakt, hvis konkretisering sker i det daglige politiske arbejde, i valgprogrammer og holdningspapirer. Mens mindretalspolitik og grænseoverskridende samarbejde inklusive Nordsø- og Østersøregionen fremhæves, er det bemærkelsesværdigt, at SSW ikke tager stilling

Landsformand Flemming Meyers forord i SSW-rammeprogrammet fra 2016.

SSW'S RAMMEPROGRAM 2016: SSW – FOR OS I SYDSLESVIG

Vedtaget på det ekstraordinære landsmøde den 16. april 2016 på "Hotel des Nordens" i Harrislee.

Den Sydslesvigske Vælgerforenings værdier og overordnede politiske mål

SSW's grundlæggende værdier ligger i vores selvforståelse som mindretalsparti samt i den regionale forankring i det nordlige Slesvig-Holsten og i vores specielle forbindelse til Danmark og de nordiske lande.

Et rammeprogram er ingen "bibel", der stiller krav om at være den eneste gældende sandhed. Det kan nærmere betegnes som vores "grundlov" eller politiske ledetråd til alle SSW-medlemmer. Ligesom det er tilfældet med en forfatning, bliver et rammeprogram heller ikke hele tiden ændret.

Det er overordnet og abstrakt. Derfor er det aldrig bedre end det, der udøves i praksis. Vores rammeprogram anvendes hele tiden i praksis – i partiets regelmæssigt tilbagevendende valgprogrammer og standpunktspapirer og ikke mindst gennem SSW-politikernes daglige arbejde. De gør en indsats for, både på kommunalt plan, i amter og på delstatsniveau samt i deres dialog på stats-og EU-niveau, at SSW's værdier synliggøres og dagligt efter leves.

Flemming Meyer
SSW-formand

til udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitiske spørgsmål. Dermed er partiet fortsat begrænset til regionale politiske udfordringer. Mindretalspolitik ses ikke som nogen europæisk model eller eksporttilbud, men tolkes som politik til gavn for og med inddragelse af danske, frisiske og sinti & roma-mindretallene. I 2016 syntes en repræsentation i Forbundsdagen i Bonn, som det lykkedes at opnå i 2021, endnu ikke at være et element i rammeprogrammet. Repræsentationen i Forbundsdagen omhandler ikke blot politiske spørgsmål af betydning for mindretallene og Slesvig-Holsten, men nødvendigvis også politiske spørgsmål af international og udenrigspolitisk betydning. Rammeprogrammet er således bestemt af den hidtidige rolle som mindretals- og regionalparti, som tilbyder politiske målsætninger med fokus på de områder, SSW hidtil har gjort sig gældende.

Det vil vise sig, om repræsentationen i Forbundsdagen siden efteråret 2021 vil skabe behov for systematiske holdninger med hensyn til international, udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik. Netop på baggrund af Ruslands angrebskrig i Ukraine, som påbegyndtes den 24. februar 2022, har disse politikområder også fået en mindretalspolitisk dimension. SSW reagerede sammen med SSF og Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger kort tid efter krigsudbruddet med en resolution, som tog skarpt afstand fra angrebskrigen og den russiske præsident Putins misbrug af mindretal til at retfærdiggøre sin krig. Resolutionen viser, at SSW sammen med andre mindretalsorganisationer kan reagere hurtigt, men der mangler en egentlig politik på disse områder. Så en sådan vil formentlig følge i de kommende år.

Europapolitik

Som konsekvens af den tiltagende europæisering vedtog partiets landsmøde den 9. september 2006 et europapolitisk princippapir. Heri kræver SSW kulturel mangfoldighed og samarbejde, hvor borgerne skal kunne se fordelene ved europæisk samarbejde. Mindretallene skal tilgodeses i Europa, ligesom Københavnskriterierne, der i 1993 blev opstillet i forbindelse med udvidelsen af EU, og som fastholder mindretalsbeskyttelse, skal gælde for alle medlemslande. SSW fastholder princippet om subsidiaritet og en klar fordeling af europæiske og nationale ansvarsområder. Regionalpolitikken for svagt udviklede regioner skal videreføres. Desuden skal EU have en stærk social dagsorden, og der skal indføres folkeafstemninger om afgørende europæiske spørgsmål. Dette skal bidrage til at styrke borgernes indflydelse på EU's virke. Endelig fastslår SSW, at Europa er andet og mere end EU og bl.a. omfatter Nord- og Østersøsamarbejdet samt Europarådet, der spiller en central rolle for en fremadrettet europæisk mindretalspolitik.

Selv om SSW dermed tager stilling til en række centrale politikområder, herunder med stor vægt på mindretalspolitikken, som reelt kun spiller en underordnet rolle for EU, forholder partiet sig slet ikke til så centrale spørgsmål som fælles forsvars-, sikkerheds- og udenrigspolitik eller EU's stilling i en globaliseret verden. Det monetære samarbejde i euro'en, som Tyskland indgår i, mens Danmark står uden for, er heller ikke genstand for SSW's overvejelser. Som sådan udmærker SSW's europapolitiske principper sig ved at nøjes med at fastholde områder, hvor der også internt i mindretallet findes en generel konsensus, og med udsagn, der reelt ikke er kontroversielle.

Forud for Europaparlamentsvalget den 25. maj 2014 vedtog SSW's hovedstyrelse en række krav, som fokuserede på større EU-ansvar over for mindretal, et mere demokratiske regionernes Europa samt et socialt Europa. SSW anbefalede sine vælgere at stemme på et parti, hvis kandidater vil arbejde for disse tre mål.

Grænseoverskridende visioner

I 2007 fulgte et princippapir vedr. det grænseoverskridende samarbejde. På baggrund af etableringen af en ny regionalforsamling for Region Sønderjylland-Slesvig, landsregeringen forslag om grænseoverskridende fyrtårnsprojekter samt undertegnelsen af en partnerskabsaftale mellem Slesvig-Holsten og Sønderjylland i juni 2007 ville SSW ikke blot være positiv ledsager, men fremkomme med konkrete forslag til samarbejdsområder. SSW definerede sig selv som brobygger mellem Tyskland og Danmark og understregede mindretallets interesse i et øget grænseoverskridende samarbejde.

Konkret krævede SSW, at den dansk-tyske udviklingsstrategi, som blev besluttet i 2006, skulle omsættes. Desuden skal EU's Interreg-programmer fortsat omfatte landegrænseregionen, regionens videregående uddannelsesinstitutioner skal videreudvikles til et dansk-tysk universitetscentrum, de grænseoverskridende uddannelser skal udbygges, mens rådgivning for virksomheder skal etableres, bl.a. også for at videreudvikle netværk på tværs af grænsen. Uddannelsesområdet inden for handel og håndværk skal styrkes, og formidling af arbejdskraft og pendlerrådgivning skal intensiveres. Grænseregionens infrastruk-

Anke Spoorendonk som europaminister, her med Carl Holst, Dieter Harrsen og Steen Bach Nielsen arbejder på at sætte flere grænseoverskridende projekter i gang med økonomisk støtte fra EU.

Skiltningen i Flensborg bør være gennemgående tosproget, siger SSF og SSW i en rapport om mindretalspolitikken i byen. Desuden bør flere på rådhuset kunne dansk.

tur skal forbedres for at fremme mobiliteten. Inden for turisme og sygepleje skal samarbejdet udvikles. Endelig skal sprog- og kulturbarrierer overvindes bl.a. ved at danskundervisning bliver obligatorisk i Sydslesvig på alle offentlige skoler samtidig med, at dansklæreruddannelsen skal styrkes, og det kulturelle samarbejde skal støttes med tilskud.

Sprogpolitik til fordel for dansk

På SSW's landsmøde den 30. oktober 2009 blev partiets målsætning for en aktiv sprogpolitik for det danske i Slesvig-Holsten vedtaget. Papiret var blevet udarbejdet på SSW-landdagsmedlem Anke Spoorendonks initiativ og havde forinden været til drøftelse i brede dele af det danske mindretal. I papiret kræves det, at Slesvig-Holsten fører en aktiv sprogpolitik, idet delstaten skal anerkende, at flersprogethed ikke blot er en kulturel, men tillige en økonomisk berigelse. Udgangspunkt er en konstatering af, at reel flersprogethed forudsætter, at det danske mindretal har krav på, at dansk er til stede og anvendeligt i hverdagen. Derfor kræver SSW en eksplicit sprogpolitik, flersprogethed i forvaltningen, herunder skiltning, anerkendelse af dokumenter på dansk, flersprogede hjemmesider, tilbud af danskkurser, fastholdelse og udbygning af dansk som universitetsfag samt flersproget information i kultursammenhæng såsom muser og institutioner.

På kommunalt plan kræves mindretalspolitikken forankret i kommunalforfatningen, der skal jævnligt aflægges rapporter om implementeringen af mindretalspolitik, forvaltningen og kommunale hjemmesider skal være flersprogede, antallet af tosprogede byskilte skal øges ud over det hidtil eneste, der er blevet opsat ved Flensborgs bygrænser. Desuden skal der opstilles vejvisere til danske institutioner, gadenavne skal også fremgå på dansk, nytilflyttere og nybagte forældre skal orienteres om flersprogetheden, og delstaten bør uddele præmier som anerkendelse af flersprogede kommuner.

Det danske sprog skal ifølge SSW også indtage en mere fremtrædende og synlig rolle i medierne, og modtageforhold for danske tv- og radioprogrammer skal sikres. Ligesom banegårdene i Nordfrisland i en årrække har haft tosprogede stationsskilte på perronerne, bør der på banegårdene i den østlige del af Sydslesvig opsættes danske skilte samt dansk tekst på billetautomater og vejvisere. Arbejdsformidlingen bør ligeledes opsætte flersproget skiltning. Sprogpolitikken indgik i regeringsgrundlaget, da SSW valgte at indgå i en koalitionsregering med SPD og De Grønne i 2012.

Mens SSW således er sig meget bevidst om betydningen af at kunne anvende dansk, kræver partiet ikke, at denne ret skal optages i delstatens og forbundets forvaltningslove. Heri fastslås det nemlig, at forvaltningssproget er tysk. Derfor kan myndigheder, når velviljen eller sprogkundskaberne ikke slår til, kræve, at dokumenter og afgørelser skal udfærdiges på tysk. Tilsvarende kan mindretalsmedlemmer ganske vist i henhold til Europarådets Sprogpagt fra 1992 fremlægge dokumenter ved domstolene på dansk; men domstolene kræver som regel, at de skal oversættes til tysk – på mindretalssprogbrugerens bekostning og regning. I 2014 var der reelt endnu ikke sket nogen væsentlig udbygning af det danske sprogs status i det offentlige rum i Sydslesvig

SSW-valgplakat om fracking fra kommunalvalget 2013.

Energipolitik

I 2011 udarbejdede SSW en række energipolitiske principper for tidsrummet frem til 2017 med henblik på, at Slesvig-Holsten skal afvikle a-kraft og i stedet satse på vedvarende energikilder såsom vindkraft og biomasse. Dertil hører afsked med fossile brændstoffer og afstandtagen fra etableringen af et såkaldt CO2-slutlager i delstaten. Sidstnævnte spillede en stor rolle i SSW's valgkamp op til landdagsvalget i 2009. SSW udtaler sig for at lægge et undersøisk elkabel til Norge for at transportere vandkraftenergi til Slesvig-Holsten. I forlængelse heraf skal der

ske en udbygning af el-net. Desuden skal der ske besparelser i elforbruget, og selve elforsyningen skal igen overtages af kommunerne.

Valgprogrammer for hele Slesvig-Holsten

Valgprogrammet op til landdagsvalget i 2012, som blev besluttet den 3. februar 2012, gav på 59 sider en systematisk redegørelse for SSW's politiske målsætninger for årene 2012-2017. Det skete under løsenet "For os i norden" og med mottoet "SSW – fremstillet og afprøvet i Slesvig-Holsten". I første afsnit defineres SSW klart og entydigt som det danske mindretals og de nationale friseres parti, som er opstået i Slesvig-Holsten og fast forankret i delstaten. Derfor fastholdes det, at det er vigtigt, at der i regionen findes tilstrækkeligt med arbejdspladser, social sikring på højt niveau og et højt uddannelsesniveau, som kan matche de internationale krav, netop fordi dette er livsgrundlaget for mindretallene. Af samme grund varetager SSW ikke kun danskernes og frisernes kulturelle interesser, men gør sig samtidig gældende inden for regionalpolitiske og almene samfundspolitiske emner.

Ud over målsætningen for det forestående valg: mindst 5 % af andenstemmerne, en ny lands-

„Plakatholdet" rykker ud for at hænge plakater op i hele Sydslesvig under landdagsvalgkampen 2012

regering, der vil virke for at alle mennesker og regioner i delstaten er ligeværdige, samt SSW's vilje til aktivt at tage et medansvar for delstaten, fastlægges der i programmet en lang række konkrete målsætninger inden for ni centrale politikområder:

- Bæredygtig offentlig økonomi med krav om bl.a. både øgede indtægter ved en skattereform og reducerede udgifter ved bl.a. at fjerne dobbeltstrukturer i den offentlige forvaltning.

- Perspektiver for hele Slesvig-Holsten med bl.a. støtte til virksomheder, universiteter, turisme og udbygning af internet samt øget samarbejde med Hamborg og Danmark.

- Et mere socialt Slesvig-Holsten med bekæmpelse af fattigdom, forbedring af vuggestuer og børnehaver, sikring af bistandshjælp, integration af migranter og en lang række yderligere tiltag.

- Et klogere Slesvig-Holsten med bl.a. krav om videreudvikling af skolerne, sikring af elevtransport, forbedret læreruddannelse, støtte til erhvervsskoler samt til universiteterne.

- Et mere lige Slesvig-Holsten: Heri indgår ligestilling af mænd og kvinder som første punkt og ligestillingen samt øget støtte til de nationale mindretal: danskerne, friserne og sinti og roma samt fokus på den europæiske minoritetsdimension som andet punkt. Heri indgår kravet om ligestilling af de danske mindretalsskoler, hvor en ændring af beregningsgrundlaget til ulempe for Dansk Skoleforening for Sydslesvig afvises kategorisk.

- Et mere broget Slesvig-Holsten med fokus på kultur, kulturarv og mindesmærker.

- Et rent Slesvig-Holsten, der bygger på klimabeskyttelse, en klimapagt, afvikling af a-kraft og brug af fossile brændstoffer samt udvikling af vedvarende energiformer.

- Et naturligt Slesvig-Holsten med øget fokus på økologi og naturbeskyttelse, afvisning af en såkaldt CO2-slutlager, fremme af den kollektive trafik, forbedring af landbrug og fiskeri og forbrugerinteresser.

- Et borgervenligt Slesvig-Holsten med bl.a. værn om private data, åbenhed i forvaltningen, nærpoliti, en reform af strafafsoningen, en kommunal strukturreform og sikring af hospitaler i hele delstaten.

Valgprogrammet viste, at SSW nu opfattede sig selv som et parti for hele Slesvig-Holsten. Selv om mindretalsaspektet fortsat spillede en central

Partiformand Flemming Meyer og spidskandidat Anke Spoorendonk på det ekstraordinære landsmøde i Idrætshallen den 9. juni 2012.

rolle - skønt afsnittet om det danske og frisiske mindretal hver blot fyldte en side og hele mindretalskapitlet kun udgjorde 5 ud af 59 sider - lagde partiet en politisk kurs for hele delstaten – Slesvig og Holsten. Dermed tog SSW for alvor konsekvensen af, at det siden 2000 havde været valgbart i og reelt blev valgt i hele delstaten.
For at kunne gøre sig endnu mere attraktiv for vælgere uden tilknytning til mindretallet eller Sydslesvig var det nødvendigt med et omnibusprogram, som definerede målsætninger og ambitioner til gavn for hele delstaten.

Valgprogrammer op til landdagsvalgene 2017 og 2022

Efter fem års deltagelse i landsregeringen blev landdagsvalget den 7. maj 2017 en prøvesten for SSW's politik. Valgprogrammet blev vedtaget på landsmødet i Rendsborg den 18. februar 2017 og fastholdt det mangeårige slogan: "SSW – darauf kannst du dich verlassen" – SSW kan du stole

SSW-kampagneplakaten fra landdagsvalget 2017.

på. Programmet var på 67 sider og videreførte markeringen af SSW som parti, der agerer ansvarligt for hele Slesvig-Holsten. Programmet blev indledt med en konstatering af, at også et mindretalsparti kan være med til at regere landet fulgt af en introduktion af den nye spidskandidat Larms Harms, som tog over efter Anke Spoorendonk, der ikke genopstillede. Programmet fastslog ti mål for et bedre Slesvig-Holsten:

1. Udbygning af heldagsskoletilbud og pasning i ferierne.
2. Gratis biblioteksudlån som i Norden.
3. En kommunalreform frem til 2022.
4. forbedrede sociale ordninger for familier med børn i børnehave.
5. En delstatsvelfærdslov, som skal indføres fra 2019.
6. Flere boligforeningsboliger.
7. Bedre landeveje.
8. Forhøjelse af tilskud til de danske og frisiske mindretalsorganisationer.
9. Jævnlig forhøjelse af mindstelønnen.
10. Grundskolelærernes lønninger skal tilpasses i 2020.

Derefter fulgte en kortfattet præsentation af partiets politiske målsætninger inden for 12 politikområder: uddannelse, sociale forhold, integration, erhvervspolitik, infrastruktur, kultur, mindretal, indenrigs- og retspolitik, staten, budgetter og borgerne, udenrigspolitik omfattende Slesvig-Holsten som del af Norden i Europa, miljøpolitik samt klima- og energipolitik. Det er bemærkelsesværdigt, at mindretalspolitikken som kernen i SSW's selvforståelse først blev nævnt som nummer syv. Den fastslog bl.a., at mindretals- og regionalsprogene fortsat skal styrkes, at mindretallene skal understøttes, og at Slesvig-Holsten skal styrkes som mindretalskompetencecenter, mens der skal ske en udvikling af en EU-mindretalspolitik med afsæt i, at mindretalskonflikter ikke kan løses med pres og vold, men med forståelse for hinanden.

Landdagsvalget den 8. maj 2022 fandt sted i skyggen af Ruslands angrebskrig mod Ukraine og en massiv inflation, som især ramte energipriserne, men samtidig smittede af på alle andre priser i samfundet. Det blev med ét meget dyrere at leve. Men denne situation var ikke til at forudse, da valgprogrammet op til landdagsvalget blev udarbejdet. I stedet var det igangværende prisstigninger som følge af coronakrisen, som dannede udgangspunkt for partiets fokus på leveomkostninger. SSW forstod at tage afsæt i borgernes situation med dyrere boliger, madvarer, elektricitet og brændstof og valgte "Damit das Leben im Norden bezahlbar bleibt" – for at livet i det nordlige Tyskland fortsat er til at betale – som slogan for valgkampen. Det skulle vise sig som et klogt valg, da inflationen som følge

SSW-kampagne-plakaten fra landdagsvalget 2022.

af krigen steg drastisk i tiden frem til valget. Valgprogrammet blev besluttet på landsmødet i Harreslev den 5. marts 2022. Med et omfang på 80 sider var det 20 % større end ved landdagsvalget i 2017. Det var struktureret omkring tre dele: Første del præsenterede SSW som et uafhængigt, socialt og skandinavisk parti, som gør en indsats for menneskene i Slesvig-Holsten med afsæt i de skandinaviske velfærdsstater – ikke blot for mindretallene, men for alle delstatens indbyggere. SSW markerede sig som parti, der ville arbejde for, at alle mennesker klarer krisen og definerede sig selv som forkæmper for et politisk paradigmeskift. Samtidig blev det understreget, at SSW arbejder for virkeliggørelsen af FN's 17 verdensmål.

Anden del definerede 14 krav til landdagsvalget i form af lige så mange politikområder. Mens mindretalspolitikken først blev nævnt som nummer syv i 2017-programmet, stod den som første punkt i 2022. Dernæst fulgte konkrete forslag til finans- og skattepolitik, grænselandet og metropolregionen, klimabeskyttelse, socialpolitik, trafik, uddannelse, Europa, ligestilling, indenrigs- og retspolitik, integration, kultur, landbrug og erhvervspolitik. SSW gav således tilbud til alle relevante politikområder. Tredje afsnit var en appel til vælgerne om at afgive deres andenstemme ved landdagsvalget til gavn for mindretallene og norden forstået som Slesvig-Holsten. SSW definerer sig selv som favnende og inkluderende parti, der som dansk-frisisk mindretalsparti ikke blot tager sig af de to mindretal, men virker for et frugtbart fællesskab og samarbejde mellem tyskere, danskere, frisere, sinti & roma og alle de mennesker, som af forskellige grunde er migreret til landet.

Mens 2017-programmet opererede med begrebet "vores udenrigspolitik", anførte 2022-programmet "vores europapolitik" i stedet med pointering af en europæisk mindretalspolitisk dagsorden. Samtidig er det bemærkelsesværdigt, at Ruslands krig mod Ukraine, som startede med

De tre kernekrav -plakater fra forbundsdags valgkampen 2021

angreb den 24. februar 2022, ikke nævnes med ét ord i programmet. Da programmet blev vedtaget på landsmødet den 5. marts 2022, kan det overraske, at krigen ikke nævnes med et ord i selve programmet. Til gengæld blev der på landsmødet gjort opmærksom på krigen med et minuts stilhed ved mødets start. De delegerede vedtog enstemmigt en resolution, som entydigt fordømte Ruslands angreb og dets misbrug af russiske mindretal i Ukraine til at legitimere krig.

Programmet videreførte de foregående valgs klare budskab: SSW er et omnibusparti for mindretal og flertal i Slesvig-Holsten, forankret i regionen og med politisk inspiration fra de nordiske velfærdsstater. Programmet henvender sig til alle slesvig-holstenere, og dermed fastslås igen, at SSW opfatter sig selv som slesvig-holstensk regional- og mindretalsparti, som kan agere med fokus på delstatens bedste uafhængigt af forbundspartiers interesser.

Valgprogrammet op til forbundsdagsvalget 2021

I 1961 opstillede SSW for sidste gang og forgæves til forbundsdagsvalg i Tyskland. 60 år senere gik SSW igen til valg. Dertil blev der vedtaget et forbundsdagsvalgprogram på landsmødet i Slesvig den 8. maj 2021, hvor også spidskandidaten Stefan Seidler og de andre kandidater på valglisten blev valgt.

Valgsloganet var denne gang ”SSW – Deine Stimme für Schleswig-Holstein” – SSW – din stemme på Slesvig-Holsten, der blev markeret med et vikingeskib med ”Mission Bundestag” på sejlet. Vikingesymbolikken gik igen under hele valgkampen og blev også brugt i valgvideoer. Selve valgprogrammet fyldte 79 sider og havde en tredelt struktur med 1. SSW opstiller for første gang i 60 år til forbundsdagsvalget, 2. 14 politiske målsætninger, der skal arbejdes for i

Forbundsdagen, samt 3. en opfordring til at give andenstemmen til gavn for mindretallene og regionen.

I begrundelsen for at opstille anføres det af SSW-landsformand Flemming Meyer og spidskandidat Stefan Seidler, at kun få forbundsdagsmedlemmer ved, hvorfor der findes nationale mindretal i Tyskland, og hvorfor mindretallene har krav på at blive beskyttet og fremmet. Det viser sig ved, at mange forbundsdagsmedlemmer står tvivlende eller afvisende over for ønsket om en mindretalsartikel i grundloven. I en tid præget af separatisme og etniske konflikter i Europa vil Tyskland kunne vise, at mindretalsrettigheder kan bidrage til konfliktløsning. SSW påpeger, at den dansk-tyske grænseregion er et fremvisningseksempel på mindretalsordninger og en rollemodel for godt grænseoverskridende samarbejde med et positivt samspil af forskellige kulturer og sprog. Det fremhæves, at SSW vil tale i Berlin som humant, socialt, miljøbevidst og regionalt alternativ for mindretallene og Slesvig-Holstens borgere.

De konkrete politiske målsætninger omfatter bl.a. et krav om, at forbundsregeringen skal være mere engageret i mindretalspolitikken. Det dansk-tyske samarbejde skal styrkes og vil kunne skabe flere arbejdspladser i Slesvig-Holsten. Dernæst følger krav med hensyn til miljø og klima, sundhedspolitik, en ny socialstatsmodel, ligestilling, investeringer i trafikinfrastruktur og digitalisering i Slesvig-Holsten, en ny landbrugs-

Valgkampoptakt i Hedeby den 12. august 2021, hvor Stefan Seidler, Maylis Roßberg og Sybilla Nitsch sejlede ud til "Mission Bundestag".

politik, erhvervs- og finanspolitikken skal tage hensyn til de svageste i samfundet. Uddannelsespolitikken skal skabe chancelighed for alle. Derefter følger kultur-, indenrigs- og retspolitik samt asylpolitik. Til sidst formuleres udenrigspolitiske målsætninger med en målsætning om, at Tyskland skal spille en positiv og fredelig rolle i EU og international politik. Heri indgår en aktiv mindretalspolitik og et krav om, at Tyskland skal arbejde for udnævnelsen af en EU-kommissær for nationale og statsløse mindretal. Desuden skal Nord- og Østersøsamarbejdet styrkes. Forbundsregeringen skal desuden arbejde for afrustning og fred i hele verden og virke for, at EU kan give de unge et fremtidsperspektiv. Det sidste afsnit opfordrer til at stemme med andenstemmen på SSW og giver tre kernebudskaber: Beskytte og fremme mindretal; styrke norden regionalt og bæredygtigt; udforme politikken på skandinavisk vis.

Valgprogrammet kombinerer således SSW's traditionelle politikområder mindretal og grænseoverskridende samarbejde med generelle samfundspolitiske ideer, som suppleres med især europapolitiske målsætninger. Mindretalsaspektet indgår, hvor det er relevant. Partiet fremstår således som et regionalt forankret parti med ambitioner om at styrke Slesvig-Holsten og mindretallenes interesser i Forbundsdagen.

Det danske mindretals politiske historie 1945-2023

I denne bog er det danske mindretals politiske historie siden Anden Verdenskrigs afslutning og frem til SSW's 75-årsjubilæum i 2023 blevet beskrevet. Det er en udvikling, som i begyndelsen var præget af et absolut modsætningsforhold og konflikter i sameksistensen mellem dansk og tysk. Det danske mindretal og siden grundlæggelsen i 1948 dets og de nationale friseres parti SSW – Sydslesvigsk Vælgerforening ønskede i mange år at få løsrevet Sydslesvig fra Holsten og at få fjernet de mange tyske flygtninge og fordrevne, der ved krigens afslutning og i de følgende år ankom til regionen østfra. Målet var en genforening med Danmark; men dette politiske hovedmål måtte ikke formuleres i partiprogrammet. SSW blev grundlagt som en hjemstavnsbevægelse, der arbejdede til gavn for det danske og

nationalfrisiske mindretal, men som samtidig opfattede sig selv som hele Sydslesvigs legitime talerør. Først da den sydslesvigske hjemstavnsbevægelse fra slutningen af 1940'erne blev reduceret til et nationalt mindretal, blev også SSW for alvor et mindretalsparti. Ikke desto mindre fastholdt det ufortøvet regionalpolitiske målsætninger ud fra det standpunkt, at det danske og frisiske mindretal er hjemmehørende i regionen og derfor står last og brast med regionens udvikling. Dette prægede partiets konkrete initiativer på såvel lokalt som delstatsniveau. SSW har som sådan aldrig begrænset sin politik til mindretalspolitiske emner. Selv om mindretalsinteresser altid har stået centralt, har SSW kontinuerligt lagt vægt på alle de tiltag, som kunne udvikle regionen. SSW har altid både været mindretals- og regionalparti, fordi det udgår fra Sydslesvig, og mindretallene er fuldgyldige i borgere i samfundet.

Disse to hovedstrømninger kendetegner SSW's politik frem til i dag – såvel på kommunalt plan som i landdagen og i årene 2012-2017 som regeringsparti samt siden 2021 i Forbundsdagen. Der skulle dog gå mange år, førend SSW og det danske mindretal blev endegyldigt anerkendt som fuldgyldige parthavere og medspillere i Slesvig-Holsten. Frem til København-Bonn Erklæringernes fremsættelse den 29. marts 1955 fandtes der en overordnet dansk-tysk frontstilling, hvor SSW som mindretalsparti ikke blev accepteret alle vegne, men var udsat for chikaner og marginalisering. I årtierne efter 1955 blev mindretallet og dets parti i stigende grad anerkendt og set som del af Slesvig-Holsten. Det skete ikke uden konflikter og tilbageslag, endog heftige opgør; men samlet set var der tale om en inkluderende udvikling med gensidig anerkendelse, skønt mindretallet fortsat levede inden for egne organisationer og institutioner. På sin vis udgjorde mindretallet et dansk parallelsamfund i Slesvig-Holsten. Fra begyndelsen af 1970erne blev mindretallets tilbud, foreninger, børnehaver og skoler i stadig højere grad benyttet af andre end de hjemmehørende i mindretallet, hvilket igen fremmede interaktionen mellem dansk og tysk og dermed integrationen i det demokratiske Vesttyskland. Det var dog ikke så meget mindretallet, der blev en del af flertallet, som omvendt flertallet, der tilnærmede sig mindretallet og begyndte at gøre brug af dets mange forskellige tilbud, herunder det politiske. Den fredelige sameksistens fandt således især sted inden for mindretallets egne rammer. Det var her, at udviklingen gik fra udgrænsning til medborgerskab. Det betød, at SSW siden 1980erne kunne tiltrække et betydeligt antal sympatistemmer og i perioder også protestvælgere, hvilket styrkede mindretallets mulighed for politisk interessevaretagelse. Samtidig kunne denne udvikling, der af politiske modstandere blev set som en udvan-

ding af mindretalsbegrebet og derfor gentagne gange førte til en italesættelse af de politiske særregler, tolkes som udtryk for integration. Dette var essensen i den tyske forbundsforfatningsdomstols afgørelser i 2004 og 2005 i forbindelse med klagesager vedrørende SSW's fritagelse fra spærregrænsen.

Alligevel måtte det danske mindretal så sent som i 2013, efter at SSW for første gang var indgået i landsregeringen i Slesvig-Holsten med SPD og De Grønne, sande, at der findes politiske aktører med tilknytning til det konservative parti CDU, som ikke uden forbehold ville anerkende mindretallet og dets rettigheder – hverken SSW's historisk begrundede særstatus med undtagelse fra spærregrænsen på 5 % ved landdagsvalg eller i et febrilsk argument ved delstatens forfatningsdomstol selve mindretallets eksistens. I CDU og FDP fandtes der fortsat stærke strømninger, som åbent betvivlede oprigtigheden i de danske skoleelevers tilhørsforhold til det danske mindretal. Dette spillede en afgørende rolle, da CDU/FDP-delstatsregeringen i 2010 besluttede at gennemføre ensidige og asymmetriske besparelser i tilskuddet til de danske mindretalsskoler. Dette udløste den største krise i det dansk-tyske mindretalsforhold siden 1955 – den lovpriste mindretalsmodel befandt sig pludselig i en alvorlig krise, hvor Danmark og forbundsregeringen i Berlin tog affære for at mindske delstatsregeringens skadevirkninger. Samtidig var denne mindretalspolitiske kovending afgørende for, at SSW efter landdagsvalget i 2012 besluttede sig for aktivt at indgå i delstatsregeringen sammen med SPD og De Grønne. Regeringen under ministerpræsident Torsten Albig (SPD) holdt i hele valgperioden frem til 2017.

Med regeringssamarbejdet var SSW for alvor blevet integreret i det politiske landskab. SSW tog aktivt medansvar for hele delstaten. Derfor var det næppe noget tilfælde, at Anke Spoorendonk blev minister for porteføljerne justits, kultur og europæisk samarbejde. Hun var garvet og erfaren politiker og havde siddet i landdagen siden 1996. Da hun blev minister, opgav hun landdagsmandat og valgte i slutningen af valgperioden ikke at genopstille; Lars Harms tog over som SSW's frontfigur i landdagen. Samtidig udsatte SSW sig for voldsomme politiske og juridiske angreb. CDU bebudede omgående at

ville behandle SSW som en "almindelig politisk konkurrent", underforstået at det hidtil ikke havde været tilfældet. SSW havde dog næppe indtil da været i tvivl om, at det blev opfattet som politisk konkurrent igennem alle årene. Ledende medlemmer af CDU's ungdomsorganisation Junge Union anlagde omgående sag ved delstatens forfatningsdomstol for at få underkendt SSW's undtagelse fra 5 %-spærregrænsen ved landdagsvalg. Selv om forfatningsdomstolen den 13. september 2013 afviste søgsmålet, og i denne forbindelse stadfæstede, at det danske mindretal vitterligt findes, fastholdt Junge Union ufortøvet sin målsætning. Først da tog CDU åbent afstand fra de unge konservatives aktioner. Siden vendte CDU tilbage til en mindretalsvenlig kurs, som blev videreført og styrket under ministerpræsident Daniel Günthers ledelse siden 2017.

Som regeringsparti i årene 2012-2017 bevægede SSW sig ud på et ukendt terræn. Det måtte hurtigt sande, at der i en koalitionsregering måtte indgås kompromisser. Selv om trekløverregeringen, der også blev betegnet som kystkoalitionen, hurtigt genindførte ligestillingen på skoletilskudsområdet med virkning fra 2013, blev der allerede samme år fundet en nyordning med hensyn til beregningen af elevtilskuddet for de private skoler, herunder de danske mindretalsskoler, med virkning fra og med 2014. Det resulterede i en ligestilling med forbehold, fordi pensionsudgifterne, som indgår i udgifterne pr. elev i offentlige skoler, for de private skolers vedkommende blev erstattet med et socialforsikringsbeløb. Tilskuddet til de danske elever blev således reelt mindsket, fordi omlægningen var et brud med en beregningspraksis, som havde været brugt uafbrudt siden efterkrigstiden. Til gengæld blev der fundet en ordning for tilskud til elevtransport, og det blev ved en overgangsordning sikret, at det samlede tilskud til Dansk Skoleforening for Sydslesvig ikke blev reduceret. Hensynet til den helhedsøkonomiske situation i Slesvig-Holsten spillede en væsentlig rolle for SSW i denne sammenhæng. På den anden side lykkedes det for SSW at få bevilget øgede tilskud til det danske og frisiske kulturelle arbejde. Trekløverregeringen satte desuden mindretals- og regionalsprogpolitik på sin dagsorden, hvor ministerpræsidentens mindretalskommitterede i sensommeren 2013 iværksatte en udredningsproces. Det førte til allehånde tiltag på mindretalsområdet med en Handlingsplan Sprogpolitik i 2015 (som siden blev opdateret i 2020), en opdatering af Frisiskloven fra 2004, en tilføjelse til den slesvig-holstenske forvaltningslov, som gjorde dansk til anvendeligt forvaltningssprog i Sydslesvig (og siden også Kiel) og frisisk i Nordfrisland og på Helgoland, samt forankringen af mindretalssprog i landets børnehavelov. I 2016 blev mindretalsbeskyttelsen tillige forankret i de kommunale vedtægter for kredse og kommuner.

Det var en stribe mindretalspolitiske mærkesager, som takket være SSW's regeringsdeltagelse blev forankret i lovgivningen.

Set i en europæisk sammenhæng er mindretalspartiers deltagelse i regeringssamarbejde på lokalt, regionalt og nationalt plan ikke nogen undtagelse. I den dansk-tyske kontekst kan der ligeledes peges på en række "koalitioner" på kommunalt plan, hvor mindretalsmandater spiller en væsentlig rolle. I 2012 var det dog første gang, at SSW og dermed det danske mindretal blev en del af delstatsregeringen. Dette føjede et helt nyt kapitel til mindretallets politiske historie. Samtidig fik SSW som regeringsparti en forbundspolitisk dimension i kraft af Slesvig-Holstens medvirken i det tyske andetkammer: Forbundsrådet. Anke Spoorendonk samarbejdede med ministre inden for hendes porteføljer fra de andre 15 forbundsdelstater i Tyskland.

Dermed blev der kontinuerligt skabt opmærksomhed omkring partiet og mindretallet.

I forhold til Danmark fik SSW også fået en anden status. SSW agerede 2012-2017 som slesvig-holstensk regeringsparti. Når Anke Spoorendonk deltog i politiske og ceremonielle møder i Danmark og med danske politikere, skete det som Slesvig-Holstens officielle repræsentant. Det betød igen, at SSW i nogle sammenhæng måtte gøre sig til talerør for andre politiske interesser end Danmarks. Samtidig lettede SSW's deltagelse i regeringen kontakten hen over grænsen, der blev så god som ingensinde tidligere. Det fortsatte under efterfølgerregeringen uden SSW-deltagelse. Ministerpræsident Torsten Albig var sig bevidst om SSW's evner og funktion som kontaktskaber og brobygger til gavn for Slesvig-Holsten. Netop derfor blev han ofte ledsaget af Anke Spoorendonk i forbindelse med officielle

I en europæisk kontekst er det ikke udsædvanligt, at mindretalspartier overtager en regeringsrolle. Her er repræsentanter for det hollandsk-frisiske regeringsparti FNP (Region Fryslan) på informationsbesøg i Friisk Hüs i Bredsted.

Minister Anke Spoorendonk og ministerpræsident Torsten Albig deltog, da Flensborgs Universitet den 30. juni 2014 blev omdøbt til "Europa-Universität Flensburg". Mellem dem ses viceminister i det tyske udenrigsministerium Michael Roth.

dansk-slesvig-holstenske møder i København eller for at mindes 150året for den dansk-tyske krig i 1864. Albig var i første del af sin regeringsperiode meget populær i Slesvig-Holsten, men det vendte op til landdagsvalget i 2017. I stedet markerede CDU's unge spidskandidat Daniel Günther sig som et reelt alternativ. Trekløverregeringen tabte flertallet, og Günther kunne efter valget danne regering med De Grønne og FDP.

Selv om SSW fik sat en række eftertrykkelige aftryk på slesvig-holstensk politik, og Anke Spoorendonk som minister klarede skærene og gjorde en positiv forskel, viste det sig, at regeringsansvar ikke altid er en fordel for vælgerop-

bakningen. Ved landdagsvalget 2017 gik SSW markant tilbage fra 61.000 til 49.000 stemmer, men holdt dog knap og nap de tre mandater. SSW måtte nydefinere sin rolle i oppositionen. Kredsdagsvalget i 2018 gav endnu et nederlag: Det samlede stemmetal faldt fra knap 31.000 til 26.000. Da SSW kun opstiller til kommunalvalg i Sydslesvig, Kiel og på Helgoland, er stemmetallene ved kommunalvalg altid lavere end ved landdagsvalg, hvor SSW siden 2000 er på stemmesedlen med partilisten i hele Slesvig-Holsten.

Det lykkedes for partiet at vende kurven. I 2020 besluttede SSW at opstille til forbundsdagsvalget for første gang siden 1961. Det gav medvind, stor mediebevågenhed og nyt sammenhold. SSW opnåede ved valget i 2021 55.330 stemmer – og Stefan Seidler blev valgt som forbundsdagsmedlem. Der var stadig 6.000 stemmer op til 2012-landdagsvalgresultatet, men tendensen var positiv. Forbundsdagsvalget udløste en omfattende mediedækning i den tyske offentlighed, som gjorde SSW kendt i store dele af Tyskland. Det gavnede valgmulighederne i Slesvig-Holsten. I 2021 fulgte et generationsskifte i partiet, hvor Flemming Meyer blev afløst af Christian Dirschauer. Landdagsvalget i 2022 blev den hidtil største triumf i partiets historie siden 1948: med 79.300 stemmer opnåede SSW 5,7 % af alle stemmerne i Slesvig-Holsten og var dermed for første gang siden 1950 over spærregrænsen.

Efter landdagsvalget i 2022 blev SSW en rigtig fraktion uden særlig gruppestatus, da den havde klaret 5 %-spærregrænsen. Dermed fik SSW også for første gang i sin historie mulighed for at stille en vicepræsident for landdagen. Det blev den garvede politiker Jette Waldinger-Thiering, som første gang blev valgt til landdagen i 2012. Samtidig stod det klart, at Lars Harms, som blev valgt første gang i 2000, med valgperioden 2022-2027 ville afløse Karl Otto Meyer, der sad i landdagen 1971-1996, som SSW-landdagsmedlemmet med længst anciennitet. SSW fortsatte efter valgsejren i oppositionen. Den meget populære CDU-ministerpræsident Daniel Günther kunne i 2022 vælge blandt flere mulige koalitionspartnere, men dannede en ny flertalsregering bestående af CDU og De Grønne. Günther havde siden 2017 fastholdt og videreført den positive og bekræftende mindretalspolitiske kurs, som var blevet lagt under forgængeren Albig. Landdagsvalgresultatet gjorde det klart, at SSW også vil kunne indgå i fremtidigt regeringssamarbejde, hvis mandatkonstellationen tillader det.

SSW's styrke blev bekræftet ved kommunalvalget i maj 2023, da stemmetallet næsten blev fordoblet til 50.281 svarende til 4,4 % på landsplan i Slesvig-Holsten samt en mandatfremgang i kredsdage og byråd fra 22 til 41. Det var det bedste resultat ved kommunalvalg i mere end 70 år og gav anledning til optimisme forud

Den nye landdagsfraktion efter valget i 2021 foran Kiels havnefront ved den slesvig-holstenske landdag. Fra venstre: Jette Waldinger-Theiring, Christian Dirschauer, Sybilla Nitsch og Lars Harms.

for de kommende forbundsdagsvalg i 2025 og landdagsvalg i 2027. I kerneområdet Sydslesvig opnåede SSW markant flere stemmer ved kredsdagsvalget i 2023 end ved forbundsdagsvalget i 2021 og landdagsvalget i 2022.

2023 er slutpunktet for denne fremstilling af det danske mindretals politiske historie siden 1945. Det er 75-året for grundlæggelsen af SSW. SSW er i dag et veletableret og respekteret parti, forankret i Sydslesvig, men med vælgere i hele Slesvig-Holsten. Det er et klart og tydeligt kommunikerende mindretalsparti, som virker til gavn for det frisiske og danske mindretal; men det er som i alle årene tillige et regionalparti, der fører

politik til gavn for hele samfundet. I de seneste 10 år er det samtidig blevet et slesvig-holstensk regionalparti. Mindretallet er en del af Slesvig-Holsten og har som sådan interesse i, at dets

behov og synspunkter tilgodeses på alle relevante politikområder.

SSW formulerer holdninger til alle de spørgsmål, som er relevante for mindretallene. Det lægger vægt på grænseoverskridende samarbejde med Danmark – og i denne forbindelse er der siden midten af 2000-årene blevet etableret et nært samarbejde med det tyske mindretals parti Slesvigsk Parti. Sammen har de to mindretalspartier eftertrykkeligt protesteret mod dansk grænsekontrol siden januar 2016 som følge af flygtningekrisen, mod rejsningen af et vildsvinhegn på dansk side langs grænsen i 2019 og mod grænselukning i marts-juni 2020 under coronapandemien. De samarbejder desuden i sammenslutningen af europæiske mindretals-, nationalist- og regionalpartier EFA.
SSW har igennem 75 år vist, at det er relevant og i praksis uundværligt som mindretallets politiske repræsentant. Selv om danske sydslesvigere også er engageret i andre politiske partier og til dels varetager politiske hverv i parlamenter fra lokalt plan til Europaparlamentet, hvor de støtter og taler mindretalspolitiske interesser op, er SSW fortsat mindretallets uanfægtede politiske stemme. Der findes intet alternativ, selv om CDU, De Grønne og SPD har defineret meget mindretalsvenlige politikker. SSW indgår i et nært samarbejde med de andre mindretalsorganisationer, og der findes en stor fællesmængde i medlemsskaren mellem foreningerne og partiet. Dermed er SSW klart forankret i det danske mindretal og lever dermed op til de krav, der stilles, for at partiet kan fritages fra spærregrænserne ved landdags- og forbundsdagsvalg.

Det historiske parløb mellem SSW og SSF, som indtil grundlæggelsen af partiet i 1948 varetog mindretalspolitiske interesser ved valgene, er fortsat grundstammen. Sammen repræsenterer de to organisationer mindretallet i Kontaktudvalget ved forbundsregeringen (som fortsætter sit arbejde trods fornyet SSW-repræsentation i Forbundsdagen, selv om det ved grundlæggelsen i 1965 var tænkt som kompensation for manglende medlemskab af det føderale parlament) og i Mindretalsrådet, som er sammenslutningen af de fire anerkendte nationale mindretal i Tyskland. SSW og SSF udtaler sig sammen med

Dansk Skoleforening for Sydslesvig i forbindelse med Europarådets periodiske opfølgning på Tysklands implementering af de forpligtelser, som gælder til gavn for det danske og frisiske mindretal i henhold til Europarådets Europæiske Pagt om regionale sprog eller mindretalssprog og Rammekonventionen om beskyttelsen af nationale mindretal. På kommunalt plan virker SSW kontinuerligt for ligestilling og tilskud til danske organisationer, dagtilbud og skoler og for, at mindretalsforeningernes berettigede interesser tilgodeses. Dermed sætter SSW kontinuerligt fokus på det danske mindretal som fuldgyldige medborgere.

SSW har forandret sig siden grundlæggelsen i takt med, at forholdet mellem flertal og mindretal er blevet afspændt, alt imens den europæiske integration spiller en stadig større rolle. Mens SSW ved grundlæggelsen satsede på løsrivelse af Sydslesvig fra Holsten, er det blevet en stærk fortaler for slesvig-holstenske interesser i Tyskland, alt imens der er blevet en aktiv fortaler for grænseoverskridende samarbejde med Danmark. Partiet agerer i 2023 på alle politiske niveauer fra små kommuner i Sydslesvig over kredsdage og byråd i Flensborg og Kiel og over den slesvig-holstenske landdag til Forbundsdagen i Berlin. SSW varetager interesser på europæisk plan via EFA. Det agerer i langt flere sammenhæng end tidligere i de 75 år. Det har kunnet fastholde og tiltrække nye vælgere. Det har kunnet påvirke debatten og få gennemført sin politik ikke mindst til gavn for mindretallene, så Slesvig-Holstens mindretalsmodel i dag omfatter en række elementer, der skyldes SSW-initiativer inden for de seneste 10 år. Intet tyder på, at SSW vil miste sin betydning som mindretals- og regionalpolitisk aktør inden for en overskuelig fremtid. Så der er grund til at antage, at SSW også vil kunne fejre sit 100-års jubilæum i 2048.

Politiske valg 1946-2023

I 1946 og 1947 deltog SSF med egne og uafhængige kandidater i de politiske valg. Med partistiftelsen i 1948 overtog SSW denne opgave. SSW deltog i samtlige kommune- og landdagsvalg siden 1948. Desuden deltog SSW i forbundsdagsvalgene 1949, 1953, 1957 og 1961. Da der senest efter det dundrende nederlag i 1961 ikke længere var udsigt til succes ved forbundsdagsvalg, besluttede partiet i 1965 at undlade at gå til valg. Det skete i lyset af, at der var ved at blive fundet en erstatningsordning i form af Kontaktudvalget i Bonn. I 1968 bekræftede SSW's landsmøde beslutningen om ikke at deltage i forbundsdagsvalg. Først efter de gode stemmetal på godt 38.000 ved kommunevalgene i 1994 og 1998 og ved landdagsvalget i 1996 blev det igen drøftet, om SSW skulle deltage i forbundsdagsvalg. I juni 1998 blev det besluttet ikke at deltage

i forbundsdagsvalget i september samme år. Efter at stemmetallet ved landdagsvalget i 2000 øgedes til 62.000, blev emnet taget op igen i 2002. Det gentog sig efter landdagsvalget i 2005, da SSW gik klart tilbage. Begge gange afviste SSW's landsmøde dog at opstille til forbundsdagsvalg. Først i 2021 blev der truffet beslutning om at gøre forsøget igen, da det var sandsynligt at opnå valg af et forbundsdagsmedlem. Det lykkedes, og siden september 2021 er SSW atter repræsenteret i Forbundsdagen. Ved samme lejlighed blev det på forbundsregeringens forslag besluttet at videreføre Kontaktudvalget, selv om det ved etableringen i 1965 udtrykkeligt var konciperet som erstatning for forbundsdagsrepræsentationen. Beslutningen om ikke desto mindre at fortsætte med Kontaktudvalget har et forbillede hos det tyske mindretal i Danmark: Da Slesvigsk Parti igen blev repræsenteret i Folketinget 1973-1979, blev det besluttet alligevel at videreføre dets kontaktudvalg. Således blev der med 48 års forsinkelse igen skab parallelitet og symmetri i kontaktudvalgenes funktion som fora for institutionaliseret dialog mellem mindretal og statsregeringen.

SSW har altid defineret sig selv som de danske sydslesvigeres og nationale friseres politiske repræsentant. Derudover har partiet fra første færd også været hjemsted for regionalistiske strømninger, der først og fremmest havde en sydslesvigsk målsætning, men med en positiv opfattelse af det danske. Dog havde SSW lige til 1970erne en væsentlig del af sit vælgergrundlag i det danske mindretals kulturelle bagland.

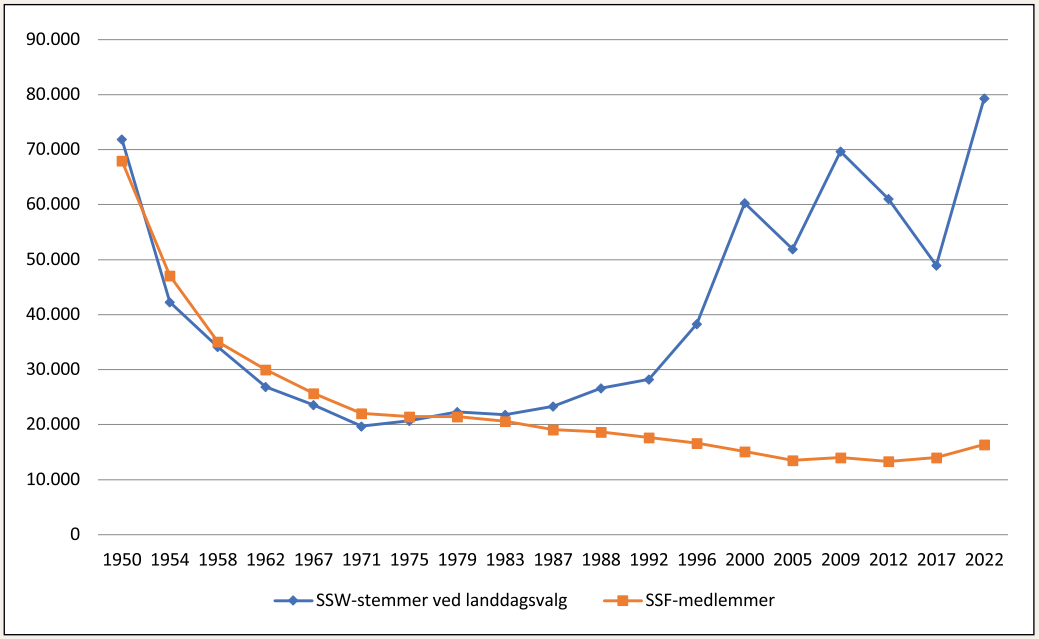
Sammenlignes SSW's stemmetal ved landdagsvalgene i Slesvig-Holsten siden 1947 med den kulturelle organisation SSF's medlemstal i de samme år, fremgår det, at der siden midten af 1980erne har været tale om to modsatrettede udviklingstendenser for hhv. det politiske partis og den store kulturelle forenings vedkommende. Mens politisk stemme- og kulturelt medlemstal nogenlunde fulgtes ad fra 1950 og frem til landdagsvalget i 1983, skete der en markant opsplitning af de politiske og kulturelle konjunkturer i midten af 1980erne.

Stemmetal og medlemstal

I 1987 kunne SSW øge sit stemmetal ved landdagsvalget sammenlignet med det foregående valg. SSF måtte derimod notere et fald i medlemstallet. Ved de følgende landdagsvalg fortsatte SSW's stemmefremgang, mens SSF i de samme år hver gang måtte registrere en nedgang i medlemstallet. Den grafiske fremstilling nedenfor giver et klart indtryk af dynamikken i denne udvikling. I 1996 lå SSW's stemmetal på mere end det dobbelte af SSF's medlemstal. I 2005 var det næsten fire gange så stort.

I 2012 stemte 61.025 vælgere på SSW, mens SSF samme år havde 13.562 medlemmer. Det betød, at 4,5 gange flere stemte på partiet, end SSF havde medlemmer. I 2017 var stemmetallet faldt til 48.968, mens SSF's medlemstal lå på knap

SSW's stemmetal og SSF's medlemstal 1947-2022

14.000, så forskellen var reduceret til 3,5 gange flere stemmer end medlemmer. I 2022 var forskellen mellem de to kurver igen blevet markant større med 79.300 stemmer og 16.400 SSF-medlemmer inkl. husstandsmedlemmer – altså næsten fem gange så mange stemmer på partiet som medlemmer af den kulturelle forening. Det skal dog bemærkes, at udviklingen fra år 2000 især skyldes, at SSW kunne opnå stemmer i Holsten. Sammenlignes SSF's medlemstal med SSW's resultater ved kredsdagsvalg efter år 2000, er forskellen klart mindre: Her opnåede SSW mellem 26.000 i 2018 og 51.281 stemmer i 2023 – men altså fortsat markant flere stemmer end SSF-medlemmer. SSF's medlemstal var efter en lang årrække med nedgang steget kraftigt i løbet af 2018 fra 14.488 ved årets begyndelse til 16.049 ved årets udgang. Væksten fortsatte i lavere tempo og nåede op på 16.385 i begyndelsen af 2022. Det er bemærkelsesværdigt, at SSF's store tilgang skete kort tid efter SSW's dårlige valg i 2017. Udviklingen af SSW's stemmetal ved kredsdags-, landdags- og forbundsdagsvalg siden 1946 sammenholdt med udviklingen i SSF's medlemstal og elevtallet i de danske skoler fremgår af en samlet graf. Det skal bemærkes, at ved valgene i 1946 og 1947 fandtes SSW endnu ikke; men det var uafhængige SSF-kandidater, som opstillede.

Forskellen mellem de to konjunkturer kan tolkes således: SSW's stemmefremgang skyldes formentlig dels, at et voksende antal ikke-danske vælgere nærer sympati for partiets politiske målsætninger, mens en del af stemmefremgangen desuden synes at hidrøre fra proteststemmer mod de etablerede politiske partier i Slesvig-Holsten. Protesten fører i praksis til, at SSW opfattes som stemmealternativ og nyder godt af et regulært erstatningsvalg. Den positive politiske konjunktur resulterer ikke i nogen signifikant øget tilslutning til SSF. Som sådan er der overvejende tale om en politisk identifikation med mindretalspartiet, mens en kulturel identifikation med det danske mindretal ikke finder sted. Denne situation minder om forholdene i årene 1946-1948 - også dengang var de danske stemmetal ved valgene højere end den danske kulturelle hovedorganisationens medlemstal. Motivationen dengang var imidlertid en anden end i dag: dengang var en stemme på SSF/SSW udtryk for ønsket om at få Sydslesvig tilsluttet til Danmark.

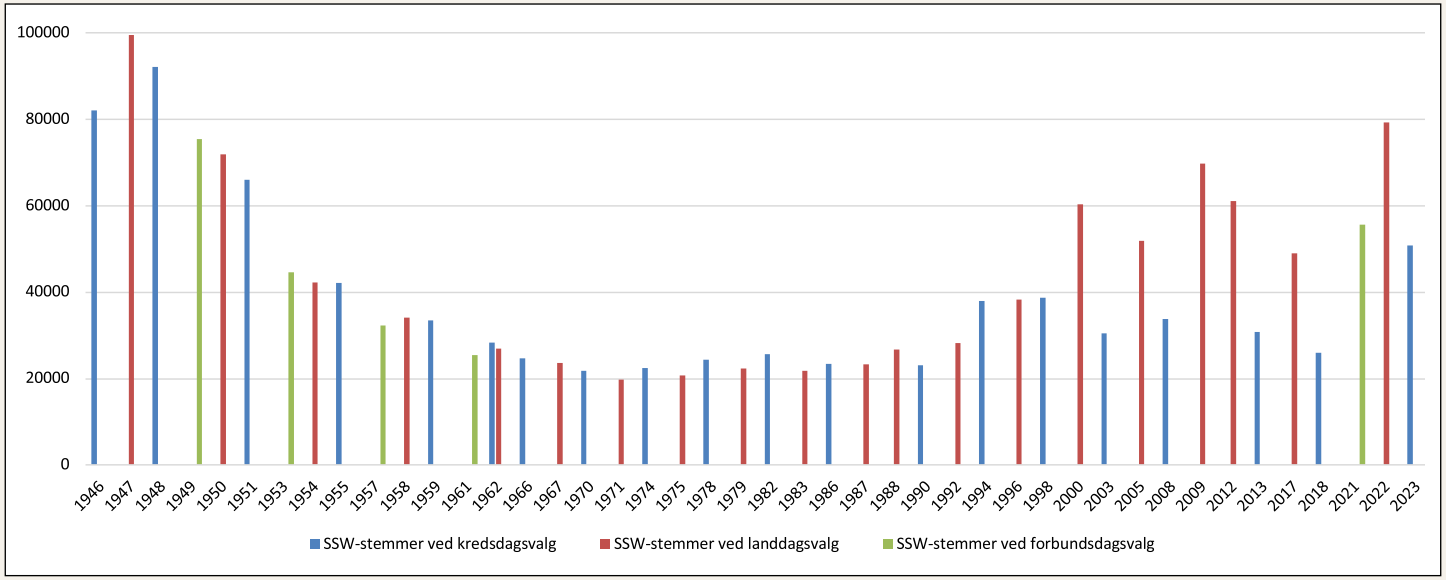
Folk stemmer med andre ord på SSW ud fra andre motiver end national-kulturelle. I kulturel henseende svækkes mindretallet endog fortsat, mens dets politiske parti i dag står styrket. Når det antages, at SSF's medlemmer udgør SSW's kernevælgere, er der således grund til at formode, at omtrent halvdelen af SSW's stemmetal ved kommune- og landdagsvalgene siden 1994 skyldtes sympativalg med løs eller ingen tilknyt-

ning til mindretallet i øvrigt. Vælgeradfærden i samfundet som helhed har generelt gennemgået en forandring. Der vælges ikke længere efter „klasseinteresser", men ud fra livsværdier og forestillinger om det dansk-nordiske. Her har SSW kunnet tilbyde det tyske flertal attraktive normer og værdier, med hvilke det som dansk og nordisk orienteret parti bevidst eller ubevidst blev identificeret. SSW erstatter andre partier, der ikke har levet op til vælgerens forventninger. Samtidig opsuger SSW en del af protestpotentialet, som andetsteds i Tyskland gavner ekstreme og populistiske partier.

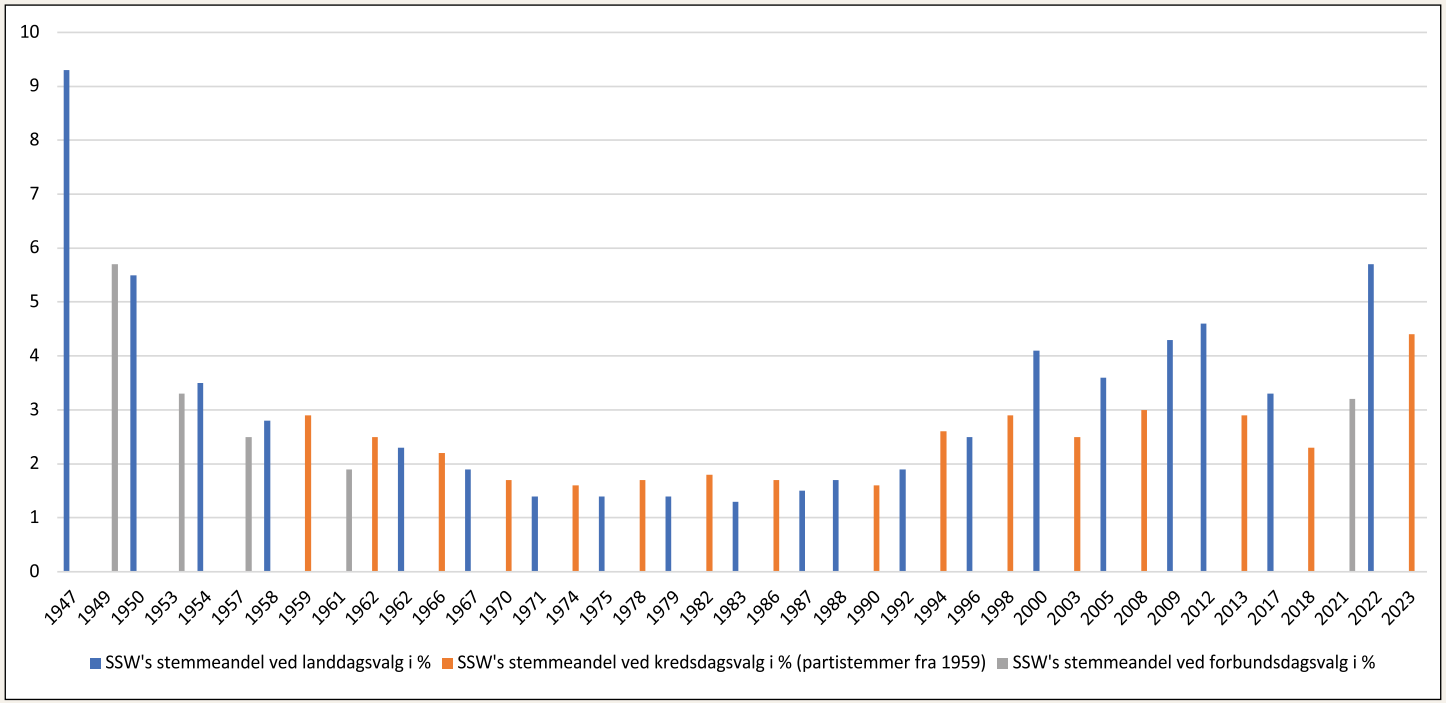
Mobilisering og identifikation

Den igangværende udvikling af de politiske og kulturelle konjunkturer vil få afgørende indflydelse på mindretallets fremtidige struktur og organisationernes funktion. Mens der i årene 1954-1975 syntes at have været et mobiliseringsproblem, hvor det først lidt efter lidt lykkedes at få mobiliseret den yderste rest af SSF's medlemmer til at stemme på SSW, er der siden 1987 blevet tale om et identifikationsproblem, hvor store dele af SSW-vælgerne ikke synes at identificere sig med det kulturelle arbejde i det danske mindretal. Sat på en spids, så er en betydelig del af de ny SSW-stemmer ikke „danske stemmer", men er et konjunkturfænomen. Ikke desto mindre synes konjunkturen set over et længere tidsrum at være i SSW's favør. Efter markant tilbagegang ved kredsdagsvalget i 2003 og landdagsvalget i 2005 kunne SSW ved de følgende valg tiltrække mange nye vælgere. Ved landdagsvalget i 2009 opnåede SSW 69.701 stemmer og dermed det numerisk set bedste valgresultat siden 1950. Ved landdagsvalget i 2012 voksede SSW's relative andel af stemmerne fra 4,3 til 4,6 %, hvilket ligeledes var det bedste resultat siden 1950. I absolutte tal gik partiet dog over 8.500 stemmer tilbage. Landdagsvalget 2017 var derimod et markant nederlag: SSW opnåede kun 48.968 stemmer svarende til 3,3 %. Det var et sviende nederlag oven på en succesrig regeringsdeltagelse. Kredsdagsvalget i 2018 fortsatte nedturen med 25.954 stemmer i Sydslesvig svarende til 2,3 % på landsplan. Først forbundsdagsvalget i 2021, da SSW opstillede for første gang siden 1961, vendte udviklingen: Stemmetallet voksede til 55.578 og sikrede et forbundsdagsmandat. Medvinden og den meget medieopmærksomhed førte til SSW's hidtil bedste valgresultat ved landdagsvalget 2022: 79.300 stemmer svarende til 5,7 % i hele Slesvig-Holsten. For første gang siden fritagelsen fra 5 %-spærregrænsen ved landdagsvalg som følge af København-Bonn Erklæringerne i 1955 klarede SSW spærregrænsen. Ved kommunalvalget i 2023 opstillede SSW som ved alle foregående kommunalvalg kun i Sydslesvig, Kiel og på Helgoland. Her nåede det samlede stemmetal ved kredsdagsvalg op på 51.281 svarende til 4,4 % i hele landet.

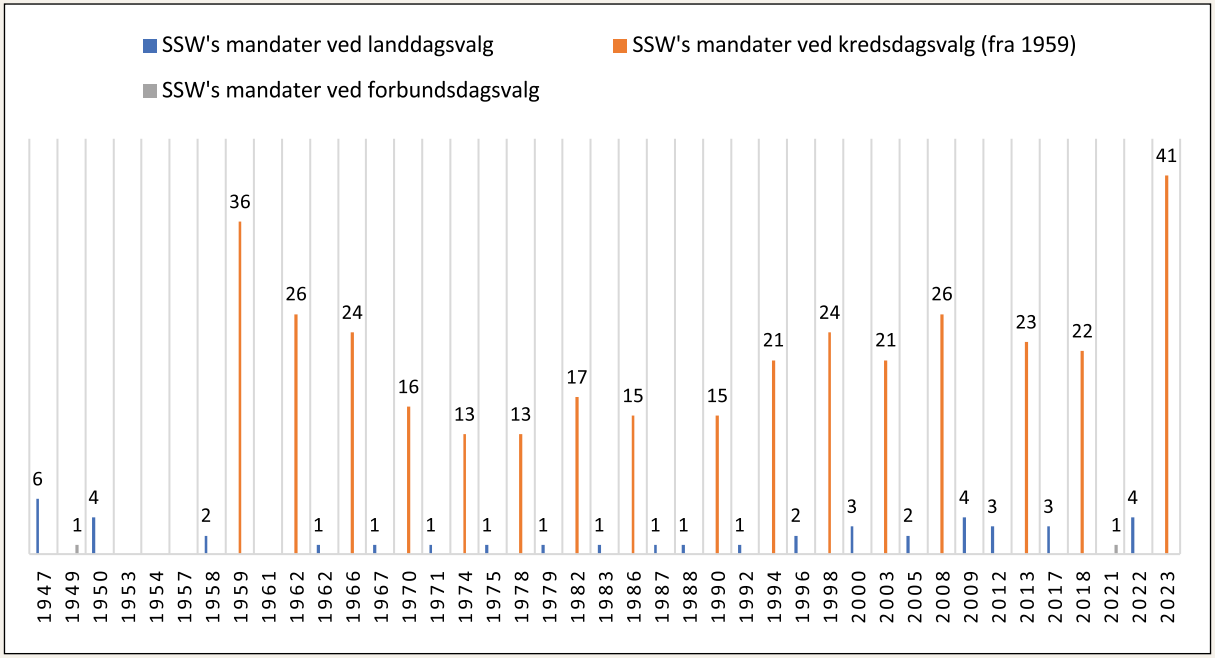
SSW's stemmetal ved kredsdags-, landdags- og forbundsdagsvalg 1946-2023

SSW's stemmeandel ved kredsdags-, landdags- og forbundsdagsvalg 1947-2023

SSW´s mandater ved kredsdags-, landdags- og forbundsdagsvalg 1947-2023

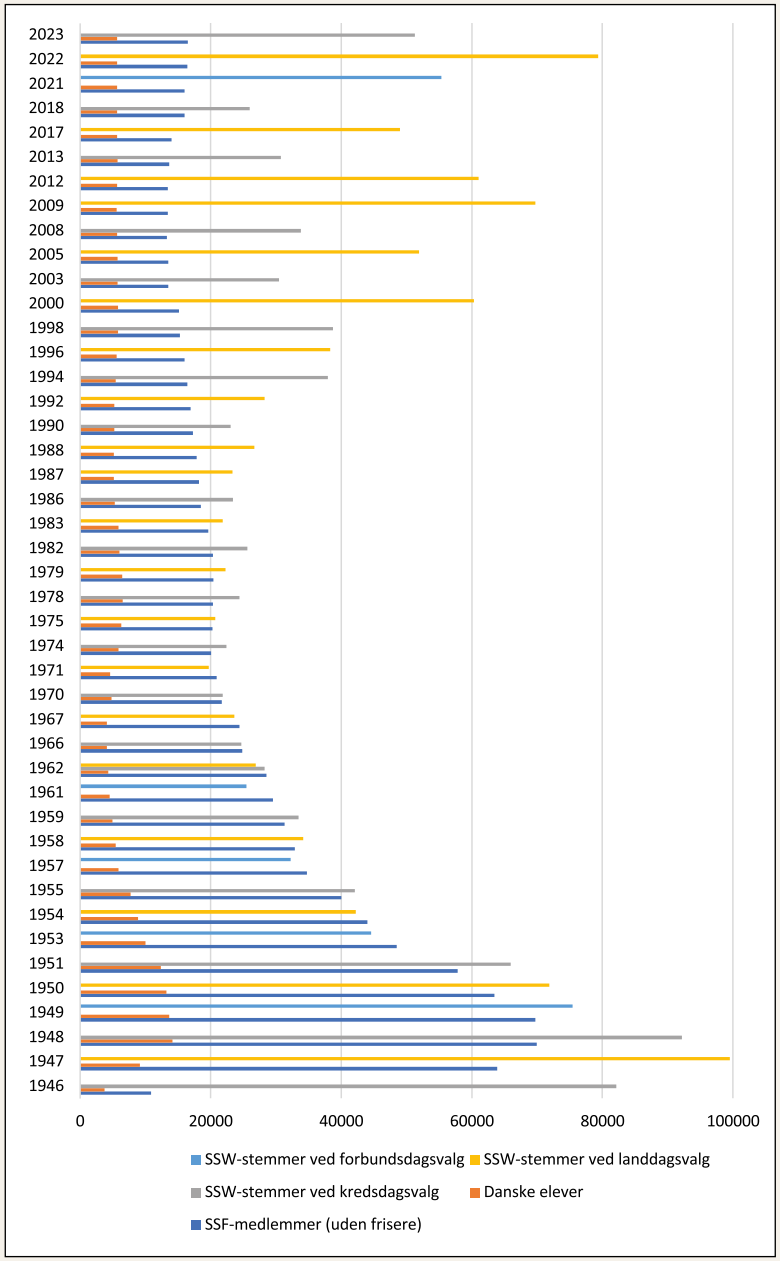

Medlemsstatistik

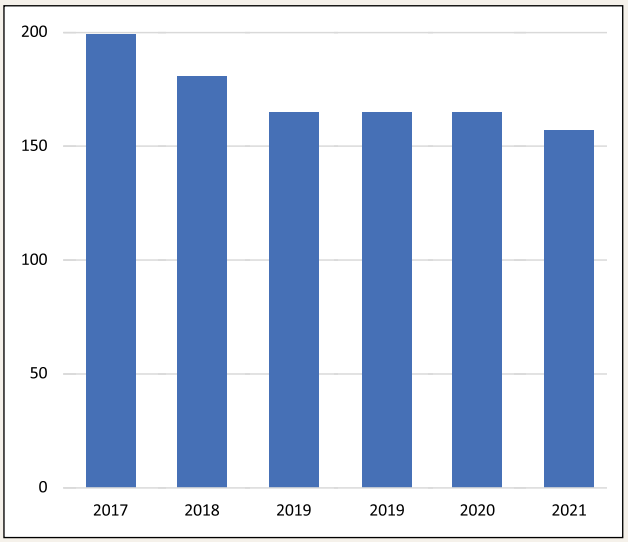
SSW's medlemstal har siden år 2000 udviklet sig i nedadgående retning med et samlet fald på 30 % fra 4.482 i 2000 og 3.109 medlemmer i begyndelsen af 2022. Det er en tendens, som rammer alle etablerede partier ikke blot i Slesvig-Holsten, men i hele Tyskland. I år 2021 var SSW medlemsmæssigt set med 3.153 medlemmer det femtestørste parti Slesvig-Holsten. SSW's medlemmer er fordelt ud over hele Sydslesvig med de fire amtsforeninger for Flensborg by, Slesvig-Flensborg, Nordfrisland & Helgoland samt Rendsborg-Egernførde som regionalorganisationer. I 2021 var 27,1 % af alle SSW-medlemmer registreret i Flensborg, 41,7 % i Slesvig-Flensborg, 19,9 % i Nordfrisland & Helgoland samt 11,3 % i Rendsborg-Egernførde. SSWUngdoms medlemstal har fulgt moderpartiets nedadgående tendens i perioden 2017-2021: Medlemstallet faldt fra 199 i 2017 til 157 i 2021.

SSW's alders- og kønsfordeling viser en symmetrisk fordeling af kvinder og mænd. I 2020 havde SSW i alt 3.216 medlemmer, deraf 1.606 kvinder og 1.610 mænd. Aldersfordelingen er imidlertid skæv. Gruppen af 15-18årige udgjorde brøkdele af en promille af alle medlemmer. De 19-26årige udgjorde 4,7 %, de 27-40årige 8,2 %. De 41-60årige udgjorde 35,1%, mens aldersgruppen over 61 år udgjorde 51,3 % af alle partimedlemmer. SSW er således et parti, hvor over halvdelen af medlemmerne er fyldt 60 år. Alderssammensætningen forklarer den kontinuerlige medlemsnedgang, da der ikke er tilstrækkeligt nye medlemmer til at erstatte dem, der går bort.

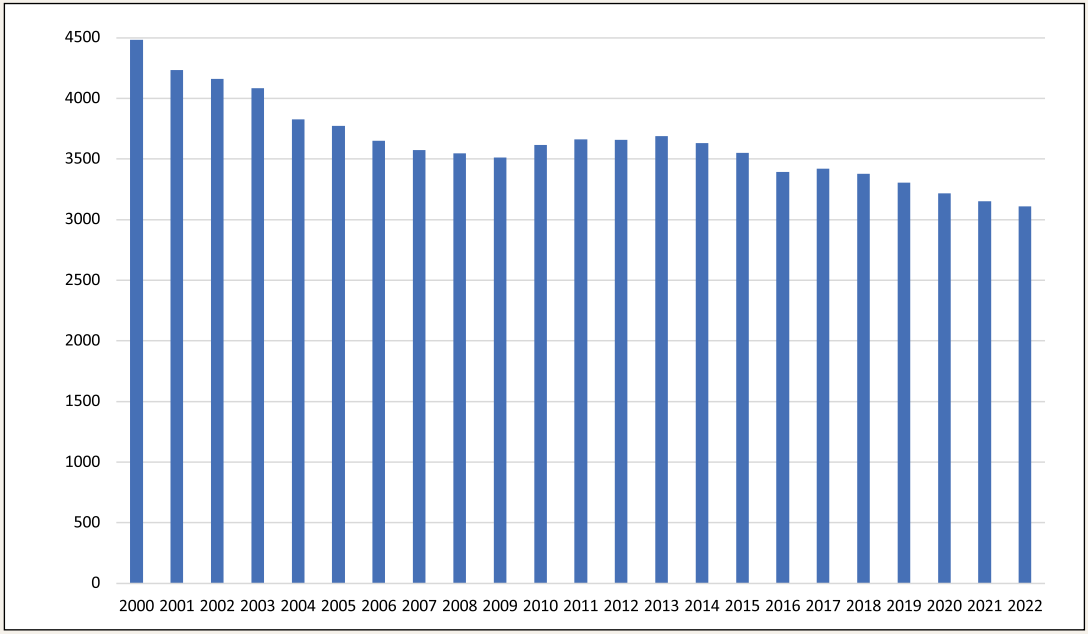
SSW-stemmer, SSF-medlemmer og elever i danske skoler 1946-2023

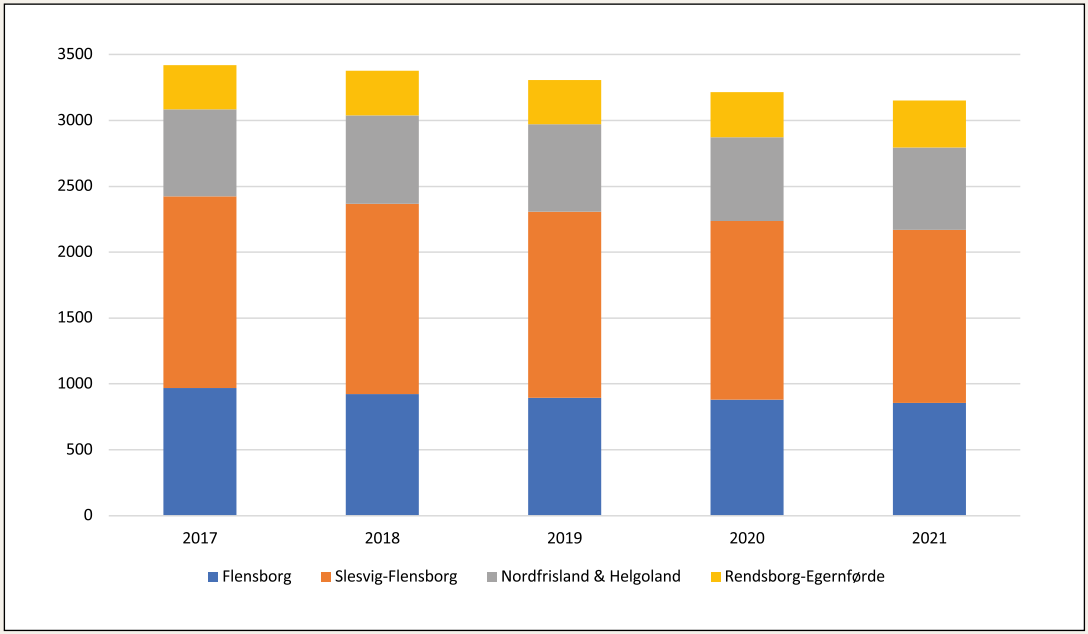
SSWUngdom-medlemmer 2017-2021

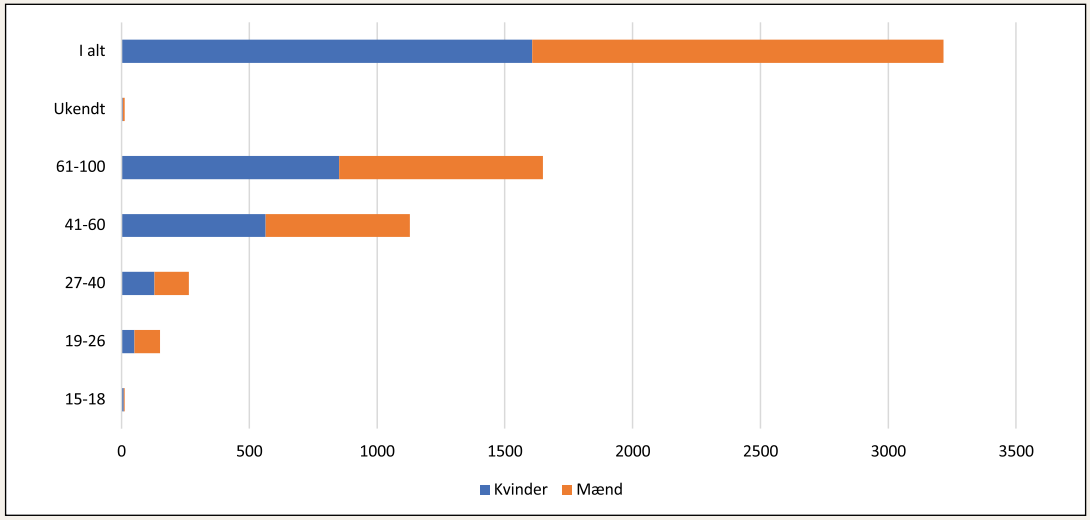
SSW-medlemmer 2000-2022

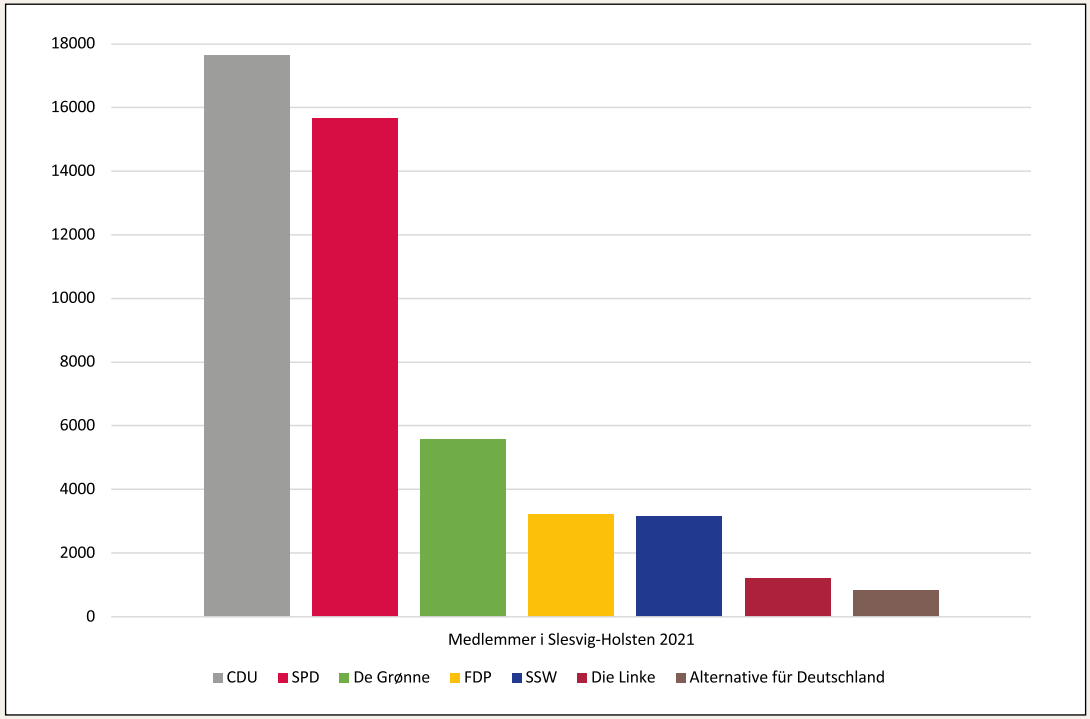
SSW-medlemmernes regionale fordeling 2017-2021

SSW-medlemmernes alders- og kønsfordeling 2020

Partiernes medlemstal i Slesvig-Holsten 2021

Centrale personligheder i det danske mindretals politiske historie

SSW
For os i Sydslesvig.

Formænd
Svend Johannsen • 1948-1949
Samuel Münchow • 1949-1950
Hermann Clausen • 1950-1956
Friedrich Mommsen • 1956-1960
Karl Otto Meyer • 1960-1975
Gerhard Wehlitz • 1975-1989
Wilhelm Klüver • 1989-1997
Gerda Eichhorn • 1997-2005
Flemming Meyer • 2005-2021
Christian Dirschauer • siden 2021

Landssekretærer
W. L. Christiansen • 1948-1950
Hermann Bornholdt • 1950-1966
Paul Hertrampf • 1966-1984
Rolf Lehfeldt • 1984-1995
Dieter Lenz • 1995-2008
Martin Lorenzen • siden 2008

Landdagsmedlemmer
Willi Johannsen • 1946
Hermann Clausen • 1946-1950
Victor grev Reventlow-Criminil • 1946-1950
Johannes Oldsen • 1946-1947
Hermann Olson • 1946-1954
Samuel Münchow • 1946-1954 • 1958-1962
Berthold Bahnsen • 1947-1954 • 1958-1971
Christian Mahler • 1947-1950
Waldemar Reeder • 1950
Jørgen Andersen • 1950-1954
Iver Callø • 1954
Karl Otto Meyer • 1971-1996
Anke Spoorendonk • 1996-2012
Peter Gerckens • 1996-2000
Silke Hinrichsen • 2000-2005 og 2009-2012
Lars Harms • siden 2000
Flemming Meyer • 2009-2020
Jette Waldinger-Thiering • siden 2012 (landdagsvicepræsident siden 2022)
Christian Dirschauer • siden 2020
Sybilla Nitsch • siden 2022

SSW-minister i Slesvig-Holsten
Anke Spoorendonk • 2012-2017

SSW-forbundsdagsmedlemmer
Hermann Clausen • 1949-1953
Stefan Seidler • siden 2021

SSW-overborgmestre i Flensborg

I.C. Møller • 1945-1950
Simon Faber • 2011-2017

SSW-bypræsidenter (formænd for byrådet) i Flensborg

I.C. Møller • 1950-1951
Johan Wrang • 1961-1962
Susanne Schäfer-Quäck • siden 2023

SSF
Sydslesvigsk Forening

Formænd

Samuel Münchow • 1945-46
Cornelius Hansen • 1946-49
Niels Bøgh Andersen • 1949-57
Hermann Tychsen • 1957-64
Niels Bøgh Andersen • 1964-65
Ernst Meyer • 1965-77
Ernst Vollertsen • 1977-87
Heinrich Schultz • 1987-2003
Dieter Paul Küssner • 2003-2013
Jon Hardon Hansen • 2013-2019
Gitte Hougaard-Werner • siden 2019

Generalsekretærer

Frants Thygesen • 1945-56
Hans Ronald Jørgensen • 1956-82
Karl Kring • 1982-89
Ernst Ballowitz • 1989-90
Marianne Wulff • konst. 1990
Gert Wiencke • 1990-2000
Jens A. Christiansen • siden 2001

Repræsentanter i Bonn

Jacob Kronika • 1959-1960
Karl Christiansen • 1960-1963

Mindretalssekretær for Mindretalsrådet og Mindretalssekretariatet i Berlin

Thede Boysen (medlem af SPD, friser) • 2005-2012

Litteratur

Denne publikation bygger især på

- Lars N. Henningsen (red.): Sydslesvigs danske historie, 3. udgave, Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Flensborg 2013

- Lars N. Henningsen/Martin Klatt/Jørgen Kühl: SSW - Dansksindet politik i Sydslesvig 1945-1998, Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Flensborg 1998

- Martin Klatt: Minorities as secondary foreign policy agents in peace-building and reconciliation? The case of Denmark and Germany, i: M. Klatt & B. Wassenberg (eds.): Secondary Foreign Policy in Local International Relations. Peace-Building and Reconciliation in Border Regions, Routledge 2018, s. 35-55

- Martin Klatt: Minority Political Parties - An Effective Means of Participation or a Trade Union Negotiator? The Example of the South Schleswig Voters' Association (Südschleswiger Wählerverband, SSW, i: B. Vizi, B. Dobos, & N. Shikova (eds.): Non-Territorial Autonomy as an Instrument for Effective Participation of Minorities, Centre for Social Sciences/University American College 2021, s. 91-103

- Martin Klatt/Jørgen Kühl: SSW. Mindretals- og regionalparti Sydslesvig 1945-2005, Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Flensborg 2005

- Martin Klatt/Jørgen Kühl: SSW – Det danske mindretals politiske historie 1945-2014, Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Flensborg 2014

- Wilhelm Knelangen/Sandra Brunsbach: Der Südschleswigsche Wählerverband (SSW) ist wieder im Bundestag vertreten – und kann (wohl) bleiben, i: Zeitschrift für Parlamentsfragen, Heft 4/2022, s. 847-866

- Jørgen Kühl (ed.): København-Bonn Erklæringerne 1955-2005. De dansk-tyske mindretalserklæringers baggrund, tilblivelse og virkning, Institut for Grænseregionsforskning – Syddansk Universitet, Aabenraa 2005

- Jørgen Kühl: Aktuelle minderheitenpolitische Themen in der deutsch-dänischen Grenzregion, i: Europäisches Zentrum für Föderalismus-Forschung Tübingen (eds.): Jahrbuch des Föderalismus 2016, Nomos, Baden-Baden 2016, s. 339-349

- Jørgen Kühl: Mindretalsmodel i krise. En analyse af den slesvig-holstenske politik over for det danske mindretal på skoletilskudsområdet 2010-2012, Dansk Skoleforening for Sydslesvig, Flensborg 2012

- Jørgen Kühl: Minderheitenpolitik in Schleswig-Holstein, i: Wilhelm Knelangen/Friedhelm Boyken (red.): Politik und Regieren in Schleswig-Holstein, Springer VS, Wiesbaden 2019, s. 319-340

- Jørgen Kühl: Die Bonn-Kopenhagener Erklärungen von 1955 im europäischen Kontext, i: Heiner Bröckermann (ed.): Krig og fred – Krieg und Frieden: Wegmarken der deutsch-dänischen Geschichte 1848-1955, Zentrum für Militärgeschichte der Bundeswehr, Potsdam 2021, s. 177-190

- Jørgen Kühl/Robert Bohn (eds.): Ein europäisches Modell? Nationale Minderheiten im deutsch-dänischen Grenzland 1945-2005, Verlag für Regionalgeschichte, Bielefeld 2005

- Ruairidh Tarvet/Martin Klatt: The impact of the Corona crisis on borderland living in the Danish-German border region with a special focus on the two national minorities, i: National Identities, 1-18, 2021, s. 35-52, https://doi.org/10.1080/14608944.2021.1938522

Desuden er periodikaene Grenzfriedenshefte, Grænsen, Sydslesvigsk Årbog, Sønderjysk Månedsskrift og Sønderjyske Årbøger blevet anvendt.

Disse nyere bøger giver væsentlige informationer om det danske mindretal og om temaer, der nævnes i denne bog:

- Levke Bittlinger: Dänischwerden und Dänischsein im Landesteil Schleswig. Zugehörigkeiten und Verortungsprozesse, Universitätsverlag Göttingen, Göttingen 2020

- Merete Bo Thomsen: Sydslesvig - en dansk fortælling: Sydslesvigsk Forening 1920-2020, Forskningsafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Flensborg 2020

- Rejhan Bosnjak: Danskhed under forandring. Det danske mindretals selvopfattelse, Syddansk Universitetsforlag, Odense 2021

- Mogens Rostgaard Nissen: Karl Otto Meyer. Politiker, publicist, polemiker, Syddansk Universitetsforlag, Odense 2018

Informationer om det nordfrisiske mindretal, herunder samarbejdet med det danske mindretal og SSW, findes bl.a. i disse publikationer:

- Rahel Beyer/Albrecht Plewnia (eds.): Sprachminderheiten in Deutschland, Narr Francke Attempto Verlag, Tübingen 2020,

- Jørgen Kühl (ed.): Klaar kiming. Festschrift für Thomas Steensen, Nordfriisk Instituut, Bräist/Bredstedt 2018

- Claas Riecken: Berthold Bahnsen. Friesisch-schleswigscher Landtagsmann, Friisk Foriining/Nordfriisk Instituut, Bräist/Bredstedt 2015

- Thomas Steensen: Nordfriesland von einst bis jetzt, Husum Druck, Husum 2022

- Sia Spiliopoulou Åkermark et al. (eds.): International Obligations and National Debates: Minorities around the Baltic Sea, The Åland Island Peace Institute, Mariehamn 2006

Der er især blevet gjort brug af aviserne:

Der Nordschleswiger, Die Welt, Flensborg Avis, Flensburger Tageblatt, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Husumer Nachrichten, Kieler Nachrichten, Schleswiger Nachrichten og Südschleswigsche Heimatzeitung

samt af internet-hjemmesiderne:

https://kum.dk/; https://syfo.de/;
https://www.bundestag.de/;
https://www.bpb.de/;
https://www.fla.de/;
https://www.landtag.ltsh.de/;
https://www.nordfriiskinstituut.eu/;
https://www.nordschleswiger.dk/de;
https://www.schleswig-holstein.de/DE/landesportal/service/Landesrecht/landesrecht_node.html;
https://schleswigsche-partei.dk/;
https://www.ssw.de/;
https://www.ssw-sh.de/;
https://www.statistik-nord.de/;
https://www.stefan-seidler.info/ og
https://www.wahlen-sh.de/.

SSW 1948-2023 75

SSW 1948-2023
Det danske mindretals politiske historie i Slesvig-Holsten

I 2023 fylder det dansk-frisiske mindretalsparti SSW – Sydslesvigsk Vælgerforening 75 år. Samtidig fylder også SSW-fraktionen i den slesvig-holstenske landdag 75 år. SSW er et unikum i Tyskland: Det er det eneste parti, som repræsenterer nationale mindretal, og som i mere end 75 år har varetaget mindretallenes politiske interesser i Slesvig-Holsten. Det er sket i kommuner og kredse, i landdagen og i tiden 1949-1953 og igen siden 2021 i den tyske forbundsdag. SSW udgår fra og er fast forankret i det danske mindretal i Sydslesvig og er samtidig udtryk for det næsten symbiotiske samarbejde mellem det danske og det nordfrisiske mindretal i Slesvig-Holsten. Denne bog giver en samlet, kompakt og bredt formidlende fremstilling af partiets rødder og dets virke siden Anden Verdenskrig og frem til kommunalvalget den 14. maj 2023 med særlig vægt på udviklingen siden årtusindskiftet. Bogen er både en partihistorie og en samlet præsentation og tolkning af mindretallets politiske udvikling siden 1945. Fremstillingen er rigt illustreret med billeder, kildecitater, lovtekster, statistik, tabeller, figurer og grafer.

Forfatterne

Martin Klatt (*1964), Ph.D.

Seniorforsker og leder af forskningsklyngen mindretal i det dansk-tyske grænseland, European Centre for Minority Issues, Flensborg; lektor ved Center for Grænseregionsforskning – Syddansk Universitet

Jørgen Kühl (*1965), Ph.D.

Fhv. direktør for Institut for Grænseregionsforskning – Syddansk Universitet; fhv. rektor for A. P. Møller Skolen, Slesvig; honorarprofessor i mindretalsforskning ved Europa-Universität Flensborg og bestyrelsesformand for European Centre for Minority Issues, Flensborg

ISBN-13: 978-87-92994-34-9

9 788792 994349

FORSKNINGSAFDELING & ARKIV